

SUOMEN EUROPARLAMENTTIVAALIT

SUOMEN EUROPARLAMENTTIVAALIT

Toimittanut
Pertti Pesonen

KIRJOITTAJAT

Sami Borg, 35

Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston johtaja, Tampereen yliopiston
valtio-opin dosentti

Heikki Paloheimo, 54

valtio-opin määräaikainen professori, Turun yliopisto

Juhani Pehkonen, 49

Suomen Gallup Oy:n tutkimusjohtaja

Pertti Pesonen, 70

entinen Tampereen, New Yorkin valtion ja Helsingin yliopiston
valtio-opin professori ja Aamulehden vastaava päätoimittaja

Tapio Raunio, 30

Suomen Akatemian tutkijatohtori, Helsingin yliopiston ja Turun
yliopiston valtio-opin dosentti

Risto Sänkiäho, 59

Tampereen yliopiston yhteiskuntatieteiden metodologian professori

Copyright ©2000 Tampere University Press

Myynti

TAJU, Tampereen yliopiston julkaisujen myynti

PL 617, 33101 Tampere

Puhelin (03) 215 6055, Fax (03) 215 7150

Sähköposti taju@uta.fi

<http://granum.uta.fi>

Kansi

Juha Siro

Taitto

Marita Alanko

ISBN 951-44-4871-5

Vammalan Kirjapaino Oy

Vammala 2000

ALKUSANAT

Siitä on yli 93 vuotta, kun suomalaiset äänestäjät vetivät yhdenvertaisina ensimmäiset punaiset viivansa. Yleinen ja yhtäläinen äänioikeus laajeni sitten 1920-luvulla kunnallisvaaleihin ja tasavallan presidentin valintaan. Vuonna 1996 tuli ylikansallisten vaalien vuoro. Maamme ensimmäiset europarlamenttivaalit pantiin toimeen kunnallisvaalien yhteydessä ja seuraavat EP-vaalit toimitettiin jo normaaliin tapaan samanaikaisesti muiden EU:n jäsenmaiden kanssa.

Liittyminen Euroopan unioniin oli tärkeä askel Suomen historiassa, mutta maamme valitsijat tuottivat kesäkuussa 1999 yllätyksen käyttämällä äänioikeuttaan vähemmän kuin kertaakaan sitten vuoden 1924 kunnallisvaalien ja vähemmän kuin yksissäkään Suomen valtiollisissa vaaleissa. Europarlamenttivaaleista sinänsä saatiin monenlaisia tärkeitä kokemuksia, joihin myös kuuluvat kansalaisten uusiperustainen osallistuminen tai osallistumattomuus sekä heidän suhtautumisensa ylikansalliseen parlamenttiin.

Tätä kirjaa ei olisi kirjoitettu, elleivät eräät tahot olisi koonneet etenkin uutistystä varten EP-vaaleihin liittyviä tietoaineistoja. Niitä jälkikäteen hyödyntämällä voitiin tavoitella yleiskuvaa äänestäjien käyttäytymisestä ja vaaliehtokkaiden tavoitteista näissä vaaleissa. Tilastokeskus kokosi vaaleista vankkaan tapansa kuntapohjaiset tilastoaineistot.

Kuuden tutkijan ryhmä päätti hyödyntää kertyneitä tietoaineistoja ja toteuttaa yleisesityksen Suomen EP-vaaleista. Asiasta sovittiin kohta kesäkuun 1999 vaalien jälkeen. Allekirjoittanut

saakin nyt kirjan toimittajan ominaisuudessa kiittää kirjoittajakollegoita dosentti Sami Borgia, professori Heikki Paloheimoa, tutkimusjohtaja Juhani Pehkosta, dosentti Tapio Rauniota ja professori Risto Sänkiahoa kumppanuudesta ja ideoivasta yhteistyöstä.

Yhteisesti kiitämme niitä tahoja, jotka tekivät analyysimme mahdollisiksi luovuttamalla tietoaineistoja käytettäviksi. Kiitämme varsinkin Tilastokeskusta, Suomen Gallup Osakeyhtiötä, Taloustutkimus Osakeyhtiötä, Yleisradiota, Helsingin Sanomia ja Euroopan komissiota.

Parhaat kiitokset myös kaikille muille, jotka myötemielisesti edistivät tätä kirjahanketta. Erityismaininnan ansaitsee Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston osuus tietoaineistojen välittäjänä. Tampereen yliopiston Yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitos tarjosi puitteet työn edistämiseksi, puoluetoimistot kaivoivat myötemielisesti esiin tiedot vaaliohjelmistaan ja Finnpanel Oy television katsojaluvuista. Lopuksi kiitokset Marita Alangolle, joka on kattanut sanottavamme kirjan sivuille.

Tampereella, Kansanvallan päivänä 2000

Pertti Pesonen

SISÄLLYSLUETTELO

1	EUROPARLAMENTTIVAALIT 1979–1999 <i>Pertti Pesonen ja Tapio Raunio</i>	9
	Parlamentin asema ja vaalimenetelmät	9
	Äänestäminen ja vaalitulokset	14
2	SUOMEN KAKSIEN VAALIEN TAUSTAT JA TULOKSET <i>Pertti Pesonen</i>	19
	Kunnallisvaalien kyljessä vuonna 1996	20
	Muiden vaalien varjossa vuonna 1999	28
	Vaalikampanjoinnin yleispiirteet	34
	Europarlamenttivaalien ominaispiirteet	45
3	VAALIOHJELMAT JA EHDOKKAIDEN MIELIPITEET <i>Heikki Paloheimo</i>	50
	Kannanotot jäsentyvät – rintamalinjat muotoutuvat	51
	Puolueiden vaaliohjelmat 1996 ja 1999	59
	Ehdokkaiden ohjelmalliset kannanotot vuonna 1999	67
	Johtopäätökset	77
4	VALITSIJOIDEN EU-TAVOITTEET <i>Tapio Raunio</i>	82
	Asennoituminen yhdentymiseen	83
	Käsitykset parlamentista	88
	Käsitykset europarlamenttivaalien tärkeydestä	94
	EU-tavoitteiden tärkeys europarlamenttivaaleissa	97
	Johtopäätökset	104
5	ÄÄNESTÄMÄSSÄ KÄYNTI JA ÄÄNESTÄMÄTTÖMYYS <i>Sami Borg, Juhani Pehkonen ja Tapio Raunio</i>	106
	Äänestysosallistumisen perusteet EP-vaaleissa	108
	Äänestysosallistumisen syyt EP-vaaleissa 1999	110

	Äänestämättä jättämisen perustelut 1999	113
	Tiivistetty kuva äänestämättömyyden syistä	117
	Yhteenveto	121
6	PUOLUEET, EHDOKKAAT JA ÄÄNESTÄJIEN VALINNAT <i>Sami Borg</i>	124
	Puolueiden ehdokasasettelu	125
	EP-vaalien äänestäjäkunnat	128
	Puolue- ja ehdokasvalintojen suhde ja perustelut	133
	Ehdokasvalinnan perusteet	139
	Äänestyspäätökset ja valituksi tulleet ehdokkaat	140
	Yhteenveto	145
7	ALUEELLINEN KANNATUS SUOMEN EUROPARLAMENTTI- VAALEISSA <i>Risto Sänkiäho</i>	148
	Kehityksen alueellisuus	148
	Puolueiden kannatusalueet 1996 ja 1999	151
	Puolueiden kannatus vaalipiireittäin 1996 ja 1999	155
	Puoluekannatuksen pysyvyys 1995–1999	161
	Puolueiden ääniosuuksien yhteydet	166
	Äänen keskittyminen valituille ehdokkaille	172
	Ehdokkaiden ääniosuuksien yhteydet	178
	Johtopäätökset	185
8	PÄÄTELMIÄ EUROPARLAMENTTIVAALEISTA <i>Pertti Pesonen ja Tapio Raunio</i>	188
	Suomen kahdet EP-vaalit	188
	Etäinen edustuslaitos	191
	Suomen kansa ja Euroopan parlamentti	196
	Kirjallisuus ja tutkimusaineistot	200

1 EUROPARLAMENTTIVAALIT 1979–1999

Pertti Pesonen ja Tapio Raunio

Euroopan unionin parlamentti, jota unionin perussopimuksissa nimitetään Euroopan parlamentiksi, on ainutlaatuinen kokeilu demokratian historiassa. Se on ensimmäinen ylikansallinen kansanedustuslaitos, jonka jäsenet valitaan suorilla vaaleilla samanaikaisesti eri valtioissa. Nimensä se sai vuonna 1962 ja jonkinlaista vaikutusvaltaa sille tuli 1970-luvun alussa. Kansalaisten valitsemaksi se muuttui 1979. Sen toimikausi on viisi vuotta, joten sen vaalit toimitettiin viidennen kerran vuonna 1999. Se on onnistunut vähitellen lisäämään painoarvoaan Euroopan unionin päätöksenteossa. Se on myös rakennuttanut käyttöönsä suuria parlamenttitaloja monituhatpäisine virkakoneistoihin.

Parlamentin asema ja vaalimenetelmät

Jo vuonna 1952, kun Euroopan hiili- ja teräsyhteisö alkoi omalla alallansa hoitaa kuuden maan taloudellista yhteistyötä, EHTY:n korkean viranomaisen (komission edeltäjän) rinnalle perustettiin parlamentaarinen yleiskokous. Jäsenvaltioiden parlamentit valtuuttivat siihen edustajiaan, mutta varsinaista poliittista painoarvoa sillä ei ollut. Kun tuli Euroopan talousyhteisön vuoro vuonna 1958, parlamentaarisen yleiskokouksen jäsenmäärä nousi 78:sta 142:een. Merkitykseltään se pysyi vielä pelkkänä keskustelu- ja mielipidefoorumina. Ensimmäinen Euroopan yhteisön laajentuminen nosti sen paikkaluvun 198:aan vuonna 1973.

Heti vuoden 1952 ensi istunnostaan alkaen parlamentti on hamunnut itselleen lisää valtaa. Sen jäseniä ovat turhauttaneet ministerineuvoston etulyöntiasema sekä komission vaikutusvalta. Europarlamentaarikot ovat vaatineet demokratian nimissä EU:n päätöksentekojärjestelmän parlamentarisointia. Omin voimin parlamentti ei kykene suoraan vaikuttamaan toimivaltaansa. Sen aseman määrää hallitusten välisenä konferenssina kokoontuva Eurooppa-neuvosto, jossa se ei ole edustettuna.

Vuosina 1970 ja 1975 Euroopan parlamentille myönnettiin budjettivaltaa ja vuonna 1980 Euroopan tuomioistuin antoi päätöksen, jonka mukaan parlamentin pitää saada kuulemismenettelyn mukainen tilaisuus lausua kantansa ennen kuin ministerineuvosto tekee lopullisia päätöksiä. Vuonna 1986 allekirjoitettu Euroopan yhtenäisasiakirja virallisti Euroopan parlamentti -nimen yhteisön perussopimuksiin.

Yhtenäisasiakirja aloitti parlamentin ja ministerineuvoston lainsäädännöllisen yhteistyön käynnistämällä hyväksyntämenettelyn ja yhteistoimintamenettelyn. Vuonna 1992 allekirjoitettu Maastrichtin sopimus toi kuvaan rajoitetun yhteispäätösmenettelyn, joka nosti parlamentin lainsäädännössä tasaveroiseen rooliin neuvoston kanssa. Komission oli myös vastedes saatava parlamentin hyväksyntä ennen toimikautensa alkua. Vuonna 1997 päätetty Amsterdamin sopimus puolestaan siirsi yhteispäätösmenttelyn piiriin lisää sellaisia asioita, jotka olivat ennen kuuluneet yhteistoimintamenettelyn piiriin. Sopimus edellyttää myös, että komission puheenjohtajaehdokkaan on saatava parlamentin hyväksyntä ennen kuin hän kokoaa komission. (Corbett ym. 1995, Corbett 1998, Smith 1999, Raunio 1998a)

Ensimmäiset Euroopan parlamentin suorat vaalit oli tarkoitus panna toimeen vuonna 1978, mutta Englanti jarrutteli uudistusta yhden vuoden. Parlamentin jäsenmäärä enemmän kuin kaksinkertaistettiin vuonna 1979 niin, että siihen tuli yhteensä 410 paikkaa. Niitä ei jaettu eri jäsenvaltioiden kesken likikään asukaslukujen suhteessa, vaan suosien voimakkaasti pieniä valtioita. Luxemburg sai 6 parlamentaarikkoa eli yhden 60 000 asukasta kohden, Saksa

sai 81 parlamentaarikkoa eli yhden 757 000 asukasta kohden. Sittemmin on EY/EU:n laajentuminen kasvattanut parlamentin jäsenmäärää kolmesti kesken vaalikauden, ja vuonna 1994 Saksan kiintiö kasvoi Saksojen yhdistymisen johdosta. Samalla hieman korjattiin paikkajaon suhteellisuutta antamalla suurille kuusi paikkaa lisää, mutta pitämällä kolmen pienimmän jäsenvaltion paikkaluku ennallaan (taulukko 1.1).

Taulukko 1.1
Euroopan parlamentin paikkamäärät jäsenvaltioittain
vuodesta 1979 alkaen

	1979	1981	1986	1994	1995
Saksa	81	81	81	99	99
Britannia	81	81	81	87	87
Ranska	81	81	81	87	87
Italia	81	81	81	87	87
Alankomaat	25	25	25	31	31
Belgia	24	24	24	25	25
Tanska	16	16	16	16	16
Irlanti	15	15	15	15	15
Luxemburg	6	6	6	6	6
Kreikka	.	24	24	25	25
Espanja	.	.	60	64	64
Portugali	.	.	24	25	25
Ruotsi	.	.	.	.	22
Itävalta	.	.	.	.	21
Suomi	.	.	.	.	16
Yhteensä	410	434	518	567	626

Euroopan yhtenäistäjät toivovat parlamentista ylikansallista “Euroopan kansalaisten” edustuslaitosta. Tässä tarkoituksessa muunmuassa korostetaan sen puolueryhmien omintakeista, jäsenvaltioiden puoluejärjestelmistä irrallista luonnetta. Käytännössä kuitenkin kukin jäsenvaltio toteuttaa Euroopan parlamentin vaalit oman vaalilainsäädäntönsä mukaisesti ja omista lähtökohdistaan. Vaalien toteutuminen perustuu jäsenvaltion omien kansallisten puolueiden toimintaan ja niiden kotimaisten toimintatapojen sovellutuksiin.

Vaalijärjestelmien yhtenäistäminen otettiin EY-maiden tavoitteeksi jo Rooman sopimuksessa vuonna 1957, mutta tuolla tavoitteella ei ole ollut mainittavaa vaikutusta. Merkittävin sen suuntainen muutos tapahtui, kun Iso-Britannia luopui perinteisestä enemmistövaalijärjestelmästä. Vielä vuoden 1994 europarlamenttivaaleissa Ison-Britannian europarlamentaarikot valittiin yhden edustajan vaalipiireistä, mutta vuonna 1999 brititkin ottivat käyttöön suhteellisen vaalitavan. Silloin suhteellista vaalitapaa sovellettiin ensi kerran kaikissa EU:n jäsenmaissa. Tärkeä kaikille yhteinen piirre on myös 18 vuoden äänioikeusikä.

Taulukkoon 1.2 on koottu vertailutietoja Euroopan parlamentin vaalien vaalijärjestelmistä. Vaikka äänioikeuden ikäraja on kaikissa jäsenvaltioissa sama, vain seitsemässä valtiossa saavutetaan vaalikelpoisuus samalla kuin vaalioikeus. Italialaiset kelpaavat europarlamentaarikoksi vasta täytettyään 25 vuotta. Useimmat valtiot ovat vaaleissa yhtenä vaalipiirinä, mutta neljä on jaettu useaksi vaalipiiriksi ja lisäksi Saksassa käytetään Länder- eli osavaltiolistoja. Belgiassa, Luxemburgissa ja Kreikassa on äänestyspakko. Italiasta sellainen poistettiin vuoden 1993 vaalilailla, vaikka perustuslain mukaan äänestämässä käynti on sielläkin edelleen pakollista. (Raunio & Wiberg 1999)

Suomessa on pakko äänestää henkilöä, kun taas kuudessa maassa voi äänestää ainoastaan kiinteää puoluelistaa. Kahdeksassa maassa on varattu jonkinasteinen mahdollisuus äänestää paitsi puoluelistaa myös jotakuta henkilöehdokasta. Vaalilaissa säädetty äänikynnys rajoittaa pienten puolueiden edustusta viidessä jäsen-

Taulukko 1.2
Euroopan parlamentin vaalijärjestelmät

Valtio	Äänestys- pakko	Vaali- kelp. ikä	Vaali- piirejä	Henkilö- vaali	Ääni- kynnys	Paikkojen jako- menetelmä
Saksa	Ei	18	1	Ei	5%	Hare- Niemeyer
Britannia	Ei	21	12	Ei	Ei	D'Hondt
Ranska	Ei	23	1	Ei	5%	D'Hondt
Italia	Ei	25	5	Kyllä	Ei	Hare
Alankomaat	Ei	18	1	Ei/Kyllä	Ei	D'Hondt
Belgia	Kyllä	21	4	Ei/Kyllä	Ei	D'Hondt
Tanska	Ei	18	1	Kyllä	Ei	D'Hondt
Irlanti	Ei	21	4	Kyllä	Ei	STV
Luxemburg	Kyllä	21	1	Kyllä	Ei	D'Hondt
Kreikka	Kyllä	21	1	Ei	3%	Hare
Espanja	Ei	18	1	Ei	Ei	D'Hondt
Portugali	Ei	18	1	Ei	Ei	D'Hondt
Ruotsi	Ei	18	1	Ei/Kyllä	4%	St.Lagüe
Itävalta	Ei	19	1	Ei/Kyllä	4%	D'Hondt
Suomi	Ei	18	1	Kyllä	Ei	D'Hondt

valtiossa. Valittavien edustajien pieni määrä voi asettaa tosiasiallisen äänikynnyksen tuota korkeammaksikin; esimerkiksi Suomen EP-vaaleissa piilee noin kuuden prosentin äänikynnys.

Pohjoismaat olivat vuonna 1976 uranuurtajia, kun ne sallivat toistensa kansalaisille oikeuden ottaa osaa kunnallisvaaleihinsa. Maastrichtin sopimus menee niin pitkälle, että sen mukaan Euroopan unionin jäsenvaltioiden kansalaiset, jotka asuvat muussa kuin siinä jäsenvaltiossa, jonka kansalaisia he ovat, saavat paitsi

äänestää myös asettua ehdolle asuinmaansa europarlamenttivaaleissa.

Äänestäminen ja vaalitulokset

Europarlamenttivaalit toteutuvat EU:n jäsenvaltioissa niiden kansallisten puoluejärjestelmien puitteissa. Myös vaalituloksia on totuttu arvioimaan enemmän kunkin maan oman poliittisen elämän kuin koko Euroopan unionin kannalta. Euroopan parlamentin tehtävä on kuitenkin edellyttänyt sen jäsenistön järjestäytymistä ylikansalliselta eikä kansalliselta pohjalta. Jo hiili- ja teräsyhteisön parlamentaariseen yleiskokoukseen kesäkuussa 1953 kokoontuneet edustajat pitivät välttämättömänä, että he ryhmityivät ylikansallisiksi puolueryhmiksi. Näin haluttiin taata edellytykset sille, että kun ministerineuvosto puolustaa jäsenvaltioiden kansallisia etuja, parlamentti puolestaan keskustelee Euroopan tulevaisuudesta “eurooppalaisesta näkökulmasta”.

Eri maiden sosiaalidemokraattiset europarlamentaarikot muodostivat parlamenttiin Euroopan sosialistipuolueen ryhmän PSE, jota vuodesta 1995 lähtien nimitetään Suomessa Euroopan sosialidemokraattisen puolueen ryhmäksi. Kristillisdemokraatit muuttivat vuonna 1976 oman ryhmänsä nimeksi Euroopan kansanpuolueen ryhmän PPE. Brittikonservatiivit liittyivät siihen vasta vuonna 1992 toimittuaan aluksi tanskalaisten kanssa Euroopan demokraattisena ryhmänä EDG. Mainittuihin kahteen suureen puolueryhmään kuului vuonna 1979 yhteensä noin puolet parlamentin kaikista jäsenistä ja myöhemmin niissä on toiminut noin kaksi kolmasosaa jäsenistä. Molempiin tuli vuonna 1995 myös suomalaisia, edelliseen sdp:n ja jälkimmäiseen kokoomuksen europarlamentaarikot.

Taulukossa 1.3 osoitetaan lisäksi ne kolme muuta ryhmää, joihin suomalaisia liittyi. Keskustan ja rkp:n edustajat ovat mukana liberaalien puolueryhmässä ELDR, vihreät vuonna 1989 perustetussa EP:n vihreässä ryhmässä EFGP sekä vasemmistoliiton

Taulukko 1.3
Euroopan parlamentin paikat puolueyhmittäin
vaaleissa 1979-1999

Puolueyhymät ^a	Vaalivuodet				
	1979	1984	1989	1994	1999
PSE (sosialistit)	113	130	180	198	180
PPE (konservatiivit)	107	110	121	157	233
ELDR (liberaalit)	40	31	49	43	51
GUE/NGL (vasemmisto) ^b	44	41	42	28	42
Vihreä ryhmä EFGP	-	-	30	23	48
Muut ryhmät ^c	97	115	84	91	64
Sitoutumattomat	9	7	12	27	8
Yhteensä	410	434	518	567	626

^a Lisätietoja puolueyhymistä on saatavana parlamentin kotisivulla (www.europarl.eu.int).

^b Vuosina 1979 ja 1984 COM, vuonna 1989 EUL 28 ja LU 14.

^c Sisältää 3 tai 4 puolueyhymää, esim. vuonna 1999 UEN 30, TDI 18 ja EDD 16.

edustajat Euroopan yhtyneen vasemmiston konfederaatiorymässä/ pohjoismaiden vihreässä vasemmistossa GUE/NGL, joka on eurokommunistien vuonna 1973 perustaman kommunistiryhmän jälkeläinen.

Parlamentin pienten ryhmien keskuudessa on kahdessa vuosikymmenessä esiintynyt suurta vaihtuvuutta. Aina vaalien yhteydessä on syntynyt tai hajonnut kokonaisia puolueyhymiä ja myös vaalikausien aikana on ryhmissä ollut monenlaista liikettä. Parlamentin puolueyhymät ovatkin varsin moniaineksisia ja

ideologisesti kirjavia, onhan EP:ssa edustettuna toistasataa kansallista puoluetta.

Euroopan parlamentin puoluejärjestelmä jäsenyyttä vasemmisto-oikeisto-ulottuvuuden mukaisesti. Tätä ulottuvuutta sovelletaan myös istumajärjestyksessä, niin kuin useimpien jäsenvaltioiden omissakin parlamenteissa. Päätöksenteossa on välttämätöntä muodostaa enemmistöjä, mikäli parlamentti aikoo vaikuttaa ja jotta yleensäkin koko EU-koneisto voi toimia. Voittavat koalitiot rakentuvat pääosin parlamentin kahden suuren puolueyhtymän varaan, sillä jo toisen vaalikauden alussa, vuonna 1984, sosiaalidemokraatit ja kansanpuolue tajusivat, että on hyödyllisempää tavoitella kompromisseja kuin riidellä tavalla, joka vaarantaisi Euroopan parlamentin aseman EU:ssa. (Hix & Lord 1997, Raunio 1996)

Kuitenkin europarlamenttivaaleilla on ollut vain vähäinen vaikutus unionin politiikkaan. Onkin ironista, että EP-vaalien varsinaiset seuraamukset näkyvät EU:n jäsenvaltioissa, joiden puoluekenttää ne saattavat horjuttaa. Eurooppa-kysymykset ja EP-vaalit ovat johtaneet sekä puolueiden jakaantumiseen (Iso-Britannia, Ranska) että niiden yhdistymiseen (Alankomaat), jopa kokonaan uusien puolueiden syntyyn.

Tunnetuin esimerkki EP-vaalien vaikutuksesta tulee Isosta-Britanniasta, jossa vuoden 1989 vaalit paljastivat konservatiivisen puolueen sisäiset Eurooppa-poliittiset näkemyserot ja näin vauhdittivat pääministeri Margaret Thatcherin eroamista. Erillisiä unionia vastustavia puolueita on perustettu monessa maassa. Ne ovat hyötynneet valtapuolueiden sisäisistä näkemyseroista sekä siitä, ettei EP-vaaleja ole pidetty erityisen tärkeinä. Viidennessäkin europarlamentissa ovat edustettuina Tanskan, Ison-Britannian ja Ranskan erilliset EU-vastaiset puolueet.

Myös muutoin EP-vaalit voivat toimia uusien puolueiden ponnahduslautana. Ne ovat elävöittäneet jäsenvaltioiden poliittisia järjestelmiä tarjoamalla niiden valitsijoille tilaisuuden kokeilla uusia puolueita, esimerkiksi Ranskassa useat puolueet, kuten Front National vuonna 1984 ja vihreät vuonna 1989, ovat tehneet

Taulukko 1.4
Äänestysprosentit Euroopan parlamentin vaaleissa

Jäsenvaltiot	Vaalivuodet ^a					EP –79-99	KPV 72–95	Erotus EP-KPV
	1979	1984	1989	1994	1999			
Saksa	65,7	56,8	62,3	60,1	45,2	58,0	85,6	-27,7
Iso-Britannia	32,3	32,6	36,2	36,4	24,0	32,3	75,6	-43,3
Ranska	60,7	56,7	48,7	52,7	46,8	53,1	74,6	-21,5
Italia	84,9	83,4	81,0	74,8	70,8	79,0	90,1	-11,1
Alankomaat	58,1	50,6	47,2	35,6	30,0	44,3	83,4	-39,1
Belgia	91,4	92,1	90,7	90,7	91,0	91,2	93,2	-2,0
Tanska	47,8	52,4	46,8	52,5	50,4	50,0	86,1	-36,1
Irlanti	63,6	47,6	68,3	44,0	50,2	54,7	72,9	-18,2
Luxemburg	88,9	88,8	87,4	86,6	87,3	87,8	88,3	-0,5
Kreikka	78,6	77,2	79,9	71,2	75,3	76,4	81,6	-5,2
Espanja		68,9	54,6	59,6	63,0	61,5	73,1	-11,6
Portugali		72,6	51,2	35,7	40,0	49,9	77,2	-27,3
Ruotsi				41,6	38,8	40,2	89,3	-49,1
Itävalta				67,7	49,4	58,6	87,9	-29,3
Suomi				60,3	31,4	45,9	73,6	-27,7
Kaikki ^b	67,2	65,0	62,9	58,0	52,9	60,5	82,5	-22,0
Valtiot, joissa ei ole äänestyspakkoa:	54,7	54,8	51,9	49,7	42,7	49,9	80,5	-30,6

Lähteet: Euroopan parlamentti: Vaalit-kesäkuu 1999; Blais & Dobrzynska 1998.
KPV = kansalliset parlamenttivaalit.

^a Kreikassa olivat ensimmäiset europarlamenttivaalit lokakuussa 1981, Espanjassa ja Portugalissa heinäkuussa 1987, Ruotsissa syyskuussa 1995 sekä Itävallassa ja Suomessa lokakuussa 1996.

^b Maakohtaisten äänestysprosenttien keskiarvo. Äänestäneiden osuus kaikista EU:n äänioikeutetuista on ollut alempi. Vuoden 1994 vaaleissa äänesti 56,9 % ja vuonna 1999 vain 49,8 %.

läpimurtonsa juuri europarlamenttivaaleissa. Samalla valitsijoilla on ollut tilaisuus rangaista puoluetta, jota he äänestäisivät kansallisissa vaaleissa. Tämä areena voi myös edistää yksittäisten poliitikojen ja politiikkaan aikovien pyrkimystä uusiin tehtäviin. (van der Eijk & Franklin 1996)

Vaikka kilpailut Euroopan parlamentin paikoista kaydään jäsenvaltioissa kansallisten eikä ylikansallisten puolueiden välisinä, europarlamenttivaalit eivät ole valitsijoille mikään kansallisten vaalien toisinto. He suhtautuvat näihin vaaleihin eri tavoin: erilaisuutta on sekä puolueiden saamissa ääniosuuksissa että valitsijain osallistumisessa vaaleihin. Monesti juuri hallituspuolueet ovat menestyneet EP-vaaleissa heikosti, ja valitsijat ovat olleet niissä haluttomampia äänestämään kuin oman maansa kansallisissa parlamenttivaaleissa. Taulukkoon 1.4 kootuista luvuista ilmenee, että äänestysosallistuminen on ollut keskimäärin 22 prosenttiyksikköä korkeammalla tasolla kansallisten parlamenttien vaaleissa kuin europarlamenttivaaleissa. Jos jätetään pois laskuista ne maat, joissa on äänestyspakko, tämä äänestysprosenttien keskiarvojen erotus on ollut yli 30 prosenttiyksikköä. Kahdessa maassa, Ruotsissa ja Isossa-Britanniassa, erotusta on ollut enemmän kuin 40 prosenttiyksikköä.

Yksi tapa tulkita vaalien erilaisuutta on ollut europarlamenttivaalien tarkasteleminen esimerkkeinä niinsanotuista toisen asteen vaaleista, kun varsinkin kansallisia parlamenttivaaleja pidetään merkitykseltään ensiasteisina (Reif & Schmitt 1980). Tarkastelun lähtökohtana on se, että Euroopan parlamentin kokoonpanoa ei pidetä yhtä tärkeänä asiana kuin oman maan hallituksen kohtaloa eivätkä valitsijat pidä EP-vaaleja kansallisten parlamenttivaalien veroisina, kun he tajuvat, ettei EP-vaaleilla ole suoranaista vaikutusta heidän oman maansa hallitukseen. Juuri tämä valitsijain kokemus vaalien merkitysero selittää eron heidän osallistumishalukkuudessaan. Samalla se myös auttaa selittämään vaalitulosten osoittamaa äänestysvalintojen erilaisuutta. Tähän aiheeseen palataan kirjassa tuonnempana, varsinkin luvuissa 2 (s. 45) ja 8.

2 SUOMEN KAKSIEN VAALIEN TAUSTAT JA TULOKSET

Pertti Pesonen

Kun Suomi, Ruotsi ja Itävalta liittyivät Euroopan unioniin, oli vuonna 1994 valittu Euroopan parlamentti ehtinyt toimia puoli vuotta. Kolme uutta jäsenvaltiota täydensivät europarlamenttia yhteensä 59 edustajalla, jolloin se kasvoi 626-jäseniseksi. Suomesta siihen valittiin 16 edustajaa, Ruotsista 22 ja Itävallasta 21. Vaatimuksena oli alusta pitäen, että europarlamentin jäsenet ovat kansalaisten suoraan valitsemia. Siksi EU:n uusien jäsenmaiden eduskunnat valitsivat väliaikaiset europarlamentaarikot omasta keskuudestaan, kunnes nämä maat voivat panna toimeen yleiset Euroopan parlamentin jäsenten vaalit.

Ruotsi toteutti ensimmäiset europarlamenttivaalinsa jo syyskuussa 1995, Itävalta ja Suomi vasta lokakuussa 1996. Kun tämän Euroopan parlamentin toimikausi päättyi kesäkuussa 1999, koko parlamentti oli taas valittava viisivuotiskaudeksi 1999–2004. Järjestyksessä viidennet europarlamenttivaalit toimitettiin Isossa-Britanniassa, Tanskassa ja Alankomaissa 10.6., Irlannissa 11.6. sekä yhdessätoista muussa EU:n jäsenvaltiossa 13.6.1999.

Suomessa vuoden 1996 europarlamenttivaalit järjestettiin kunnallisvaalien yhteydessä 20.10.1996. Vain tämän yhden kerran on maassamme äänestetty yht'aikaisesti kaksissa yleisissä vaaleissa. Kahta eri äänestyslippua tosin käytettiin myös vuonna 1988, kun tasavallan presidentin vaaleissa äänestettiin sekä valitsijamiestä että suoraan presidenttiehdokasta. Vuoden 1999

europarlamenttivaalit puolestaan muistettaneen Suomessa pitkään varsinaisina ”shokkivaaleina” niiden odottamattoman laimean äänestysosanoton vuoksi.

Kunnallisvaalien kyljessä vuonna 1996

Ruotsin ensimmäiset europarlamenttivaalit 17.9.1995 olivat ”shokkivaalit” kahdestakin syystä: siellä äänestysprosentti romahti ja hallitus kärsi sangen nolon tappion. Syyskuun 1994 valtiopäivävaaleihin oli ottanut osaa 86,8 prosenttia ja marraskuun 1994 EU-kansanäänestykseenkin 83,3 prosenttia Ruotsin valitsijakunnasta, nyt äänestysprosentiksi tuli vaatimattomat 41,6. Hallitseva työväenpuolue oli vuonna 1994 saanut 2 514 000 ääntä, mutta se menetti niistä kerrassaan 1 761 000 eli 70 prosenttia, mikä pudotti puolueen ääniosuuden 45,2 prosentista 28,1 prosenttiin. Johtava oppositiopuolue maltillinen kokoomus kasvatti ääniosuuttaan yhden prosenttiyksikön verran (M: 23,2%). EP-vaalien voittajia olivat ympäristöpuolue vihreät (MP: 17,2%) ja vasemmistopuolue (V: 12,9%). Ruotsalaisten valitsemista europarlamentaarikoista kerrassaan 11 eli tasan puolet oli maansa EU-jäsenyyden vastustajia.

Itävallan europarlamenttivaalit toimitettiin 13.10.1996. Näiden vaalien äänestysprosentiksi tuli 67,7, ja edeltäneet parlamenttivaalit voittanut sosiaalidemokraattinen puolue SPÖ menetti sielläkin kannatustaan: joulukuussa 1995 se oli saanut kansallisneuvoston vaaleissa annetuista äänistä 38,1 prosenttia, mutta EP-vaaleissa se sai vain 29,1 prosenttia. Toinen hallituspuolue kansanpuolue lisäsi ääniosuuttaan vajaan prosenttiyksikön (ÖFP: 28,3%) ja varsinaiseksi EP-vaalien voittajaksi nousi äärioikeistolainen vapauspuolue (FPÖ: 27,5%).

Suomessa vuoden 1996 europarlamenttivaaleilta odotettiin samansuuntaisia tuloksia kuin oli koettu Ruotsissa ja osin Itä-vallassa. Niin myös kävi, joskin 20.10.1996 toimitetuissa vaaleissa muutokset olivat olennaisesti lievemmat kuin edellisvuonna

Ruotsissa. Tämä koski sekä äänestysosanottoa että puolueiden kannatussiirtymiä.

Äänestysosanotto laski meillä 11,6 prosenttiyksikköä: vuoden 1995 eduskuntavaalien 71,9 prosentista EP-vaalien 60,3 prosenttiin. Vuonna 1994 oli kahdentoista maan EP-vaalien yhteinen osanotto ollut Suomen äänestysprosenttia alempi (56,8%). Tätä ennen oli vastaava kaikkien EU-maiden osallistumisluku pienentynyt kerta kerralta. Se oli ollut 63 prosenttia kaikista äänioikeutetuista vuoden 1979 ensimmäisissä suorissa EP-vaaleissa, mutta sen jälkeen 61 ja 58,5 prosenttia (Eurostat 1994).

Runsaan vuoden ikäisessä Suomen "sateenkaarihallituksessa" hallitusvastuu oli jaettu viiden puolueen kesken, mutta meilläkin vaalitappio kohtasi nimenomaan pääministerin sosiaalidemokraatteja. Sdp, joka oli korjannut vuoden 1995 eduskuntavaaleissa historiansa suurimman vaalivoiton, kadotti nyt senkertaisista 786 000 äänestään runsaat 300 000. Sen suhteellinen osuus maassa annetuista äänistä pieneni lähes 7 prosenttiyksikköä.

Näiden kaksien vaalien tuloksia verrataan taulukossa 2.1. Neljäntoista puolueen ohessa europarlamenttivaaleihin osallistui Vaihtoehto EU:lle -niminen ryhmittymä, joka sai lähes 48 000 ääntä. Kun hyväksytyjen äänten kokonaismääräkin jäi tällä kerralla yli 530 000 pienemmäksi kuin eduskuntavaaleissa, on luonnollista, etteivät edes voittaneet puolueet lisänneet äänestäjiensä lukua. Suurin vaalivoittaja Suomen keskusta kuitenkin lähes säilytti äänimääränsä, kun sdp menetti 303 000 ja vasemmistoliitto 74 000 ääntä ja EP-vaaleissa voittanut kokoomuskin 34 000 ääntä. Myös vihreä liitto kuului näiden vaalien voittajiin, vaikka siltä katosi yli 10 000 ääntä.

Eduskunnan puhemiesneuvosto oli nimittänyt maamme ensimmäiset Euroopan parlamentin jäsenet 25.11.1994 ja EU-vaalilaki hyväksittiin eduskunnassa 12.12.1994. Eduskunta torjui hallituksen esittämän mahdollisuuden kaksoisedustajuuteen ja uusi laki vaati eduskuntaan euroedustajien varamiehet. Keskusta sai EP:n kuudestatoista paikasta viisi (Timo Järvilahti, Seppo Pelttari, Olli Rehn, Mirja Ryytänen ja Paavo Väyrynen). Sosiaali-

Taulukko 2.1
Puolueiden äänet eduskuntavaaleissa 1995 ja
EP-vaaleissa 1996

Puolueet	Äänimäärät			Prosenttiosuudet		
	EK95	EP96	Muutos	EK95	EP96	Muutos
SDP	785 637	482 577	-303 060 (-37%)	28.3	21.5	-6.8
KESK	552 003	548 041	-3 962 (-1%)	19.8	24.4	+4.6
KOK	497 624	453 729	-33 895 (-6%)	17.9	20.2	+2.3
VAS	310 340	236 490	-73 850 (-24%)	11.2	10.5	-0.7
VIHR	181 198	170 670	-10 528 (-6%)	6.5	7.6	+1.1
RKP	142 874	129 425	-13 449 (-9%)	5.1	5.8	+0.7
SKL	82 311	63 134	-19 177 (-23%)	3.0	2.8	-0.2
NUORS	78 066	68 134	-11 928 (-15%)	2.8	3.0	+0.2
SMP/PS	36 185	15 004	-21 181 (-41%)	1.3	0.7	-0.6
EKO	7 865	-	-7 865	0.3	-	-0.3
VSL	28 067	13 746	-14 321 (-51%)	1.0	0.6	-0.4
VEU	-	47 687	+47 687	-	2.1	+2.1
LKP	6 819	8 305	+1 586 (+23%)	0.2	0.4	+0.2
EKA	5 124	2 640	-2 484 (-48%)	0.2	0.1	-0.2
Muut	57 380	9 684	-47 696 (-83%)	2.1	0.2	-1.9
Yhteensä	2780 921	2249 411	-531 510 (-19%)	100.0	100.0	±11.1

demokraatit saivat neljä (Ulpu Iivari, Riitta Myller, Saara-Maria Paakkinen ja Mikko Rönnholm), kokoomus niin ikään neljä (Riitta Jouppila, Ritva Laurila, Pirjo Rusanen ja Kyösti Toivonen) sekä vasemmistoliitto, rkp ja vihreät kukin yhden paikan (Marjatta Stenius-Kaukonen, Elisabeth Rehn, Heidi Hautala). Heistä muut paitsi Järvilahti, Peltari, Paakkinen, Stenius-Kaukonen ja Elisabeth Rehn olivat puolueensa ehdokkaita myös vuoden 1996 vaaleissa.

Joulukuussa hyväksytty Laki Suomesta Euroopan parlamenttiin valittavien edustajien vaaleista annettiin maaliskuussa (3.3.1995/272). Lain mukaan yksi puolue tai vaaliliitto sai asettaa enintään 16 ehdokasta. Käytettävissä oli kaksi vaihtoehtoa: ehdokkaiden asettaminen joko vaalialueittain tai valtakunnallisesti. Edellisessä vaihtoehdossa sai sama henkilö olla ehdolla vain yhdessä maan neljästä vaalialueesta, mutta yhdessä vaalialueessa puolueella saattoi olla kahdeksan ehdokasta. Tätä vaihtoehtoa ei käytetty lainkaan, vaan kaikki 14 puoluetta sekä veu pitivät parempana valtakunnallista ehdokasasettelua. Kymmenellä puolueella oli ehdokkaita täysi määrä, niin myös Skl:n ja perussuomalaisten vaaliliitolla ($12 + 4 = 16$). Yhteensä EP-vaaleihin asetettiin 207 ehdokasta.

Vuoden 1995 eduskuntavaalien voittaja sdp ei vuonna 1996 onnistunut saamaan Euroopan parlamenttiin viidettä edustajaa eikä EP-vaalien voittaja keskusta onnistunut säilyttämään siellä viidettä paikkaansa. Keskustan neljäksi europarlamentaarikoksi valittiin Paavo Väyrynen (157 668 ääntä), Sirkka-Liisa Anttila (112 719), Mirja Ryynänen (85 886) ja Kyösti Virrankoski (54 315). Sdp:n ehdokkaista valittiin Pertti Paasio (118 795), Jörn Donner (80 669), Riitta Myller (65 116) ja Reino Paasilinna (54 228).

Kokoomus säilytti Euroopan parlamentissa neljä paikkaansa. Kukaan sen ensimmäisistä europarlamentaarikoista ei nyt tullut valituksi; uusiksi tulivat Kirsi Piha (147 066), Marjo Matikainen-Kallström (77 120), Raimo Ilaskivi (39 803) ja Jyrki Otila (24 038). Keskustan menettämän viidennen paikan voitti vasemmistoliitto, josta valittiin Esko Seppänen (152 216) ja Outi Ojala (20 071). Vihreiden Heidi Hautala (83 566) pysyi edelleen Euroopan parla-

mentissa ja myös rkp säilytti yhden paikkansa. Sen ehdokkaista valittiin Astrid Thors (39 666).

Kun kaikki puolueet olivat asettaneet valtakunnallisia ehdokkaita, myös kilpailu “viimeisestä paikasta” käytiin koko maan tasolla. Kilpailun voitti kokoomus, jonka neljäs paikka tuli pienimmällä vertausluvulla 113 432. Keskustalle olisi riittänyt 19 120 lisä-ääntä tuon “viimeisen paikan” voittamiseen ja siten viidennen euroedustajansa säilyttämiseen. Tämä olisi pitänyt Olli Rehnin (32 293) europarlamentissa ja Otilan ulkona. Nuorsuomalaisten Jaakko Iloniemi (42 539) sai henkilökohtaisia ääniä enemmän kuin neljä valituksi tullut ehdokasta, mutta hänen valitsemisekseen olisi puolueen 15:n muun ehdokkaan tarvinnut kerätä vielä lisää yhteensä 46 300 ääntä.

Valitut europarlamentaarikot eivät olleet yhtä mieltä itse perusasiasta, maamme kuulumisesta Euroopan unioniin. Ruotsissahan tasan puolet vastusti oman maansa EU-jäsenyyttä. Suomesta tuli valituksi yksitoista EU-jäsenyyden kannattajaa ja viisi sen vastustajaa; jälkimmäisiin kuuluivat keskustan Anttila, Virrankoski ja Väyrynen sekä vasemmistoliiton Seppänen ja Ojala. Tiedot perustuvat Eurooppalainen Suomi -yhdistyksen tekemään selvitykseen, jossa ehdokkailta kysyttiin, kuinka he olivat äänestäneet vuoden 1994 kansanäänestyksessä. Kaikki EU-jäsenyyden puolesta äänestäneet ehdokkaat saivat vuoden 1996 vaaleissa 63 prosenttia ja jäsenyyden vastustajat 37 prosenttia annetuista äänistä. (HS 24.10.1996, A6). Kansanäänestyksessä oli ollut Kyllä-ääniä 57 ja Ei-ääniä 43 prosenttia.

Tässä yhteydessä voidaan myös laskea, miten Suomen 16 europarlamentaarikon paikkaa olisivat jakaantuneet puolueiden kesken, jos kaikki puolueet olisivat sittenkin päättäneet toimia vaalialueittain ja jos tämä vaalitapa ei olisi vaikuttanut puolueiden äänimääriin. Sellainen vaihtoehto olisi hyödyttänyt varsinkin keskustaa. Keskusta olisi saanut kolme edustajaa pohjoiselta alueelta (Vaasa, Oulu, Lappi) ja kaksi itäiseltä (Kymi, Mikkeli, Kuopio, Pohjois-Karjala, Keski-Suomi), sekä kuudennen edusta-

jansa läntiseltä alueelta (Turun ja Hämeen läänien vaalipiirit, Ahvenanmaa). Kokoomuskin olisi hyötynyt. Se olisi ainoana puolueena saanut edustajan joka vaalialueelta: kolmelta alueelta yhden ja eteläiseltä alueelta (Helsinki, Uusimaa) kaksi. Sdp olisi jäänyt pohjoisella alueella ilman edustajaa ja sen olisi ollut tyytyminen neljän asemesta vain kolmeen edustajaan kolmelta eri alueelta, ja rkp olisi jäänyt kokonaan ilman europarlamentaarikkoa. Vasemmistoliiton ainoa edustaja olisi valittu läntiseltä ja vihreiden edustaja eteläiseltä vaalialueelta.

Kaksoivaalit 1996 toimitettiin kunnallisvaalilain määräämänä päivänä ”lokakuun kolmantena sunnuntaina”, siis 20.10.1996. Viikon mittainen vaalien ennakoäänestys kesti lokakuun 9. ja 15. päivän välisen ajan.

Jo ennakoäänestyksessä ilmeni vaalien välillä lievää kiinnostuseroa: europarlamenttivaaleissa annettiin ennakoääniä 27 600 vähemmän kuin kunnallisvaaleissa (816 623 ja 844 203). Vaalipäivänä kasvoi annettujen äänten ero yli 50 000 ääneksi ja vaalien äänestysprosentteihin tuli eroa yhden prosenttiyksikön verran (60,3 ja 61,3). Kiinnostusero ilmeni toisellakin tavalla. Niin kuin taulukossa 2.2 osoitetaan, äänestyslippuja hylättiin EP-vaaleissa lähes 78 000 enemmän kuin kunnallisvaaleissa. Useimmiten oli kyse siitä, että EP-vaalin äänestyslippu oli pudotettu vaaliurnaun tyhjänä. Kaikkiaan hylättiin 117 000 äänestyslippua. Tuskinpa niitä kaikkia oli tarkoitettu hylättäviksi, mutta todellisia, äänestysvalinnan tehneitä EP-vaalien äänestäjiä lienee sittenkin ollut vain noin 58 prosenttia Suomessa asuvista vaalioikeutetuista.

Tällaisten vertailujen perusteella on ilmeistä – ja se oli yksi tarkoituksinkin – että samanaikaisuus kunnallisvaalien kanssa vilkasti äänestysosanottoa Suomen ensimmäisissä europarlamenttivaaleissa. Toisaalta voidaan kysyä, olisiko ehkä kunnallisvaaleista tullut koettua vilkkaammat ilman kytkentää hämmentäviin EP-vaaleihin. Nythän niiden äänestysprosentti jäi alemmaksi kuin kertaakaan vuoden 1945 jälkeen. Tähän asiaan palataan kirjan luvussa 5.

Taulukko 2.2
Äänten jakaantuminen kunnallisvaaleissa ja
EP-vaaleissa 1996

Puolueet	Äänimäärät			Prosenttiosuudet		
	Kunn.v.	EP-vaalit	Erotus	KV	EP	Erotus
SDP	583 623	482 577	-100 046 (-17%)	24.5	21.5	-3.0
KESK	518 682	548 041	+29 353 (+6%)	21.8	24.4	+2.6
KOK	514 432	453 729	-60 703 (-12%)	21.6	20.2	-1.4
VAS	246 598	236 490	-10 108 (-4%)	10.4	10.5	+0.1
VIHR	149 334	170 670	+21 336 (+14%)	6.3	7.6	+1.3
RKP	129 518	129 425	-93 (-0%)	5.4	5.8	+0.4
SKL	75 494	63 134	-12 360 (-16%)	3.2	2.8	-0.4
NUORS	31 429	68 134	+36 705(+117%)	1.3	3.0	+1.7
PS	21 999	15 004	-6 995 (-32%)	0.9	0.7	-0.2
EKO	874	-	+874	0.0	-	0.0
VSL	1 364	13 746	+12 382(+908%)	0.1	0.6	+0.5
VEU	-	47 687	+47 687	-	2.1	+2.1
LKP	8 766	8 305	-461 (-1%)	0.4	0.4	0.0
EKA	2 033	2 640	+607 (+30%)	0.1	0.1	0.0
Muut	86 707	9 684	-77 023 (-89%)	3.7	0.2	-3.5
Yhteensä	2377 752	2249 411	-128 341 (-5%)	100.0	100.0	±8.5
Hylätty	39 305	117 093	+77 788			
Yhteensä	2417 057	2366 504	-50 513			

Hyväksytyt äänet jakaantuivat puolueiden kesken jossain määrin eri tavalla kaksissa vaaleissa (ks. taulukko 2.2). Vaihtoehto Euroopalle -ryhmittymälle EP-vaaleissa annetut 48 000 ääntä olivat jo lähtökohtaisesti pois puolueilta, samoin pääosa Vapaan Suomen liiton 12 000 äänestä. Nuorsuomalaiset, keskusta ja vihreät vetivät europarlamenttiehdokkailleen äänestäjiä, jotka valitsivat kunnallisvaaleissa muun puolueen; EP-vaalit kasvattivat niiden äänimääriä yhteensä 87 000 äänellä. Kahta päähallituspuoluetta sen sijaan ei EP-vaaleissa kannatettu yhtä paljon kuin kunnallisvaaleissa. Kokoomus menetti EP-vaaleissa yli 60 000 kunnallisvaalien ääntään ja niistä 303 000 äänestä, jotka sdp kadotti vuoden 1995 eduskuntavaalien huippuluvusta, oli 100 000 ääntä vielä tallella rinnakkaisissa kunnallisvaaleissa.

Kunnallisvaaleissa saadut ääniosuudet pienenivät sdp:lla ja kokoomuksella – sekä vähässä määrin kristillisellä liitolla ja perussuomalaisilla – yhteensä viiden prosenttiyksikön verran, kun taas keskusta, vihreät ja nuorsuomalaiset saivat osuuteensa lisää yhteensä 5,5 prosenttiyksikköä. Lisäksi europarlamentin vaaleissa ei ollut edes mahdollista äänestää monia kunnallisvaaleissa esiintyneitä “muuta” ryhmittymiä ja puolueita. Siten nettomenetyksistä yhteenlaskettu äänensä jakaneiden äänestäjien osuus oli noin 8,5 prosenttia kaikista äänestäjistä.

Kun kuitenkin netto-osuuttaan EP-vaaleissa menettäneet puolueet saattoivat myös vastavuoroisesti voittaa (ja voittaneet menettää) kunnallisvaalien äänestäjiä, todellinen kahta eri puoluetta äänestäneiden määrä voi olla olennaisesti suurempikin kuin sanottu 8,5 prosenttia (vrt. luku 6, s. 129). Esimerkiksi Ruotsin yhdistetyissä valtiopäivä- ja kunnallisvaaleissa äänesti kahta eri puoluetta vuonna 1970 vain 6 prosenttia, mutta sittemmin heidän osuutensa kasvoi vaali vaalilta. Se nousi 22 prosentiksi vuonna 1991 ja pysyi sitten suunnilleen sillä tasolla (Gilljam & Holmberg 1995, 43). Ruotsissa säännöllisesti toistetut vaalitutkimukset ovat siten tuottaneet yhden tärkeän osoittimen äänestäjien puoluesidonaisuuden vähittäisestä höllentymisestä.

Suomen europarlamenttivaalien ja kunnallisvaalien rinnak-

kaisuus teki mahdolliseksi sellaisenkin maassamme ainutlaatuisen asetelman, että yli puolet europarlamenttivaalien ehdokkaista tarjoutui samanaikaisesti valittavaksi myös kotikuntansa valtuustoon. EP-vaalien 207 ehdokkaasta nimittäin 114 tavoitteli paikkaa valtuustossa. Valituksi tulleista europarlamentaarikoista kuitenkin vain kaksi oli ehdokkaana kunnallisvaaleissa, nimittäin Anttila (Forssa) ja Virrankoski (Kauhava). Molemmat valittiin ja Virrankoski toimi kaupunginvaltuuston puheenjohtajanakin, kunnes pyysi 28.6.1999 vapautuksen siitä tehtävästä.

Muiden vaalien varjossa vuonna 1999

Vuoden 1999 europarlamenttivaalit osuivat Suomen kannalta hankalaan aikaan. Maaliskuun eduskuntavaalit ja niiden jälkeiset hallitusneuvottelut olivat uuvuttaneet puolueet, ja joidenkin puolueiden huomio kohdistui jo enemmän vuoden 2000 presidentinvaaleihin kuin kesäkuussa 1999 odottaviin europarlamenttivaaleihin. Mikään EP-vaalien yhdistäminen muihin samanaikaisiin vaaleihin ei nyt tullut kysymykseen.

Eduskuntavaalit toimitettiin maaliskuun 21. päivänä. Niiden tulos ei olennaisesti muuttanut Suomen poliittista asetelmaa. Sdp:n eduskuntaryhmä kyllä pieneni 63:sta 51:een, mutta se säilyi sittenkin suurimpana puolueena ja Paavo Lipponen pysyi pääministerinä. Keskustan vaalivoitto, joka kasvatti puolueen eduskuntaryhmän 44:stä 48:aan, ei riittänyt hallituspohjan muuttamiseen, kun taas eduskuntavaalien suurin vaalivoitto 39:stä 46:een kansanedustajaan piti kokoomuksen edelleen puolueista kolmantena. Äänestysosanotto jäi näissä eduskuntavaaleissa 68,3 prosenttiin, joka on alin lukema sitten vuoden 1939.

Eri puolilla Eurooppaa oli sosialistipuolueiden vahva asema EU:ssa yleinen puheenaihe europarlamenttivaalien edellä. Sosialistit olivat yhdentoista EU-maan hallituksessa, ja PSE (Euroopan sosiaalidemokraattisen puolueen ryhmä) oli ollut Euroopan parlamentin suurin ryhmä koko kaksikymmenvuotiskauden ajan.

Tämä tilanne muuttui, kun vuoden 1999 vaalit kasvattivat konservatiivien PPE:n (Euroopan kansanpuolueen ryhmän) Euroopan parlamentissa 201:stä 224:ään ja PSE puolestaan pieneni 214:stä 180:een. Monessa jäsenvaltiossa jäi sosialistisen hallituspuolueen ääniosuus tuntuvasti edellisistä eduskuntavaaleja pienemmäksi. Näin kävi varsinkin Isossa-Britanniassa ja Saksassa.

Äänestysosanotto puolestaan aleni enemmän kuin se oli asteittain alentunut kolmissa edellisissä vaaleissa. Nyt se laski koko EU:ssa alle 50 prosenttiin. Suomen valitsijakunta oli omalta osaltaan tätä alentamassa. Jo ennakkoääniä oli kertynyt poikkeuksellisen hitaasti, ja kun viikon mittainen ennakkoäänestys päättyi kesäkuun 8. päivänä, ääniä oli koossa vain 589 775, eli noin 496 000 vähemmän kuin maaliskuun eduskuntavaaleissa ja 232 000 vähemmän kuin vuoden 1996 EP-vaaleissa. Sittenkin lopullinen äänestysprosentti 31,4 oli shokeeraava yllätys. Maamme 4,14 miljoonasta vaalioikeutetusta oli EP-vaaleissa äänestänyt vain 1,24 miljoonaa, eli 1,42 miljoonaa vähemmän kuin ennätyslaimeissa maaliskuun eduskuntavaaleissa (taulukko 2.3).

Suurin osallistumistason pudotus edellisistä EP-vaaleista koettiin juuri Suomessa ($60,3\% - 31,3\% = 29,0\%$; vrt. taulukko 1.4). Suomea alempaan äänestysprosenttiin päädyttiin vuonna 1999 ainoastaan Yhdistyneessä Kuningaskunnassa (pudotus $36,4\% - 24,0\% = 12,4\%$) ja Alankomaissa ($35,6\% - 30,0\% = 5,6\%$). Hyvin pieneltä osalta näiden kahden lukuja alensi se, että sanotut laimeimman osanoton maat jättivät hylätyt äänet laskematta äänestäjiksi. Pohjois-Irlannissa on osallistuminen myös ollut aina vilkaampaa kuin Britanniassa; nyt Pohjois-Irlannissa äänesti 57,7 prosenttia, Britanniassa vain 23,1 prosenttia.

Muissa maissa olivat vuoden 1999 europarlamenttivaalien äänestysprosentit pienimmästä suurimpaan lueteltuina seuraavat (suluissa mainitaan muutos edellisistä EP-vaaleista): Ruotsi 38,8 (-2,8), Portugali 40,0 (+4,3), Saksa 45,2 (-14,8), Ranska 46,8 (-5,9), Itävalta 49,4 (-18,3), Irlanti 50,2 (+6,2), Tanska 50,4 (-2,5), Espanja 63,0 (+3,4), Kreikka 75,3 (-5,1), Italia 70,8 (-4,0), Luxemburg 87,3 (+0,7) ja Belgia 91,0 (+0,3).

Kahden vilkkaimmin äänestäneen maan EP-vaalit toimitettiin kuitenkin yhdessä parlamenttivaalien kanssa ja niissä on myös äänestyspakko samoin kuin neljänneksi vilkkaimmin äänestäneessä Kreikassa. Myös kolmanneksi vilkkaimmassa eli Italiassa perustuslaki kehottaa kansalaisia äänestämään. Äänestysprosentti aleni yhteensä kymmenessä EU-maassa ja kasvoi jonkin verran viidessä. Niistäkin Espanjassa kasvuun vaikuttivat samassa yhteydessä toimitetut alue- ja kunnallisvaalit.

Koska äänestysosanotto väheni koko Euroopan unionissa, Suomen äänestysprosentin romahtamiseen oli ilmeisesti vaikuttamassa samoja syitä, jotka vähensivät äänestyshaluja muuallakin Euroopassa. Pikakommenteissa sellaisiksi arveltiin EU:n toimintojen etäisyyttä ja vaikeaselkoisuutta, europarlamentaarikkojen kykenemättömyyttä sieventää omia taloudellisia etujaan yleisen mielipiteen haluamalle tasolle, sekä kansalaisten huomion kiinnittymistä enemmän Kosovon sotaan kuin EP-vaaleihin. Euroopan parlamentin vallan lisääntyminen Amsterdamin sopimuksen mukaisesti ei saanut äänestäjiä ainakaan vielä tässä vaiheessa innostumaan, ja oletettavasti parlamentin keväinen voimannäyttö komission erottajana lähetti äänestäjille viestin pikemminkin EU:n toimintojen yleisestä korruptoituneisuudesta kuin europarlamentin sankaruudesta.

Lisäselityksinä, miksi valitsijain kiinnostus EP-vaaleja kohtaan väheni poikkeuksellisen paljon juuri Suomessa, on mainittu muun muassa maamme puolueiden vähäinen panostus EP-vaaleihin, epätydyttävä ehdokasasettelu, eduskuntavaalien jälkeinen valitsijain vaaliväsymys sekä vaalipäivänä vallinnut lämmin kesäsää. Osallistumisen motiiveihin ja äänestämättömyyden selityksiin palataan kirjan luvuissa 5 ja 8.

Taulukossa 2.3 verrataan äänten jakautumista maaliskuun ja kesäkuun vaaleissa. EP-vaaleissa koettu yleinen äänestäjäkato oli kyllä sitä luokkaa, ettei vertailun yhteydessä sovi puhua minkään puolueen vaalivoitosta. Kokoomus menetti 250 000 ääntä eli 44 prosenttia eduskuntavaalien äänimäärästään, mutta kartutti siitä huolimatta ääniosuutensa sekä näiden vaalien että oman vaali-

Taulukko 2.3
Puolueiden äänet eduskuntavaaleissa 1999 ja
EP-vaaleissa 1999

Puolueet	Äänimäärät			Prosenttiosuudet		
	Edusk.v.	EP-vaalit	Muutos	EK	EP	Muutos
SDP	612 963	221 836	-391 127 (-64%)	22.9	17.9	-5.0
KESK	600 592	264 640	-335 952 (-56%)	22.4	21.3	-1.1
KOK	563 835	313 960	-249 875 (-44%)	21.0	25.0	+4.3
VAS	291 675	112 757	-178 918 (-61%)	10.9	9.1	-1.8
VIHR	194 846	166 786	-28 060 (-14%)	7.3	13.4	+6.1
RKP	137 330	84 153	-53 177 (-39%)	5.1	6.8	+1.7
SKL	111 835	29 637	-82 198 (-73%)	4.2	2.4	-1.8
PS	26 440	9 854	-16 586 (-63%)	1.0	0.8	-0.2
KIPU	10 378	29 215	+18 837(+181%)	0.4	2.4	+2.0
SKP	20 442	7 556	-12 886 (-64%)	0.8	0.6	-0.2
EKA	5 451	1 909	-3 542 (-65%)	0.2	0.2	0.0
NUORS	28 084	-	-28 084	1.0	-	-1.0
VSL	10 104	-	-10 104	0.4	-	-0.4
Muut	62 122	-	-62 122	2.3	-	-2.3
Yhteensä	2686 097	1242 303	-1423 794 (-53%)	100.0	100.0	±14.1

historiansa suurimmaksi. Vihreiden ääniosuus kasvoi sitäkin enemmän, kun puolueelta katosi ‘vain’ 28 000 ääntä. Yhdessä kokoomukselta, vihreiltä ja rkp:lta hupeni eduskuntavaalien tuloksesta 331 000 ääntä, mutta silti ne lisäsivät yhteiseen ääni-osuuteensa 12,1 prosenttiyksikköä.

Sateenkaarihallituksen viidestä puolueesta kaksi, sdp ja vasemmistoliitto, menetti suhteellistakin kannatusta. Sdp sai 92-vuotisen vaalihistoriansa pienimmän ääniosuuden, ja näiden kahden puolueen yhteistappioksi tuli 6,8 prosenttiyksikköä niiden menetettyä eduskuntavaaleista yhteensä 470 000 ääntä. Opposition puolella koki kristillinen liitto erityisen suuren tappion. Se kadotti maaliskuun ääniosuudestaan 1,8 prosenttiyksikköä ja silloin saamistaan äänistä 73,5 prosenttia. Nuorsuomalainen puolue oli jo ehditty lopettaa eduskuntavaalien jälkitunnelmissa eikä Vapaan Suomen liitto osallistunut EP-vaaleihin.

Vuoden 1999 europarlamenttivaaleissa tarjottiin suomalaisten äänestäjien valittaviksi yhteensä 140 ehdokasta. Koko maa oli jälleen yhtenä vaalipiirinä ja puolue (tai vaaliliitto) sai nyt asettaa 20 ehdokasta, kun enimmäismäärä oli vuonna 1996 ollut 16. Täyden määrän ehdokkaita asettivat sdp, kokoomus, vasemmistoliitto, vihreät ja Skp. Keskusta oli vaaliliitossa rkp:n ja kristillisen liiton kanssa (ehdokkaita $15 + 3 + 2 = 20$), ja toisen vaaliliiton solmivat keskenään perussuomalaiset, kirjava “puolue” ja eläkeläiset kansan asialla ($11 + 4 + 5 = 20$). Koska lähinnä perussuomalaisten ja Skp:n poliittiset erimielisyydet estivät jälkimmäisen kasvattamisen viiden eri pikkupuolueen yhteiseksi EU-vastaiseksi vaaliliitoksi, veu jättäytyi pois näistä vaaleista.

Kuudestatoista vuonna 1996 valitusta europarlamentaarikosta yhdeksän oli uudestaan ehdokkaiden joukossa, kun taas seitsemän heistä päätti jättää europarlamentin. Luopujat olivat Anttila, Ryynänen, Piha ja Ojala, jotka valittiin maaliskuussa eduskuntaan, sekä lisäksi Paasio, Donner ja Ilaskivi. Vuosien 1995–1996 suomalaisista europarlamentaarikoista palasivat ehdokaslistoille Pelttari, Iivari ja Laurila.

Viimeksimainituista tuli Iivari nyt valituksi, ja yhdeksästä

välittömän jatkoajan tavoittelijasta jäi vain yksi valitsematta. Suomesta siis valittiin vuonna 1999 uudelleen kahdeksan edustajaa, joten uusiutumisprosentiksi tuli 50 ja kokemusta säilyi enemmän kuin 1996, jolloin yhdestätoista uudelleen yrittäneestä valittiin viisi. Muissa maissa vaihteli valittujen uusien jäsenten osuus Irlannin 20:stä ja Itävallan 29:stä prosentista Ranskan 69:ään ja Luxemburgin 83:een prosenttiin. Kokonaisuudessaan europarlamentin jäsenistöstä uusiutui 54 prosenttia ja vastaavasti takaisin palasi vanhoista jäsenistä alle puolet, 46 prosenttia.

Kumpikin Suomen vasemmistopuolue menetti Euroopan parlamentissa yhden paikan. Sdp:n ehdokkaista valittiin kolme: uudestaan Paasilinna (64 204 ääntä) ja Myller (47 939) sekä tauon jälkeen Iivari (24 091). Vasemmistoliitosta europarlamentaarikkona jatkaa Seppänen (59 954). Vasemmistolta menneet kaksi paikkaa siirtyivät Skl:n Eija-Riitta Korholalle (28 095) sekä vihreälle liitolle, jonka listalta valittiin Hautalan (115 502) lisäksi Matti Wuori (26 846).

Hautalalle, joka on Myllerin kera ollut suomalainen europarlamentaarikko vuodesta 1995 lähtien, karttui näiden vaalien suurin henkilökohtainen äänimäärä. Lähinnä suurimman sai Matikainen-Kallström (107 444). Kolme muuta kokoomuksesta valittua – Ari Vatanen (58 836), Ilkka Suominen (38 364) ja Piia-Noora Kauppi (18 221) – ovat uusia europarlamentaarikkoja. Myös keskustan ehdokkaita valittiin taas neljä, entisinä Väyrynen (64 009) ja Virrankoski (50 075), uusina Samuli Pohjamo (25 333) ja Mikko Pesälä (24 281). Rkp:n uudelleen valittu Thors (81 092) kokosi henkilökohtaisia ääniä kolmanneksi eniten.

Pienimmällä vertausluvulla voitetun kuudennentoista paikan sai nyt keskustan, rkp:n ja Skl:n vaaliliitto vertausluvulla 63 071. Kirjavan “puolueen” ja kahden muun puolueen vaaliliitto puolestaan sai ääniä 40 978 eivätkä vaaliliiton äänet näinollen riittäneet yhden ehdokkaan valitsemiseen. Vaalitulosten tultua tietoon esitettiin sellaisiakin arvioita, että keskusta joutui vaaliliittonsa takia luovuttamaan yhden EP-paikkansa Skl:lle. On totta, että ilman vaaliliittoa Skl olisi jäänyt ilman europarlamentaa-

rikkoaan, mutta on myös totta, että ilman Skl:n vajaata 30 000 ääntä ei “viimeistä paikkaa” olisi ottanut saman vaaliliiton keskustalainen varamies Satu Procopé (17 015), vaan kokoomuksen varamies Otila (16 186). Yksinkin keskusta olisi kyllä saanut valituksi neljä ehdokastaan, eikä rkp tarvinnut muiden ääniä yhden paikkansa säilyttämiseen.

Ajatusleikkinä voidaan taas laskea, mitä uudesta vaalilaista pois jätettyjen vaalialueiden soveltaminen olisi vaikuttanut kuudentoista EP-paikan jakautumiseen. Jos vuonna 1999 olisi käytetty vuoden 1996 laissa määritellyjä vaalialueita ja jos puolueiden äänimäärät olisivat pysyneet kaikkialla muuttumattomina, vasemmistoliitto olisi jäänyt ilman ainoaa edustajaansa ja vihreät olisivat saaneet vain yhden paikan eteläisessä Suomessa. Keskustan vaaliliitto olisi voittanut seitsemännen paikan, mutta Skl:lla ei olisi siinä vaaliliitossa ollut edellytyksiä yhteenkään edustajaansa. Rkp olisi ilmeisesti saanut vaaliliiton suurimpana puolueena Etelä-Suomesta paikan, joka ilman keskustan ääniä olisi mennyt kokoomukselle, kun taas keskustalle olisi tullut kolmelta vaalialueelta yhteensä kuusi edustajaa ja ne kaikki ilman vaaliliittoapua. Kokoomuskin olisi hyötynyt saaden viisi paikkaa: läntiseltä vaalialueelta kaksi ja muilta alueilta yhden. Sdp:n edustus olisi pysynyt kolmena, joskin eteläisellä vaalialueella puolueen paikka olisi joutunut lähelle vaaravyöhykettä.

Vaalikampanjoinnin yleispuitteet

Ruotsin ensimmäiset europarlamenttivaalit pantiin toimeen vain kymmenen kuukautta maan EU-jäsenyyttä koskeneen kansanäänestyksen jälkeen. Sikäläisistä vaaleista tulikin paitsi kiusallinen näpäys maan hallitukselle myös tietynlainen EU-vastustajien revanssi kansanäänestyksessä kärsityn niukan tappion hyvitykseksi.

Suomi puolestaan oli vuoden 1996 europarlamenttivaaleihinsa mennessä jo alkanut sopeutua EU:n jäsenyyteen. Jossain määrin

tosin lokakuussa 1994 toimitetun kansanäänestyksen kokemukset vielä vaikuttivat Suomenkin ensimmäisten EP-vaalien taustalla. Erilaisilla EU-liittynöillä oli myös yhä sellaista uutuusarvoa, joka pyrki nostamaan Eurooppa-aiheiset keskustelut kunnallisvaaliteemojen edelle. Esimerkiksi pääministeri Lipponen lupasi elokuun lopulla, että ”lähiaikoina” tehdään ratkaisu maamme kytkemisestä Euroopan valuuttakurssimekanismiin ERM:iin. Kun tuosta asiasta sitten saatiin päätös viikkoa ennen vaalipäivää, se tiivistä hallitus/oppositio -asetelmaa kampanjoinnin loppuviikon vaalikeskusteluissa.

Vuoden 1999 europarlamenttivaaleihin ei enää liittynyt muuta varsinaista uutuusarvoa kuin tietty tausta-uho kohta alkavasta Suomen EU-puheenjohtajuudesta. Keskittymisaikaa eduskunta-vaaleista ja uuden hallituksen nimittämisestä EP-vaalien ennakkoon äänestykseen jäi vajaat seitsemän viikkoa. Sinäkin aikana EP-vaalit pyrkivät uutisaiheena jäämään muunmuassa sd:p:n presidenttiehdokasratkaisun ja Kosovon kriisin varjoon.

Europarlamenttivaalien toteuttamisvaiheiden aikataulut vastasivat muita Suomen yleisiä vaaleja. Niinpä vuonna 1998 säädetyn vaalilain mukaan ”puolueen, yhteislistan tai valitsijayhdistyksen vaaliasiamiehen on annettava ehdokashakemus Helsingin vaalipiirilautakunnalle viimeistään 40. päivänä ennen vaalipäivää ennen kello 16” (2.10.1998/714, 171 §), minkä jälkeen vaalipiirilautakunta arpoo puolueiden ja vaaliliittojen keskinäisen järjestyksen 34. päivänä ja laatii ehdokaslistojen yhdistelmän ”31. päivänä ennen vaalipäivää pidettävässä kokouksessaan” (36–37, 41 §§). Täten kaikki 140 ehdokasta saatiin tietää 4.5. ja he saivat varmuuden omasta numerostaan 14.5.1999. Vuoden 1995 laissa vastaavat määräpäivät olivat varhempmat: valtakunnallisen ehdokasasettelun ehdokaslistat oli jätettävä 51. päivänä, puolueiden järjestys ehdokaslistojen yhdistelmässä arvottiin 47. päivänä ja ehdokkaat saivat ”juoksevan järjestysnumeron” 39. päivänä ennen vaaleja (16 §).

Sanotut määräpäivät ovat tärkeitä vaalikampanjan toteuttamisen kannalta. Ehdokasasettelun on oltava valmiina määräpäivään

mennessä eikä sitä voi sen jälkeen muuttaa, kun taas aikaisinkaan nimetyt vaaliehdokkaat eivät pääse viimeistelemään vaaliaineistojaan ennen kuin tietävät äänestysnumeronsa.

Vaikka kaikki ehdokkaat olivat selvillä vasta määräpäivänä, vakiintuneet puolueet kyllä pyrkivät huolehtimaan näidenkin vaalien ehdokasasettelustaan hyvissä ajoin. Lokakuun 1996 vaalien useimmat ehdokkaat olivat tiedossa jo kesän aikana. Taloustutkimuskin pääsi heinäkuussa kartoittamaan EP-ehdokkaiden mielipiteitä lähettämällä kyselylomakkeensa 155 ehdokkaalle. Kesäkuun 1999 vaaleja varten sdp:n puoluevaltuusto hyväksyi puolueen kaikki 20 ehdokasta 25.11.1998; keskustan ja vasemmistoliiton valtuustotkin nimesivät noin puolet ehdokkaista marraskuun kokouksessaan. Skl:n puoluehallitus vahvisti vaaliliiton kolme ehdokastaan 30.1.1999, kokoomuksen puoluevaltuusto nimesi 11 ehdokasta 6.2.1999 ja täydensi listan eduskunta-vaalien jälkeen.

Jotkut EP-ehdokkaat aloittelivat myös aikaisin oman kampanjointinsa. Vuonna 1999 ilmaantui EP-vaalien sanomalehti-ilmoittelua jo eduskuntavaali-ilmoitusten rinnalle, jolloin ilmoitusten tyypillisiä aiheita olivat kahden eri vaaleihin nimetyn ehdokkaan yhteiset puhetilaisuudet. Vuonna 1996 ehdokkaiden omaa ilmoittelua alkoi lehdissä esiintyä elokuun lopulla, jo ennen kunnallisvaali-ilmoittelun alkua. Sitten ei kaksien vaalien ilmoittelua sijoitettu lehdissä mitenkään erilleen ja muutoinkin näiden vaalien vaalitoimet niveltäivät toisiinsa. Niistä 121 ehdokkaasta, jotka vuonna 1996 vastasivat kirjekyselyyn, joka toinen kertoi aloittaneensa avoimen kampanjointinsa kesäkuukausien aikana ja joka viides oli aloittanut vielä aikaisemmin, viimeistään toukokuussa. Vain 30 prosenttia kampanjoi vasta syys- tai lokakuusta lähtien. (Ahopelto-Marjamäki 1999, 39) Kuten tavallista, näkyvin kampanjointi kuitenkin painottui lähelle vaaleja, jopa ennekkoäänestyksen jälkeisiin päiviin.

Euroopan parlamentin poliittiset ryhmätkin kävivät vuonna 1996 avittamassa maamme puolueiden kampanjoita. Suomessa järjestettyjen ryhmäkokousten sarjan aloitti konservatiivien

Euroopan kansanpuolue PPE, joka kokoontui Helsingissä 26.–30.8.1996. Sosiaalidemokraatit (PSE) kokoontuivat Espoossa 11.–13.9. ja vierailivat vielä sen jälkeen sd:n puhetilaisuuksissa; liberaalien (ELDR) kokous oli Helsingissä 10.–13.9. Lokakuussa Suomeen saapuivat vasemmistoryhmä (GUE/NGL), jonka kokouspaikkana oli Tampere, sekä osa vihreiden ryhmästä.

Vaalikampanjoinnin rahoittamista varten käynnistyi uusi julkisen puoluetuen muoto: valtio jakoi kummallakin kerralla puolueiden käyttöön 6 milj. markkaa erityistä tiedotusrahaa. Kansalaisliikkeet saivat myös osan europarlamenttivaalien tiedottamisrahasta, jota vuonna 1966 oli 10 milj. markkaa ja vuonna 1999 8,5 milj. markkaa. Julkisista varoista katettiin kuitenkin vain pieni osa kampanjoinnin kokonaiskustannuksista. Puolueetkaan eivät tukeneet ehdokkaitaan sanottavasti yli korvamerkityn EU-rahansa. Vuonna 1999 puolueiden omat resurssit hupenivat jo maaliskuun eduskuntavaaleissa. Jotakin tukea tuli ulkomailtakin: vuonna 1996 ranskalainen europarlamentaarikko James Goldsmith lahjoitti veu:lle 400 000 markan vaaliavustuksen (HS 27.8.1996).

Päävastuun vaalikampanjan rahoituksesta kantoivat ehdokkaiden tukiryhmät ja ehdokkaat itse. Esimerkiksi vasemmistoliitto avusti ehdokkaidensa kampanjointia 10 000 markalla, mutta pääosin he maksoivat kampanjakulunsa omalla rahallaan. Muutamat ehdokkaat rahoittivat vaalibudjettiaan järjestämällä niinsanottuja vaaliseminaareja, joiden osanottajilta perittiin lahjoituksenomainen osanottomaksu. Uudelleenvalintaa tavoitteleet europarlamentaarikit saivat kampanjalleen taloudellista tukea myös EU:lta tiedotusrahana ja avustajansa palvelusten muodossa.

Vuonna 1996 valitut 16 europarlamentaarikkoa käyttivät, oman ilmoituksensa mukaan, vaalikampanjointiin keskimäärin 224 000 markkaa eli yhteensä 3,6 milj. markkaa. Eniten käyttivät Ryynänen (600 000 mk), Virrankoski (500 000 mk) ja Myller (413 000 mk), vähiten Ojala (70 000 mk) ja Seppänen (80 000 mk) (HS 24.10.1996). Valitsematta jääneistä arvioi elokuussa esimerkiksi Heikki Järvenpää (kok) käyttävänsä 500 000 markkaa ja Jaakko

Ilonimemi arvioi kampanjansa maksavan 350 000 markkaa (Aamulehti 18.8.1996).

Heinäkuussa 1999 sai Helsingin Sanomat kaikilta Euroopan parlamenttiin valituilta vastauksen tiedusteluun, joka koski heidän henkilökohtaisen vaalikampanjansa kustannuksia (HS 23.7.1999). Vastausten mukaan vuoden 1999 kampanjointiin kului keskimäärin 400 000 markkaa. Eniten omaan kampanjaansa käyttivät Kyösti Virrankoski (859 000 mk) ja Eija-Riitta Korhola (500 000–600 000 mk). Pienimmät vaalibudjetit olivat vihreiden edustajilla Matti Wuorella (55 000 mk) ja Heidi Hautalalla (150 000–160 000 mk). Korhola sai koko rahoituksen puolueeltaan, keskusta rahoitti ehdokkaitaan 70 000 ja vasemmistoliitto 10 000 markalla, kun taas kokoomus ei rahoittanut lainkaan ehdokkaiden omaa kampanjaa. He sekä Iivari hankkivat rahoitusta muunmuassa vaaliseminaareilla. Moni käytti myös omia varojaan, Virrankoski, Thors, Pesälä, Kauppi, Pohjamo ja Seppänen jopa 200 000–300 000 markkaa, ja Hautala antoi rahaa puolueensakin vaalikassaan.

Yhteensä 16 europarlamentaarikon henkilökohtaiset vaalikampanjat maksoivat siis vuonna 1999 melkein 6 milj. markkaa. Valitsemattajäi kuitenkin 124 ehdokasta. Heistäkin monet käyttivät runsaasti rahaa kampanjointiinsa. Helsingin Sanomien kysyessä tätä asiaa ennen vaaleja vain 29 ehdokasta kertoi oman vaalirahoituksensa suuruuden (HS 4.6.1999). Valituiksi tulleiden silloiset arviot olivat kauttaaltaan lopullisia pienempiä, yleensä vain noin puolet vaalien jälkeen arvioiduista kustannuksista. Kuitenkin valitsematta jäänyt keskustan ehdokas Antti Pentikäinen arvioi käyttävänsä 550 000–610 000 mk. Kaikkiaan HS:n vaalikyselyyn vastasi 114 ehdokasta ”enemmän tai vähemmän pyöreästi”.

Laajimmassa mielessä vaalien kokonaiskustannuksiin voidaan laskea myös toisaalta oikeusministeriön alaisen vaalihallinnon menot sekä toisaalta ne kustannukset, joita vaalikampanjan kattamisesta koitui tiedotusvälineille.

Molemmat europarlamenttivaalit olisivatkin jääneet vähälle huomiolle ilman tiedotusvälineiden niille antamaa julkisuutta. Erityisesti sanomalehdet kiinnittivät uutisosastoissaan lukijoidensa

huomiota lähestyviin europarlamenttivaaleihin ja käsittelivät niitä toistuvasti myös artikkeleissaan. Esimerkiksi Aamulehti avasi sivuillaan osaston “Vaalit” 18.8.1996 ja “Eurovaalit 13.6.1999” 5.5.1999; Helsingin Sanomat alkoi koota vaaliaineistoa osastoon “Kunnallis- ja EU-vaalit 20.10.” 30.8.1996 ja nimesi ensimmäisen “EU-parlamenttivaalit” -sivun 15.5.1999. Kaikkien ehdokkaiden nimilistan Helsingin Sanomat julkaisi, paitsi 5.5.1999, myös 2.6., 5.6., 12.6. ja 13.6., siis ennen vaalipäivää yhteensä viisi kertaa. Uutissivujen ja artikkelien sisältöön vaikuttaneita ohjelmallisia tavoitteita käsitellään kirjan seuraavassa luvussa.

Lähestyvät vaalit ja niiden kampanjat olivat luonnollisesti esillä myös television ja radion uutistyyssä. Varsinaisia television omia vaaliohjelmia luetellaan taulukossa 2.4. Kaksien europarlamenttivaalien ohella taulukossa on vertailukohtana muutama vuoden 1999 eduskuntavaaleihin liittyvä maininta. Sen sijaan siinä ei ole “Ykkösen aamu-tv:n” eikä MTV3:n “Huomenta Suomi” -ohjelmia, joiden puitteissa kumpikin kanava kävi vuonna 1999 järjestelmällisesti läpi vaali aiheita. Noissa ohjelmissa esiteltiin vaalien taustoja ja tavoitteita, varsinkin haastattelemalla tai “tenttimällä” eri puolueiden edustajia sekä joitakuita EU-asiantuntijoita, mutta ilman edellytyksiä tavoittaa niin suuria yleisö määriä kuin tavoitetaan illan parhaina katseluaikoina.

Vuonna 1996 MTV3 aloitti vaaliohjelmansa tarjoamalla pääministerille ja opposition johtajalle tilaisuuden vaaliväittelyyn 30.8., yli seitsemän viikkoa ennen vaaleja. YLE:n puolella tavoiteltiin sellaista työnjakoa, että TV1:n ohjelmat koskivat EP-vaaleja ja TV2:n ohjelmat kunnallisvaaleja. Jälkimmäisistä ensimmäiset olivat TV2:ssa maanantaina 16.9., noin viisi viikkoa ennen vaalipäivää (silloin Kotimaan katsauksen aiheena oli “Miten onnistui virallinen eurovaaliralli” ja kello 21:30 oli ruotsinkielinen ohjelma “Inför kommunal- och EU-valet: Nyland i vågskålen”).

Televisiokanavat osoittivat iltaisin olennaisesti vähemmän huomiota europarlamentin vaaleille 1999 kuin ensimmäisille EP-vaaleille 1996. Vuonna 1999 TV1 aloitti varsinaiset vaaliohjelmansa vasta ensimmäisenä ennakköäänestyspäivänä, ja varsinkin

Taulukko 2.4
Television vaaliohjelmia ja niiden
katsojamäärät 1996 ja 1999

Päivä, kanava, aika	Ohjelma	Katsojia ^a
<i>Vuonna 1996:</i>		
pe 30.8. MTV 21:00	Vaaliväitt. Paavo Lipponen–Esko Aho	454000
pe 6.9. MTV3 20:00	Vaalit: Europarlamenttigaala	454000
MTV3 21:00	Vaalit: Europarlamenttigaala jatkuu	378000
MTV3 22:30	Vaalit: Europarlamenttigaala jatkuu	239000
pe 20.9. MTV3 21:00	Vaalit: Kuukausi vaaleihin. Edusk.-puolueiden puheenjohtajat kohtaavat	275000
ma 23.9. TV1 21:00	A-studio. Euroehdokkaan muotokuva ym.	685000
ti 24.9. TV1 20:00	A-studio: Salatun tiedon veljeskunta. Keskustelu EU:n avoimuudesta	431000
ke 25.9. TV1 18:30	Euro-vaalit: Suomen vai Euroopan asialla? EP-ehdokkaat yleisötentissä	275000
la 28.9. MTV3 15:10	Europoli. Eurokansalaisen selviytymis- opas, osa 1/4. Miksi?	59000
ke 2.10. TV1 21:05	Euro-Vaalit: Kuka Suomea puolustaa? Viiden EP-ehdokkaan keskustelu	490000
to 3.10. TV1 14:05	Euro-Vaalit... Toinen esitys	29000
la 5.10. MTV3 15:10	Europoli. Osa 2/4. Miten?	72000
ma 7.10. TV1 21:00	A-Studio. Julkkikset tyrkyllä...	826000
ma 7.10. TV2 21:30	FST: EU-vaalikeskustelu	151000
ke 9.10. TV1 21:05	Euro-Vaalit: Raha Ratkaisee! Talous- keskustelussa 6 puolueen edustajat	614000
to 10.10. TV1 14:05	Euro-Vaalit... Toinen esitys	37000
la 12.10. TV2 19:50	Europysäkki. Suoraa puh.Euroopasta	443000

Päivä, kanava, aika	Ohjelma	Katsojia ^a
la 12.10 MTV3 14:40	Europoli. Osa 3/4. Ketä varten?	92000
su 13.10 TV1 21:15	Täällä Bryssel! Europarlamenttiryhmien puh.johtajat keskustelevat	301000
ke 16.10 TV1 21.05	A-Studio. Keskivertokunnan vaalikausi 1992–96: mikä muuttui?	713000
ke 16.10 TV2 19:00	Kakkosvaalit. Alueelliset kunnallisvaali-lähetykset	298000
to 17.10 TV1 19:50	Suuri vaalikeskustelu. Puolueiden puheenjohtajat keskustelevat kunnallis-, euro- ja yleispolitiikasta	424000
	TV1 21:00 Suuri vaalikeskustelu jatkuu	381000
	TV1 23:15 Suuri vaalikeskustelu jatkuu	190000
pe 18.10 MTV3 21:00	Vaalit: Kaksoisvaalikamppailun päätös-keskustelu	423000
	MTV3 22:30 Vaalit... jatkuu	294000
la 19.10 TV2 19:50	Europysäkki. Suoraa puhetta Eur...	350000
la 19.10 MTV3 15:10	Europoli. Osa 4/4. Mikä eteen?	159000
su 20.10 TV1 19:45	Vaalit -96. Euro- ja kunnallisvaalien vaalitulosojelma	1246000
	TV1 20:45 Vaalit -96 jatkuu	859000
	TV1 23:10 Vaalit -96 jatkuu	476000
su 20.10 MTV3 19:30	Vaalit: Tulosilta	587000
	MTV3 22:25 Vaalit: Tulosilta jatkuu	296000
Vuonna 1999:		
la 6.3. MTV3 18:00	Vaalit 1999: Vaalimessut	255000
	MTV3 19:15 Vaalit 1999 jatkuu	392000
	MTV3 20:00 BumtsiBum: Vaaliareena	1155000
	MTV3 21:00 Vaalit 1999 jatkuu	574000
ti 16.3 TV1 21.00	FST: Val 99–Den stora svenska valdebatten	105000
ke 17.3 MTV3 20:00	Vaalit 1999: Aho-Lipponen-Niinistö	777000
to 18.3 TV1 21.10	Edusk.vaalit -99. Suuri vaalikesk.	613000

Päivä, kanava, aika				Ohjelma	Katsojia ^a
pe	19.3	TV1	14:30	Eduskuntavaalit -99. Yhteenveto	86000
pe	19.3	MTV3	06:00	Huomenta Suomi. Vaalijuna saapuu..	49000
su	21.3	TV1	19:45	Vaalit 99	1246000
		TV1	20:45	Vaalit 99. Vaalilähetys jatkuu	1261000
		TV1 2	2:10	Vaalit 99. Vaalilähetys jatkuu	1182000
su	21.3	TV2	19:55	FST: Valvaka med TV-nytt	35000
		MTV3	19:30	Vaalit 1999: Tulosilta	786000
		MTV3	22:25	Vaalit 1999: Tulosilta	482000
*					
ke	2.6	TV1	21:05	Eurovaalit. 7 puolueen edustajien keskustelu	391000
ti	8.6	TV1	21:00	Riktning Europa. Den stora direktsända valdebatten inför EU-valet	83000
to	10.6	TV1	21:05	Eurovaalit. Vaaliviikon viimeiset linjaukset, 7 puolueen ehdokkaat	205000
la	12.6	TV1	10:00	Eurovaalit. Uusinta	27000
su	13.6	TV1	21:45	EU-vaalit 99	493000
su	13.6	TV2	22:55	EU-valvaka 1999 med TV-nytt	26000
su	13.6	MTV3	22:40	Vaalit 1999: Europarlamenttivaalien tulosilta	375000

^a Lähteenä Finnpanel Oy:n tv-mittaritutkimukset.

MTV3 muutti ohjelmapolitiikkaansa. Vuonna 1996 se lähetti vaaliväittelyn lähes kaksi kuukautta ennen vaaleja ja omisti kuusi viikkoa ennen vaalipäivää koko illan EP-ehdokkaiden yhteiselle illanvietolle ”Europarlamenttigaala”-ohjelmassa. Vastaavanlaisen ”vaalimessu”-ajatuksen MTV3 toteutti myös eduskuntavaalien edellä saaden paikalle lähes tuhat kansanedustajaehdokasta. Sen

sijaan MTV3 ei omistanut vuoden 1999 EP-vaaleille ainuttakaan iltalähetystään.

Vertailemalla eri vaaliohjelmien katsojamääriä voidaan tehdä vaikkapa seuraavia havaintoja:

- (1) Katsojatkin olivat kiinnostuneempia tv:n vaaliohjelmista vuonna 1996 kuin vuonna 1999. Esimerkiksi vuoden 1996 suuri vaalikeskustelu sai kummallakin tv-kanavalla noin kaksinkertaisen yleisön verrattuna kesäkuun 1999 ainoaan loppukeskusteluun, ja vuonna 1996 vaalien tulsohjelmien katsojamäärät pysyivät myöhäiseen iltaankin suurempina kuin ne olivat tuoreet uutiset tarjonneissa myöhäisissä lähetyksissä vuonna 1999.
- (2) Kummatkaan europarlamenttivaalit eivät kiinnostaneet tv-katselijoita yhtä paljon kuin eduskuntavaalit. Vuonna 1996 TV1:n suuren vaalikeskustelun yleisömääräksi mitattiin 424 000, kun vastaava keskustelu sai eduskuntavaalien 1999 edellä yli 600 000 katsojaa ja MTV3:n edellisenä päivänä lähettämä kolmen puoluejohtajan keskustelu sai sitäkin enemmän. Yksi MTV3:n ”puheenjohtajatentti” tavoitti jopa 887 000 katsojaa (1.3.1999, Satu Hassi, vihreät). TV1:n lähettämä eduskuntavaalien tulsohjelma säilytti yli miljoona katsojaa myöhäiseen iltaan asti, ja myös MTV3:sta seurattiin enemmän eduskuntavaalien tuloksia vuonna 1999 kuin EP- ja kunnallisvaalien tuloksia vuonna 1996.
- (3) Totutun kaavan mukainen viihteellinen aines lisäsi vaaliohjelmien katsojalukua. MTV3:n vaalimessut kokosivat suuren yleisönsä vasta, kun sen sisällä toteutettiin vaaliaiheinen ”BumtsiBum” -lähetys.
- (4) Lähetysaika vaikuttaa suuresti katsojamääriin (niin ehkä myös samanaikainen toisten kanavien ohjelmisto, jota ei tässä tarkastella). A-studiolla on otollinen lähetysaika heti iltautis-

ten ja urheiluruudun jälkeen, kun taas TV1:n illalla lähettämien vaaliohjelmien iltapäiväuusinnat eivät tavoittaneet vuonna 1996 kymmentäkään prosenttia illan alkuperäisistä katsojaluvuista. Vastaavasti ei vuonna 1999 lähetetty aamu-uusinta koonnut suurta katsojamäärää.

Television vaaliohjelmat tarjosivat EP-vaaleissakin puolueille ja muutamille niiden ehdokkaille tärkeät ilmaiset esiintymisfooromit, joiden aihepiirit ja toteuttamistapa eivät kuitenkaan olleet kampanjoijien itsensä päätettävissä. Omilla ehdoillaan puolueet ja yksittäiset ehdokkaat pääsivät sähköviestimiin maksullisella mainonnalla, joka on tullut 1990-luvulla täydentämään muita kampanjoinnin välineitä: vaalitilaisuuksia, sanomalehtimainontaa, ulkojulisteita sekä suoramainonnan esittelykirjeitä ja -lehtisiä. Jotkut ehdokkaat ja etenkin ehdokasryhmät toteuttivat laajoja vaalikiertueita, mutta varsinkin vuonna 1999 puoluejärjestöjen toiminnallinen tuki europarlamenttiehdokkaille jäi vähäiseksi.

Uusimman tasaveroisen esittäytymiskeinon ehdokkaille tarjosivat niinsanotut vaalikoneet. Ylen uutistoimitus tallensi internettiin useimmilta eduskuntapuolueiden ehdokkailta saadut vastaukset erilaisia poliittisia tavoitteita koskeviin kysymyksiin. Helsingin Sanomien verkkoliite avasi 25.5.1999 oman vaalikoneensa. Ajatuksena oli, että vastattuaan samoihin kysymyksiin kuin ehdokkaat äänestäjä sai vaalikoneesta tiedon, ketkä ehdokkaat ajattelivat asioista lähinnä hänen tavallaan. Ehdokkaiden HS:n vaalikonetta varten antamia vastauksia analysoidaan seuraavassa luvussa.

Internet tarjosi uusimman foorumin myös oma-aloitteiselle vaalimainonnalle. Ehdokkaiden kotisivuja esiintyi ensimmäisen kerran laajasti vuoden 1995 eduskuntavaaleissa, niiden käyttö lisääntyi 1996, ja vuonna 1999 useimmilla EP-vaalien ehdokkailla oli omat kotisivunsa.

Europarlamenttivaalien ominaispiirteet

Euroopan unionin poliittiset ratkaisut ovat jäsenmaiden hallitusten välisiä. Ne tehdään EU:n ministerineuvostossa sekä huippukokouksissa eli Eurooppa-neuvostossa ja poliittisen vastuun niistä kantavat jäsenmaiden hallitukset kukin omalle parlamentilleen ja oman maansa kansalaisille. Merkittävimmät unionia koskevat ratkaisut, viimeksi Amsterdamin sopimus, astuvat voimaan vasta saatuaan jäsenmaiden parlamenttien hyväksynnän. Vaikka Euroopan parlamentin valtaa on yritetty lisätä monin keinoin, se jää tässä rakennelmassa väistämättömästi sivuun EU:n viidessätoista jäsenvaltiossa toimivasta demokratiasta ja niissä toteutuvasta parlamentaarista ja muusta poliittisesta vastuusta.

Tästä syystä se, että Euroopan parlamentista tuli vuonna 1979 kansalaisten suoraan valitsema, ei sinänsä ratkaissut EU:n toimielinten omaa demokraattisuusongelmaa. On ajauduttu kehään, jossa Euroopan parlamentti vuorostaan menettää demokraattista uskottavuuttaan, kun EU-maiden valitsijat jättäytyvät enenevässä määrin sivuun yhteisen parlamenttinsa vaaleista, vaikka EU puolestaan yrittää päästä lähemmäs “kansalaisten Euroopan” kansalaisia.

Europarlamenttivaaleja onkin alettu pitää malliesimerkkinä niinsanotuista toisen asteen vaaleista, siis yleisistä vaaleista, joissa ei varsinaisesti ratkaista, ketkä maata hallitsevat ja minkäsuuntaisesti tärkeitä poliittisia kysymyksiä on ratkaistava. Tämän käsitteistön mukaisesti esimerkiksi Suomen kunnallisvaalit, vaikka niillä on myös yleispolittista merkitystä, voidaan valtiollisten vaaliemme rinnalla sijoittaa toisen asteen vaalien kategoriaan; aivan erilaisen esimerkin toisasteisuudesta tarjoavat Yhdysvaltain kongressin välivaalit presidentin toimikauden puolivälissä.

Niin kuin luvussa 1 mainittiin, käyttöön tulleen käsiteparin pohjalta on voitu tulkita erilaisuutta, jota ilmenee eriasteisten vaalien äänestyskäyttäytymisessä. Valitsijain kokemalla vaalien merkityserolla on selitetty varsinkin äänestysprosentin alenemista

ensimmäisen asteen vaaleista toisen asteen vaaleihin, tässä tapauksessa siis alempia äänestysprosentteja Euroopan parlamentin kuin oman maan parlamentin vaaleissa (taulukko 1.4).

Ensimmäisten europarlamenttivaalien jälkeen Karlheinz Reif ja Hermann Schmitt julkaisivat monesti siteeratun artikkelin, jossa he olettivat EP-vaalien toisasteisuudesta seuraavan äänestysosanoton alenemisen ohella myös muita erilaisuuksia: EP-vaaleissa äänestetään hallituspuolueita vähemmän mutta pikkupuolueita ja protestipuolueita enemmän kuin ensimmäisen asteen vaaleissa, ja niissä hylätään ääniäkin tavallista enemmän (Reif & Schmitt 1980). Myös Suomen kaksien vaalien kokemukset vastasivat monessa suhteessa heidän esittämiään äänestäjien valintaan liittyviä odotuksia: EP-vaaleissa 1996 hylättiin ääniä enemmän kuin normaalisti eduskuntavaaleissa ja enemmän kuin samanaikaisissa kunnallisvaaleissa, pääministerin puolue sdp koki takaiskun sekä 1996 että 1999, ja pienistä puolueista vihreät ja rkp menestyivät molemmissa EP-vaaleissa. Kuitenkaan eivät Suomen vaalitulokset toteuttaneet johdonmukaisesti kaikkia odotuksia: toinen päähallituspuoluekin menestyi molemmissa EP-vaaleissa, kun taas eräät pikkupuoleet menettivät niissä ääniosuuttaan eikä protestipuolueita pulpahtanut esiin.

Myös Ruotsin ensimmäisissä europarlamenttivaaleissa 1995 osallistumisprosentti romahti ja hallitus hävisi, mutta tyhjää äänestettiin vain normaalisti eivätkä kaikki pienet puolueet sielläkään kartuttaneet ääniosuuttaan (Gilljam & Holmberg 1998, 10–12).

Vuosien 1979–1994 aikajakson ja kaikki EU-maat kattava parlamenttivaalien ja EP-vaalien vertailu kuitenkin osoittaa, että puoluejärjestelmät näyttivät EP-vaalien tuloksissa jonkin verran hajanaisemmilta kuin maiden omissa vaaleissa, mikä viittaa odotusten mukaiseen pienten puolueiden menestymiseen EP-vaaleissa. Koko EU-alueen keskimääräisten äänestysprosenttien erot olivat tuollakin neljät EP-vaalit kattaneella jaksolla sangen suuret (81.7% ja 63.2%) eivätkä hallituspuolueet todellakaan menestyneet EP-vaaleissa keskimäärin niin hyvin kuin niitä

edeltävissä oman maan parlamenttivaaleissa (van der Eijk ym. 1996, 151). Niiden epäonni on lisääntynyt jatkuvasti, joka kehitys on vienyt kohti jäsenvaltioiden hallituspuolueiden huolestuttavaa aliedustusta Euroopan parlamentissa (Marsh 1998, 607).

Useimmat eurooppalaiset tuntevat Euroopan unionia sangen huonosti. Niinpä mielipidemittaukset osoittavat, että kansalaiset yliarvioivat Euroopan parlamentin todellisen vaikutusvallan kuvitellen sillä olevan samanlaisia tehtäviä kuin kansallisilla parlamenteilla. Kun valitsijat eivät äänestä vaaleissa, jotka eivät tunnu tärkeiltä, eivätkä toisaalta tunne Euroopan parlamenttia, joudutaan sellaisen paradoksiin, että jos valitsijoita perehdytetään nykyistä paremmin Euroopan unioniin, heille pitää selittää, että europarlamentin vaaleissa on oikeasti kysymys vielä vähemmästä kuin he ovat kuvitelleet. Sellainen tieto tuskin lisää äänestysintoa. (Irwin 1995, 184) Ei sitä lisää EU:n toimivallan kasvattamiseen, koska se etäännyttää vallankäyttöä kansallisista puolueista ja kansalaisten vaikutusvallasta (Martikainen & Pekonen 1999, 23).

Vertailtaessa ensimmäisen ja toisen asteen vaaleja on valitsijakuntaan kiinnitetty huomiota enemmän kuin puolueisiin ja muihin vaalikampanjan aktoreihin. Kun EP-vaalit kuitenkin käydään kansalliselta pohjalta, puolueiden odottaisi paneutuvan niihin vakavasti. Kuitenkin on ilmeistä, etteivät puolueetkaan yleensä ota europarlamenttivaaleja yhtä tosissaan kuin ne toimivat maansa ensimmäisen asteen vaaleissa. Tämähän oli Suomessa ilmeistä puolueiden valmistautumisessa kesäkuun 1999 EP-vaaleihin ja niiden varsinaisessa vaalikampanjassa.

Toisenlaisena pikku esimerkkinä voidaan mainita Suomessa heinäkuussa 1999 käyty lyhyt, kesäisen pinnallinen poliittinen keskustelu EP-vaalien tulevaisuudesta. Yhtenä päätavoitteena pidettiin äänestysprosentin kasvattamista, mutta olennaisesti kysymyksiin suomalaisten äänestäjien motivoituneisuudesta näissä toisen asteen vaaleissa eivät keskustelijat sanottavasti puuttuneet. Ongelmaan haluttiin etsiä ratkaisu poliittisin vippaskonstein. Vuoden 1996 kokemus tarjosi konstiksi EP-vaalien liittäminen jonkin muun yleisen vaalin yhteyteen.

Oikeusministeri Johannes Koskinen ehdotti heti vaalien jälkeen, että Suomen kunnallisvaalit voitaisiin järjestää europarlamenttivaalien yhteydessä. Kuntaliitto piti sitä huonona ajatuksena (HS 16.6.1999). Pääministeri Lipponen kuitenkin viritti keskustelun uudelleen puhuessaan Porissa 17.7.1999. Hän ehdotti taas kunnallisvaalien pitämistä europarlamenttivaalien yhteydessä. Ei kun eduskuntavaalien, reagoi heti Sirkka-Liisa Anttila. Esko Helle puolestaan muistutti Ilta-Sanomissa 24.7., että hän oli jo lokakuussa 1996 puoltanut samassa lehdessä "vaalien yhdistämistä pohtien eri vaihtoehtoja".

Keskustelijat pitivät ikään kuin itsestään selvänä, että Suomi voi EU:n takia muuttaa omat nelivuotiset vaalikautensa viisivuotisiksi ja että Suomi lisäksi on valmis siirtelemään vakiintuneita vaalipäiviään kesäkuulle, jotta EU:n "mallioppilaalle" saadaan taas hyvä arvosana EP-vaalien äänestysosanottotilastoissa. Keskustelun kuluessa ei palautettu mieliin, että Euroopan unionin jäsenet ovat nimenomaan itsenäisiä valtioita, eikä kukaan pitänyt lähtökohtanaan presidentti Urho Kekkosen aikanaan toistamaa sananpartta "talo elää tavallaan, vieras tulee ajallaan".

Lipponen toinen ehdotus oli, että Euroopan parlamentin vaaleissa luovutaan valtakunnallisesta ehdokasasettelusta ja otetaan käyttöön vaalilaissa jo hylätyt vaalialueet. Esko Aho reagoi tähän asettumalla päinvastaiselle, valtakunnallisia ehdokaslistoja puoltavalle kannalle. Tämän johdosta europarlamentaarikko Riitta Myller valisti Ilta-Sanomien lukijoita 24.7.1999: "On syytä muistaa sosiaalidemokraattien esittäneen alueellista mallia jo ennen vuoden 1996 eurovaaleja. Aho syyllistyy tässä asiassa hurskaskasteluun, sillä keskusta on omista lyhytnäköisistä eduistaan liputtanut valtakunnallisen listan puolesta."

Kenties keskustelijain olisi pitänyt kiinnittää huomiota siihen, että kuvitellut valtakunnallisen ehdokasasettelun takaamat "lyhytnäköiset edut" eivät ole tähänastisen kokemuksen mukaan hyödyttäneet keskustaa. Nehän aiheuttivat sekä 1996 että 1999 juuri keskustalle kahden europarlamentaarikon paikan menetyksen,

kun taas sosiaalidemokraattien ajama alueellinen malli olisi pienentänyt sdp:n edustusta Euroopan parlamentissa.

Pieneltä osaltaan tällaisen poliittisen lomakeskustelun pinnallisuus osoittaa, etteivät puolueetkaan jaksaneet paneutua europarlamenttivaaleihin yhtä vakavissaan kuin kotimaan politiikkaan. Oletettavasti keskustelun siirtäminen käsittelemään EP-vaaleihin kytkettäviä vippaskonsteja myös pyrki kääntämään huomion pois siitä, kuinka vähän tarmoa puolueet olivat panostaneet vuoden 1999 europarlamenttivaaleihin. Toinen vaalien jälkeinen puhujien väistöliike olikin Suomessa hyvin tavanomainen: poliitikot syyttivät mielellään ”mediaa” omista vastoinkäymisistään.

*

Tämän kirjan seuraavassa luvussa tarkastellaan, tarjosivatko puolueet ja niiden nimeämät ehdokkaat vuosina 1996 ja 1999 äänestäjien valittaviksi vaihtoehtoja Suomen harjoittamalle EU-politiikalle ja Euroopan parlamentissa odottaville päätöksille. Luvut 4–7 käsittelevät pääasiassa valitsijain mielipiteitä ja äänestyskäyttäytymistä: mitä suomalaiset valitsijat ajattelivat Euroopan parlamentista ja EU-politiikan tavoitteista (luku 4), mitkä seikat vaikuttivat siihen, että kansalaiset kävivät äänestämässä tai eivät äänestäneet (luku 5), miten puolueet toimivat ja miten äänestäjät tekivät valintansa (luku 6) ja millaisiksi osoittautuivat suomalaisten tekemien äänestysvalintojen alueelliset erot (luku 7). Lopuksi arvioidaan tutkimuksen tuloksia ja europarlamenttivaalien merkitystä.

3 VAALIOHJELMAT JA EHDOKKAIDEN MIELIPITEET

Heikki Paloheimo

Tässä luvussa tarkastellaan Suomen puolueiden vaaliohjelmia vuosien 1996 ja 1999 europarlamenttivaaleissa. Tarkastelun kohteena ovat vain puolueiden EP-vaaleja varten tekemät ohjelmat. Tarkastelun ulkopuolelle jäävät puolueiden yleisemmät kansainvälistä politiikkaa tai Eurooppa-politiikkaa käsittelevät erityisohjelmat samoin kuin puolueiden eurooppalaisten yhteistyöjärjestöjen tai Euroopan parlamentin puolueyhymien EP-vaalijulistukset. Vaaliohjelmien analyysissa päähuomio kiinnitetään niihin puolueisiin, jotka ovat saaneet edustajiaan valituksi Euroopan parlamenttiin. Muiden puolueiden ja ryhmien vaaliohjelmia tarkastellaan vain lyhyesti. Luvun lopussa on luettelo analysoiduista vaaliohjelmista.

Vuoden 1999 vaalien osalta analysoidaan myös europarlamenttivaaliehdokkaiden mielipiteitä kahdeksassatoista kysymyksessä, joihin he vastasivat Helsingin Sanomien internetsivuilla ollutta ns. vaalikonetta varten.¹

Keskeisiä tutkimuskysymyksiä ovat seuraavat:

1. Mitä aihepiirejä puolueet käsittelevät vaaliohjelmissaan?
2. Miten puolueiden kannanotot eri aihepiireistä erosivat toisistaan?

---

¹ Helsingin Sanomien toimitus on ystävällisesti antanut kyselylomakkeella kokoamansa ehdokkaiden mielipiteet käyttööni aineiston analyysia varten. Esitän Helsingin Sanomien toimitukselle lämpimät kiitokset mahdollisuudesta saada käyttää lehden kokoamaa aineistoa. Myös Yleisradion internetsivulla oli saman tyyppinen vaalikone sekä 1996 että 1999.

3. Miten yhdentymistä koskevat puolueiden kannanotot muuttuivat vuoden 1994 kansanäänestysvaiheesta vuosien 1996 ja 1999 europarlamenttivaaleihin?
4. Miten eri puolueisiin kuuluvien ehdokkaiden mielipiteet erosivat toisistaan vuoden 1999 europarlamenttivaalissa?
5. Kuinka paljon samaan puolueeseen kuuluvien ehdokkaiden mielipiteet erosivat toisistaan vuoden 1999 europarlamenttivaalissa?
6. Vastasivatko ehdokkaiden mielipiteet puolueiden vaaliohjelmissaan esittämiä mielipiteitä?

Ohjelmien analyysin taustoittamiseksi tarkastellaan aluksi puolueiden Euroopan unionia ja yhdentymistä käsittelevien mielipiteiden muotoutumista Euroopan unionin jäsenyydestä käydyn keskustelun yhteydessä.

Kannanotot jäsenyvät – rintamalinjat muotoutuvat

Euroopan integraatiota käsittelevä puolueiden ohjelmatyö vilkastui nopeasti sen jälkeen, kun Suomi keväällä 1992 haki Euroopan unionin jäsenyyttä. Niin puolueiden kuin äänestäjien kannanotot alkoivat kiteytyä ja rintamalinjat muodostua vuoden 1994 EU-kansanäänestyksen kampanjoinnin aikana.

Perusteluja EU-jäsenyyden puolesta. Suomen päätöstä hakea EU-jäsenyyttä perusteltiin suurelta osin taloudellisilla laskelmilla. Hallitus arvioi jäsenyyden nostavan suomalaisten elintasoja. Lisäksi jäsenyyden kannattajat pitivät tärkeänä sitä, että EU:n jäsenenä Suomi voisi olla mukana niissä neuvottelupöydissä, joissa tärkeitä päätöksiä tehdään. Jotkut halusivat EU-jäsenyyden avulla palauttaa poliittisille päätöksentekijöille sen vallan, jonka markkinat ovat kansallisvaltioiden hallituksilta vieneet. Sosiaalidemokraatit kaipa-sivat keynesiläistyyppistä markkinatalouden sääntelyä kansainvälisellä tasolla. Vihreät taas pitivät tärkeänä kansainvälistä

yhteistyötä luonnontaloudellisesti kestävä kehityksen ja luonnon-suojelun edistämiseksi. (Paloheimo 1995; Raunio 1999)

Jäsenhakemus- ja kansanäänestyskeskustelussa esitettiin sekä taloudellisia, kulttuurisia, turvallisuuspoliittisia että muita poliittisia perusteluja EU-jäsenyyden puolesta ja eurooppalaisen integraation myönteisyydestä (Jenssen ym. 1998; Paloheimo 1998; Pesonen 1994; Sänkiäho & Säynäsallo 1994). Suuri osa perusteluista näytti olevan perinteisen vasemmisto-oikeisto-jaon suhteen neutraaleja. Niitä esittivät niin porvarilliset kuin vasemmistopuolueet. EU-jäsenyyden kannattajat katsoivat integraation lisäävän taloudellista vaurautta, antavan ulkomaisille yrityksille kannustimia sijoittua Suomeen sekä parantavan edellytyksiä hoitaa työllisyyttä ja ylläpitää hyvinvointiyhteiskuntaa.

Osa perusteluista oli tyypillisesti vasemmiston arsenaaliin kuuluvaa retoriikkaa. Niiden ajatuksena on, että markkinatalous ei toimi kunnolla ilman poliittista ohjausta ja talouden kansainvälistyessä tarvitaan markkinatalouden poliittista sääntelyä myös kansainvälisellä tasolla. Esimerkiksi seuraavat kannanotot kuuluvat tyypillisesti tähän ryhmään. Yritystoiminnan kansainvälistyessä myös ammattiyhdistysliikkeen on organisoiduttava toimintaan kansainvälisellä tasolla; markkinoiden kansainvälistyttyä tarvitaan sekä rahapolitiikkaa että finanssipolitiikkaa kansainvälisellä tasolla; ympäristönsuojelu vaatii kansainvälistä yhteistyötä.

Osa perusteluista oli porvarillisille puolueille ominaista retoriikkaa. Niissä taloudellinen integraatio nähtiin välineenä lisätä markkinakilpailua ja siihen perustuvaa taloudellista tehokkuutta sekä keinona päästä eroon erilaisten monopolien ja pitkälle organisoituneiden eturyhmien markkinatalouteen synnyttämistä kalkkeutumista. Tämän retoriikan logiikka lähtee siitä, että rajojen taloudellinen avautuminen tuo markkinoille uutta kilpailua toisista maista. Kansalliset kartellit, monopolit ja muut kilpailulta suojatut yksiköt joutuvat sopeutumaan kansainväliseen kilpailuun; kansainväliset markkinat lisäävät kurinalaisuutta niin työmarkkinoilla kuin julkisessa taloudessa; kansalliset ammattiyhdistykset menettävät monopolivoimaansa ja julkista talouttakin on keven-

nettävä, että kansantalous olisi kilpailukykyinen kansainvälisillä markkinoilla.

Euroopan unionin jäsenyyttä perusteltiin myös turvallisuuspolitiikalla. Ennen Suomen EU-jäsenyyttä käydyssä keskustelussa EU:n turvallisuutta ja vakautta lisäävää roolia perusteltiin lähinnä taloudellisella keskinäisriippuvuuden opilla: maat, joiden taloudellinen hyvinvointi perustuu niiden väliseen taloudelliseen vuorovaikutukseen, eivät suhtaudu vihamielisesti toisiaan kohtaan ja ratkaisevat erimielisyytensä rauhanomaisin keinoin. EU-kansanäänestyskeskustelussa Suomen liittymistä unionin jäseneksi perusteltiin myös sillä, että Suomen jäsenyys EU:ssa, Länsi-Euroopan vaikutusvaltaisimmassa kansainvälisessä organisaatiossa, lisää Suomen turvallisuutta mahdollisissa kansainvälisissä konflikteissa. Suomen liittyttyä Euroopan unionin jäseneksi EU:n turvallisuuspoliittista roolia alettiin yhä enemmän tarkastella EU:n yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan näkökulmasta.

EU-jäsenyyttä perusteltiin myös kulttuurisilla viiteryhmätekijöillä. Tätä asiaa painottavat henkilöt korostivat, että EU on länsimaisia vapaus-, demokratia- ja markkinatalousarvoja kunnioittavien valtioiden yhteenliittymä ja Suomen on kylmän sodan päätyttyä viimeinkin otettava paikkansa Länsi-Euroopan demokraattisten maiden joukossa.

Perusteluja EU-jäsenyyttä vastaan. EU-jäsenyyttä edeltävässä keskustelussa esitetyt perustelut yhteisön jäsenyyttä vastaan liittyivät joko talouteen, maan itsenäisyyden säilymiseen, demokratian toteutumiseen tai turvallisuuspolitiikkaan. Osa EU-jäsenyyden vastustajista piti yhteisön jäsenyyttä uhkana kotimaisille työmarkkinoille. He viittasivat siihen, että työttömyys on Euroopan unionissa 1980-luvulta alkaen ollut jatkuvasti korkeammalla tasolla kuin Efta-maissa. Suomen keskusta ja maatalousväestö kritikoivat EU-jäsenyyden aiheuttamaa uhkaa Suomen maatalouden kansallistalle omavaraisuudelle.

EU-jäsenyyttä vastaan esitettiin runsaasti vasemmistolaista retoriikkaa. Sen mukaan Länsi-Euroopan taloudellinen integraatio

perustuu uusliberalistisiin oppeihin. Se lisää suuryritysten valtaa ja murentaa ammattiyhdistysliikkeen vaikutusvallan. Se lisää turvattomuutta ja epävarmuutta vähäosaisten keskuudessa. Talous- ja rahaunioni on vinoutunut korostamaan vakaata hintatasoa korkean työttömyyden hinnalla. Näitä perusteluja esittivät niin kommunistit kuin vasemmistoliiton, sdp:n, keskustan ja vihreiden markkinakriitikot.

EU-jäsenyyden vastustajat katsoivat Suomen menettävän itsenäisyytensä, jos maa liittyy Euroopan unioniin. Tätä huolta toivat esiin niin kristilliset, keskustalaiset kuin vasemmistoliiton eurokriitikot, ja heidän lisäksi myös EU-jäsenyyttä vastustamaan perustetut Vapaan Suomen Liitto (vsl) ja Vaihtoehto Euroopan Unionille (veu). EU-jäsenyyden vastustajat pelkäsivät yhteisön jäsenyyden heikentävän demokratian toimivuutta, kun päätösvalta karkaa kauas kansainvälisiin sfääreihin ja kansainväliset markkina-voimat näyttävät kaapin paikan pienen EU-maan hallitukselle ja eduskunnalle. Jotkut eurokriitikot pelkäsivät pienen maan kansallisen kulttuurin sulautuvan EU:n suurten maiden dominoimaan eurooppalaiseen yhtenäiskulttuuriin.

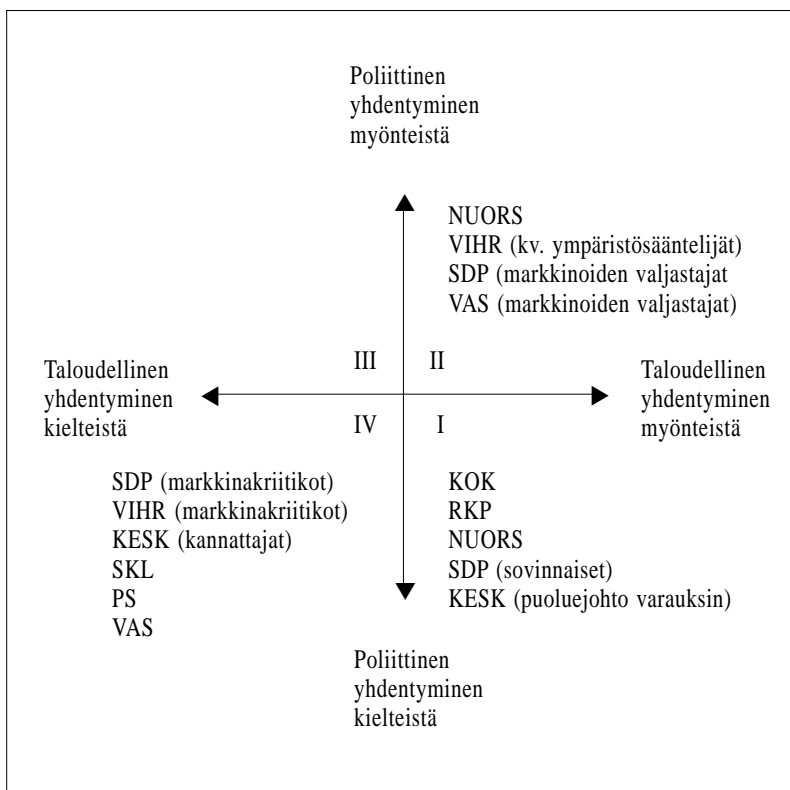
EU-jäsenyyden haitallisuutta perusteltiin myös turvallisuuspolitiikalla. Jäsenyyden vastustajat katsoivat EU:n suunnitteleman yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan heikentävän tuntuvasti jäsenmaan kansallista suvereniteettia, minkä lisäksi EU:n jäsenmaa voi yhteisön jäsenenä tulla vedetyksi mukaan sellaiseen kansainväliseen konfliktiin, josta se muuten voisi pysytellä erossa.

Suomen EU-jäsenyyskeskustelussa muotoutuneet keskeiset rintamalinjat on tiivistetty kuvioon 3.1. Jäsenyyskeskusteluun osallistuneilla oli toisistaan poikkeavia käsityksiä taloudellisen yhdentymisen myönteisyydestä ja toisaalta poliittisen yhdentymisen myönteisyydestä. Suuri osa EU-kansanäänestyskeskustelussa esitetyistä yhteisön jäsenyyttä puoltavista argumenteista voidaan sijoittaa kuvion oikeaan alareunaan (I neljännes). Taloudellista yhdentymistä pidettiin myönteisenä, mutta poliittiseen yhdentymiseen, esimerkiksi EU:n toimivaltuuksien tuntuvaan lisäämiseen tai jäsenmaiden harjoittaman politiikan pitkälle

menevään yhdenmukaistamiseen, suhtauduttiin torjuvasti tai pidättyvästi. Kokoomuksen, rkp:n ja nuorsuomalaisten esittämä integraatioargumentaatio sijoittui enimmäkseen juuri tähän luokkaan.

Kuvio 3.1

Puolueiden suhtautuminen taloudelliseen yhdentymiseen ja poliittiseen yhdentymiseen vuoden 1994 EU-kansanäänestyskeskustelussa

Sosiaalidemokraattien esittämä EU-argumentaatio sijoittui niin ikään enimmäkseen kuvion ensimmäiseen neljännekseen, mutta kokoomuslaisiin verrattuna sosiaalidemokraatit korostivat vähän enemmän myös poliittisen yhdentymisen tarpeellisuutta kansainvälisen markkinatalouden valjastamisen välineenä (II neljännes). Vastaavasti pieni osa sosiaalidemokraateista suhtautui kriittisesti sekä taloudelliseen että poliittiseen yhdentymiseen (IV neljännes). Sen takia sdp:n puoluejohto esiintyi poliittisen yhdentymisen kysymyksissä varovaisemmin kuin se olisi esiintynyt ilman puolueen sisäistä EU-kritiikkiä.

Sekä vasemmistoliitto että vihreät olivat niin jakautuneita, että ne eivät puolueina ottaneet lainkaan kantaa EU-jäsenyyteen kansanäänestysvaiheessa. Osa niiden kannattajista katsoi taloudellisen yhdentymisen olevan myönteistä, jos kansainvälistyneitä markkinoita pystytään poliittisesti riittävän hyvin sääntelemään (II neljännes). Vihreät korostivat voimakkaammin kuin mikään muu puolue kansainvälisen yhteistyön tarvetta ympäristön suojelemiseksi ja kestävän kehityksen edistämiseksi. Osa vasemmistoliittolaisista ja vihreistä näki niin taloudellisen kuin poliittisenkin yhdentymisen kielteisenä kehityksenä (IV neljännes). He korostivat yhdentymiseen liittyviä uhkatekijöitä ja pohtivat sitä, millä tavalla Suomi voi suojautua kielteisen yhdentymiskehityksen haitallisilta vaikutuksilta.

Suomen keskusta korosti voimakkaasti taloudellisen yhdentymiskehityksen uhkatekijöitä, erityisesti maataloustuotantoon kohdistuvia uhkatekijöitä, ja suhtautui kielteisesti myös kansallista suvereniteettia heikentävään poliittiseen yhdentymiseen. Keskustalainen argumentaatio sijoittui siis kuvion neljännekseen IV, mistä puolueen johdon argumentaatio kansanäänestyskesustelun aikana välttämättömyysretoriikan muodossa kääntyi kuvion ensimmäiseen neljännekseen, mutta puolueen kannattajien enemmistön mielipiteet säilyivät IV neljänneksessä (ks. taulukko 3.1).

Vasemmistoliittoon, Suomen keskustaan, vihreisiin ja sdp:hen kuuluvat EU-jäsenyyden vastustajat perustivat kansanäänestyskampanjointia varten ”Itsenäinen Suomi – paras vaihtoehto”

yhteistyöelimen. EU-jäsenyyden vastustaminen antoi virikkeitä myös kokonaan uusien poliittisten ryhmien perustamiselle. Keijo Korhonen osallistui vuoden 1994 presidentinvaaleihin EU-jäsenyyden vastustamiseksi perustetun Suomen Kansan Itsenäisyysrintaman ehdokkaana. Sen pohjalta perustettiin vuonna 1994 vsl, joka kokosi riveihinsä keskustalaisesti tai kansallisromanttisesti suuntautuneita EU-jäsenyyden vastustajia. Äkkijyrkkä vasemmistoväki ja sitä lähellä olevat vaihtoehtoaktivistit organisoituivat veu:hun. Sekä vsl että veu osallistuivat vuoden 1996 europarlamenttivaaleihin vaatien Suomen irtautumista EU:sta.

Vuoden 1994 kansanäänestyksessä 57 prosenttia äänestäneistä kannatti Suomen liittymistä Euroopan unioniin. Useimpien puolueiden kannattajat jakautuivat kansanäänestyksessä. Kokoomusta ja rkp:tä, sdp:tä ja ilmeisesti myös nuorsuomalaisia lukuun ottamatta muiden puolueiden kannattajista noin puolet tai jopa selvästi yli puolet äänesti EU-jäsenyyttä vastaan. Sdp:kin sai rivinsä kootuiksi vasta syksyn 1994 aikana. Vielä kesällä 1994 sen kannattajista vain vähän yli puolet oli EU-jäsenyyden kannalla (Paloheimo 1994 ja 1995).

Eduskunta äänesti jäsenyyssopimuksen hyväksymisestä marraskuussa 1994. Kokoomuksen eduskuntaryhmä oli yksimielisesti sopimuksen hyväksymisen kannalla. Rkp, sdp ja vihreät olivat sopimuksen hyväksymisen kannalla niin, että niistä kustakin yksi kansanedustaja irtaantui jäsenyyden vastustajien puolelle. Vasemmistoliiton ja keskustan ryhmät jakautuivat kahtia. Vasemmistoliiton ryhmästä vajaa kaksi kolmasosaa kannatti sopimuksen hyväksymistä, keskustan ryhmästä runsas puolet. Skl ja Smp äänestivät sopimuksen hyväksymistä vastaan. Skl erosi hallituksesta kesällä 1994, koska se ei hyväksynyt hallituksen päätöstä allekirjoittaa valmiiksi neuvoteltu EU-jäsenyyssopimus.

Useimmissa puolueissa puolueen kannattajat suhtautuivat yhdentymiseen puolue-eliittiä kriittisemmin. Se oli realiteetti, joka puolueiden oli otettava huomioon, kun ne pari vuotta myöhemmin valmistautuivat vuoden 1996 europarlamenttivaaleihin.

Taulukko 3.1
Puolueiden kannanotot ja niiden kannattajien
äänestyskäyttäytyminen vuoden 1994
EU-kansanäänestyksessä

Puolue	Puolueen kanta EU-jäsenyyteen kansanäänestyskampanjassa ^a	EU-jäsenyyden kannatus kansanäänestyksessä: jäsenyyttä kannattaneiden %-osuus
KOK	Myönteinen	89
RKP	Myönteinen	85
SDP	Myönteinen	75
NUORS	Myönteinen	ei tietoa
VIHR	Ei kantaa	55
KESK	Varauksin myönteinen	36
VAS	Ei kantaa	24
SKL	Kielteinen	10
SMP/PS	Kielteinen	20

^a Puolueen ennen kansanäänestystä järjestönä ottama kanta EU-jäsenyyteen. Rauniosta (1999) poiketen katson Suomen keskustan suhtautuneen EU-jäsenyyteen vain varauksin myönteisesti, koska sen eduskuntaryhmästä vajaa puolet vastusti jäsenyyssopimuksen hyväksymistä.

Lähde: Raunio 1999 pienpuolueilla täydennettynä.

Puolueiden vaaliohjelmat 1996 ja 1999

Puolueet panostivat vuoden 1996 vaaliohjelmien tekemiseen selvästi vuoden 1999 vaaliohjelmia enemmän. Vuoden 1996 vaalit olivat ensimmäiset Suomessa järjestetyt europarlamenttivaalit. Kaikilla eduskunnassa edustettuna olevilla puolueilla oli Suomen liittyttyä Euroopan unioniin puolueen sisäistä työryhmätoimintaa Eurooppa-ohjelmien valmistelua varten. EU-asiat olivat kansalaisille uusia ja puolueet halusivat panostaa Suomen ensimmäisiin europarlamenttivaaleihin.

Vasemmistoliitto ja vihreät jakautuivat kansanäänestysvaiheessa jäsenyyden kannattajiin ja vastustajiin. Nyt puolueiden oli yritettävä laatia ohjelma, jonka avulla ne voisivat koota kannattajansa Suomen ensimmäisissä europarlamenttivaaleissa. Kaikkien puolueiden panostus europarlamenttivaaleihin näkyi mm. siinä, että puoluejohtajat olivat aktiivisesti vetämässä puolueidensa vaalivankkureita.

Vuoden 1999 europarlamenttivaaleissa puolueet kampanjoivat paljon matalammalla profiililla. Vaalit jäivät selvästi runsaat pari kuukautta aikaisemmin pidettyjen eduskuntavaalien varjoon. Kampanjointi jäi nyt voittopuolisesti ehdokkaiden tehtäväksi. Puolueiden tekemä kampanjatyö oli poikkeuksellisen vaisua. Puolueet eivät panostaneet vuoden 1999 vaaliohjelmien tekemiseen yhtä paljon kuin edellisten europarlamenttivaalien ohjelmiin. Myös puolueiden vuoden 1999 europarlamenttivaaleihin tekemien ohjelmien näkyvyys julkisuudessa jäi lähes olemattomaksi. Ohjelmat jäivät vain ehdokkaiden ja puolueaktiivien käyttöön kampanjatyön katekismuksiksi.

Vuoden 1996 ohjelmat heijastivat vielä suuressa määrin EU-kansanäänestyksen yhteydessä käytyä periaatteellista keskustelua. Sen sijaan vuoden 1999 europarlamenttivaaliohjelmissa näkyivät jo selvästi Suomen nelivuotiset kokemukset EU:n jäsenenä. Vuoden 1999 ohjelmat olivat vuoden 1996 ohjelmia pragmaattisempia ja

niissä tarkasteltavat asiat näyttivät suuressa määrin nousevan Euroopan unionin ajankohtaisen päätöksenteon asialistalta.

Yleinen suhtautuminen Euroopan unioniin. Puolueet voidaan Euroopan unionia koskevan yleisen suhtautumisensa perusteella jakaa kolmeen ryhmään: myönteiset, kriittiset ja kielteiset.

Myönteiset. Kokoomus, rkp ja sdp suhtautuivat vaaliohjelmassaan Euroopan unioniin selkeän *myönteisesti*. Vuoden 1996 ohjelmassaan kokoomus näki Euroopan unionin edistävän taloudellista vaurautta. Vuoden 1999 ohjelmassa puolue korosti EU:n turvallisuutta lisäävää roolia. Sdp korosti EU:n edistävän sekä hyvinvointia että turvallisuutta. Rkp katsoi yhdentymisen edistävän rauhaa ja rauhanomaista kehitystä. Rauhan ja EU:n ulkosuhteiden kysymykset olivat rkp:n ohjelmissa esillä laajemmin kuin minkään muun puolueen ohjelmissa. Myös vuoden 1996 europarlamenttivaaleihin osallistunut nuorsuomalaisen puolue suhtautui EU:hun hyvin myönteisesti.

Kriittiset. Vihreiden, vasemmistoliiton, keskustan ja Skl:n yleinen suhtautuminen Euroopan unioniin oli paljon kokoomusta, rkp:tä ja sdp:tä *kriittisempi*. Sekä vihreä liitto että vasemmistoliitto näkivät yhdentymiskehityksessä paljon uhkatekijöitä ja ne korostivat tarvetta suojautua niitä vastaan tai löytää niille ratkaisuja. Vihreät pitivät ekologisia kriisejä suurimpana uhkatekijänä. Vasemmistoliiton ohjelmien mukaan yhdentymiskehitys voi lisätä pääoman valtaa ja kiihdyttää demokratian. Keskusta ja kristillinen liitto välttelivät ohjelmassaan yleisten myönteisten tai kielteisten arvioiden esittämistä Euroopan unionista. Ohjelmat oli kirjoitettu äänestäjille, joista osa suhtautui EU:hun myönteisesti, osa hyvin kriittisesti. Vaikka kristillinen liitto vuonna 1994 vastusti Suomen jäsenyyttä EU:ssa, liitto ei muiden EU-jäsenyyttä vastustaneiden tapaan asettunut fundamentaalioppositioon. Jäsenyyskysymyksen tultua ratkaistuksi se alkoi laatia puolueensa perusarvoihin pohjautuvaa, kriittistä yhdentymisohjelmaa.

Kielteiset. Kielteisimmin Euroopan unioniin suhtautuivat ne pienet ryhmät, jotka jo vuoden 1994 kansanäänestyksessä

vastustivat Suomen jäsenyyttä Euroopan unionissa. Vuoden 1996 europarlamenttivaaliin osallistuneet vsl, veu ja perussuomalaiset² vaativat Suomen irtaantumista Euroopan unionista. Vuoden 1999 europarlamenttivaalissa Suomen kommunistinen puolue (Skp) vaati Suomen irtaantumista Euroopan unionista.

Taloudellinen yhdentyminen. Kokoomus ja rkp korostivat ohjelmissaan muita puolueita enemmän Euroopan unionin roolia markkinatalouden toimintakyvyn parantajana. Ne pitivät hyvin toimivaa markkinataloutta hyvinvoinnin ja hyvän työllisyyden edellytyksenä ja korostivat yritysten toimintaedellytysten merkitystä. Myös Suomen keskusta korosti yrittäjyyden merkitystä hyvin toimivassa taloudessa, mutta keskusta ei ohjelmissaan käyttänyt sanaa markkinatalous samanlaisena myönteisenä ilmauksena kuin kokoomus ja rkp. Päinvastoin keskusta (1999) vaati sellaisten maailmanlaajuisten välineiden luomista, joiden avulla voidaan torjua ylikansallisen kapitalismin haittavaikutukset. Keskusta oli ainoa puolue, joka eurovaaliohjelmissaan käytti termiä kapitalismi. Kaikkien vasemmistopuolueiden retoriikassa kommunisteja myöten sana kapitalismi oli pantu naftaliiniin ja korvattu markkinataloudella.

Vasemmistoliitto, sdp ja vihreä liitto näkivät EU:n taloudellisen yhdentymisen keinona valjastaa kansainvälinen markkinatalous poliittiseen ohjaukseen. Vihreän liiton vuoden 1999 ohjelmassa todettiin vihreiden haluavan “siirtää valtaa markkinavoimilta takaisin kansanvaltaisille poliittisille järjestelmille”. Vasemmistoliitto kaipasi selvästi jonkinlaista keynesiläisyyttä eurooppalaisella tasolla.

Kokoomuksen ohjelma vuodelta 1999 erosi selvästi vuoden 1996 ohjelmasta. Vuoden 1999 ohjelmassa kokoomus vaati EU-maiden talous- ja työllisyyspolitiikkojen koordinointia ja yhteensovittamista. Keski-Euroopan EU-maiden konservatiiviset puolueet suhtautuvat EU:n liittovaltiokehitykseen Pohjoismaiden

---

² Perussuomalaisten edeltäjä Smp äänesti jäsenyyttä vastaan vuoden 1994 eduskuntakäsittelyssä.

konservatiivisia puolueita myönteisemmin. Osallistuessaan EU:n päätöksentekoon kokoomus on saanut lievän federalistisen tartunnan.

Kokoomus ja rkp suhtautuivat talous- ja rahaunioniin myönteisemmin kuin muut puolueet. Vuoden 1999 ohjelmissa ne kumpikin esittivät yhteisen rahan lisäävän tarvetta talouspolitiikan koordinointiin. Vasemmistoliitto, sdp, keskusta ja Skl suhtautuivat EMU:un kriittisemmin. Niiden mukaan Maastrichtissa sovittu rahapolitiittinen regiimi voi haitata jäsenmaiden talouspolitiikkaa, ennen muuta työllisyyden hoitamista. Sdp ja Skl vaativat vuoden 1996 ohjelmissaan työttömyyden ottamista mukaan EMU-regiimin kriteereihin. Vihreä liitto esitti vuoden 1996 ohjelmassaan, että rahaliittohanke saa toistaiseksi odottaa.

Työllisyys oli vasemmistopuolueiden ohjelmissa näkyvästi esillä. Vuoden 1999 ohjelmassa sdp piti täystyöllisyyttä EU:n toiminnan tavoitteena. Se halusi saada EU:lle työllisyysohjelman. Molemmat vasemmistopuolueet korostivat työmarkkinajärjestöjen yhteistyön tarvetta myös eurooppalaisella tasolla. Vasemmistoliitto ja vihreät halusivat edistää työllisyyttä lyhentämällä työaika ja jakamalla työtä uudelleen. Keskusta ja vihreät esittivät verotuksen uudistamista työllisyyttä edistävään suuntaan. Kokoomus ja rkp näkivät työllisyyden parantuvan markkinatalouden toimivuuden ja kilpailukyvyn avulla.

Vuoden 1999 ohjelmissa puolueet esittivät enemmän verotusta koskevia kannanottoja kuin vuoden 1996 ohjelmissa. Vuoden 1999 ohjelmissa niin kokoomus kuin vasemmistoliitto vaativat maiden välisen verokilpailun rajoittamista verojärjestelmiä koordinoimalla. Kokoomus, vihreät ja vasemmistopuolueet vaativat toimenpiteitä taloudellista epävakautta tuottavan valuuttakeinottelun hillitsemiseksi. Keskusta ja vihreät vaativat verotuksen rakenteen uudistamista työllisyyttä edistävään suuntaan. Vihreät, vasemmistoliitto ja Skl vaativat verotuksen käyttöä luonnonsuojelun välineenä.

Kaikki porvarilliset puolueet esittivät maataloutta koskevia kannanottoja. Niissä vaadittiin suomalaisen maatalouden turvaa-

mista, lisää päätösvaltaa jäsenmaille (kok 1996 ja Skl 1996) sekä luonnonmukaisen viljelyn edistämistä (vihreät 1996 ja 1999).

Sosiaalinen ulottuvuus. Sosiaalipolitiikkaa puolueet pitivät enimmäkseen kansallisena tehtäväalueena. Sdp ja vasemmistoliitto vaativat kuitenkin unionilta toimenpiteitä sosiaalisista perusoikeuksista ja sosiaaliturvan minimitasosta. Myös kokoomus kannatti jäsenmaille annettavia suosituksia sosiaaliturvan vähimmäistasosta ja rkp vastusti sosiaalista polkumyyntiä. Keskusta (1999) ja vihreät (1999) kannattivat toimenpiteitä perustulon käyttöön ottamiseksi. Molemmat vasemmistopuolueet ja vihreä liitto painottivat sukupuolten välisen tasa-arvon huomioon ottamista EU:n toiminnassa.

Sdp ja vihreät vaativat yleisen syrjintäkiellon sisällyttämistä EU:n perussopimuksiin. Rkp:n mukaan rotudiskriminaatiota on vastustettava. Skl (1996) vaati säädettäväksi elämänsuojelun lakia, joka takaisi ihmisen oikeuden elämään hedelmöityksestä luonnolliseen kuolemaan asti. Myös lasten oikeuksiin tuli Skl:n mukaan kiinnittää enemmän huomiota (1999).

Sdp halusi lisätä työmarkkinasuhteisiin liittyvää vuoropuhelua työelämän osapuolten välillä.

Ympäristökysymykset. Ympäristönsuojelu oli odotusten mukaisesti laajimmin ja yksityiskohtaisimmin esillä vihreän liiton ohjelmissa. Liitto totesikin ympäristönsuojelun olevan tärkein ylikansallisen päätöksenteon osa-alue (1999). Se vaati vihreän verouudistuksen toteuttamista (1996 ja 1999). Se edellytti verotuksen painopisteen siirtämistä työn verottamisesta ympäristön pilaamisen sekä energian ja luonnonvarojen kuluttamisen verotukseen. Lisäksi tarvitaan ympäristönormeja. Vihreät vaativat Kioton sopimuksen tavoitteiden täyttämistä ja EU-maiden yhteistä suunnitelmaa ydinvoimasta luopumiseksi (1999). Puolue halusi tehdä ympäristönsuojelusta Euroopalle kilpailuvaltin.

Kaikki muutkin tarkastelun kohteena olevat puolueet esittivät ympäristönsuojeluun liittyviä tavoitteita. Puolueet kannattivat

sekä ympäristön pilaamisen normeihin perustuvaa rajoittamista että haitallisten toimintojen verottamista. Ne pitivät ympäristön-suojelua tyypillisesti ylikansallista päätöksentekoa edellyttävänä politiikkalohkona. Sdp esitti (1996), että ympäristöasioissa päätöksiä pitäisi voida tehdä enemmistöperiaatteella. Vuoden 1999 ohjelmissa niin kokoomus, keskusta kuin rkp vaativat ekologisesti kestävä kehityksen periaatteen huomioon ottamista kaikessa päätöksenteossa.

Koulutus, tiede ja kulttuuri. Koulutus, tiede ja kulttuuri eivät ole EU:n keskeisimpiä tehtäväalueita, eivätkä ne saaneet paljon sijaa puolueiden vaaliohjelmissakaan. Sdp:n, vihreiden ja Skl:n vaaliohjelmissa koulutuksesta, tieteestä ja kulttuurista ei sanottu mitään. Keskusta ja vasemmistoliitto halusivat EU:n panostavan enemmän koulutukseen ja osaamiseen. Kokoomus halusi suunnata rakennerahastojen varoja yritystoimintaa edistävään tuotekehittelyyn. Vasemmistoliitto taas halusi EU:n panostavan kulttuuriin, jotta eurooppalainen kulttuuri menestyisi kilpailussa monikansallisen massaviihteen kanssa.

Kontrollipolitiikka eli yhteistyö sisä- ja oikeusasioiden alalla. Maastrichtin sopimuksen kolmannessa pilarissa EU-maat sopivat yhteistyöstä sisä- ja oikeusasioiden alalla. Kolmannen pilarin teemat olivat puolueiden vaaliohjelmissa esillä huomattavasti vähemmän kuin ensimmäisen pilarin varsinaiset yhteisöasiat. Sdp, vihreät, rkp ja kokoomus vaativat EU:lle yhtenäistä turvapaikka- ja pakolaisholittikkaa. Vihreiden mielestä (1999) oikeus turvapaikkaan on säädettävä ihmisten perusoikeudeksi. Myöskään rkp ei hyväksynyt pyrkimyksiä tiukentaa pakolaisten vastaanottamista koskevia periaatteita (1999). Selvästi toisenlaiselta kannalta asiaa tarkasteltiin keskustan vuoden 1999 vaaliohjelmassa. Keskustan mukaan Schengenin sopimuksen voimaantulon myötä tuli turvata jäsenmaiden raja- ja poliisiviranomaisille riittävät voimavarat omien tehtäviensä toteuttamiseen. Skl suhtautui vuoden 1996 ohjelmassaan hyvin kriittisesti Suomen mahdolliseen jäsenyyteen Schengenin sopimuksessa.

Kokoomus, keskusta ja rkp vaativat EU:lta lisää yhteisiä ponnistuksia kansainvälisen rikollisuuden torjunnassa. Kokoomus halusi lisäksi (1996) siirtää yhteisön toimivaltaan kaikki sellaiset asiat, jotka liittyvät yhteisön ulkorajojen ylittämiseen, eli ulko-maalais- ja maahanmuuttopolitiikan sekä turvapaikkapolitiikan.

Vihreiden ja vasemmistoliiton ohjelmissa ei ollut kannanottoja kontrollipolitiikasta.

Ulkosuhteet. Puolueiden kannanotot Euroopan unionin yhteisestä ulko- ja turvallisuuspolitiikasta muuttuivat selvästi vuodesta 1996 vuoteen 1999. Vuonna 1996 mikään puolue ei esittänyt, että EU:lla tulisi olla itsenäistä yhteisöllistä toimivaltaa yhteisön ulko- ja turvallisuuspolitiikassa. Puolueet pitivät kyllä tärkeänä ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan liittyvän yhteistyön kehittämistä, mutta ne katsoivat, että päätöksenteon tulisi säilyä jäsenmaiden vallassa.

Vuoden 1999 ohjelmissa puolueet korostivat ulko- ja turvallisuuspolitiikan merkitystä enemmän kuin vuoden 1996 ohjelmissa ja lisäksi ne suhtautuivat paljon myönteisemmin EU:n itsenäiseen toimivaltaan tällä tehtäväalueella. Puolueet, jotka jo aikaisemmin olivat korostaneet EU:n merkitystä rauhan ja turvallisuuden edistäjänä, suhtautuivat vuoden 1999 vaalissa myönteisimmin poliittiseen yhdentymiseen ulko- ja turvallisuuspolitiikan alueella. Myönteisimmin EU:n yhteisölliseen toimivaltaan ulko- ja turvallisuuspolitiikassa suhtautuivat rkp ja sdp. Rkp totesi vuoden 1999 ohjelmassaan, että EU:n toimintakykyä on lisättävä siten, että EU juridisena henkilönä pystyy ottamaan kantaa ulko- ja turvallisuuspolitiikan asioissa. Sdp katsoi yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan vahvistavan Euroopan ja EU:n jokaisen jäsenmaan turvallisuutta. Toisessa ääripäässä oli Skl, joka voimakkaasti vaati EU:n säilyttämistä hallitusten välisenä liittona.

Myös EU:n yhteinen puolustus oli esillä puolueiden euro-vaaliohjelmissa. Kokoomus hyväksyi jo vuoden 1996 ohjelmassaan EU:n yhteisen puolustuksen asteittaisen kehittämisen. Myös rkp korosti vuoden 1996 ohjelmassaan EU:n roolia kollektiivisen turvallisuuden ylläpitäjänä. Puolue totesi, ettei mikään maa voi

kollektiivisen turvallisuuden rakentamisessa vain poimia rusinoita pullasta. Kaikkien on osallistuttava vastuun kantamiseen.

Vihreälle liitolle Euroopan yhdyntyminen oli siviiliprojekti, jonka avulla edistetään oikeudenmukaisuutta ja kestävää kehitystä koko planeetalla. Puolueen tavoitteena oli EU, joka toimii globaalin oikeudenmukaisuuden edistämiseksi. Se oli vihreiden mukaan oikeata politiikkaa turvallisuuden lisäämiseksi. Vihreät vastustivat EU:n kehittämistä sotilasliitoksi, mutta kannattivat siviilirauhanjoukkojen perustamista unionille.

Skl vastusti jyrkästi yhteisen puolustuksen rakentamista. Se halusi säilyttää Suomen puolustuspolitiikan liittoutumattomuuden ja itsenäisen puolustuksen varassa.

Kaikki tarkastelun kohteena olevat puolueet suhtautuivat myönteisesti uusien jäsenmaiden ottamiseen EU:n jäseneksi. Kaikki puolueet pitivät laajenemista haasteellisenä tehtävänä, jossa on sovittava yhteen yhä erilaisempien maiden olosuhteita ja uudistettava EU:n instituutioita siten, että se on toimintakykyinen jäsenmäärän kasvaessa. Sdp, vihreät ja rkp näkivät laajenemisen toimintana rauhan ja turvallisuuden edistämiseksi.

EU:n toimivalta ja instituutiot. EU:n toimivaltaa ja instituutioita koskevissa asioissa tulivat selvästi näkyviin puolueiden erilaiset käsitykset siitä, tulisiko EU:n toimivaltuuksia lisätä ja EU:ta kehittää liittovaltion suuntaan vai tulisiko EU:n toiminnassa pikemminkin korostaa jäsenvaltioiden suvereniteettia ja EU:n toiminnan luonnetta itsenäisten jäsenmaiden yhteistoimintana. Vihreä liitto oli valmis kehittämään EU:ta federalistiseen suuntaan lisäämällä EU:n parlamentin toimivaltaa suhteessa ministerineuvostoon ja komissioon sekä lisäämällä määräenemmistöpäätöksentekoa ministerineuvostossa. Vihreät olivat myös valmiita lisäämään unionin toimivaltuuksia varsinkin ympäristönsuojeluun liittyvissä asioissa.

Kokoomus, keskusta, rkp ja Skl pitivät europarlamentin valtaoikeuksia sopivana. Ne halusivat säilyttää ministerineuvoston EU:n keskeisenä päätöksentekuelimenä. Keskusta kuitenkin esitti

vuoden 1999 ohjelmassaan, että Euroopan parlamentin valta-oikeuksia voidaan lisätä sellaisessa ylikansallisessa päätöksenteossa, jota kansalliset parlamentit eivät kykene ministerineuvoston kautta valvomaan.

Rkp vaati määräenemmistöpäätöksenteon lisäämistä ministerineuvostossa jo vuoden 1996 ohjelmassaan. Kokoomus totesi vielä vuoden 1996 ohjelmassaan, että määräenemmistösäädöksiä ei ole tarpeen olennaisesti muuttaa. Vuoden 1999 ohjelmassa kokoomus oli omaksunut federalistisemmän linjan ja vaati määräenemmistöpäätösten käytön laajentamista. Puolue katsoi, että suunnitelmat EU:n jäsenmäärän lisäämiseksi edellyttivät päätöksenteon keventämistä lisäämällä määräenemmistöpäätöksentekoa konsensuspäätöksenteon sijasta.

Torjuvimmin liittovaltiokehitykseen suhtautuivat keskusta ja Skl. Kumpikin puolue torjui sekä vuoden 1996 että vuoden 1999 ohjelmissaan voimakkaasti EU:n kehittämisen liittovaltion suuntaan. Niiden mielestä Euroopan unionin toimintaa tuli kehittää itsenäisten valtioiden välisenä yhteistyönä. Myös kaikki ne pienet ryhmät (veu, vsl, Skp), jotka vastustivat Suomen jäsenyyttä EU:ssa, suhtautuivat täysin torjuvasti EU:n liittovaltiokehitykseen.

Kokoomus, keskusta, vasemmistoliitto ja Skl vaativat, että jokaisella EU-maalla tulee olla ainakin yksi komissaari.

Sdp:n vaaliohjelmissa ei ollut mitään kannanottoja EU:n instituutiosta. Se perustui todennäköisesti siihen, että puolueen sisällä oli erilaisia käsityksiä siitä, tulisiko EU:ta kehittää liittovaltiolliseen suuntaan vai ei.

Ehdokkaiden ohjelmalliset kannanotot vuonna 1999

Seuraavaksi tarkastelen puolueiden välisiä ohjelmallisia eroja eurovaaliehdokkaiden esittämien kannanottojen perusteella. Ehdokkaiden kannanottoina käytetään Helsingin Sanomien ehdokkaille tekemän kyselyn aineistoa. Aineisto oli vuoden 1999

eurovaalikampanjan aikana esillä Helsingin Sanomien internet-sivujen ns. vaalikoneessa, jonka avulla kansalaiset saattoivat selvittää kenen ehdokkaan mielipiteet lähinnä vastaavat äänestäjän omia mielipiteitä. Eurovaaliehdokkaita oli yhteensä 140. Heistä 116 vastasi Helsingin Sanomien kyselyyn. Kukaan kirjavan “puolueen” (kipu) ehdokkaista ei vastannut siihen. Muut puolueet ovat aineistossa kattavasti edustettuna.

Vaalikoneaineisto antaa tietenkin vain kapean kuvan ehdokkaiden kampanjoiden ohjelmallisesta sisällöstä. Monet ehdokkaat ottivat kampanjoissaan esille erilaisia kansallisen politiikan teemoja ja saattoivat lisäksi profiloitua jonkin maakunnan etujen ajajana. Karlheinz Reifin ja Hermann Schmittin (Reif & Schmitt 1980) mukaan europarlamenttivaalit ovat yleisemminkin sellaisia toisen asteen vaaleja, joissa kansallisen politiikan tapahtumat ohjaavat kulloinkin niin puolueiden ja ehdokkaiden kampanjointia kuin kansalaisten äänestyskäyttäytymistä. EP-vaalikampanjassa voivat korostua esimerkiksi erilaiset hallitus- ja oppositiopuolueiden väliset vastakohtaisuudet (Majonen 1999). Ehdokkaat eivät kampanjoissaan voi unohtaa myöskään sitä, että äänestäjät suhtautuvat EU-integraatioon kriittisemmin kuin poliittinen eliitti (Raunio 2000).

Tässä analysoitava vaalikoneaineisto ei anna mahdollisuuksia testata sitä, voidaanko vuoden 1999 EP-vaaleja pitää Reifin ja Schmittin tarkoittamina toisen asteen vaaleina. Kirjan seuraavasta luvusta käy ilmi, että kansalliset kysymykset vaikuttivat EP-vaaleissa myös kansalaisten äänestyskäyttäytymiseen.

Perustiedot ehdokkaiden Helsingin Sanomien vaalikonekyselyyn esittämistä vastauksista esitetään taulukossa 3.2. Siinä tarkastellaan puolueittain, kuinka suuri osa puolueen ehdokkaista oli samaa mieltä (täysin tai jokseenkin samaa mieltä) kyselyssä esitetyistä väitteistä.

Ehdokkaiden arviot EU-jäsenyyden hyödyllisyydestä (väite 1) vastasivat täysin puolueiden eurovaaliohjelmien yleisarviota EU-jäsenyyden myönteisyydestä. Kaikki kokoomuksen, sd:n ja rkp:n ehdokkaat katsoivat EU-jäsenyydestä olevan Suomelle enemmän

hyötyä kuin haittaa. Osa keskustan, vihreiden, vasemmistoliiton, kristillisten ja eläkeläiset kansan asialla -puolueen (elka) ehdokkaista suhtautui EU-jäsenyyden hyötyihin kriittisemmin. Melkein kaikki kommunistien ehdokkaat ja yli puolet perussuomalaisten ehdokkaista olivat niin kriittisiä, että halusivat Suomen eroavan EU:sta.

Kutakuinkin samalla tavalla jakautuivat ehdokkaiden käsitykset Suomen jäsenyydestä talous- ja rahaunionissa. Kaikki kokoomuksen, sd:n ja rkp:n ehdokkaat pitivät Suomen jäsenyyttä EMU:ssa oikeana ratkaisuna. Muiden puolueiden keskuudessa EMU-kriittisyys oli suurempaa. Kriittisimpiä olivat kommunistit. Kaikki heidän ehdokkaansa pitivät EMU-jäsenyyttä virheellisenä ratkaisuna.

Kokoomuksen ja rkp:n ehdokkaat suhtautuivat myönteisimmin ajatukseen EU:n yhteisestä puolustuksesta (väite 7). Kaikkien muiden puolueiden ehdokkaista enemmistö suhtautui yhteiseen puolustukseen kielteisesti.

Rkp:n ehdokkaat pitivät EU:n laajenemista tärkeämpänä asiana kuin minkään muun puolueen ehdokkaat (väitteet 10 ja 11). Tulos on yhdenmukainen puolueiden vaaliohjelmiin perustuvan analyysin kanssa. Pienituloisia väestöryhmiä kannattajikseen kokoavat elka:n, Skp:n ja perussuomalaisten ehdokkaat olivat muiden puolueiden ehdokkaita enemmän valmiita vastustamaan EU:n laajenemista, jos sen kustannukset nousevat liian suuriksi.

EU:n laajenemista koskevat kannanotot (väitteet 10 ja 11) ja Suomen äänivaltaa ministerineuvostossa koskevat kannanotot (väite 12) kytkeytyivät selvästi toisiinsa. EU:n laajenemiseen myönteisimmin suhtautuvat ehdokkaat osoittivat suurinta valmiutta vähentää Suomen äänivaltaa ministerineuvoston päätöksenteossa.

Väitteet 6 ja 9 mittasivat ehdokkaiden valmiuksia lisätä EU:n toimivaltuuksia tai toisaalta halua korostaa kansallisen suvereniteetin säilyttämistä. Sekä kysymys EU:n jäsenmaiden verotuksen yhtenäistämisestä että kysymys EU-maiden yhteistyön tiivistämisestä liittyivät vuoden 1999 eurovaalikampanjassa näkyvästi esillä olleeseen kysymykseen EU:n liittovaltiokehityksestä. Näihin

Taulukko 3.2

Vuoden 1999 eurovaaliehdokaiden eurooppapoliittisia mielipiteitä: mielipideväitteistä samaa mieltä olevien prosenttiosuudet puolueittain^a

Ryhmän koko (n)	Puolue									
	KOK	KESK	SDP	VIHR	VAS	RKP	SKL	PS	SKP	ELKA
	18	12	18	18	17	18	3	2	7	4
1 EU-jäsenyydestä on enemmän hyötyä kuin haittaa	100	67	100	71	67	100	50	29	0	25
2 Suomen tulisi erota EU:sta	0	0	0	0	17	0	0	57	94	25
3 EMU-jäsenyys oli oikea ratkaisu	100	50	100	76	50	100	50	29	0	50
4 EMU on haitannut Suomen kansallista talouspolitiikkaa	11	42	0	18	50	0	50	43	100	100
5 EMU vaikeuttaa lamasta elpymistä	6	75	22	35	44	33	50	86	100	50
6 EU-maiden tulee yhtenäistää vero-prosenttejaan	72	50	67	71	67	33	100	71	18	75
7 EU-maille on rakennettava yhteinen puolustus	67	8	39	12	11	67	0	14	0	25
8 Mahdollisesta puolustusliitosta on järjestettävä kansanäänestys	33	83	56	88	94	33	100	86	100	100

9	EU:n tulee tiivistää yhteistyötä kansallisten ongelmien takia	100	67	100	100	78	67	100	43	29	75
10	EU:n laajentuminen on tärkeämpää kuin sen hinta	67	25	56	71	50	100	50	14	6	0
11	EU:n laajeneminen ei saa maksaa liikaa	44	67	67	47	67	33	50	86	88	100
12	Suomen valta ministerineuvostossa saa vähentynä kunhan komissaari säilyy	39	17	39	6	22	67	0	14	6	0
13	EU-parlamentille lisää valtaa, koska se edustaa kansan tahtoa	56	50	89	88	67	33	50	71	41	75
14	EU-parlamentille ei lisää valtaa, koska muut tahot edustavat kansan tahtoa	44	33	11	0	39	33	0	57	53	25
15	Kansan näkemyksiä ei ole otettu riittävästi huomioon Suomen EU-päätöksenteossa	22	75	6	47	78	33	50	86	100	100
16	Santerin komissio teki oikein eroamalla	100	92	100	94	89	100	100	86	82	50
17	EU-parlamentin jäsen saa liikaa ansioita	44	42	33	88	78	33	0	86	88	75
18	EU-vaaliehdokkaiden tulisi julkistaa vaalirahoituksensa	94	83	100	100	100	100	100	100	100	100

^a Niiden osuus, jotka olivat täysin samaa mieltä tai jokseenkin samaa mieltä. Muut vaihtoehdot olivat jokseenkin eri mieltä, täysin eri mieltä ja en osaa sanoa.

Lähde: Helsingin Sanomien vuoden 1999 europarlamenttivaalien vaalikoneaineisto.

väitteisiin saatujen vastausten perusteella kokoomuksen, sdp:n, vihreiden, Skl:n ja elka:n ehdokkaat suhtautuvat myönteisimmin EU:n liittovaltiokehitykseen. Kommunistit, rkp:n ja keskustan ehdokkaat suhtautuvat liittovaltiokehitykseen varauksellisimmin tai kielteisimmin.

Taulukossa 3.3 ehdokaskyselyn aineistoa analysoidaan faktorianalyysillä (Stenson ja Wilkinson 1998). Analyysiin valittiin taulukon 3.2 viisitoista ensimmäistä väittämää. Ne käsittelevät EU:n taloudellista yhdentymistä, toimivallan laajentamista, EU-instituutioiden päätöksentekoa ja EU:n ulkosuhteita. Ehdokkaiden näihin väitteisiin antamista vastauksista on laskettu faktorianalyysi pääkomponenttimenetelmällä. Tulkinnan pohjaksi otettiin kolmen faktorin ratkaisun Varimax-rotatio. Faktoreiden lukumäärän lisääminen kolmea suuremmaksi olisi lisännyt selitettyä kokonaisvarianssia vain marginaalisesti.

Ensimmäisellä faktorilla korkeita latauksia saavat yleistä suhtautumista Euroopan unioniin kuvaavat väittämät (väitteet 1, 2 ja 15) sekä EU:n taloudelliseen yhdentymiseen keskeisesti liittyvät väittämät (väitteet 3, 4 ja 5). Myös EU:n yhteistä puolustusta käsittelevä muuttuja saa faktorilla korkeahkon latauksen. Ehdokkaat, jotka pitivät EU:ta hyödyllisenä ja EMU-jäsenyyttä oikeana ratkaisuna suhtautuivat usein myös myönteisesti ajatukseen EU:n yhteisestä puolustuksesta. Faktorilatausten suuruuteen perustuvat faktorin kärkimuuttujat liittyvät ehdokkaiden tyytyväisyyteen EU-jäsenyyttä kohtaan ja tyytyväisyyteen EMU:a kohtaan. Nimeän faktorin *taloudellisen yhdentymisen ja integraatiomyönteisyyden faktoriksi*.

Faktorin kärkimuuttujat siis kuvaavat ehdokkaiden tyytyväisyyttä Suomen EU-jäsenyyteen ja tyytyväisyyttä talous- ja rahaunioniin. Tämä voimakas yhteys kertoo siitä, että ehdokkaiden tyytyväisyys Suomen EU-jäsenyyteen perustuu ennen muuta siihen, kuinka tyytyväisiä ehdokkaat ovat EU:hun talouspoliittisena toimijana. Ehdokkaat, jotka pitivät taloudellista yhdentymistä myönteisenä asiana, pitivät myös Suomen jäsenyyttä Euroopan unionissa hyvänä asiana. Taloudelliseen yhdentymiseen kielteisesti

Taulukko 3.3
Vuoden 1999 EU-vaalien ehdokkaille suunnatun kyselyn
faktorianalyysi
(Varimax-rotatio)

	I	II	III
1 EU-jäsenyydestä on enemmän hyötyä kuin haittaa	0.882	0.196	0.268
2 Suomen tulisi erota EU:sta	-0.772	-0.230	-0.344
3 EMU-jäsenyys oli oikea ratkaisu	0.891	0.217	0.228
4 EMU on haitannut Suomen kansallista talouspolitiikkaa	-0.831	-0.126	-0.266
5 EMU vaikeuttaa lamasta elpymistä	-0.802	-0.144	-0.158
6 EU-maiden tulee yhtenäistää veroprosenttejaan	0.415	0.482	-0.079
7 EU-maille on rakennettava yhtenäinen puolustus	0.606	0.168	0.063
8 Mahdollisesta puolustusliitosta kansanäänestys	-0.549	0.177	-0.390
9 Tiiviimpää yhteistyötä monikansallisissa ongelmissa	0.495	0.598	0.169
10 EU:n laajentuminen on tärkeämpää kuin sen hinta	0.294	0.169	0.765
11 EU:n laajeneminen ei saa maksaa liikaa	-0.194	-0.034	-0.845
12 Ministerineuvoston vallanjakoa voidaan muuttaa	0.150	0.088	0.509
13 EU-parlamentille lisää valtaa	0.036	0.902	0.073
14 EU-parlamentille ei lisää valtaa	-0.050	-0.865	-0.169
15 Kansan näkemyksiä ei ole otettu riittävästi huomioon	-0.738	0.020	-0.286
Kumulatiivinen selitysprosentti	35.1	51.4	66.0
I Taloudellisen yhdentymisen ja integraatiomyönteisyyden faktori			
II Poliittisen yhdentymisen faktori			
III EU:n laajenemisen faktori			

tai hyvin kriittisesti suhtautuneet ehdokkaat pitivät vastaavasti Suomen jäsenyyttä Euroopan unionissa kielteisenä asiana ja olivat lisäksi sitä mieltä, ettei kansan näkemyksiä ole otettu riittävästi huomioon, kun Suomi on osallistunut Euroopan unionin päätöksentekoon.

Toisella faktorilla korkeita latauksia on muuttujilla, joissa tarkastellaan EU-maiden harjoittaman politiikan yhä pitemmälle suuntautuvaa koordinointia ja yhdenmukaistamista (väitteet 6 ja 9) sekä toisaalta Euroopan parlamentin toimivaltaa (väitteet 13 ja 14). Kaikkien näiden muuttujien voidaan katsoa liittyvän EU:n poliittiseen yhdentymiseen ja liittovaltiokehitykseen. Nimeän faktorin *poliittisen yhdentymisen faktoriksi*.

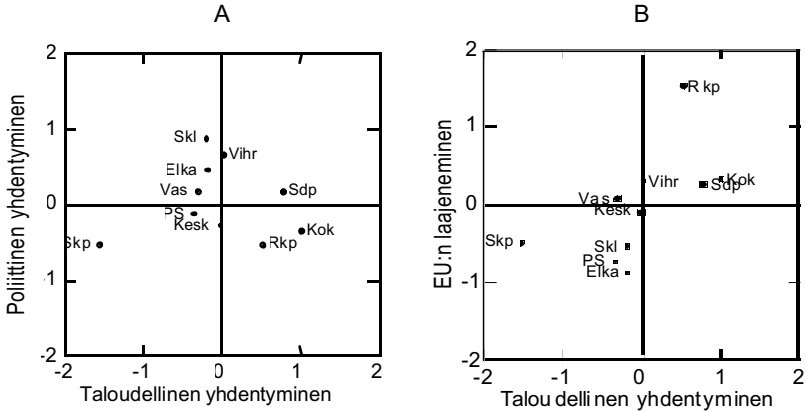
Kolmannella faktorilla korkeita latauksia saivat EU:n laajenemista käsittelevät muuttujat (väitteet 10 ja 11) sekä äänivallan jakoa ministerineuvostossa käsittelevä muuttuja (väite 12). Niiden kaikkien voidaan katsoa liittyvän EU:n ulkosuhteisiin. Kysymys äänivallan jaosta ministerineuvostossa liittyy näet kiinteästi kysymykseen EU:n jäsenmaiden lukumäärästä. Nimeän faktorin *EU:n laajenemisen faktoriksi*.

Faktorianalyysin yhteydessä kaikille ehdokkaille laskettiin faktoripisteet, jotka kuvaavat ehdokkaiden sijaintia kunkin faktorin kuvaamalla ulottuvuudella. Laskemalla faktoripisteiden keskiarvot puolueittain voidaan tarkastella eri puolueisiin kuuluvien ehdokkaiden keskinäistä sijoittumista tarkastelun kohteena olevilla faktoriulottuvuuksilla. Kuviossa 3.2 tarkastellaan ehdokastietoihin perustuen eri puolueisiin kuuluvien ehdokkaiden keskimääräistä sijoittumista mainituilla kolmella faktoriulottuvuudella.

Kuvion A-osassa tarkastellaan faktoripisteiden ryhmäkeskiarvojen perusteella eri puolueisiin kuuluvien ehdokkaiden sijoittumista kahdella ensimmäisellä faktoriulottuvuudella. Kokoomuksen, rkp:n ja sdp:n ehdokkaat suhtautuivat keskimääräistä myönteisemmin EU:n taloudelliseen yhdentymiseen. Skp:n ehdokkaat suhtautuivat taloudelliseen yhdentymiseen jyrkän kielteisesti. Skl:n, vihreiden, elka:n, sdp:n ja vasemmistoliiton ehdokkaat suhtautuivat EU:n poliittiseen yhdentymiseen keskimääräistä

Kuvio 3.2

Vuoden 1999 europarlamenttivaaliehdokkaiden suhtautuminen EU:n taloudelliseen yhdentymiseen, poliittiseen yhdentymiseen ja unionin laajenemiseen: faktoripisteiden keskiarvot kolmella faktoriulottuvuudella

myönteisemmin, rkp:n, skp:n, kokoomuksen, keskustan ja perussuomalaisten ehdokkaat taas keskimääräistä pidättyvämmiin.

Se, että kristillisen liiton ehdokkaat suhtautuivat poliittiseen yhdentymiseen myönteisimmin ja rkp:n ehdokkaat taas hyvin kriittisesti, on odotusten vastainen tulos. Rkp:n ehdokkaat suhtautuivat yleisesti ottaen erittäin myönteisesti EU-integraatioon, mutta he olivat pidättyviä federalistisen kehityksen suhteen ja suhtautuivat toiseksi kielteisimmin suunnitelmiin verotuksen harmonisoinnista (väite 6).

Skl on ohjelmissaan selkeästi vastustanut EU:n federalistista kehitystä, mutta sen ehdokkaat suhtautuivat myönteisesti sellaisen yhteistyön lisäämiseen, joka pohjautuu kristillisiin arvoihin. Kristillisellä liitolla oli vuoden 1999 europarlamenttivaalissa vain

kaksi ehdokasta: Eija-Riitta Korhola ja Martti Heikkinen. Kumpikin heistä katsoi, että EU-maiden tulee yhtenäistää veroprosenttejaan (väite 6) ja tiivistää entisestään yhteistyötä ylikansallisten ongelmien ratkaisemiseksi (väite 9). Lisäksi Heikkinen oli puolueensa vaaliohjelmasta selvästi poiketen sitä mieltä, että europarlamentin valtaoikeuksia tulee lisätä (väite 13).

Kuvion 3.2 A-osan oikeassa yläkulmassa olevien puolueiden (sdp, vihr) voi olettaa suhtautuneen kaikkein myönteisimmin EU:n liittovaltiokehitykseen. Kuvion oikeassa alareunassa olevat puolueet (rkp, kok) suhtautuivat myönteisesti taloudelliseen yhdentymiseen, mutta varauksellisesti tai torjuvasti EU:n itsenäisen toimivallan lisäämiseen. Kuvion vasemmassa alareunassa olevat puolueet (Skp, ps, kesk) suhtautuivat kriittisesti EU-integraatioon kokonaisuudessaan. Ne haluavat säilyttää kansallisen itsemääräämisoikeuden ja suojautua yhdentymisen vaikutuksia vastaan.

Kuvion 3.1 tarkastelun yhteydessä todettiin, että EU-kansanäänestysvaiheessa millään puolueella ei ollut sellaista ohjelmallista linjaa, että se olisi samanaikaisesti suhtautunut kielteisesti taloudelliseen yhdentymiseen ja myönteisesti poliittiseen yhdentymiseen. Kuvion 3.2 A-osasta havaitsemme kuitenkin skl:n, elka:n ja vasemmistoliiton ehdokkaiden suhtautuneen keskimääräistä kriittisemmin EU:n taloudelliseen yhdentymiseen samalla kun ne korostivat keskimääräistä enemmän tarvetta poliittisen yhteistyön lisäämiseen.

Kansanäänestysvaiheen rintamalinjoihin verrattuna (vrt. kuvio 3.1) skl:n, vihreiden ja vasemmistoliiton ohjelmallinen positio on selvästi muuttunut. Vuonna 1999 ne suhtautuivat Euroopan yhdentymiseen selvästi myönteisemmin kuin kansanäänestysvaiheessa.

Kuvion 3.2 B-osassa tarkastellaan eri puolueisiin kuuluvien ehdokkaiden keskimääräistä sijoittumista faktorianalyysin ensimmäisellä ja kolmannella faktorilla. Suhtautumisessaan unionin laajenemiseen puolueet jakautuivat kolmeen ryhmään. Rkp:n ehdokkaat suhtautuivat unionin laajenemiseen myönteisimmin. Kaikille kolmelle rkp:n ehdokkaalle unionin laajeneminen oli

tärkeämpi asia kuin sen kustannukset. Rkp tarkasteli ohjelmissaankin unionin laajenemista turvallisuuden ja vakauden edistämiseen liittyvänä asiana painokkaammin kuin ehkä mikään muu puolue.

Kokoomus, vihreät, sd, vasemmistoliitto ja keskusta muodostavat keskiryhmän. Niiden ehdokkaat eivät suhtautuneet EU:n laajenemiseen yhtä myönteisesti kuin rkp:n ehdokkaat. Kielteisin EU:n laajenemiseen suhtautuivat elka:n, perussuomalaisten, Skl:n ja Skp:n, ehdokkaat. Varauksellisen suhtautumisen motiivit saattoivat olla taloudellisia tai EU:n sisäiseen vallanjakoon liittyviä.

Eri puolueisiin kuuluvien ehdokkaiden mielipiteet taloudellisesta yhdentymisestä ja EU:n laajenemisesta näyttävät selvästi korreloivan keskenään ($r = 0.57$). Taloudelliseen yhdentymiseen myönteisesti suhtautuvat puolueet suhtautuvat myönteisesti myös EU:n laajenemiseen. Taloudelliseen yhdentymiseen kriittisesti suhtautuvat puolueet suhtautuvat kriittisesti myös EU:n laajenemiseen.

Johtopäätökset

Puolueiden mielipiteet ja ohjelmalliset kannanotot Euroopan yhdentymisestä jäsenyivät nopeasti EU-jäsenyyskeskustelun aikana. Jo silloin syntyivät rintamalinjat, jotka jakoivat puolueita eri ryhmiin sen perusteella, miten ne suhtautuivat yhtäältä taloudelliseen ja toisaalta poliittiseen yhdentymiseen. Samat jakolinjat kertaantuivat vuosien 1996 ja 1999 europarlamenttivaaleissa. Puolueiden esittämät perustelut yhdentymisen eduista ja haitoista olivat hyvin saman suuntaisia kuin jo EU-kansanäänestyksen aikana. Jäsenyyskysymyksen ratkettua kielteinen suhtautuminen jäsenyyteen kuitenkin väheni ratkaisevasti.

Euroopan integraatiokysymykset ovat 1990-luvulla nousseet keskeiseksi suomalaisen politiikan vedenjakajaksi. Niillä on ollut merkittävä vaikutus jopa hallituskoalitioiden muotoutumiseen

(Paloheimo & Wiberg 1997, 303–305). Puolueet voidaan Euroopan unionia koskevan yleisen suhtautumisensa perusteella jakaa kolmeen ryhmään. Ne suhtautuvat yhdentymiseen joko myönteisesti, kriittisesti tai kielteisesti.

Kokoomus, rkp ja sdp suhtautuivat Euroopan unioniin myönteisesti niin jäsenyyssopimusta hyväksyttäessä kuin vuosien 1996 ja 1999 europarlamenttivaaleissa. Vihreiden, vasemmistoliiton, keskustan ja kristillisten yleinen suhtautuminen EU:hun oli paljon edellä mainittuja puolueita kriittisempää. Vihreät ja vasemmistoliitto ovat kansanäänestyksen jälkeen koonneet rivinsä. Vuosien 1996 ja 1999 europarlamenttivaaleissa ne suhtautuivat aloitteellisesti EU:n poliittiseen yhdentymiseen, eivät kuitenkaan sotilaspoliittiseen yhdentymiseen. Vuoden 1999 europarlamenttivaalissa valittu keskustan EP-ryhmä on edelleen epäyhtenäisempi kuin minkään muun puolueen EP-ryhmä. Keskustan ryhmässä Mikko Pesälä ja Samuli Pohjamo katsoivat (1999) EU-jäsenyydestä olevan enemmän hyötyä kuin haittaa. Kyösti Virrankoski ja Paavo Väyrynen sen sijaan olivat sitä mieltä, että EU-jäsenyydestä on enemmän haittaa kuin hyötyä.

Vuoden 1996 europarlamenttivaaleihin osallistuneet veu ja vsl sekä vuoden 1999 vaaliin osallistunut Skp suhtautuivat Suomen EU-jäsenyyteen kielteisesti. Ne muodostivat fundamentaalioppositio, joka halusi Suomen irrottautuvan EU:n jäsenyydestä.

Puolueiden Eurooppa-ohjelmat varioivat puolueiden ideologisten perinteiden mukaisesti. Porvarilliset puolueet, varsinkin kokoomus ja rkp, näkivät markkinatalouden kehittymisen yhdentymisen myönteisenä piirteenä. Rkp:n ja kokoomuksen ohjelmissa oli toki myös monia eroja. Rkp korosti ohjelmissaan selvästi kokoomusta enemmän ihmisoikeuskysymyksiä.

Vasemmistoliitto, sdp ja vihreät taas löysivät yhdentymisen myönteisimmät piirteet mahdollisuuksissa säännellä markkinatalouden haitallisia piirteitä yhteisellä kansainvälisellä toiminnalla. Ne näkivät poliittisen yhdentymisen välineenä markkinatalouden valjastamiseksi poliittiseen ohjaukseen. Kun talouden kansainvälistyminen on heikentänyt kansallisvaltioiden hallitusten valtaa,

vasemmistoliitto, sdp ja vihreät pyrkivät palauttamaan poliittisen järjestelmän talousjärjestelmälle menettämän vallan lisääntyvän poliittisen yhdentymisen avulla. Tasa-arvon ja sosiaalisten oikeuksien kysymyksissä vihreät voidaan ohjelmallisesti sijoittaa pikemminkin vasemmistoon kuin oikeistoon.

Puolueiden suhtautuminen poliittiseen yhdentymiseen muuttui tarkastelukaudella entistä myönteisemmäksi. Vuoden 1999 ohjelmissaan puolueet olivat halukkaampia kuin vuonna 1996 antamaan EU:lle uusia tehtäviä ja lisäämään sen itsenäisiä toimivaltuuksia. Kokoomuksen ohjelmassa painopisteen muutos liittovaltiolliseen suuntaan vuodesta 1996 vuoteen 1999 oli suurempi kuin minkään muun puolueen ohjelmassa. Kokoomuksen vuoden 1999 europarlamenttivaaliehdokkaat eivät kuitenkaan olleet innostuneita EU:n liittovaltiokehityksestä. Kokoomuksen vuonna 1999 valituista europarlamentaarikoista Ilkka Suominen ja Ari Vatanen vastustivat selvästi europarlamentin vallan lisäämistä. Piia-Noora Kauppi sen sijaan olisi halunnut lisätä europarlamentin valtaa ministerineuvoston kustannuksella.

Kommunistit, perussuomalaiset ja Skl vastustivat vuoden 1999 vaaliohjelmissaan jyrkimmin EU:n liittovaltiokehitystä. Skl:n europarlamenttivaaliehdokkaat sen sijaan suhtautuivat myönteisesti EU-maiden yhteisen päätöksenteon lisäämiseen.

Poliittisen yhdentymisen suuntautumisessa vasemmisto ja oikeisto erosivat toisistaan. Kuten kansallisellakin tasolla, poliittinen oikeisto suhtautui vasemmistoa myönteisemmin poliittiseen aktiivisuuteen poliisitoimen, oikeuslaitoksen ja muun kontrollipolitiikan alalla.

Vuoden 1999 ohjelmat olivat vuoden 1996 ohjelmia pragmaattisempia ja niiden aihepiirit olivat saaneet runsaammin vaikutteita EU:n politiikan päiväjärjestyksestä.

Ehdokkaiden kannanotot olivat enimmäkseen yhdenmukaisia heidän omien puolueidensa vaaliohjelmien kanssa. Selvin poikkeus oli Skl. Sen ohjelmat olivat vahvasti antifederalistisia, mutta ehdokkaat suhtautuivat yhteistä puolustusta lukuun ottamatta myönteisesti poliittiseen yhdentymiseen.

Vuoden 1999 europarlamenttivaalissa valituista suomalaisista puolue ryhmistä keskustan ryhmä oli tässä luvussa tarkasteltujen 18 muuttujan suhteen sisäisesti epäyhtenäisin, kokoomuksen ryhmä toiseksi epäyhtenäisin.

Vasemmistopuolueiden vaaliohjelmissa oli niukasti kannanottoja EU:n institutionaalisista kysymyksistä. Varovaisuus saattoi johtua siitä, että vasemmistopuolueiden sisällä oli erilaisia käsityksiä siitä, tulisiko niiden porvarillisten puolueiden tapaan korostaa ministerineuvoston roolia EU:n keskeisimpänä päätös-elimenä vai vihreiden tapaan vaatia demokratian laajentamista europarlamentin valtaa lisäämällä.

Vaaliohjelmien ja europarlamenttiehdokkaiden kannanottojen perusteella näyttää siltä, että Suomen poliittisen eliitin suhtautuminen EU-integraatioon on 1990-luvun lopulla muuttunut aikaisempaa myönteisemmäksi. Äänestäjät sen sijaan suhtautuivat 1990-luvun lopulla EU-integraatioon yhtä epäluuloisesti kuin vuosikymmenen puolivälissä. Tätä kysymystä valotetaan kirjan seuraavassa luvussa.

Analysoidut puolueiden europarlamenttivaaliohjelmat

- Kansallinen Kokoomus (1996): Kokoomuksen EU-tavoitteet. Kokoomuksen puoluevaltuusto 30.3.1996.
- Kansallinen Kokoomus (1999): Tekojen aika myös Euroopassa. Kokoomuksen puoluekokous 21.–23.5.1999.
- Luonnollainpuolue (1999): Euroopan parlamentin vaalit, kesäkuu 1999.
- Perussuomalainen kriittisenä Euroopassa. Perussuomalaiset 1999.
- Ruotsalainen kansanpuolue (1996): Gör det bästa av EU. Programmet fastställt av partidagen 1996.
- Ruotsalainen kansanpuolue (1999): Visio EU:n tehtävästä. Hyväksytty 2.3.1999.
- Suomen kommunistinen puolue (1999): Demokraattinen vaihtoehto EU:lle – ehdoton ei Natolle. SKP:n EU-vaaliohjelma. SKP:n keskuskomitea 10.–11.4.1999.
- Suomen Keskusta (1996): Suomen Keskustan kannanotto EU:n tulevaan kehitykseen. Suomen Keskustan puoluevaltuuskunta 25.–26.11.1995.
- Suomen Keskusta (1999): Keskustan Eurooppa-ohjelma. Suomen Keskustan puoluevaltuuskunta 24.–25.4.1999.
- Suomen Kristillinen Liitto (1996): Turvallisesti Euroopassa. Europoliittinen ohjelma.
- Suomen Kristillinen Liitto (1999): EU-vaaliohjelma.
- Suomen Sosialidemokraattinen Puolue (1996): EU-vaalijulistus: Työllisyyttä, hyvinvointia, turvallisuutta – sosialidemokraattinen Eurooppa.
- Suomen Sosialidemokraattinen Puolue (1999): Ihmisten Eurooppa – yhdessä turvallisesti. Sdp:n eurovaaliohjelma 1999.
- Vapaan Suomen Liitto (1996): Suomi irti EU:sta. Hyväksytty VSL:n yleiskokouksessa 1996.
- Vasemmistoliitto (1996): Ihminen, kuntalainen ja eurooppalainen. Vasemmistoliiton kunnallisvaali- ja europarlamenttivaaliohjelma. Vasemmistoliiton puoluevaltuusto 20.–21.4.1996.
- Vasemmistoliitto (1999): Vasemmistoliiton EU-politiikan lähtökohdat. Vasemmistoliiton puoluevaltuusto 29.11.1998.
- Vihreä liitto (1996): Vihreä Eurooppa. Vihreän liiton EP-vaaliohjelma. Vihreän liiton vuosikokous 25.–26.5.1996.
- Vihreä liitto (1999): Vihreä Eurooppa. Vaaliohjelma Europarlamenttivaaleissa 1999. Vihreän liiton valtuuskunta 20.2.1999.

4 VALITSIJOIDEN EU-TAVOITTEET

Tapio Raunio

Euroopan parlamentin vaaleissa on kansalaisten integraatioasenteilla merkitystä niin äänestämisen ekspressiivisen kuin instrumentaalisen ulottuvuuden kannalta. Ensinnäkin äänestysvilkkaus riippuu siitä, kokevatko suomalaiset ja muut EU-kansalaiset europarlamenttivaaleissa äänestämisen kansalaisvelvollisuudekseen. Samoin unionin poliittisen järjestelmän rakenne sekä parlamentin valtaoikeudet vaikuttavat todennäköisesti valitsijoiden äänestysosallistumiseen. Erityisen ratkaisevaa on äänestämisestä saatava hyöty: kokevatko valitsijat europarlamenttivaaleissa äänestämisen tehokkaaksi kanavaksi vaikuttaa unionin päätöksentekoon?

Tämän luvun tarkoituksena on kartoittaa valitsijoiden integraatioasenteita ja EU-tavoitteita sekä näiden tavoitteiden merkitystä europarlamenttivaaleissa. Tutkimuskysymykset ovat: Miten suomalaiset ja muiden jäsenvaltioiden valitsijat suhtautuivat yhdenytymiseen? Kuinka hyvin kansalaiset tunsivat europarlamentin? Miten valitsijat suhtautuivat europarlamenttivaaleihin kansallisiin parlamenttivaaleihin verrattuna? Mitä Eurooppa-poliittisia tavoitteita valitsijoilla oli? Kuinka tärkeässä asemassa EU-tavoitteet olivat sisäpoliittisiin asiakysymyksiin verrattuna ehdokasvalintaa tehtäessä? Miten eri puolueiden äänestäjien mielipiteet poikkesivat toisistaan?

Luvun lähdemateriaali koostuu Suomessa tehdyistä kansallisista haastattelututkimuksista sekä eurobarometreista (EB), komis-

sion kaikissa unionin jäsenvaltioissa säännöllisesti teettämistä mielipidetutkimuksista.¹ Tutkimustulosten esittelyssä vertaillaan mahdollisuuksien mukaan suomalaisten sekä muiden jäsenvaltioiden kansalaisten asenteita, ja selvitetään missä määrin kotimainen mielipideilmastomme poikkeaa yleiseurooppalaisesta tasosta.

Luku jakautuu viiteen osaan. Ensin tarkastellaan suomalaisten ja muiden jäsenvaltioiden kansalaisten suhtautumista yhdentymiseen ja heidän yleisiä EU-tavoitteitaan. Toisessa osassa tarkastellaan valitsijoiden asennoitumista Euroopan parlamenttiin ja kansalaisten parlamentin toimintaan kohdistamia odotuksia ja tavoitteita. Kolmannessa osassa esitellään valitsijoiden käsityksiä EP-vaalien merkityksestä. Neljännessä osassa analysoidaan Suomen Gallupin aineistojen valossa EU-tavoitteiden merkitystä europarlamenttivaaleissa ehdokas- ja puoluevalinnan kannalta. Lopuksi kerrataan luvun keskeiset johtopäätökset ja luodaan lyhyt yhteenveto suomalaisten EU-tavoitteista ja unioniasioden merkityksestä europarlamenttivaaleissa.

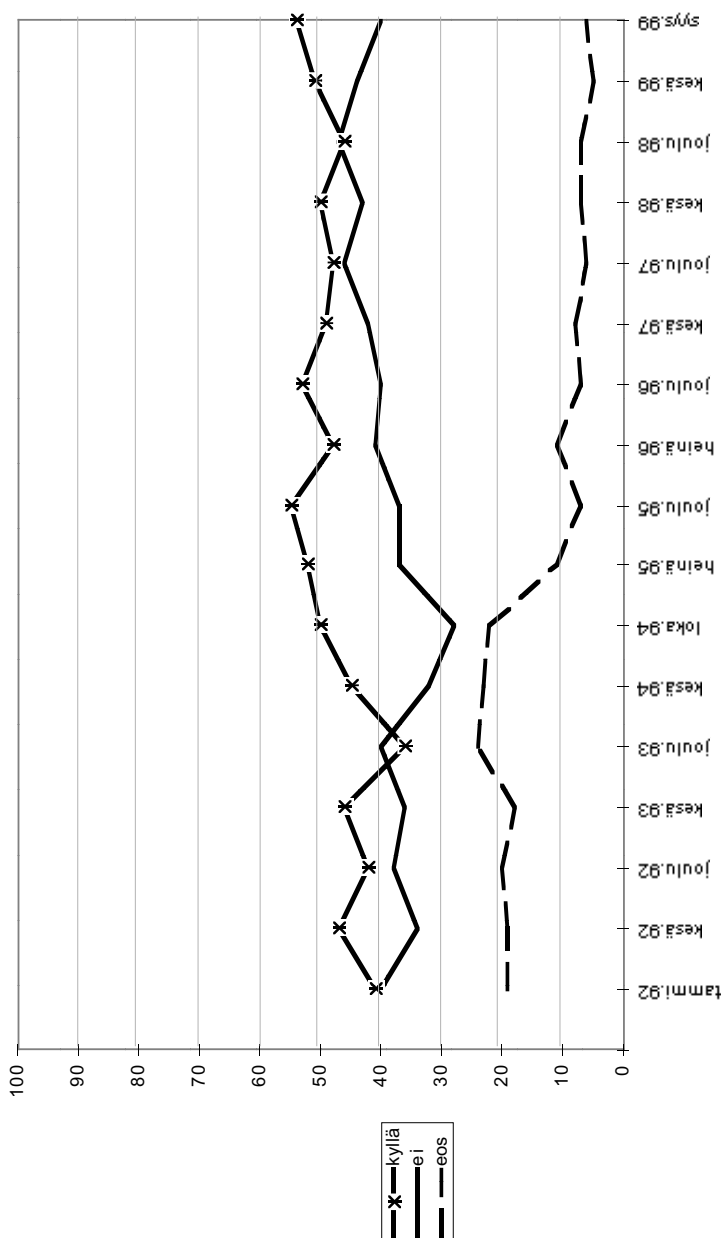
Asennoituminen yhdentymiseen

Miten suomalaiset ja unionikansalaiset suhtautuvat yhdentymiseen? Kansalaisten *asennoitumista maansa unionijäsenyyteen* on kartoitettu eurobarometreissa seuraavalla kysymyksellä: ‘Yleisesti ottaen katsotteko, että maamme jäsenyys Euroopan unionissa on

---

¹ Eurobarometrit aloitettiin säännöllisenä vuodesta 1974. Haastattelut toteutetaan pääsääntöisesti kaksi kertaa vuodessa, keväällä ja syksyllä. Vastaajia on noin tuhat jäsenvaltiota kohden. Demografiset ja muut taustamuuttujat sisältävät vastaajien iän, sukupuolen, siviilisäädyn, poliittisen suuntautumisen, tulot, perheen koon ja asuinalueen. Suomi on ollut mukana barometreissa osittain keväästä 1993 (EB 39) ja kokonaisuudessaan vuodesta 1995 alkaen (EB 43). Suomen osalta eurobarometrit toteuttaa Suomen Gallup Oy. Eurobarometrien julkaisut ovat saatavina komission kotisivuilla osoitteessa europa.eu.int/comm/dg10/epo/eb.htm. Suomessa eurobarometrien data-aineistot ovat saatavissa tutkijoiden käyttöön Yhteiskuntatieteellisestä tietoaarkistosta (www.fsd.uta.fi).

Kuvio 4.1
EU-jäsenyyden kannatus Suomessa, 1992–99 (%)

hyvä asia, huono asia, ei sen enempää hyvä kuin huonokaan asia?’ Aikavälillä 1981–1999 noin 50–60 % vastaajista koki maansa jäsenyyden hyväksi asiaksi, noin 20–30 % katsoi, että jäsenyys ei ole hyvä eikä huono asia ja noin 10–15 % mielsi jäsenyyden huonoksi asiaksi. Keväällä 1999 prosenttiosuudet olivat 49, 27, ja 12. Loput eivät osanneet sanoa kantaansa. Suomalaisista alle puolet eli 45 % koki jäsenyyden hyvänä asiana ja 19 % oli vastakkaista mieltä. Yli kolmannes suomalaisista ei kokenut jäsenyyttä hyväksi tai huonoksi asiaksi (EB 51).

Kuviossa 4.1 on Eurooppalaisen Suomen kuukausittain teettämistä mielipidemittauksista koottu aikasarja EU-jäsenyyden kannatuksesta vuosilta 1992–1999.² Kysymysten sanamuodot ovat vaihdelleet jonkin verran. Tammikuusta 1992 joulukuuhun 1993 kysymys kuului ‘Pitäisikö Suomen liittyä Euroopan Yhteisön eli EY:n jäseneksi?’. Kesäkuussa 1994 kysymyksenä oli ‘Tuleeko Suomen liittyä Euroopan Unioniin saavutetun neuvottelutuloksen mukaisesti?’. Heinäkuusta 1995 alkaen kysymys on ollut muodossa ‘Jos kansanäänestys Suomen jäsenyydestä Euroopan Unionissa järjestettäisiin nyt, äänestäisitkö jäsenyyden puolesta vai sitä vastaan?’. Vuoden 1994 jäsenyyskansanäänestykseen asti vastausvaihtoehdot olivat ‘kyllä’, ‘ei’, ja ‘en osaa sanoa’. Heinäkuusta 1995 alkaen vastausvaihtoehdot ovat olleet ‘puolesta’, ‘vastaan’, ja ‘en osaa sanoa’. Sanamuotoeroista huolimatta kysymykset mittaavat pitkälti samaa asiaa eli jäsenyyden yleistä kannatusta kansalaisten keskuudessa. Kuten kuviosta havaitaan, ovat vastausjakaumat säilyneet varsin ennallaan koko tutkimusajanjakson.

---

² Omnibus-tutkimuksissa on haastateltu noin tuhatta 15-69-vuotiasta suomalaista. Lokakuun 1994 lukemat perustuvat TeleBus-tutkimukseen, jossa haastateltiin noin 1500 äänestysikäistä suomalaista. Samalla on muistettava, että lokakuun 1994 jäsenyyskansanäänestyksessä 42 % oli jäsenyyden puolella, 32 % jäsenyyttä vastaan ja 26 % valitsijoista jätti äänestämättä. Heinäkuusta 1995 alkaen Omnibus-tutkimusten vastaajien ikähaarukka oli 15-74-vuotiaat suomalaiset. Kuukausittaiset vastausjakaumat on raportoitu Eurooppalaisen Suomen kotisivuilla (www.eurooppalainenensuomi.fi).

Jäsenyyden kannattajien osuus nousi lievästi vuoden 1999 alusta alkaen, mutta tämänkin jälkeen vain varsin niukka enemmistö tuki unionijäsenyyttä. Jäsenyyttä on vastustanut noin 40 % vastaajista. Jäsenyysaikana ainoastaan joulukuussa 1998 oli jäsenyyden vastustajia (47 %) enemmän kuin kannattajia (46 %). Merkille pantavaa on, että päättämättömien (‘en osaa sanoa’) osuus on vuodesta 1996 alkaen laskenut alle kymmeneen prosenttiin.

Elinkeinoelämän valtuuskunnan (EVA) vuotuiset tutkimukset antavat samanlaisen kuvan jäsenyyden kannatuksesta. Vuosina 1996–1999 haastatelluista 38–44 % suhtautui myönteisesti Suomen EU-jäsenyyteen, 27–33 % omaksui neutraalin kannan ja 25–29 % asennoitui kielteisesti unionijäsenyyteen. Kielteisimmin unionijäsenyyteen suhtautuivat keskustan ja vasemmistoliiton kannattajat, myönteisimmin puolestaan kokoomuksen, sd:n ja rkp:n kannattajat. (EVA 1999) Puoluekohtaiset jakolinjat ovat pysyneet varsin muuttumattomina sitten vuoden 1994 jäsenyyskansanäänestyksen.

Konkreettisempi kysymys koskee valitsijoiden käsitystä *jäsenyydestä maalleen koituneesta hyödystä*. Tätä on eurobarometreissa mitattu vakiokysymyksellä ‘Kaiken kaikkiaan katsotteko, että maamme on hyötynyt EU-jäsenyydestä vai eikö se ole hyötynyt?’. Keväällä 1999 44 % unionikansalaisista ja 43 % suomalaisista koki maansa hyötynneen jäsenyydestä. Vastakkaista mieltä oli 29 % unionikansalaisista ja 40 % suomalaisista. (EB 51) Vastausjakaumat ovat pysyneet suhteellisen vakioina kautta 1990-luvun. Kevään 1999 mittaus oli ensimmäinen kerta Suomen osalta kun niiden osuus, joiden mielestä maamme on hyötynyt jäsenyydestä, oli suurempi kuin niiden, joiden mukaan Suomi ei ole hyötynyt EU-jäsenyydestä.³ Jäsenyyden alkuvuosina 1995–1998 vain alle puolet suomalaisista, 33–39 %, katsoi Suomen hyötynneen jäsenyydestä ja 41–52 % oli vastakkaista mieltä. (EB 43–50).

---

³ Poikkeuksen muodostaa joulukuun 1994 kysely (EB 42), jolloin 66 % haastatelluista katsoi Suomen hyötynneen EU-jäsenyydestä ja vain 20 % oli vastakkaista mieltä. Suomi liittyi unioniin vasta seuraavassa kuussa eli tammikuun alusta 1995.

Suomalaiset suhtautuvat varsin nihkeästi yhdentymisen tiivistämiseen eli unionin toimivaltuuksien vahvistamiseen. *Federalismi eli liittovaltiokehitys* ei nauti suomalaisten tukea. Lokakuun 1994 kansanäänestyksen edellä tehdyn kyselytutkimuksen mukaan vain 6 % haastatelluista kannatti Suomen ajavan unionin muuttamista ajan oloon Euroopan yhdysvalloiksi. (Holmberg 1998) Kansanäänestystä edeltänyt keskustelu keskittyi lähes täysin jäsenyyden etuihin ja haittoihin yhdentymisen tiivistämisen sekä liittovaltiokehityksen jäädessä tyystin takalalle. Myös EVA:n tutkimusten valossa vain pieni vähemmistö kannattaa unionin kehittymistä liittovaltioksi. Kysyttäessä tulisiko Suomen toimia niin, että EU:sta luotaisiin kiinteä liittovaltio (federaatio), vain 10 % yhtyi väitteeseen vuosina 1995 ja 1996. Samalla yli 70 % katsoi, että Suomen tulisi pyrkiä toimimaan itsenäisesti ja tiukasti kansallisia etujamme puolustaen. (EVA 1996) Eurobarometrien mukaan suomalaiset suhtautuvatkin ruotsalaisten, tanskalaisten ja brittien ohella nihkeimmin integraation syventämiseen.⁴

Mielipidemittaukset osoittavat unionijäsenyyden olevan kiistelty ja mielipiteitä jakava asia suomalaisten valitsijoiden keskuudessa. Aikaisemmat vastaavat kartoitukset antavat varsin samanlaisen kuvan suomalaisten asenteista. (Wiberg 1997, 1998) Mielenkiintoista on, että huomattava vähemmistö haastatelluista ei osaa nimenomaisesti asiaa tiedusteltaessa sanoa onko hänen maansa hyötynyt jäsenyydestä. Unionin vaikutukset eivät siis konkretisoidu myönteisesti tai kielteisesti kansalaisten arjessa. Poikkeuksen muodostavat muiden muassa kansainvälistyvät nuoret, vientiyrityksissä työskentelevät, unioniasioiden parissa puuhastelevat virkamiehet ja juristit, maanviljelijät ja kalastajat,

---

⁴ Kansalaisten integraatioasenteita käsittelevä kirjallisuus on varsin laaja. Informatiivisimmat, maakohtaisiin vertailuihin keskittyvät teokset ovat Niedermayer & Sinnott (1995) ja Schmitt & Thomassen (1999).

sekä unionin eri aluetuista hyötyneet tahot – toisin sanoen kasvava, mutta yhä selkeän vähemmistön muodostava osa kansalaisista.

Käsitykset parlamentista

Yleisen asennoitumisen ohella valitsijoilla voi myös olla yksityiskohtaisempia tavoitteita tai odotuksia unionin suhteen. He saattavat kohdistaa realistisia tai epärealistisia toiveita unionin kykyyn ratkaista yhteiskunnallisia ongelmia. Luvun tässä osassa tarkastellaan kansalaisten käsityksiä ja tietämystä EP:n toiminnasta ja kansalaisten tavoitteiden ja parlamentin vaikutusmahdollisuuksien välistä yhteensopivuutta. Kevään 1999 eurobarometrissa haastateltuja pyydettiin valitsemaan ennalta laaditusta luettelosta asioita, joiden tulisi tai ei tulisi olla *unionin toiminnan prioriteetteja*. Listan kärkeen nousivat työttömyyden torjuminen (90 %), rauhan ja turvallisuuden säilyttäminen Euroopassa (90 %), köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen estäminen (88 %), järjestäytyneen rikollisuuden ja huumekaupan ehkäiseminen (88 %), ympäristön suojeleminen (83 %) sekä yksilön oikeuksien takaaminen ja demokratian periaatteiden kunnioittaminen Euroopassa (81 %). (EB 51) EU-kansalaisten kuudesta prioriteetista parlamentilla on varsinaista toimivaltaa vain ympäristön suojelun sekä osittain yksilön oikeuksien ja sosiaalipolitiikan aloilla.

Haastateltavia pyydettiin lisäksi nimeämään kolmentoista kohdan listalta enintään kolme *politiikan sektoria tai poliittista tavoitetta, joihin Euroopan parlamentin tulisi ensisijaisesti keskittyä*. Selkeästi tärkeimmäksi kohosi työllisyyspolitiikka (55 %). Havainto selittyy työllisyyskysymysten yleisellä tärkeydellä niin kansallisella kuin Euroopan tasolla. Lisäksi unioni on marraskuun 1997 Luxemburgin huippukokouksesta alkaen omaksunut aikaisempaa aktiivisemmän roolin työttömyyden torjunnassa. Seuraavina tulivat järjestäytyneen rikollisuuden ja huumekaupan vastustaminen (36 %), ympäristön- ja kuluttajan-suojeleminen (25 %), ulko- ja turvallisuuspolitiikka (25 %) ja talous-

politiikka (24 %). Jäsenvaltioiden välillä ei ollut kovin suurta vaihtelua, eli kansalaisten prioriteetit olivat varsin yhtenevät kautta unionin. Suomalaisten identifioimat neljä prioriteettialuetta olivat työllisyys (61 %), rikollisuuden ja huumekaupan torjuminen (44 %), ulko- ja turvallisuuspolitiikka (36 %) sekä ympäristön- ja kuluttajansuojelu (30 %). (EB 51) Vastaukset ilmentävät todennäköisesti ennen kaikkea kansalaisten koko unioniin kohdistamia odotuksia. Kansalaisten priorisoimista politiikan sektoreista ulko- ja turvallisuuspolitiikassa, talouspolitiikassa, työttömyyden ehkäisemisessä sekä rikollisuuden ja huumekaupan torjumisessa parlamentin lainsäädännölliset vaikutusmahdollisuudet ovat erittäin rajatut päätöksenteon tapahtuessa miltei yksinomaan ministerineuvoston tai jäsenvaltioiden toimesta.

Kansalaiset kohdistavat parlamenttiin varsin kovia ja samalla epärealistisia toiveita. Valitettavasti eurobarometreissa ei kansalaisilta ole tiedusteltu heidän käsityksiään parlamentin kyvystä huolehtia valitsijoiden mainitsemista prioriteeteista.

Mutta millaiseksi valitsijat hahmottavat parlamentin nykyisen aseman? Haastateltuja on pyydetty arvioimaan *parlamentin roolia EU:ssa* kysymyksellä 'Kuinka tärkeä mielestänne on Euroopan parlamentin rooli Euroopan unionin toiminnassa nykyään?'. Kevään 1999 mittauksessa 63 % unionikansalaisista ja 73 % suomalaisista katsoi parlamentin aseman EU:ssa olevan tärkeä tai erittäin tärkeä. Jatkona edelliseen on kansalaisilta kartoitettu heidän näkemyksiään EP:n tulevasta roolista kysymyksellä 'Pitäisikö mielestänne Euroopan parlamentin aseman vahvistua vai heikentyä nykyiseen verrattuna?'. 41 % haastatelluista oli valmis lisäämään parlamentin toimivaltaa, 22 % näki nykytilanteen sopivana ja 11 % vaati parlamentin vallan kaventamista. Suomalaisten osalta vastausjakauma oli lähestulkoon sama. (EB 51)

Parlamentin saamaa tukea selittänee ainakin osittain tutkimuksen ajankohta. Komission maaliskuussa 1999 tapahtunut eroaminen lisäsi EP:n julkisuutta ja nosti parlamentin esiin komission taloudellisten väärinkäytösten paljastajana. Suomen

Gallupin marraskuussa 1998 tekemä tutkimus antoi varsin erilaisen kuvan suomalaisten näkemyksistä. Kysymykseen ‘Kun ajatellaan Euroopan unionissa tapahtuvaa päätöksentekoa, niin pitäisikö Euroopan parlamentin valtaa lisätä, vähentää vai pitää ennallaan?’ vastanneista 45 % halusi säilyttää parlamentin aseman nykyisellään, 30 % kannatti EP:n vallan vähentämistä ja vain 16 % sen kasvattamista. Vielä vuoden 1996 vastaavassa tutkimuksessa oli 21 % haastatelluista valmis parlamentin vallan lisäämiseen kun taas 13 % halusi kaventaa parlamentin asemaa. (Suomen Gallup 1998) Vastausjakaumien ailahtelevaisuuden voidaan tulkita kuvastavan valitsijoiden heikkoa tietämystä parlamentin valta-oikeuksista.

Kysyttäessä *unionin eri instituutioiden tärkeydestä* parlamentti koettiin EU-toimielimistä selvästi tärkeimmäksi. Unionin selkeästi eniten valtaa omaavaa lainsäädännöllistä toimielintä eli ministerineuvostoa piti tärkeänä vain 55 % haastatelluista, kun taas parlamentin koki tärkeäksi 72 % vastaajista. (EB 51) Suomen Gallupin vastaavan selvityksen mukaan 36 % arvioi komission käyttävän eniten valtaa EU:ssa, 26 % veikkasi vallan ytimeksi parlamenttia, ja vain 17 % tunnisti ministerineuvoston ylimmän vallan käyttäjäksi. Saman tutkimuksen mukaan joka kolmas (33 %) oli valmis siirtämään ylimmän päätösvallan parlamentille, 36 % puolsi ministerineuvoston johtavaa asemaa, ja vain 12 % kannatti komissiolle vastaavaa asemaa. (Suomen Gallup 1998) Vastausjakaumat heijastavat kansalaisten alhaista tietämystä unionin toimielimistä. Eurobarometrit osoittavat suomalaisilla olevan varovaisestikin arvioiden korkeintaan heikot tiedot eri toimielinten – komissio, neuvosto, tuomioistuin, parlamentti – tehtävistä ja keskinäisistä valtasuhteista.

Poliittisen instituution kannalta on tärkeää, että kansalaiset kokevat voivansa luottaa siihen. Kansalaisten *luottamuksesta unionin toimielimiin* on varsin hankala tehdä johtopäätöksiä, koska niin suuri osa haastatelluista ei omaa selkeää mielipidettä asiasta. Kevään 1999 eurobarometrin mukaan parlamentti (50 %) ja tuomioistuin (44 %) herättivät eniten luottamusta kansalaisten

keskuudessa. EP oli luotetuin toimielin peräti kymmenessä jäsen-valtiossa. Suomalaiset luottivat unionin toimielimiin keskimäärää enemmän. Eniten luottamusta suomalaisten keskuudessa herättivät tuomioistuin (59 %), parlamentti (58 %) ja oikeusasiamies (57 %). (EB 51) Oikeusasiamiehen korkea sijoittuminen selittyyne sillä, että viran haltija on suomalainen (Jacob Söderman).

Luottamus parlamenttiin selittyyne ensisijaisesti kolmella tekijällä. Ensinnäkin se on unionin ainoa suorilla vaaleilla valittava toimielin. Toiseksi kansalaiset saattavat rinnastaa europarlamentin kansallisiin parlamentteihinsa, jotka kansanedustuslaitoksina ilmentävät valitsijoiden vaikutuskanavaa päätöksentekoon. Kolmanneksi edellä mainittu Santerin komission ero todennäköisesti vahvisti ainakin hetkellisesti valitsijoiden luottamusta europarlamenttiin. Samaisen eurobarometrin mukaan 37 % EU-kansalaisista ja 44 % suomalaisista katsoi parlamentin suojelevan heidän etujaan joko erittäin tai melko hyvin, 33 % unionikansalaisista ja 45 % suomalaisista arvioi parlamentin suojelevan heidän etujaan erittäin tai melko huonosti. Keskimäärin vajaa kolmannes ei osannut sanoa kantaansa. (EB 51) Syksyllä 1998 runsas kolmasosa suomalaisista (35 %) koki parlamentin puolustavan heidän etujaan melko tai erittäin hyvin. Niukka enemmistö (54 %) antoi parlamentille tässä suhteessa huonon arvosanan. Toisaalta enemmistö eli 57 % oli samanaikaisesti erittäin tai melko tyytyväinen suomalaisten euroedustajien toimintaan joka kolmannen (32 %) oltua tyytymättömiä. 46 % haastatelluista oli puolestaan tyytyväinen koko parlamentin toimintaan. Tyytymättömiä oli 44 %. (Suomen Gallup 1998)

Vastauksia tulkittaessa on syytä ottaa huomioon kansalaisten yleinen tietoisuus parlamentista. Unionin jäsenmaiden kansalaisilta on eurobarometreissa tiedusteltu heidän (lähinnä median kautta) *parlamentista saamaansa tietoa* kysymyksellä ‘Oletteko viimeisen kolmen kuukauden aikana kuullut tai lukenut mitään Euroopan parlamentista eli Euroopan yhteisön parlamentista?’. Vastausjakaumat ovat vaihdelleet suuresti aikavälillä 1977–1999. Myönteisesti vastanneiden osuus oli alhaisimmillaan vuonna 1982 (37 %)

ja korkeimmillaan toisten europarlamenttivaalien edellä vuonna 1984 (75 %). Parlamentin saama julkisuus on odotetusti saavuttanut huippunsa vaalivuosina. Keväällä 1999 ilmoitti 60 % unionikansalaisista ja peräti 78 % suomalaisista kuulleensa tai lukeneensa jotain parlamentista. Peräti 89 % vastanneista ilmoitti *joskus* kuulleensa parlamentista. Suomessa vastaava luku oli 97 %. Lukemat ovat poikkeuksellisen korkeita. Todennäköinen selittävä tekijä on parlamentin painostuksesta johtunut komission 15. maaliskuuta 1999 tapahtunut eroaminen, joka sai paljon julkisuutta kautta unionin. (EB 51)

Valtaosa suomalaisista kokee omaavansa heikot tiedot europarlamentaarikkojen työstä. Vuonna 1996 arvioi 73 % olevansa melko tai erittäin huonosti perillä euroedustajien toimenkuvasta ja tehtävistä. Kaksi vuotta myöhemmin heikosti perillä olevien osuus oli 76 %, eli tietämys ei ollut käytännössä noussut lainkaan. (Suomen Gallup 1998) EVA:n vuosien 1995 ja 1996 kartoituksissa yli puolet vastaajista (55 %) yhtyi toteamukseen 'Minulla ei ole minkäänlaista kuvaa siitä, mitä maamme edustajat europarlamentissa ovat tehneet tai ylipäätään aikovat tehdä'. 27 % oli väitteen kanssa eri mieltä. (EVA 1996)

Eurobarometrien mukaan suomalaisten *tietämys unionista* on EU:n keskitason yläpuolella. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että suomalaisilla olisi selkeä tai edes kohtalainen tietämys unionista tai sen instituutioista. Kuvaavaa on, että keväällä 1999 peräti 43 % suomalaisista oli tietävinään hallinnolliset kulut unionin budjetin suurimmaksi menoeräksi, vaikka todellisuudessa unionin toimielinten pyörittäminen muodostaa vain 5 % vuotuisista menoista. (EB 51) EVA:n tutkimusten mukaan noin kolmasosa suomalaisista on vuodesta 1995 alkaen katsonut tuntevansa melko tai erittäin hyvin EU-jäsenyyteen liittyviä asioita. Noin kaksi kolmasosaa on vastaavasti kokenut tuntevansa unioniasioita melko tai erittäin huonosti. (EVA 1999) Nuorisoasiain neuvottelukunnan heti kesäkuun 1999 vaalien jälkeen teettämän haastattelututkimuksen mukaan 12 % alle 30-vuotiaista ilmoitti olevansa melko hyvin perillä EU:n toimintaa ja päätöksentekoeleimiä

koskevista asioista. Yksikään haastateltu ei katsonut olevansa hyvin perillä asioista, 61 % ei ollut kovin hyvin perillä eikä 27 % puolestaan katsonut olevansa lainkaan perillä EU:n toiminnasta.⁵

Suomen Gallupin marraskuussa 1998 tekemän selvityksen mukaan suomalaisten *mielikuvat parlamentista* ovat voitto-puolisesti kielteisiä. Tutkimuksessa kansalaisilta tiedusteltiin monivalintakysymyksellä, mitkä ominaisuudet ja luonnehdinnat sopivat kuvaamaan parlamenttia ja sen toimintaa. 76 % haastatelluista mielsi EP:n byrokraattiseksi ja kankeaksi sekä suurten jäsenvaltioiden hallitsemaksi instituutioksi. Vajaa puolet (47 %) mielsi parlamentin salailevaksi ja 38 % keskustelukerhoksi ilman todellista valtaa. Kuitenkin 61 % näki parlamentin unionin demokraattisuuden kannalta tarpeelliseksi toimielimeksi. Kolmasosa (32 %) katsoi, että pientenkin jäsenvaltioiden ääni kuuluu parlamentissa tai että parlamentti omaa todellista valtaa (29 %). Vain 13 % mielsi parlamentin tehokkaaksi ja aikaansaavaksi instituutioksi. (Suomen Gallup 1998)

Äänestysosallistumisen kannalta mielenkiintoisin tulos on, että peräti kolme neljästä haastatellusta mielsi parlamentin suurten jäsenmaiden hallitsemaksi toimielimeksi. Samalla vain joka kolmas katsoi pienten jäsenmaiden saavan äänensä kuuluville parlamentissa. Tätä tukee myös EVA:n syksyllä 1999 tekemä kysely, jossa 73 % vastaajista yhtyi väitteeseen, jonka mukaan alhainen äänestysaktiivisuus europarlamenttivaaleissa johtui kansalaisten epäuskosta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa: 'Suomen piskuinen edustajajoukko ei vaikuta parlamentin päätöksiin eikä parlamentti EU:n päätöksiin.' (EVA 1999)

Valitsijoiden parlamenttiin kohdistamat odotukset ovat siis ristiriidassa EP:n toimivallan kanssa. Kansalaisten toiveet heijastavatkin todennäköisesti heidän yleisesti unioniin kohdistamiaan odotuksia. Haastateltujen tietämys parlamentista on sangen vähäistä. Vastaajat arvioivat parlamentin tärkeämmäksi vallan-

---

⁵ Tutkimuksessa haastateltiin 665 alle 30-vuotiasta. Ks. Panu Uotila, 'Kolme neljästä nuoresta nukkui EU-vaaleissa', *Helsingin Sanomat* 29.8.1999.

käyttäjäksi kuin se itse asiassa on. Nämä tulokset antavat sellaisen vaikutelman, että parlamentin valta-asema ei selitä heikkoa äänestysosallistumista. Blondel ym. (1998) katsovatkin, että kansalaisten (virheelliset) näkemykset parlamentin vallasta kumoavat toisen asteen vaalien teorian perusväittämän, jonka mukaan äänestysosallistuminen on alempi koska vaaleissa on vähemmän pelissä. Äänestysprosentin kannalta oleellisempaa onkin, että kansalaiset eivät koe koko unionia läheisiksi eivätkä ole järkevästi kiinnostuneita unionista tai sen toiminnasta. Lisäksi suomalaiset mieltävät parlamentin väkirikkaampien jäsenvaltioiden hallitsemaksi instituutioksi.

Käsitykset europarlamenttivaalien tärkeydestä

Äänestysosallistumisen tärkeimmät motivaation lähteet ovat kansalaisvelvollisuuden täyttäminen ja vaalien tuloksen kautta yhteiskunnalliseen päätöksentekoon vaikuttaminen. Äänestysosallistumisen rationaalisuuden kannalta keskeisiä kysymyksiä ovat: Millä todennäköisyydellä ääni vaikuttaa vaalien tulokseen? Miten vaalien tulos heijastuu koko poliittisen järjestelmän päätöksentekoon? (Franklin 1996) EP-vaaleissa tilanne näyttäytynee suomalaisen valitsijan silmin varsin lohduttomalta. Suomalaiset valitsevat 16 edustajaa 626 jäsenen parlamenttiin, jonka mahdollisuudet ajaa kansalaisten tärkeinä pitämiä asioita ovat lisääntyneestä vallasta huolimatta edelleen melko rajalliset. Tosin edellä todettiin, että valitsijat kautta unionin mieltävät parlamentin tärkeämmäksi instituutioksi kuin se todellisuudessa on. Kansalaisvelvollisuuden täyttämisen kannalta tärkeitä tekijöitä ovat yhteinen identiteetti ja valitsijoiden asennoituminen maan poliittiseen järjestelmään. Valitsijoiden heikon unionitietämyksen, lyhyen jäsenyysajan sekä heikon yhteisen unionitason identiteetin valossa on perusteltua olettaa, että suomalaiset kokevat europarlamenttivaalit etäisiksi.

EVA:n vuosina 1996 ja 1999 tekemissä kyselyissä tiedusteltiin haastatelluilta heidän näkemystään europarlamenttivaalien

tulevasta merkityksestä väitteellä 'Tulevaisuudessa europarlamenttivaalien merkitys kasvaa ja niistä tulee merkittävä osa poliittisjärjestelmäämme.' Syksyllä 1996 puolet eli 50 % vastaajista oli samaa mieltä väitteen kanssa, 12 % oli eri mieltä ja 38 % valitsi vastausvaihtoehdon 'vaikea sanoa'. Kolme vuotta myöhemmin Suomen toisten europarlamenttivaalien jälkeen 45 % haastelluista allekirjoitti väitteen ja 20 % oli eri mieltä. (EVA 1996, 1999) Vastausjakaumia tulkittaessa on muistettava, että lokakuussa 1997 allekirjoitettu Amsterdamin sopimus lisäsi olennaisesti parlamentin valtaa. Edellä mainitun Nuorisoasiain neuvottelukunnan tutkimuksen mukaan 35 % alle 30-vuotiaista piti EP-vaaleissa äänestämistä kansalaisvelvollisuutena, vastaavan luvun oltua eduskuntavaaleissa 58 %. Vastaajista 71 % oli täysin tai osittain sitä mieltä, että europarlamenttivaaleissa äänestämällä kykenee vaikuttamaan asioihin. Eduskuntavaaleissa vastaava osuus oli 82 %. Turun Sanomien ja Aamulehden tilaaman kesäkuun alussa 1999 suoritetun kyselyn mukaan 78 % vastaajista piti eduskuntavaaleja Suomen kannalta merkityksellisimpinä kuin europarlamenttivaaleja. Vastakkaista mieltä oli 12 %.⁶

Tulokset näyttävät ilmentävän kansalaisten realistista arviota eduskunnan ja EP:n toimivallasta. Samalla on muistettava, että kansalaiset arvioivat EP:n vallan suuremmaksi kuin se todellisuudessa on. Europarlamenttivaalien alhaisen arvostuksen voidaankin ainakin osittain väittää heijastavan puolueidemme ja median luomaa kuvaa unionista ja parlamentista. Euroopan yhdentyminen mielletään suomalaisessa poliittisessä retoriikassa yleisesti hallitusten väliseksi yhteistyöksi. Lisäksi ulkopoliitiikka on Suomessa perinteisesti ollut presidentin vastuulla ja vasta EU-jäsenyyden myötä sekä kylmän sodan päätyttyä on ulkopoliitiikka noussut varsinaisesti puolueiden esityslistalle. Valitsijat ovatkin tottuneet luottamaan hallitukseen tai presidenttiin tärkeissä ulko-

---

⁶ Suomen Gallup Oy:n tekemään tutkimukseen haastateltiin 496 18-74 -vuotiaista suomalaista Ahvenanmaata lukuun ottamatta. Ks. Kyösti Karvonen, 'Nuori "eurosukupolvi" arvostaa eurovaaleja muita enemmän', *Turun Sanomat* 6.6.1999.

poliittisissa linjavalinnoissa. Päätös osallistua talous- ja rahaliiton kolmanteen vaiheeseen vuoden 1999 alusta oli tästä erinomainen esimerkki. Kyselytutkimusten mukaan mielipiteet EMU-jäsenyyden puolesta ja vastaan jakautuivat melko tasan, mutta samalla kansalaisten enemmistö uskoi maamme liittyvän euroalueeseen. Poliittisen eliitin – hallitus, eduskunta, keskeiset puolueet ja etujärjestöt – omaksuttua myönteisen kannan myös kansalaismielipide muuttui suopeammaksi EMU-jäsenyydelle.

Suomen integraatiopolitiikkaa voi luonnehtia varovaisen myönteiseksi. Jäsenvaltioiden kansallisten Eurooppa-politiikkojen vertailussa hallituksemme ajama linja sijoittuu valtavirtaan tai jäsenmaiden keskikastiin. Suomi on valmis edistämään päätöksenteon ylikansallista ulottuvuutta vahvistamalla komission ja parlamentin asemaa sekä laajentamalla määräenemmistöpäätösten soveltamisalaa neuvostossa, yhteinen ulko- ja turvallisuuspolitiikka mukaan lukien. Toisaalta hallitus ja oppositio ovat jäsenyytemme alusta alkaen kannattaneet unionin nykyisen institutionaalisen rakenteen ja varsinkin ministerineuvoston johtavan aseman säilyttämistä. Samoin hallitus on puolustanut kiertävää neuvoston puheenjohtajuutta sekä kunkin jäsenvaltion oikeutta omaan komissaariinsa. Institutionaalisissa, perustuslain luonteisissa kysymyksissä Suomi näyttäytyykin varsin pitkälle pienten jäsenvaltioiden aseman puolustajana.

Keskeisten eduskuntapuolueiden Eurooppa-poliittiset linjaukset heijastelevat pääpiirteiltään hallituksen linjauksia. Ainoastaan vihreä liitto on omaksunut muista poikkeavan, unionin toimivallan vahvistamista ja päätöksenteon ylikansallistamista varsin selkeästi puoltavan kannan. (Raunio 1999) Vuonna 1996 tehdyn laajan kansanedustajille kohdistetun kyselytutkimuksen mukaan myös suomalaiset euroedustajat katsoivat, että unionin päätöksenteon demokraattisen legitimitetin tulee ensisijaisesti perustua kansallisten parlamenttien valvontaan. (Katz 1999) Euroopan parlamentin asema ja lisääntyneet valtaoikeudet ovatkin jääneet kotimaaisessa keskustelussa varsin vähälle huomiolle. Useat europarlamentaarikkomme ovat haastatteluissa vaikeroineet puolueidensa nihkeää

suhtautumista europarlamenttiin. Samanaikaisesti on korostettu eduskunnan EU-asioiden valiokunnan eli suuren valiokunnan vahvaa asemaa hallituksen Eurooppa-politiikan valvojana. Näin Euroopan parlamentin asema kansalaisten vaikutuskanavana on jäänyt epäselväksi.

Suomalaiset valitsijat mieltävät EP-vaalit merkitykseltään vähäisemmiksi kuin kansalliset parlamenttivaalimme. Europarlamenttivaaleissa äänestämistä ei koeta samalla tavalla kansalaisvelvollisuutena kuin eduskuntavaaleihin osallistuminen. Kyselyaineiston rajallisuuden vuoksi on hankalaa vetää luotettavia johtopäätöksiä EP-vaalien tärkeydestä kansalaisten mielissä. Vastausten voidaan kuitenkin nähdä heijastavan valitsijoiden realistista arviota europarlamentin toimivallasta, unionin ja kansalaisten yleistä etäisyyttä sekä parlamentin Suomessa nauttimaan verraten vähäistä arvostusta.

EU-tavoitteiden tärkeys europarlamenttivaaleissa

Aikaisempien europarlamenttivaalitutkimusten eräs keskeisiä teemoja on ollut kotimaan politiikan asioiden painotus vaalikampanjoissa Eurooppa-poliittisten aiheiden asemesta. EU-asiakysymyksillä tarkoitetaan tässä yhteydessä joko koko unionia koskevia asioita kuten laajentumista, unionin ja jäsenvaltioiden välistä toimivallan jakoa, unionin instituutioiden valtasuhteita, unionin harjoittamaa politiikkaa, tai kyseisen jäsenvaltion integraatiopolitiikkaa. Kotimaan aiheilla tarkoitetaan puolestaan esimerkiksi hallituksen arvostelemista tai puolustamista jäsenvaltioiden sisäisten asioiden perusteella. Puolueiden vaalikampanjoiden tematiikkaa käsiteltiin kirjan edellisessä luvussa. Seuraavassa analysoidaan valitsijoiden käsityksiä EU-tavoitteiden merkityksestä äänestysvalintojen kannalta.

Suomen Gallupin lokakuun 1996 vaalien jälkeen tekemässä kyselyssä tiedusteltiin europarlamenttivaaleissa äänestäneiltä eri asioiden tärkeyttä äänestyspäätöstä tehtäessä seuraavalla kysy-

Taulukko 4.1

Äänestäjien näkemykset eri asioiden tärkeydestä vuoden 1996 europarlamenttivaaleissa (%)^a

ASIAKYSYMYS	PUOLUE ^b					KAIKKI
	SDP	KESK	KOK	VAS	VIHR	
Suomen taloutta koskevat kysymykset	80	73	75	88	75	73
Sen euromananeidustajaehdokaan henkilökohtaiset ominaisuudet, jota äänestit						
Suomen mahdollisuudet vastaisuudessa vaikuttaa EU:n harjoittamaan politiikkaan	73	77	75	86	84	72
Työllisyyskysymykset	71	83	72	72	76	70
Sosiaaliturvaan liittyvät kysymykset	79	69	58	89	75	67
Turvallisuus ja puolustuspolitiikkaan liittyvät kysymykset	78	64	53	89	76	65
Aluepolitiikkaan liittyvät kysymykset	58	63	61	63	49	57
Ympäristökysymykset	57	65	42	55	47	52
Suomen markan ERM-kytkentä ja Suomen mahdolliseen EMU-jäsenyyteen liittyvät kysymykset	50	50	40	41	95	48
Oman maakuntasi/kotiseutusi etuihin liittyvät kysymykset	52	46	46	68	33	46
Maatalouskysymykset	38	57	31	29	22	37
Halu rakentavasti tukea EU:n tavoitteita EMU:un ja laajentamiseen liittyvissä kysymyksissä	30	62	24	34	31	35
Halu vastustaa yleensä EU:ta ja Eurohuumaa	39	23	47	13	32	29
Halu tukea maan nykyistä hallitusta	5	31	3	55	8	18
Halu näpäyttää maan nykyistä hallitusta	42	10	32	14	16	21
	5	30	9	43	9	20

^a Niiden osuus, joiden mielestä asia oli äänestyspäätöstä tehtiessä 'hyvin tärkeä' tai 'melko tärkeä'. Muut vastausvaihtoehdot olivat 'jossain määrin tärkeä', 'ei lainkaan tärkeä' ja 'en osaa sanoa'.

^b Puolue, jonka ehdokasta vastaaja äänesti vuoden 1996 europarlamenttivaaleissa.

Lähde: Suomen Gallup (1996).

myksellä: ‘Miten tärkeitä olivat seuraavat asiat tehdessäsi omaa äänestyspäättöstäsi eurovaaleissa?’ Vastausvaihtoehdot olivat ‘hyvin tärkeä’, ‘melko tärkeä’, ‘jossain määrin tärkeä’, ‘ei lainkaan tärkeä’ ja ‘en osaa sanoa’. Puoluekohtaiset vastausjakaumat viiden keskeisen puolueen osalta ovat taulukossa 4.1, jossa raportoidaan niiden osuus, joiden mukaan kyseinen asia oli hyvin tai melko tärkeä. Vastaajien puoluetusta on määriteltä heidän europarlamenttivaaleissa äänestämänsä ehdokkaan puolueen perusteella.

Asialuettelo sisältää niin EU-politiikkaan kuin puhtaasti kotimaan politiikkaan liittyviä aiheita. Tulosten mukaan kaksi viidesosaa suomalaisista äänestäjistä halusi äänellään ottaa kantaa Paavo Lipposen johtamaan sateenkaarihallitukseen: joka viides äänestäjä halusi tukea sitä ja samoin joka viides halusi puolestaan antaa EP-vaaleissa hallitukselle näpättyksen. Sisäpoliittinen hallitus/oppositio-ulottuvuus näkyy selvästi vastausjakaumissa. Hallituksen tukijoita oli eniten sdp:n ja kokoomuksen äänestäjäkunnissa ja sen näpättyjä puolestaan eniten pääoppositiipuolue keskustan äänestäjissä. Vastauksia tulkittaessa on syytä muistaa, että Lipposen hallitus ajoi varsin päättäväisesti EU-myönteistä linjaa, jonka keskeinen päämäärä oli EMU-jäsenyys, ja että Suomen mahdollinen talous- ja rahaliittoon liittyminen sai paljon julkisuutta juuri ensimmäisten europarlamenttivaalien edellä.

EU-kysymyksistä halu vastustaa yleensä unionia näyttäytyi vasemmistoliiton ja keskustan kannattajien joukossa tärkeänä tekijänä. Kun unioniin kielteisesti suhtautuvia oli suhteellisesti eniten vasemmistoliiton äänestäjissä, tämä ilmeni, paitsi EU-kriittisten ehdokkaiden äänestämisenä, myös yleisenä hallituksen vastaisuutena EP-vaalien yhteydessä. Kokoomuksen ja sdp:n äänestäjien joukossa painotettiin puolestaan päinvastoin halua tukea unionia talous- ja rahaliiton sekä laajentumisen suhteen.

Jokaisen puolueen äänestäjien keskuudessa koettiin tärkeäksi Suomen mahdollisuudet vaikuttaa unionin harjoittamaan politiikkaan. Samoin EMU-jäsenyyden koki tärkeäksi noin puolet haastelluista, oletettavasti tosin eri syistä. Mielenkiintoista on, että kolmesta tärkeimmästä asiakysymyksestä vain yksi oli suoranai-

Taulukko 4.2
Ehdokkaiden ominaisuuksien tärkeys valitsijoiden tehdessä äänestyspäätöksensä
vuoden 1999 vaaleissa (%)^a

OMINAISUUDET	PUOLUE ^b				KAIKKI
	SDP	KESK	KOK	VIHR	
<i>Tausta</i>					
Syvällisesti perehtynyt EU:ta koskeviin asioihin	95	92	96	93	91
Oikea puoluetusta	65	67	70	66	58
Riittävän tunnettu ja jolla on läpimenomahdollisuuksia	65	65	68	49	45
Kansanedustajakokemusta Suomessa	53	52	50	50	41
Oman maakuntasi ihmisiä	33	47	30	27	15
<i>Henkilökohtaiset ominaisuudet</i>					
Yhteistyö- ja sovittelukykyinen	94	95	96	94	90
Kielitaitoinen	95	92	94	85	93
Edustava ulkonäkö ja olemus	29	39	34	29	26
Innokka itsensä esille nostamiseen	17	26	22	27	23
<i>Polittiset tavoitteet</i>					
Ajaa EU:ssa määrätietoisesti vain suomalaisten etuja	67	74	57	63	35
Kannattaa Euroopan rahaliittoa ja yhteistä rahaa	56	23	58	25	35
Vastustaa EU:n yhteistä puolustuspolitiikkaa	27	31	21	40	29
Kannattaa uusien jäsenmaiden ottamista EU:hun	26	12	22	22	21

^a Niiden osuus, joiden mielestä tekijä oli 'erittäin tärkeä' tai 'melko tärkeä'. Muut vastausvaihtoehdot olivat 'ei kovinkaan tärkeä', 'ei lainkaan tärkeä' ja 'en osaa sanoa'.

^b Puoluekanta on määritetty maaliskuun 1999 eduskuntavaalien puoluekannan perusteella.
Lähde: Suomen Gallup (1999a).

sesti EU-aiheiseksi luokiteltava. Tärkeimmiksi tekijöiksi koettiin Suomen taloutta koskevat kysymykset ja eurokansanedustaja-ehdokkaan henkilökohtaiset ominaisuudet. Kolmanneksi tärkeimmäksi miellettiin Suomen mahdollisuudet vaikuttaa vastaisuudessa EU:n harjoittamaan politiikkaan. Tosin Suomen taloutta koskevien kysymysten voidaan varsin perustellusti katsoa olevan ainakin epäsuorasti unionitason asia, ovathan jäsenvaltiot sitoutuneet talouspolitiikkojensa koordinointiin. Sosiaaliturva ja työllisyyskysymykset koettiin kaikkien puolueiden kannattajien keskuudessa samoin tärkeiksi aiheiksi. Integraation tukeminen tai vastustaminen eivät olleet vuoden 1996 vaaleissa tärkeitä tekijöitä äänestyspäättöstä tehtäessä. (Suomen Gallup 1996)

Taulukossa 4.2 raportoidaan puolestaan keväällä 1999 ennen toisia EP-vaalejamme tehdyn kyselyn tulokset, jossa haastatelluilta tiedusteltiin mielipidettä ehdokkaiden eri ominaisuuksien merkityksestä kysymyksellä 'Jos ajatellaan, että äänestät Euroopan parlamentin vaaleissa, niin miten tärkeä seuraava asia on kun valitset tai harkitset omaa ehdokastasi?'. Vastausvaihtoehdot olivat 'erittäin tärkeä', 'melko tärkeä', 'ei kovinkaan tärkeä', 'ei lainkaan tärkeä' ja 'en osaa sanoa'. Taulukossa on mainittu puoluekohtaisesti niiden osuus, joiden mielestä kyseinen ominaisuus oli erittäin tai melko tärkeä.

Ehdokkaiden ominaisuudet on jaettu kolmeen kategoriaan: ehdokkaiden taustaan liittyviin tekijöihin, henkilökohtaisiin ominaisuuksiin ja poliittisiin tavoitteisiin. Ominaisuuksista kolme nousi selkeästi ylitse muiden: syvälinen perehtyneisyys unionia koskeviin asioihin, yhteistyö- ja sovittelukyky ja kielitaitoisuus. Puolueiden kesken ei näiden ominaisuuksien painottamisen kohdalla ollut sanottavaa hajontaa. Ehdokkaiden EU-poliittiset tavoitteet olivat valitsijoiden mielestä selvästi vähemmän tärkeitä. EU-aiheista laajentumisen tukeminen oli kaikista ominaisuuksista vähiten tärkein eikä se korostunut tärkeänä tekijänä minkään puolueen kannattajien keskuudessa. Vähiten laajentumista kannattivat keskustan äänestäjät. Yhteisen rahan kannattaminen korostui sd:n ja kokoomuksen leireissä yhteisen puolustuspoli-

Taulukko 4.3

Äänestäjien näkemykset asiakysymysten tärkeydestä äänestyspäätöstä tehtäessä vuoden 1999 europarlamenttivaaleissa (%)^a

KYSYMYS	PUOLUE ^b				KAIKKI
	SDP	KESK	KOK	VAS	VIHR
Suomen mahdollisuudet vaikuttaa EU-politiikkaan	67	61	63	65	61
Äänestäjäsi ehdokkaat europarlamenttiryhmän mahdollisuudet vaikuttaa EU:ssa	58	50	57	67	61
Ympäristökysymykset	48	50	48	63	88
Aluepolitiikkaan ja alueelliseen kehitykseen liittyvät kysymykset	42	71	49	63	58
Suomen EU-politiikkaan liittyvät kysymykset	54	56	57	63	49
Turvallisuus ja puolustuspoliittiset kysymykset	41	51	63	61	39
EU:n yleiseen kehitykseen liittyvät kysymykset	46	48	48	63	37
Maatalouskysymykset	25	65	25	35	37
Naiisten ja miesten tasa-arvoon liittyvät kysymykset	35	28	22	35	56
EU:n laajentumiseen liittyvät kysymykset	33	30	31	35	19
EU:n liittovaltiokehityksen vastustaminen	15	36	18	50	14
EU:n kehittäminen liittovaltion suuntaan	14	19	17	28	14
					17

^a Niiden osuus, joiden mielestä kysymys oli 'hyvin tärkeä' tai 'melko tärkeä'. Muut vastausvaihtoehdot olivat 'jossain määrin tärkeä', 'ei lainkaan tärkeä' ja 'ei osaa sanoa'.

^b Puolue, jonka ehdokasta vastaaja äänesti kesäkuun 1999 europarlamenttivaaleissa.
Lähde: Suomen Gallup (1999b).

tiikan vastustamisen oltua puolestaan korostuneinta vasemmistoliiton kannattajakunnassa. Ehdokkaan keskittyminen määrätietoisesti vain suomalaisten etujen ajamiseen oli tärkeää 61 prosentille vastaajista. Kansallisten etujen ajamista painotettiin eniten keskustan leirissä ja ainoastaan vihreiden keskuudessa alle puolet mielsi sen tärkeäksi asiaksi. (Suomen Gallup 1999a)

Suomen Gallupin syksyllä 1999 tekemässä tutkimuksessa tiedusteltiin europarlamenttivaaleissa äänestäneiltä – eli noin kolmasosalta koko valitsijakuntaa – edellisten vaalien tapaan heidän näkemyksiään eri asioiden tärkeydestä kysymyksellä ‘Miten tärkeiksi koit seuraavat asiakysymykset omaa äänestyspäättöstä tehdessäsi?’. Vastausvaihtoehdot olivat ‘hyvin tärkeä’, ‘melko tärkeä’, ‘jossain määrin tärkeä’, ‘ei lainkaan tärkeä’ ja ‘ei osaa sanoa’. Taulukossa 4.3 raportoidaan puoluekohtaisesti niiden osuus, joiden mukaan asiakysymys oli hyvin tai melko tärkeä.

Asiakysymysten lista poikkeaa vuoden 1996 vastaavasta kyselystä, joten suorien vertausten tekeminen on hankalaa. Varsinaisia EU-aiheita oli nyt seitsemän vuoden 1996 tutkimuksen neljän asemesta. Suomen mahdollisuudet vaikuttaa EU-politiikkaan miellettiin asiakysymyksistä tärkeimmäksi. Puolueiden kannattajien välillä ei tässä suhteessa ollut juuri lainkaan eroja. Toiseksi tärkein tekijä oli ‘äänestämäsi ehdokkaan europarlamenttiryhmän mahdollisuudet vaikuttaa EU:ssa’. Tässäkin kysymyksessä puolueiden äänestäjien painotukset olivat varsin yhtenevät. Huomionarvoista on, että tekijää painotettiin eniten vasemmistoliiton ja vihreiden keskuudessa, vaikka molempien puolueiden euroedustajat istuvat parlamentissa varsin pienissä ryhmissä. Seuraavina tulivat ympäristökysymykset ja aluepoliittiset kysymykset sekä Suomen EU-politiikkaan liittyvät kysymykset. Yksityiskohtaisemmista unioniaiheista laajentuminen ei taaskaan noussut tärkeäksi. Liittovaltiokehityksen puoltaminen tai sen vastustaminen olivat samoin vähemmän tärkeitä. Federalismin vastustamista painotettiin eniten vasemmistoliiton ja keskustan kannattajien keskuudessa. (Suomen Gallup 1999b)

Molempien europarlamenttivaaliemme kohdalla tilanne on pitkälti samanlainen. Yksityiskohtaiset Eurooppa-poliittiset tavoitteet kuten liittovaltiokehitys tai laajentuminen eivät koonneet valitsijoiden silmissä tärkeiksi asioiksi. Talous- ja rahaliittoon liittyvät kysymykset olivat tosin tärkeitä vuonna 1996. Tämä selittyy ensisijaisesti EMU-jäsenyyden runsaalla julkisuudella, näin varsinkin tiettyjen EU-kriittisten ehdokkaiden vaalikampanjoissa. Yleisemmät unioniasiat kuten Suomen EU-politiikkaan vaikuttaminen koettiin puolestaan tärkeiksi, mutta varsinkin ehdokasvalinnassa ehdokkaiden henkilökohtaiset ominaisuudet kohosivat selkeästi tärkeämmiksi kuin ehdokkaiden suhtautuminen integraatioon. Lisäksi valitsijat näyttävät painottavan kansallista integraatiopolitiikkaa sekä Suomen etujen ajamista Euroopan parlamentissa yleisempien, laajojen EU-aiheiden asemesta.

Johtopäätökset

Valitsijoiden ja unionin suhde on jäänyt etäiseksi EU:n ja parlamentin lisääntyneistä valtaoikeuksista huolimatta. Suomalaiset asennoituvat yhdentymisen tiivistämiseen ja jäsenyyden hyötyihin varauksellisemmin kuin unionikansalaiset keskimäärin. EU-jäsenyys jakaakin edelleen kansaa kahtia viisi vuotta jäsenyydens kansanäänestyksen jälkeen. Valitsijoiden pientä EU-tietämystä kuvastavat heidän unioniin ja parlamenttiin kohdistamansa odotukset, jotka ovat ristiriidassa parlamentin toimivallan kanssa. Mieli-pidetutkimusten mukaan kansalaiset arvioivat parlamentin tärkeämmäksi vallankäyttäjäksi kuin se itse asiassa on. Tämä viitanee siihen, että parlamentin valtaoikeudet eivät selitä alhaista äänestysaktiivisuutta. Äänestysprosentin kannalta keskeisempänä voidaankin pitää valitsijoiden yleistä etäisyyttä unionista: kansalaisten enemmistö ei koe unionia läheiseksi eikä ole kiinnostunut unionin toiminnasta.

Suomalaiset mieltävät parlamentin väkirikkaampien jäsenvaltioiden hallitsemaksi instituutioksi. Valitsijoiden Eurooppa-

poliittisissa tavoitteissa korostuukin pienten jäsenvaltioiden aseman puolustaminen sekä kansallisten etujen ajaminen parlamentissa.

Numeroiden valossa kansalaisten asenne onkin looginen, muodostavathan Suomen 16 euroedustajaa vain 2,6 prosenttia parlamentin 626 jäsenestä. Kansalaisten tuntema huoli pienten valtioiden asemasta heijastelee poliittisen eliittimme lausumia. Suomen hallitus, eduskunta, ja keskeiset puolueet ovat varsin yksituumaisesti korostaneet pienempien jäsenvaltioiden aseman turvaamista. Samalla puolueemme ja osin myös mediat ovat korostaneet unionin hallitustenvälistä ulottuvuutta ylikansallisen päätöksenteon asemasta.

Valitsijat mieltävät eduskuntavaalit selvästi europarlamenttivaaleja tärkeämmiksi. Kansalaisten arviota voidaan pitää realistisena, varsinkin kun päätösvalta kansalaisten arjen kannalta tärkeimmissä kysymyksissä (kuten verotus, koulutus, sosiaalipolitiikka, terveydenhuolto) on pääpiirteissään edelleen eduskunnalla. Lisäksi suomalaiset eivät koe EP-vaaleissa äänestämistä samalla tavalla kansalaisvelvollisuutena kuin eduskuntavaaleihin osallistumista. Unioni ei omaa jäsenvaltioidensa kaltaista yhteistä identiteettiä tai hyväksyttävyyttä, ja näin kansallisissa parlamenttivaaleissa äänestäminen on valitsijoiden kannalta tärkeämpi ja heille lähempi poliittisen osallistumisen muoto.

EU-tavoitteet ovat pitkälti toissijaisessa asemassa europarlamenttivaaleissa. Perustuslailliset kysymykset kuten liittovaltiokehitys tai laajentuminen ovat varsin vähämerkityksisiä, kun taas yleisluontoiset asiat kuten Suomen integraatiopolitiikkaan vaikuttaminen ja Suomen mahdollisuudet vaikuttaa unionin kehitykseen koettiin tärkeiksi tekijöiksi. Ehdokasta valittaessa nousivat ehdokkaiden henkilökohtaiset ominaisuudet selkeästi tärkeämmiksi kuin integraatiolinjaukset. Tulosta voidaan selittää Suomen henkilövaalijärjestelmällä, jota on kuvattu Irlannin siirrettävän äänen järjestelmän ohella unionin ehdokaskeskeisimmäksi vaalitavaksi, sekä puolueiden matalalla profiloitumisella europarlamenttivaalien edellä ja yleensä integraatiokysymyksissä.

5 ÄÄNESTÄMÄSSÄ KÄYNTI JA ÄÄNESTÄMÄTTÖMYYS

***Sami Borg, Juhani Pehkonen
ja Tapio Raunio***

Suomalaisten vaaliosallistumista ja äänestämättä jättämistä europarlamenttivaaleissa voidaan tutkia useista näkökulmista. Kansallisdoll tasolla osallistumisvilkkautta on luontevaa vertailla muun tyyppiisiin yleisiin vaaleihin. Toisaalta käytössä ei ole muiden vaalityyppien tapaan äänestysprosenttien pitkää historiallista perspektiiviä, josta nykyistä osallistumistasoa arvioitaisiin. Kotimaisesta näkökulmasta on tarkoituksenmukaista pohtia sitä, mikä on EP-vaaliosallistumisen taso suhteessa muihin vaalityyppiin, ja mihin EP-vaaliosallistumisen “lähtötaso” on Suomessa asettunut.

Myös kansainvälinen vertailu on kiinnostavaa, koska se auttaa hahmottamaan suomalaisen vaaliosallistumisen tilaa. Tarkastelu toteutetaan yleispiirteisesti vertaamalla keskimääräistä suomalaista vaaliosallistumistasoa eri ajanjaksoina erityisesti muiden EU:n jäsenmaiden vastaaviin tietoihin. Pohdinta nojautuu äänestysprosentteista saatavilla oleviin vertailuihin.

Äänestysprosenttivertailujen lisäksi tämä luku pyrkii vastaamaan kyselyaineistoin siihen, millaiset syyt vaikuttivat vaalivilkkauteen europarlamenttivaaleissa 1996 ja mitkä syyt vaikuttivat erityisesti vuoden 1999 EP-vaaleissa kansalaisten äänestämässä käyntiin ja äänestämättömyyteen. Tältäkin osin aikaisempi tutkimus tarjoaa analyysille hyvän vertailukohdan, sillä EP-vaalien jälkeen annettuja äänestämättömyyden syitä päästään nyt vertailemaan vastaaviin muita vaalityyppejä koskeviin tietoihin.

Äänestämättömyyden syitä on mahdollista tarkastella koko aikuisväestön osalta kyselyaineistoin ainoastaan vuoden 1999 osalta. Tätä analyysia täydentää erillinen selvitys nuorten äänestämässä käynnin ja äänestämättömyyden syistä, jossa on käytössä kyselymateriaalia myös vuodelta 1996.

*

Ennen osallistumisen ja osallistumattomuuden kotimaisten aineistojen tarkastelua on syytä viitata joihinkin alan kansainvälisten vertailevien analyysien tuloksiin. Lisääntyneestä toimivallastaan ja julkisuudestaan huolimatta europarlamentti on vaaliosallistumisesta päätellen jäänyt kansalaisille etäiseksi instituutioksi (vrt. taulukko 1.4 ja luku 2). On selvää, että muiden muassa institutionaalisilla tekijöillä on olennainen merkitys äänestysvilkkauteen. Mark Franklinin ym. (1996) analyysin mukaan vuosien 1989 ja 1994 vaaleissa institutionaalisista tekijöistä nousi kolme muita tärkeämiä: äänestyspakko, vaalijärjestelmän suhteellisuuden aste ja sunnuntaina äänestäminen, jotka kaikki nostivat äänestysvilkkautta. Lisäksi kansallisten vaalien, varsinkin parlamenttivaalien, järjestäminen samanaikaisesti nostaa äänestysprosenttia. Jean Blondel ym. (1998) toteavat, että vuoden 1994 vaaleissa äänestämisen merkitsevimmät institutionaaliset selittävät tekijät olivat äänestyspakko, sunnuntaina äänestäminen sekä kansallisten vaalien samanaikaisuus. Heidän mukaansa suhteellisella vaalijärjestelmällä ei ole sanottavaa vaikutusta äänestysvilkkauteen.

Myös Mikko Mattila (2000) osoittaa, että äänestyspakko, kansallisten vaalien järjestäminen eurovaalien yhteydessä sekä sunnuntaiäänestäminen nostavat äänestysprosenttia. Muiksi osallistumisvilkkauksen kohottajiksi Mattilan analyysi osoittaa maan taloudellisen hyötymisen jäsenyydestä (onko valtio nettomaksaja vai saaja unionin budjetissa) sekä vaalitavan, jossa äänestäjät pääsevät vaikuttamaan myös vaaleissa valittaviin ehdokkaisiin. Äänestyspakkoa lukuun ottamatta kaikki yllämainitut tekijät vaikuttavat suomalaisissa vaaleissa.

Äänestysosallistumisen perusteet EP-vaaleissa

Useat teoreettiset lähestymistavat selittävät kansalaisten äänestysosallistumista etenkin kahden asiakokonaisuuden funktiona. Niistä ensimmäinen liittyy vaalin lopputuloksen merkittävyyteen äänestäjän kannalta ja erityisesti siihen, kokevatko valitsijat vaalien lopputulokseen ja poliittisiin päätöksiin vaikuttamisen mahdolliseksi. Toinen asiakokonaisuus puolestaan liittyy vaaliosallistumisen sosiaaliseen kontekstiin, jota värittävät yleinen velvollisuusnormi äänioikeuden käyttöön ja myös vaalien kohteena olevan poliittisen toimielimen symboliarvo. Sekä alan empiirisissä tutkimuksissa (esim. Borg 1996a) että rationaalisen valinnan teorioissa (ks. Herne 1998) on ensiksi mainittua asiakokonaisuutta kutsuttu osallistumisen instrumentaaliseksi komponentiksi ja jälkimmäistä toiminnan tai sen seurausten ekspressiiviseksi elementiksi.

Europarlamenttivaalien äänestysvilkkauden tutkimuksessa on ehkä liiaksikin keskitytty instrumentaaliseen selitysulottuvuuteen. Suomalaisessakin tutkimuksessa hyödynnetty Karlheinz Reifin ja Helmut Schmittin hahmottelu EP-vaaleista toisen asteen vaaleina (Reif & Schmitt 1980; Härkönen 1999, 134) korostaa nimenomaan vaaliosallistumisen välineellisiä tavoitteita. Tältä pohjalta arvioiden europarlamenttivaalien matalat äänestysprosentit suhteessa esimerkiksi kansallisiin parlamenttivaaleihin johtuvat etenkin siitä, että EU-jäsenmaiden valitsijat eivät koe voivansa vaikuttaa äänestäessään EP-vaaleissa.

Äänestysosallistumisen perusteiden suhteellisesta merkityksestä tehdyt suomalaiset havainnot osoittavat, että instrumentaaliset syyt eivät ole päällimmäisiä sen paremmin äänestämässä käyneiden osallistumissyissä kuin äänestämättä jättäneiden selityksissä osallistumattomuudelleen. Kyselytutkimusten nojalla tärkein yksittäinen syy vaaliosallistumiselle on koettu velvollisuus osallistumiseen, minkä vaihtelu myös selittää hyvin järkeenkäyvästi eri väestöryhmien osallistumiseroja (Borg 1996a). Havainto ei sulje pois äänestysosallistumisen välineellisiä syitä, mutta se osoittaa

silti niiden suhteellisen vähämerkityksisyyden yleisten vaalien osallistumismotiivina. Tilastollis-matemaattisesti ajatellen yksittäisen äänestäjän mahdollisuus vaikuttaa vaalin lopputulokseen on hyvin pieni.

Mikä on tämän perushavainnon merkitys tulkittaessa euro-parlamenttivaalien vaalivilkkautta? Ainakin se antaa aiheen oletta-mukseen, että kansalaiset eivät koe samassa määrin velvollisuu-dekseen käydä äänestämässä EP-vaaleissa kuin muun tyyppisissä vaaleissa. Tämä ei kuitenkaan voi olla kaiken kattava selitys EP-vaalien äänestysvilkkaudelle, vaan tarjolla on useita uskottavia selitysvaihtoehtoja. Esimerkiksi vuoden 1999 europarlamentti-vaalien osalta tuntuu helpolta luetella heikkoon äänestysosanottoon vaikuttaneita tekijöitä. Eduskuntavaalien läheisyydestä johtunut vaaliväsymys ja resurssipula niin puolueissa kuin mediassa lienee heikentänyt osaltaan EP-vaalikampanjan volyyimia ja laatua. Ehdokkaaksi ei ollut asettunut moniakaan hyvin tunnettuja poliitiikkoja, ja esimerkiksi suurten puolueiden puheenjohtajilla ei ollut kovinkaan merkittävää asemaa vaalikampanjoissa. Lisäksi EU:ta koskevat asiat ovat yhä suomalaisille etäisiä, eikä Suomeen ole noussut joidenkin toisten pohjoisten EU-maiden tapaisia, laajaa vaalikannatusta nauttivia EU-vastaisia poliittisia ryhmittymiä. Erityisesti vuoden 1999 europarlamenttivaaleista puuttui lukuisa joukko vaalien tavanomaisia mobilisaatiovoimia.

Tässä valossa ei ole lainkaan kummallista, että Suomen vuoden 1999 EP-vaalien kotimaan äänestysprosentti jäi ainoastaan 31,4 prosenttiin. Luku on noin puolet vuoden 1996 EP-vaalien kotimaan äänestysprosentista (60,3 %). Suomen ensimmäiset EP-vaalit ovat kuitenkin osallistumistason – ja selitystenkin – kannalta ongelmalliset, koska ne käytiin samanaikaisesti kunnallisvaalien kanssa. Siksi vasta vuoden 1999 noteerausta on tarkoituksenmukaista pitää suomalaisen EP-vaaliosallistumisen “lähtötasona”.

Mainittakoon, että EU-maiden osallistumisvertailussa samalle, noin 30 prosentin osallistumistasolle asettuvat jo vuoden 1979 vaaleista lähtien Iso-Britannia sekä 1990-luvulta lähtien myös Alankomaat (vrt. taulukko 1.4). Muiden vuonna 1995 EU:hun

liittyneiden maiden vaalivilkkaus on ollut kaksissa ensimmäisissä EP-vaaleissa seuraavanlainen: Ruotsissa 41,6 % ja 38,8 % sekä Itävallassa 67,7 % ja 49,4 %. Lisäksi kansallisten parlamenttivaalien keskimääräisen äänestysprosentin maittainen vertailu keskimääräiseen EP-vaalien äänestysprosenttiin osoittaa, että useissa maissa ero voi olla jopa 35–45 prosenttiyksikköä kansallisten vaalien “eduksi” (esim. Alankomaat, Iso-Britannia, Tanska ja Ruotsi). Kun Suomessa eduskuntavaalien keskimääräinen osallistumistaso oli 1990-luvulla noin 70 prosenttia, ei kotimainen noin 40 prosenttiyksikön osallistumistasoero eduskunta- ja europarlamenttivaalien välillä siis ole hätkähdyttävän suuri.

Itse asiassa havainnot suomalaisten vaaliosallistumisesta vahvistavat käsitystä siitä, että heidän äänestysosallistumisintonsa on yleensä ottaen pudonnut 1990-luvulta alkaen selvästi EU-maiden keskitason alapuolelle. Asiasta on ollut käytettävissä parlamenttivaaleja koskevaa vertailutietoa jo jonkin aikaa (vrt. esim. Lane & Ersson 1991). Ainoastaan presidentinvaalien nykyinen noin 80 prosentin osallistumistaso asettaa Suomen verraten korkealle EU-maiden valtiollisten vaalien osallistumisvertailuissa.

Äänestysosallistumisen syyt EP-vaaleissa 1999

Siis vain vajaa kolmasosa suomalaisista äänioikeutetuista vaivautui vaaliuurnille kesäkuussa 1999. Absoluuttisin luvuin ilmaistuna vaalien noin 3,95 miljoonasta kotimaan äänioikeutetusta vain noin 1,24 miljoonaa kävi äänestämässä. Luku on sikäli pieni, että suomalaisissa puolueissa on yhteensä noin 0,4 miljoonaa jäsentä, joista noin puolet on Suomen keskustan jäseniä. Yhteensä puoluejäsenten ja heidän perhepiirissään olevien äänioikeutettujen määrä on huomattavasti suurempi, ainakin kaksinkertainen. Lisäksi useiden 1990-luvun loppupuoliskolla kerättyjen kyselyaineistojen mukaan vähintään noin 40 prosentilla äänioikeutetuista on jokseenkin vakiintunut puoluekanta. Tältä pohjalta voidaan olettaa,

että normaalin puolue toiminnan läheisessä “vaikutuspiirissä” olevien äänioikeutettujen määrä on lähellä miljoonaa, joka puolestaan on jo lähellä EP-vaaleissa äänestäneiden lukumäärää.

Tämä päättelyketju voi toisaalta olla hieman harhaanjohtava, sillä puoluejäsentekin jättävät äänestämättä eikä EP-vaalikampanja ollut varsinkaan vuonna 1999 kovin puoluevetoinen. Vaalikampanja oli kannatusmittausjulkisuutta myöten painottunut ehdokkaisiin ja heidän henkilökohtaisiin näkemyksiinsä. Millaiset tekijät selittävät valitsijoiden vaaliosallistumista tai osallistumatta jättämistä tällaisessa tilanteessa, ja millä tavoin analyysi on liitettävissä osallistumisen instrumentaalisia ja ekspressiivisiä motivaatiolähteitä koskevaan keskusteluun?

Aluksi on syytä pohtia kysymystä EP-vaaliosallistumisesta kansalaisvelvollisuutena. Vuoden 1991 eduskuntavaaleista koottujen havaintojen nojalla useampi kuin neljä viidestä äänestäjästä pitää kansalaisvelvollisuutta äänestämässä käynnin tärkeänä syynä. Havainto on vaalityyppikohtainen eikä Suomen EP-vaaleista ole valitettavasti tarjolla vastaavaa aikuisväestötietoa. Taulukko 5.1 tarjoaa kuitenkin samantyyppisiä tietoja nuorten suhtautumisesta EP-vaaleihin. Tulokset on koottu Nuorisoasiain neuvottelukunnan rahoittaman, vuosien 1999 ja 2000 vaaleja koskevan tutkimuksen kokonaisaineistosta.

Viisiportaisella asteikolla mitattuna noin 70 prosenttia 18–30-vuotiaista nuorista piti eurovaaleissa äänestämistä kansalaisvelvollisuutena. Äänestämässä käyneiden ja äänestämättä jättäneiden nuorten välillä on huomattava suhtautumisero, mikä vahvistaa tulkintaa ekspressiivisten tekijöiden merkityksestä äänestämässä käynnin selittämisessä. Yhtä vahvasti vaihteli neljästä väittämästä ainoastaan ehdokkaan löytymistä koskeva väittämä.

Sitä vastoin suorimmin instrumentaalista suhtautumista mittaava väittämä “eurovaaleissa voi vaikuttaa asioihin” ei erotellut äänestäneitä ja kotiin jääneitä yhtä voimakkaasti. Toisaalta suomalaisnuorten selvä vähemmistö – kuten luultavasti koko aikuisväestönkin vähemmistö – pitää europarlamenttia täysin merkityksettömänä oman elämänsä kannalta.

Taulukko 5.1

*18–30-vuotiaiden käsityksiä europarlamenttivaaleista
kesäkuussa 1999. Väittämän kanssa täysin tai osittain samaa
mieltä olevien prosenttiosuudet ^a (%)*

	Äänesti	Ei äänestänyt
“Äänestämässä käynti eurovaaleissa on mielestäni kansalaisvelvollisuus”	91	51
“Äänestämällä eurovaaleissa voi vaikuttaa asioihin”	81	62
“Europarlamentaarikkojen tekemillä päätöksillä ei ole mitään vaikutusta omaan elämään”	26	33
“Eurovaaleissa oli tarjolla ainakin yksi minulle mieluisa ehdokas”	90	50
(n)	(300)	(362)

^aMuut vastausvaihtoehdot olivat “osittain eri mieltä”, “täysin eri mieltä” sekä “en osaa sanoa”.

Nähtävästi ehdokaspainotteisten EP-vaalien osallistumisyyt ovat kuitenkin siis enimmäkseen ei-instrumentaalisia liittyen vaaliosallistumisnormin täyttämiseen ja esimerkiksi sopivien ehdokkaiden löytymiseen vaalien ehdokaslistoilta. Mainittakoon, että vastaavasti toteutetussa, eduskuntavaaleja 1999 koskeneessa nuorisotiedustelussa 82 prosenttia 18–30-vuotiaista nuorista piti äänestämässä käyntiä kansalaisvelvollisuutena. Ero europarlamenttivaaleihin oli noin 12 prosenttiyksikköä, mikä selittää vain osin eduskunta- ja EP-vaalien osallistumiseroja.

Äänestämättä jättämisen perustelut 1999

Luvussa 2 (s. 30) on jo esitetty joitakin yksittäisiä selityksiä vuoden 1999 EP-vaalien alhaiselle äänestysosanotolle. Lisävalaistusta vaalityyppikohtaisiin osallistumiseroihin voidaan saada valitsijain esittämien äänestämättömyyden perustelujen analyysistä. Huomattakoon, että osallistumisen ja osallistumatta jättämisen perusteluja on hyödyllistä tarkastella rinnakkain. Vain tällä tavoin perustelujen taustalla olevasta motivaatiokentästä ja toiminnan/ei-toiminnan kontekstista saadaan tarpeeksi kattava kuva.

Seuraavassa europarlamenttivaalien äänestämättömyyden syitä tarkastellaan aluksi yksittäin kysytyistä syistä saaduilla jakaumatiedoilla. Tämän jälkeen tuloksia tiivistetään faktorianalyysien avulla. Faktorianalyysiin nojautuen yksittäiset muuttujat on yhdistetty laajemmiksi äänestämättömyyttä kuvaaviksi tekijäjoukoiksi, joiden merkittävyyttä arvioidaan äänestäjäryhmittäin.

Äänestämättömyysanalyysi pohjautuu aikuisväestöaineistoon, joka kerättiin Suomen Gallup Oy:n Suomi-Kanavaa hyväksikäyttäen välittömästi kesäkuussa käytyjen vaalien jälkeen. Näyte edustaa maan äänestysikäistä väestöä lukuun ottamatta Ahvenanmaan maakuntaa.¹

Äänestämättä jättäneiltä tiedusteltiin käsityksiä oman äänestämättä jättämisen syistä europarlamenttivaaleissa. Tietoja verrataan äänestämättä jättäneiden käsityksiin viime eduskuntavaaleissa vastaavalla Kanava-aineistolla. Teemaa lähestyttiin esittämällä äänestämättä jättäneille kahdeksantoistakohtainen lista mahdollisista äänestämättömyyden syistä, joka pohjautui paljolti alan aikaisempaan tutkimukseen (esim. Pesonen ym. 1993; Borg 1996a). Vastaajia pyydettiin arvioimaan erikseen kunkin mahdollisen tekijän vaikutusta omaan äänestämättä jättämiseensä.

---

¹ Haastateltavana oli 947 äänestysikäistä suomalaista. Suomi-Kanava on tutkimusjärjestelmä, jossa tuhanteen kotitalouteen on asennettu mikrotietokone. Joka viikko yksi tai useampi henkilö jokaisesta taloudesta vastaa heille esitettyihin kysymyksiin.

Taulukko 5.2

*Äänestämättä jättäneiden käsitykset erilaisten
äänestämättömyyden syiden vaikutuksesta omaan
äänestämättä jättämiseen EP-vaaleissa ja
eduskuntavaaleissa 1999. Niiden osuus, joiden mielestä
asia vaikutti paljon tai melko paljon ^a (%)*

	EP-vaalit 1999	EK-vaalit 1999	Ero EP-EKV
Epäluottamus politiikkaa kohtaan	42	59	-17
Vaikeus löytää ehdokasta	41	33	+8
Euroopan parlamentti liian etäinen	36	..	..
Äänestämisestä ei hyötyä itselle	34	43	-9
EU ja Euroopan parlamentti eivät kiinnosta	34	..	..
Ei viitsinyt	33	33	0
Vaalikampanja vaisu	30	14	+16
Protesti politiikkaa ja poliitikkoja vastaan	29	41	-12
Protesti EU:ta vastaan	28	..	..
Tärkeämpää tekemistä	28	..	..
Ei tarpeeksi tietoa	28	9	+19
Vaikea löytää sopivaa puoluetta	26	39	-13
Äänellä ei merkitystä lopputulokseen	23	25	-2
Käytännön este	22	24	-2
Muulla kuin äänestyspaikkakunnalla	19	..	..
Sää	15	3	+12
Protesti kannatettua puoluetta kohtaan	13	20	-7
Ei muistanut	8	2	+6
(n)	(377)	(188)	

^a Muut vastausvaihtoehdot olivat “vaikutti jonkin verran”, “ei vaikuttanut lainkaan” ja “en osaa sanoa”. Vastaajamäärät vaihtelivat jonkin verran eri syiden kohdalla.

Taulukossa 5.2 tarkastelun perustaksi on valittu niiden suhteelliset osuudet, jotka arvioivat asian vaikuttaneen äänestämättömyyteen paljon tai melko paljon. Taulukon 5.2 tärkein tulos lienee se, että äänestämättömyyden syyt ovat hyvin vaihtelevia. Joukosta ei erotu moniakaan selvästi muiden yläpuolelle sijoittuvia syitä. Suhteellisesti eniten äänestämättömyyden taustalta löytyy epäluottamusta politiikkaa ja sen toimijoita kohtaan (42 %). Erityisesti EP-vaalit ovat näille äänioikeutetuille sopiva kohde äänestämättä jättämiseen, sillä myös sosiaalinen hyväksyntä äänestämättä jättämiselle lienee näissä vaaleissa suhteellisesti yleisintä. Muita kärkeä näyttäviä olleen ehdokkaan valinnan vaikeus, Euroopan parlamentin etäisyys äänestäjistä sekä vaalien lopputuloksen merkityksettömyys äänestäjän itsensä kannalta.

Tekijöitä, joiden puolestaan ei kovin suuressa määrin uskota vaikuttaneen äänestämättömyyteen, ovat muistamattomuus, protesti kannatettua puoluetta kohtaan ja vuoden 1999 varsinaiselle vaalipäivälle osunut kaunis sää sekä vaikeus löytää sopivaa puoluetta.

Melkoinen osa äänestämättä jättämisen syistä oli EP-vaalien jälkitutkimuksessa samoja kuin kevään eduskuntavaalien jälkeen toteutetussa vastaavassa selvityksessä. Näissä kahdessa vaalissa saatujen tulosten suora vertaaminen on kuitenkin hankalaa, koska äänestämättömien ryhmän rakenne on erilainen. Eduskuntavaalien kotimaan äänestysprosentti oli yli kaksinkertainen EP-vaaleihin verrattuna (68 % / 31 %). Äänestämättömiä oli EP-vaaleissa selvästi enemmän kuin eduskuntavaaleissa, mikä selittää monia suuria poikkeavuuksia tulosten välillä.

Kun EP-vaaleissa äänestämättä jättämisen syitä verrataan eduskuntavaaleihin, huomiota kannattaa kiinnittää erityisesti niihin syihin, jotka olivat EP-vaaleissa selvästi merkittävämmässä asemassa kuin eduskuntavaaleissa. Vertailu osoittaa, että euro-parlamenttivaaleissa korostui kolme äänestämättömyystekijää. Ensinnäkin äänestämättä jättäneet kokivat useammin, että heillä ei ollut riittävästi tietoa äänestyspäätöksensä tekemiseen. Toiseksi EP-vaaleissa syytettiin vaalikampanjoinnin yleistä vaisuutta, ja

kolmanneksi myös ehdokkaan valinta näytti muodostuneen eduskuntavaaleja vaikeammaksi. Myös säällä lieenee ollut EP-vaaleissa enemmän merkitystä äänestämättä jättämiseen kuin kevään 1999 eduskuntavaaleissa. Europarlamenttivaalien jälkeen julkisuudessa usein esiintyneen argumentin mukaan kaunis sunnuntaisää olisi houkutellut esimerkiksi mökeiltä palaajia siirtämään kotiinpaluutaan myöhemmäksi siten, että he eivät enää ehtineet käydä äänestämässä varsinaisenakaan vaalipäivänä.

Nyt saatujen tulosten valossa väitteessä saattaa olla jonkin verran perää, mutta toisaalta on muistettava, että sääolot, kuten muut äänestämättä jättämistä aiheuttavat erilaiset esteet, ovat tyypillisiä ad hoc -perusteluja. Sää voi olla liian hyvä tai huono estääkseen äänestämisen. Matkustamiseen, vapaa-ajan käyttöön tai työkiireisiin liittyvät esteperustelut ovat nekin usein enemmän tai vähemmän horjuvia, kun otetaan huomioon vaaleissa käytössä oleva laaja ennakoäänestysmahdollisuus.

Kaiken kaikkiaan tiedusteltuihin syykysymyksiin saadut vastaukset ovat silti verraten uskottavia. Joidenkin syytekijöiden voidaan ajatella myös muodostavan luontevia kausaalirakenteita. Ehdokkaan valinnan vaikeus ja äänestämään lähtemisen kynnys voivat muodostua suureksi kun Euroopan parlamentti koetaan etäiseksi asiaksi, joka ei kosketa omia ja lähiympäristön ongelmia. Kun Euroopan unionia koskevat asiat eivät kiinnosta, ei sitä koskevaa tietoakaan kerry tarpeeksi. Vuoden 1999 EP-vaalikampanjan tosiasiallinen vaisuus oli todennäköisesti lisätekijä, joka edesauttoi äänestämättömyyspäätöksen syntyä (tai äänestämään lähtöä koskevan päätöksen syntymättä jäämistä). Viimeisin huomautus on aiheellinen siksi, että eduskuntavaalitutkimusten mukaan vain noin puolet vaalien äänestämättä jättäneistä katsoo tehneensä erityisen päätöksen vaaleissa kotiin jäämisestä (Pesonen ym. 1993, 241). Yhtä monien kohdalla varsinainen vaalipäivä vain lipuu ohi.

Monet eritasoiset tekijät lienevät vaikuttaneet vuoden 1999 EP-vaaleissa päällekkäisesti siihen, että kansalaiset eivät kokeneet ehdottomaksi velvollisuudekseen käydä äänestämässä. Lisäksi

EU-asioiden ja Euroopan parlamentin etäisyys vahvistivat valitsijoiden käsitystä siitä, ettei europarlamenttivaaleissa äänestäminen ole kovin vaikuttavaa poliittista osallistumista.

Kun tarkastellaan yksittäisten tekijöiden merkitystä hieman tarkemmin eri taustamuuttujien valossa, käy ilmi, että Euroopan parlamentin liian etäiseksi itselleen kokivat etenkin varttuneimmat ikäluokat, heikommin koulutetut väestönosat, eläkeläiset ja maaseutumaisissa kunnissa asuvat. Vähäinen kiinnostus Euroopan unionia ja parlamenttia kohtaan on myös leimallista varttuneimmille ikäryhmille.

Ehdokkaan valinnan vaikeus äänestämättömyyden syynä oli tyypillistä nuorille alle 25-vuotiaille, toimihenkilöille, maanviljelijöille sekä puolueista keskustan ja sd:n kannattajille.

Korkeasti koulutetut arvioivat äänestämättömyytensä syyksi huomattavan usein jonkin matkoihin, työhön tai sairauteen liittyvän esteen. Luultavasti sosiaalinen asema heijastuu siis siinä, mitä syitä pidetään hyväksyttävinä ilman että kysymys olisi varsinaisesti äänestysvelvollisuuden laiminlyönnistä.

Tiivistetty kuva äänestämättömyyden syistä

Arviot yksittäisten äänestämättömyyden syiden vaikutuksesta eivät kuvaa selkeästi eri selitustekijöiden keskinäistä yhteenkytkeytymistä. Tämän takia 18 muuttujan joukkoa tarkastellaan seuraavassa laajempina kokonaisuuksina. Vastausten tiivistämisessä käytettiin apuna faktorianalyysia, joka on muuttujien keskinäisiin korrelaatioihin pohjautuva tilastollinen analyysimenetelmä. Sen avulla on mahdollista kuvata ja selittää suurta muuttujajoukkoa harvalukuisempien perustekijöiden eli ns. faktoreiden avulla. Faktoreita voidaan luonnehtia yleistysmuuttujiksi, jotka kuvaavat tietyille faktorille erityisesti liittyvien yksittäisten muuttujien yhteistä ilmiöaluetta.

Äänestämättömyyden syistä toteutetuissa faktorianalyysseissa päädyttiin neljän faktorin ratkaisuun. Nämä neljä faktoria rotatoitiin vinorotaatiomenetelmää käyttäen, ja rotatoidut faktorit selittivät 67% muuttujien kokonaisvaihtelusta.

Ensimmäiseltä faktorilta on löydettävissä lukuisia voimakkaita faktorilatauksia. Suurimmat lataukset liittyvät haluun protestoida politiikkaa ja poliitikkoja vastaan (.94), sekä EU:ta ja sen tavoitteita vastaan (.79). Ulottuvuudella voimakkaasti latautuvat muuttujat heijastavat täten äänestämättömyyttä protestin ilmauksena. Kotiin jääminen on tietoinen ratkaisu, jolla halutaan rangaista poliitikkoja ja poliittisia toimijoita ja näin ollen se eroaa kiinnostumattomuuden ja voimattomuuden tunteesta äänestämättömyyden perusteena. Protestointi edellyttää jonkinasteista kiinnostusta ja halua vaikuttaa. Ulottuvuus voidaan nimetä "*protestikäyttäytyminen*"-faktoriksi.

Toinen faktori heijastaa valinnan vaikeutta Euroopan parlamentin vaaleissa. Voimakkaasti latautuvat muuttujat kertovat ehdokkaan (-.94) ja puolueen (-.79) valinnan vaikeudesta sekä ehdokkaita koskevan tiedon puutteesta (-.60). Faktori on ristiriidaton kokonaisuus, joka tämän perusteella on helppo nimetä "*valinnan vaikeus*" -faktoriksi.

Kolmas ulottuvuus liittyy näkemyksiin, joiden mukaan äänestämättömyys eurovaaleissa oli ollut yhteydessä käytännön esteisiin. Vahvasti latautuvat muuttujat ovat arviot käytännön esteestä (.82), ajanvietosta kotipaikkakunnan ulkopuolella (kesämökkeily) (.79) ja perustelusta "koska oli muuta tärkeämpää tekemistä" (.61) Ulottuvuus nimetään "*olosuhteisiin vetoaminen*" -faktoriksi.

Neljännellä faktorilla latautuvat voimakkaasti sellaiset syyt kuten "EU ja Euroopan parlamentti eivät kiinnosta" (-.59), "ei viitsinyt käydä äänestämässä" (-.65), "Euroopan parlamentti on liian etäinen asia" (-.58) sekä "äänestämisestä ei hyötyä itselle" (-.50). Kokonaisuudessaan faktori ilmentää aineksia syistä jättää äänestämättä kiinnostuksen puutteen ja voimattomuuden tunteen takia. Alan aikaisempiin havaintoihin nojautuen (Pesonen ym. 1993) ulottuvuus oli tarkoituksenmukaista nimetä "*kiinnostuksen*

puute” -faktoriksi. Kaiken kaikkiaan neljän faktorin ratkaisu muistuttaa hyvin selkeästi vastaavia aikaisempien tutkimusten faktorointeja.

Seuraavaksi tarkastellaan neljän faktorin ominaisuuksien esiintymistä erilaisissa väestöryhmissä. Tavoitteena on selvittää keskeisten taustamuuttujien avulla, millä tavoin eri vastaajaryhmät sijoittuvat eri ulottuvuuksille. Vertailua varten faktoreista muodostettiin pistemäärämuuttujat, jotka ilmaisevat, kuinka paljon faktorin mittaamaa ominaisuutta kunkin haastateltavan arvioon sisältyy. Faktoripistemäärämuuttujat normalisoitiin siten, että niiden keskiarvo kaikkien haastateltujen joukossa on nolla.

Taulukkoon 5.3 on koottu äänestämättä jättäneiden ryhmiä, joiden kohdalla kunkin faktorin kuvaama ominaisuus oli selvästi keskimäärää tärkeämpi äänestämättömyyden syy. Maininnan perustana olivat merkittävät ryhmäkohtaiset poikkeamat faktoripistemäärien keskiarvoista.

Äänestämättä jättäminen protestina heijastuu varttuneempien ikäluokkien keskuudessa. Nämä ihmiset asuvat keskimäärää useammin maaseutumaisessa ympäristössä ja väli- tai pohjois-Suomessa. Keskustan ja vasemmistoliiton kannattajat jättivät keskimäärää useammin äänestämättä tämän syyn takia.

Valinnan vaikeus näyttäytyi keskimäärää tärkeämpänä tekijänä nuorten 18–25-vuotiaiden keskuudessa, mutta myös eläkeikää lähestyvien 50–59-vuotiaiden joukossa. Ammatillisesti tämä peruste oli tyypillinen alemmille toimihenkilöille ja opiskelijoille.

Myös faktoripistemäärät osoittavat, että keskimäärää korkeammin kouluttautuneet perustelivat omaa äänestämättä jättämistään “olosuhteilla”. He olivat mielestään estyneitä tai olivat löytäneet muuta parempaa tekemistä kuin vaivata itseään äänestämässä käynnillä. Tämän tyyppiset reaktiot olivat leimallisia yleisesti myös nuoremmille ikäluokille sekä pääkaupunkiseudulla ja muualla etelä-Suomessa asuville. Eri puolueiden kannattajista tähän perusteeseen vetosivat keskimäärää useammin sdp:n ja kokoomuksen kannattajat.

Taulukko 5.3
Neljällä äänestämättä jättämisen syiden faktorilla
profiloituvat taustaryhmät

Protestikäyttäytyminen

(Erityisesti Euroopan unionia ja politiikkaa kohtaan)

– 50–59-vuotiaat	– Keskustan kannattaja
– 60 vuotta tai enemmän	– Vasemmistoliiton kannattaja
– Pohjois-Suomi	– Maanviljelijä
– Väli-Suomi	– Eläkeläinen
– Maaseutumainen kunta	– Työtön

Valinnan vaikeus

– Alle 25 vuotta	– Alempi toimihenkilö
– 50–59 vuotta	– Opiskelija
– Pohjois-Suomi	

Olosuhteisiin vetoaminen

(estynyt, muualla ja muuta tärkeää tekemistä)

– Alle 25 vuotta	– Korkeakoulututkinto
– Etelä-Suomi	– Opistotutkinto
– Sdp:n kannattaja	– Alempi keskiluokka
– Kokoomuksen kannattaja	– Ylempi keskiluokka
	– Ylempi toimihenkilö

Kiinnostuksen puute

– Alle 25 vuotta	– Ammattikoulu
– 50–59 vuotta	– Työväenluokka
– Taajaan asuttu kunta	

Kiinnostumattomuus oli eräs keskeinen perustelu nuorimman ikäluokan äänestämättäjättäneiden joukossa. Toisaalta kiinnostuksen puute vaivasi myös 50–59-vuotiaita. Asuinalueella ja paikkakuntatyypillä ei ollut samanlaista merkitystä kuin esimerkiksi protestoinnissa. Vaikka puoluepoliittinen kanta ei ole yhteydessä kiinnostumattomuuteen, niin luokkasamaistuminen heijastui annetuissa vastauksissa. Työväenluokkaan samaistuvia vaivaa keskimäärää useammin vähäinen kiinnostus Euroopan unionia ja sen asioita kohtaan, mikä näkyy myös työntekijöiden ja työttömien antamissa vastauksissa.

Yhteenveto

Tulevien Suomen europarlamenttivaalien äänestysvilkkautta ei ole helppoa ennustaa käytyjen kaksien vaalien kokemusten pohjalta. Lokakuun 1996 EP-vaalien kytkeminen kunnallisvaalien yhteyteen mitä ilmeisimmin kohotti europarlamenttivaalien ja laski silloisten kunnallisvaalien osallistumistasoa (ks. Borg 1996b). Lisävalaistusta tähän asiaan tuo lokakuussa 2000 toimitettavien kunnallisvaalien äänestysvilkkaus. Kesäkuun 1999 EP-vaalit käytiin puolestaan eri vuodenaikaan, ja hyvin pian maaliskuun eduskuntavaalien ja Paavo Lipposen II hallituksen syntyyn johtaneiden neuvottelujen jälkeen.

Kansallisten parlamenttien vaaliosallistumisvertailuissa Suomi on sijoittunut jo jonkin aikaa EU-maiden keskitason alapuolelle. Tämä houkuttelee ajattelemaan, että suomalainen EP-vaalivilkkaus tulee ajan oloon asettumaan pikemminkin vuonna 1999 saavutetun noin 30 prosentin kuin kolmisen vuotta aiemmin saavutetun noin 60 prosentin tuntumaan. Muissakin EU-maissa EP-vaalien äänestysprosentit ovat tavallisesti olleet muutamaa kymmentä prosenttiyksikköä matalampia kansallisiin parlamenttivaaleihin nähden.

Tässä äänestysosallistumisluvussa tarkasteltiin monin kyselyaineistoin sekä äänestämässä käynnin että äänestämättömyyden syitä europarlamenttivaaleissa. Äänestämättä jättäneet eivät

kuitenkaan läheskään aina myönnä jättäneensä äänestämättä sitä heiltä kysyttäessä, ja siksi saadut tulokset ovat luonteeltaan suuntaa antavia.

Vaaliosallistumista arvioitiin kahden päämotivaatiolähteen eli velvollisuuden ja vaikuttamisen kannalta. Tältä osin tulokset viittasivat selvästi siihen, että äänioikeutetut eivät koe EP-vaaleissa äänestämistä samassa mitassa kansalaisvelvollisuudeksi kuin he kokevat eduskuntavaaleissa äänestämisen. 18–30-vuotiaita koskeva valtakunnallinen aineisto osoitti myös sen, että mainittuja eri vaalityyppejä koskevat osallistumismotivaatioerot äänestäneiden ja äänestämättä jättäneiden välillä ovat kaksin verroin voimakkaampia velvollisuussuuntutuneisuudessa kuin yleisessä vaikuttamissuuntauneisuudessa. EP-vaalien äänestämättä jättäneistä nuorista joka toinen ei pitänyt velvollisuutenaan äänestää europarlamenttivaaleissa vaikka lähes kaksi kolmesta äänestämättä jättäneestä katsoi periaatteessa mahdolliseksi vaikuttaa asioihin äänestämällä EP-vaaleissa.

Vertailtaessa äänestämättömyyden syitä vuoden 1999 eduskunta- ja EP-vaaleissa ilmeni erityisesti kaksi syytä, joilla oli ollut huomattavasti enemmän vaikutusta europarlamenttivaaleissa. Joka kolmas EP-vaalien äänestämättä jättänyt piti äänestämättömyytensä tärkeänä syynä EP-vaalien vaalikampanjan vaisuutta. Eduskuntavaaliaineistossa osuus oli vain 14 %. Suhteellisesti tätäkin suurempi ero oli vaaleja koskevan tiedon puutteessa: EP-vaaleissa uurnilta jääneistä 28 % piti tiedon puutetta tärkeänä äänestämättömyyden syynä mutta eduskuntavaaleissa osuus oli vain 9 %.

Mainitut kaksi tekijää erottivat EP-vaalien äänestämättömyyttä eduskuntavaaleista, mutta ne eivät kuitenkaan olleet yleisimmin mainittuja osallistumattomuuden syitä. Europarlamenttivaalien yleisimmät perustelut liittyivät ehdokasvalinnan vaikeuteen ja epäluottamukseen politiikkaa kohtaan, joita molempia noin kaksi viidestä äänestämättä jättäneestä piti tärkeänä syynä osallistumattomuudelleen.

Analyysin lopuksi vuoden 1999 EP-vaalien äänestämättömyyden perustelut tiivistettiin faktorianalyysillä. Faktoripiste-

määrien nojalla europarlamenttivaalien äänestämättömyyden perustelutavat eivät poikkea kovin merkittävästi muun tyyppisistä vaaleista. Toisaalta tämän tarkastelun tulokset osoittavat myös selviä eroavuuksia. Kansallisissa ja puoluepainotteisissa eduskunta- ja kunnallisvaaleissa velvollisuus äänestää koetaan vahvempana ja vaikuttamismahdollisuudet koetaan suuremmiksi. Moni äänestäjä jätti europarlamenttivaaleissa ensimmäisen kerran elämässään äänestämättä yleisissä vaaleissa. Lienee syytä toivoa, ettei EP-vaaleissa yleinen äänestämättömyys vahvista äänestysprosentin laskusuuntausta muun tyyppisissä vaaleissa.

6 PUOLUEET, EHDOKKAAT JA ÄÄNESTÄJIEN VALINNAT

Sami Borg

Suomalaisten puolueiden suhtautumista europarlamenttivaaleihin määrittävät hyvin erisisältöiset seikat. Kaikentyypiset yleiset vaalit antavat aina mahdollisuuden sisäpoliittiseen keskusteluun, jossa puolueet tavoittelevat lisää kannattajia. Käytännössä puolueiden vähemmän tärkeiksi kokemat vaalit toimivat esikisoina tärkeämmille vaalikamppailuille. Esimerkiksi European Journal of Political Research -aikakauslehden numeroiden maakohtaiset huomiot eri vuosien EP-vaalien vaalikampanjoista osoittavat, että europarlamenttivaaleilla on ollut monasti juuri tällainen luonne. Ennen EP-vaalien aikaa Suomessa oli tavanomaista liittää tällainen leima kunnallisvaaleihin, riippuen myös paikallisvaalien ajoittumisesta suhteessa eduskuntavaaleihin.

Europarlamenttivaalien väitetylle ”toissijaisuudelle” suhteessa kansallisiin valtiollisiin vaaleihin on hyviä perusteluja. Euroopan parlamentti ei ole toistaiseksi kohonnut merkittävään valtasemaan nykyisessä EU:ssa, ja myös EU-tason puolueiden vaikutus kansallisten puolueiden toimintaan omassa kotimaassaan on jäänyt sängen vähäiseksi. Kansalliset puolueet ovat käyneet Euroopan parlamentin vaaleja ensisijaisesti kansallisina vaaleina, joissa niiden käyttäytymistä ovat määrittäneet vaihtelevat kansalliset ja puolueiden sisäiset intressit. On ristiriitaista, että EU-kysymyksissä sisäisesti jakautuneiden kansallisten puolueiden on voinut olla jopa tarkoituksenmukaista välttää keskustelua EU-asioista erityisesti EP-vaaleissa, joissa puoluetta voisi uhata esimerkiksi

fraktioituminen tai jopa hajoaminen. Tätä asiaa tarkastellaan enemmän luvussa 8.

Sisäisen yhtenäisyyden ylläpito sekä sisäpoliittinen kampanjointi ovat olleet EU-maiden kansallisten puolueiden yleisstrategioita EP-vaaleissa. Nämä piirteet ovat näkyneet myös Suomen europarlamenttivaalien kampanjoinnissa, kuten tämän kirjan aikaisemmissa luvuissa on todettu. Suomalaisten puolueiden yleisstrategiat vuoden 1996 vaaleissa poikkesivat kuitenkin melkoisesti vuodesta 1999. Puoluepainotteisten ja käytännössä kampanjoiltaan myös valtakunnallisten kunnallisvaalien järjestäminen samanaikaisesti vuoden 1996 EP-vaalien kanssa yleispolitisoi vaalikokonaisuuden hyvin konkreettisesti. Päällekkäisyys mitä ilmeisimmin sitoi puolueiden vaalikannatuksen kummassakin vaalissa yhteen. Siksi puolueilla ei ollut varaa suhtautua vuoden 1996 EP-vaaleihin yhtä väsähtäneesti kuin myöhemmin vuoden 1999 europarlamenttivaaleihin.

Yleisstrategioiden näkökulmasta vuoden 1999 europarlamenttivaalit lienevät silti myös opettaneet puolueille jotakin. Puolueiden ja varsinkin puolueiden puheenjohtajien oma heikko osallistumisinto tämän tyypin vaaleissa näyttää väistämättä laskevan äänestysaktiivisuutta. Puolueen omien kannattajien heikohko mobilisoituminen yksissä vaaleissa voi myös kostautua kannattajien passiivisuutena seuraavissa, toisentyyppisissä vaaleissa. Tässä mielessä on yllättävää, kuinka vähän monien puolueiden puoluetoimistot sekä piiri- ja paikallisorganisaatiot tekivät työtä vuoden 1999 EP-vaalikampanjoissa.

Puolueiden ehdokasasettelu

Europarlamenttivaaleissakin puolueet joka tapauksessa pyrkivät vaaliasetelman kannalta mahdollisimman puoleensavetävään ehdokasasetteluun. Käytännössä valtakunnalliseksi muotoutunut ehdokasasettelu on suunniteltava taiten, koska kunkin puolueen tai vaaliliiton korkeintaan 16 ehdokkaan lista (vaalit 1996) tai

Taulukko 6.1

EP-vaalien ehdokkaiden lukumäärä sekä naisehdokkaiden ja eri ikäryhmiin kuuluvien ehdokkaiden osuus ehdokkaista puolueittain vuosien 1996 ja 1999 EP-vaaleissa ^a

1996	Yht.	SDP	KESK	KOK	VAS	VIHR	RKP	NUSU	SKL	VSL	LKP	PS	SEP	LLP	EKA	VEU
– ehdokkaita	207	16	16	16	16	16	16	16	12	16	16	4	15	16	6	10
– naisia (%)	39.3	50	44	44	56	44	38	38	33	38	50	25	27	13	17	30
alle 35 v. (%)	20	13	25	31	13	19	19	31	8	19	25	25	7	38	0	10
35–54 v. (%)	50	56	63	25	81	69	62	38	67	44	38	50	13	56	17	50
55– v. (%)	30	31	13	44	6	12	19	31	25	38	38	25	80	6	83	40
– keski-ikä (v)	48	48	45	47	44	42	47	45	50	48	48	48	63	39	64	48

1999	Yht.	SDP	KESK	KOK	VAS	VIHR	RKP	SKL	PS	EKA	KIPU	SKP
– ehdokkaita	140	20	15	20	20	20	3	.	2	.	.	11
– naisia (%)	39	35	40	50	40	60	33	.	50	.	.	18
alle 35 v. (%)	21	5	27	25	30	30	67	.	0	.	.	9
35–54 v. (%)	55	65	47	30	55	60	33	.	100	.	.	73
55– v. (%)	24	30	27	45	15	10	0	.	0	.	.	18
– keski-ikä (v)	47	50	44	51	43	43	33	.	47	.	.	47

^a Vuonna 1996 vaaliliitossa olivat Skl ja ps keskenään sekä veu ja eka. Vuoden 1999 eurovaaleissa vaaliliitossa olivat kesk, rkp ja Skl keskenään sekä ps, kipu ja eka.

enintään 20 ehdokkaan lista (vaalit 1999) ei ole pitkä. Sen avulla on silti pyrittävä kokoamaan tehokkaasti eri alueiden, eri sukupuolta tai ikäryhmää edustavien ja yleensä erilaisiin väestöryhmiin kuuluvien valitsijoiden kannatusta.

Lisäksi kaksien vaalien ehdokasasettelu osoittaa, että monet puolueet pyrkivät saamaan EP-vaaleissa ehdolle valtakunnallisesti tunnettuja julkisuuden henkilöitä, joilla ei välttämättä ole vahvaa poliittista kokemusta. Heidän avullaan puolueet uskovat saavuttavansa EP-vaalien kampanjoiden aikana lisää julkisuutta tiedotusvälineissä. Luultavasti tällainen strategia onkin tuottanut tulosta ajatellen kevyen ehdokasjulkisuuden lisääntymistä iltapäivä- ja aikakauslehdissä.

Yleensä ottaen vaalien ehdokasasettelun pitäisi turvata puolueen ydinkannattajajoukon mobilisoituminen äänestämään sekä houkutella puolueelle uusia äänestäjiä tämän ryhmän ulkopuolelta. EP-vaaleissa valtakunnallinen piilevä äänikynnys asettaa pienille puolueille kovan vaateen, koska koko maan kannatuksen tulisi kohota noin kuuteen prosenttiyksikköön. Tuo osuus puolueen olisi saatava EP-vaalien hyväksytyistä äänistä saadakseen vaaleissa läpi vähintään yhden edustajan. Mikäli puolue ennakoi äänikynnyksen mahdottomaksi ylittää, sen pitäisi pyrkiä liittoutumaan jonkin toisen ryhmittymän kanssa säilyttääkseen edes jonkinlaisen mahdollisuuden saada oma ehdokas Euroopan parlamenttiin. Millä tavoin suomalaiset puolueet vastasivat tällaisiin ehdokasasettelun haasteisiin 1990-luvun europarlamenttivaaleissa?

Taulukko 6.1 erittelee vuosien 1996 ja 1999 EP-vaalien ehdokaiden lukumäärät ja heidän taustaansa puolueittain. Tiedot on kerätty Tilastokeskuksen Internet-sivustoilta (<http://www.stat.fi/vaalit>), vuoden 1996 vaalien virallisesta tilastosta (SVT Vaalit 1997:1) sekä samoista vaaleista tuotetusta ennakkojulkaisusta (SVT Vaalit 1996:1). Pienistä ehdokasmääristä huolimatta ehdokaiden ikä- ja sukupuolijakaumia koskevat tiedot on ilmoitettu prosenttilukuina, koska tämä helpottaa vaalien välistä vertailua.

Kokonaisuudessaan ehdokkaiden sukupuolijakauma ja keski-ikä ovat kuta kuinkin samantyyppiset kuin eduskunta- ja kunnallis-

vaaleissa. (Ks. SVT Vaalit 1999:1; Borg 1998; Kuitunen 2000). Suurimpien puolueiden kohdalla, poikkeuksena sd:n ehdokasasettelu 1999 vaaleissa, naisehdokkaiden osuus on silti ollut vähintään 40 prosenttia. Voitaneen päätellä, että EP-vaaleissa suurten puolueiden on jo yksinomaan imagosyistä kiinnitettävä puoluepainotteisia vaaleja enemmän huomiota ehdokaslistan sukupuolijakauman tasaisuuteen.

Pienempien mutta silti ehdokkaan läpimenomahdollisuuksia omaavien puolueiden osalta ei ole tehtävissä kovin yleisiä johtopäätöksiä ehdokasasettelun sukupuoliedustavuudesta. Vuoden 1996 vaaleissa esimerkiksi vihreiden ehdokkaista oli niukka enemmistö miehiä kun taas seuraavissa vaaleissa asia oli päinvastoin naisten hyväksi. Vuoden 1999 vaaleissa rkp ja skl olivat puolestaan vaaliliitossa keskustan kanssa, jolloin näiden puolueiden ehdokaslistojen sukupuoli- tai ikäedustavuutta ei ole mielekäästä vertailla muihin ryhmittymiin äänten keskittämisyhtymien vuoksi. Näitäkin pienempien puolueiden ehdokasasettelua kuitenkin leimasi miesvoittoisuus.

Puolueiden väliset erot ehdokkaiden keski-ikässä jäivät pieniksi lukuun ottamatta ikäorientoituneita eläkeläispuolueita. Kolmeen ikäryhmään kuuluvien ehdokkaiden osuudet osoittavat kuitenkin selviä eroja puolueittain. Suurista puolueista vain sd:llä nuoret jäivät paitsioon molempien EP-vaalien ehdokasasettelussa. Vasemmistoliitolla näin oli vielä vuonna 1996, mutta kolme vuotta myöhemmin puolueen ehdokkaista jo lähes kolmasosa oli alle 35-vuotiaita.

EP-vaalien äänestäjäkunnat

Tässä luvussa tarkastellaan EP-vaalien äänestäjäkuntia ja äänestäneiden äänestyspäätöksiä virallisin vaalitiedoin sekä kyselyaineistoin. Ensinnäkin on olennaista analysoida sitä, poikkeavatko puolueiden äänestäjäkunnat europarlamenttivaaleissa merkittävästi eduskunta- ja kunnallisvaaleista. Tältä osin on luontevaa odottaa

poikkeavuuksia erityisesti vuoden 1999 osalta, jolloin EP-vaalien vaalivilkkaus oli alle puolet vain yksitoista viikkoa aikaisemmin järjestettyihin eduskuntavaaleihin verrattuna.

Tosin vuoden 1996 yhdistettyjen kunnallis- ja EP-vaalien osaltakin on jo osoitettu, että äänestäjien puolueuskollisuus niiden välillä oli melko suurta verrattuna esimerkiksi peräkkäisistä eduskuntavaaleista tehtyihin havaintoihin. Aiemmissä tutkimuksissa on arvioitu noin joka neljännen äänestäjän vaihtaneen puoluetta vuosien 1987 eduskuntavaaleista vuoden 1991 eduskuntavaaleihin (luku on laskettu molemmissa vaaleissa äänestäneistä; Pesonen ym. 1993, 49–51). Vuoden 1996 kunnallis- ja EP-vaaleissa eri puoluetta äänesti puolestaan hieman useampi kuin joka kolmas äänestäjä (36 %; Borg 1997, 43). Tämä tulos on saatu Yleisradion radiouutisten Taloustutkimus Oy:llä teettämästä vaalipäiväkyselystä. Saman puhelinkyselyn mukaan keskimäärää useammin eri puoluetta äänestivät naiset (39 %), alle 35-vuotiaat nuoret (n. 40 %) ja kunnallisvaaleissa vihreitä äänestäneet (41 %). Jotakin neljää suurimmasta puolueesta äänestäneistä korkeintaan joka kolmas oli äänestänyt eri puoluetta vuoden 1996 lokakuun saman päivän vaaleissa. Kunnallisvaalien äänestäjät äänestivät eri puolelta EP-vaaleissa seuraavasti: sdp 28 %, keskusta 24 %, kokoomus 33 % ja vasemmistoliitto 27 %.

Vuoden 1999 EP-vaalien osalta vertailua ei voida tehdä luotetavasti kunnallisvaaleihin mutta kylläkin eduskuntavaaleihin. Vaalien äänestysprosenttien suuren eron vuoksi asiaa on mielekäästä tarkastella taulukon 6.2 mukaisesti tutkimalla aluksi EP-vaaleissa suurimpia puolueita äänestäneiden puoluekantoja eduskuntavaaleissa. Ilmenee, että äänestysprosentin jäätyä hyvin matalaksi puolueelleen uskollisia oli suhteellisesti enemmän kuin vuoden 1996 yhdistetyissä vaaleissa. Vain joka seitsemäs sdp:n ja keskustan EP-vaalien äänestäjä oli äänestänyt jotakin toista puoluetta eduskuntavaaleissa ja kokoomuksen ja vasemmistoliitonkin kohdalla osuus jäi noin neljännekseen.

Sitä vastoin vihreiden eli lähinnä Heidi Hautalan kannattajista lähes joka toinen oli äänestänyt eduskuntavaaleissa jotakin toista

Taulukko 6.2
Äänestäjien puolueliikkuvuus sekä eduskuntavaaleissa
että EP-vaaleissa äänestäneiden joukossa 1999 (%)

	Puoluevalinta EP-vaaleissa				
	SDP	KESK	KOK	VAS	VIHR
Äänesti samaa puoluetta eduskuntavaaleissa	85	84	75	73	53
Äänesti eri puoluetta eduskuntavaaleissa	15	16	25	27	47
Yhteensä (n)	100 (85)	100 (100)	100 (142)	100 (45)	100 (91)

Lähde: Suomen Gallup Oy:n Kanava-aineisto. Tulokset ovat painottamattomia.

puoluetta. Tämä tulos on selitettävissä vihreiden yleensä nuorehkojen kannattajien puoluepoliittisten kantojen vakiintumattomuudella. Lisäksi Euroopan parlamentin vaalien valtakunnallinen äänestysmahdollisuus tarjoaa erityisesti vihreille hyvän mahdollisuuden koota puolueen omat äänet vaikuttavan osallistumisen taakse niistäkin vaalipiireistä, joissa puolueen mahdollisuudet oman ehdokkaan läpimenoon eduskuntavaaleissa ovat olleet varsin epätodennäköiset. Muistutettakoon, että vihreiden (lähinnä Heidi Hautalan) äänimäärä ja suhteellinen kannatus vuoden 1999 EP-vaaleissa (166 786 ääntä ja 13,4 % äänistä) oli lähes häikäisevä suoritus muutoin vaikeiksi jääneissä vaaleissa. Puolue keräsi EP-vaaleissa vain vajaat 30 000 ääntä vähemmän kuin saman vuoden eduskuntavaaleissa, joissa sen kannatus oli 7,3 %. (Ks. taulukko 2.3)

Äänestäjien uskollisuutta Euroopan parlamentin vaaleissa on kiinnostavaa tarkastella myös siltä kannalta, millaiset äänestäjät

ryhmät erityisesti passivoituvat tai aktivoituvat EP-vaaleissa suhteessa muihin vaalityyppeihin. Vuoden 1996 osalta kysymyseen ei kovin ole mielekästä vastata poikkeuksellisen vaalijärjestelyn vuoksi. Siksi seuraavassa rajoitutaan tarkastelemaan asiaa vuoden 1999 vaalien osalta, ja tällöinkin ainoastaan suurimpien poliittisten ryhmittymien kannattajien osallistumisuskollisuuden näkökulmasta.

Huomattakoon, että valtakunnalliset EP-vaalikyselyt sisältävät alhaisen äänestysaktiivisuuden vuoksi melko vähän äänestämässä käyneitä vastaajia, jolloin pienten puolueiden kannattajakuntien luotettavaan tarkasteluun ei ole käytettävissä tarpeeksi suuria havaintoryhmiä. Suurtenkin puolueiden kohdalla prosenttiosuuk-sien taustalla olevat vastaajamäärät jäävät pieniksi useita tausta-tekijöitä yhdistävissä taulukkotarkasteluissa. Tästä syystä taulu-kossa 6.3 tarkastellaan ainoastaan kahteen luokkaan jaettuja taustaryhmiä.

Taulukko 6.3 kertoo viiden suurimman puolueen osalta tausta-ryhmittäin sen, kuinka suuri osa puolueen eduskuntavaalien äänestäjistä kävi äänestämässä puoluetta myös EP-vaaleissa. Tulosten kokonaistasoon on syytä suhtautua jonkin verran varoen, koska kyselyssä saatu EP-vaalien äänestysaktiivisuus oli aikai-sempien tutkimusten tapaan vaalien todellista osallistumistasoa korkeampi. Tästä huolimatta prosenttiosuuk-sien erot puolueiden ja taustaryhmien välillä mahdollistavat useita kiintoisia arvioita EP-vaalien äänioikeutettujen käyttäytymisestä.

Osallistumisuskollisuutta kuvaavat prosentit viittaavat ensin-näkin siihen, että puolueiden valtakunnallinen vaalimenestys oli vahvasti sidoksissa niiden omien, usein myös vakiintuneiden kannattajien eriasteiseen mobilisoitumiseen EP-vaaleissa. Vasemmistopuolueiden eduskuntavaalikannattajat kävivät äänestämässä omaa puoluettaan EP-vaaleissa selvästi muiden puolueiden kannattajia laiskemmin, mikä selittää sekä sdp:n että vasemmistoliiton heikkoa vaalimenestystä verrattuna saman kevään eduskuntavaaleihin (ks. taulukko 2.3). Vastaavasti EP-vaaleissa menestyneimmät puolueet, kokoomus ja vihreät,

Taulukko 6.3

Viiden suurimman puolueen äänestäjäryhmien osallistumisuskollisuus vuoden 1999 eduskuntavaaleista vuoden 1999 EP-vaaleihin: kuinka suuri osuus puoluetta eduskuntavaaleissa äänestäneistä kävi äänestämässä saman puolueen ehdokasta myös EP-vaaleissa?

Kävi äänestämässä samaa puoluetta EP-vaaleissa	Puoluevalinta eduskunta-vaaleissa 1999				
	SDP	KESK	KOK	VAS	VIHR
prosenttia kaikista	46	53	60	42	63
– miehistä	46	53	58	43	64
– naisista	46	54	62	41	63
– alle 40-vuotiaista	22	44	38	19	57
– yli 39-vuotiaista	52	57	67	53	71
– korkeintaan koulutasoisen ammattikoul. saaneista	46	50	55	44	63
– opistotasoisen tai akateemisen koulutuksen saaneista	49	62	66	35	64
(n / kaikki)	(157)	(158)	(177)	(79)	(76)

Lähde: Suomen Gallup Oy:n Kanava-aineisto. Tulokset ovat painottomattomia.

kykenivät mobilisoimaan EP-vaaliuurnille selvästi kolmea muuta tarkasteltavaa puoluetta paremmin omat eduskuntavaalikannattajansa.

Puoluekohtaisissa tarkasteluissa ei ilmennyt merkittäviä eroja eri sukupuolta olevien kannattajien välillä. Näin oli pääsääntöisesti

myös kahden eriasteista ammatillista koulutusta kuvaavan ryhmän välillä. Kuitenkin Suomen keskustan koulutetuimpien kannattajien korkeampi mobilisaatio on kiinnostava havainto, ja se liittyyneen ryhmän keskustalaisittain EU-myönteisempään asennoitumiseen. Vähemmän ammatillista koulutusta saaneiden keskustalaisten laimeampi mobilisaatio liittyyneen puolestaan puolueen maaseutu- väestön EU-vastaisuuteen, joka voi purkautua EP-vaaleissa myös protestoivana äänestämättömyytenä.

Taulukon 6.3 kiintoisin tulos koskee kuitenkin vasemmistopuolueiden korkeintaan 40-vuotiaita eduskuntavaaliäänestäjiä. Näyttää sitä, että vasemmistopuolueiden EP-vaalimenestyksen kriittisin alue sijoittuu juuri omiin nuoriin ja nuoriin keski-ikäisiin kannattajiin. Jos heistä saadaan todellakin liikkeelle Euroopan parlamentin vaaleissa vain joka viides, kuten käytettävissä olevan aineiston nojalla voidaan nyt ounastella, eivät unionivaalien tulokset voi mitenkään muodostua vasemmistopuolueille suosiollisiksi. On mahdollista, että sdp:n kohdalla myös nuoret ehdokkaat unohtaneella ehdokaslistalla oli vaikutusta puolueen alle 40-vuotiaiden kannattajien heikkoon vaalimobilisaatioon.

Puolue- ja ehdokasvalintojen suhde ja perustelut

Edellä esiteltyt tulokset osoittivat valitsijoiden äänestäneen europarlamenttivaaleissa yleensä samaa puoluetta kuin muissakin vaaleissa – mikäli he olivat ylipäänsä vaaliuurnille vaivautuneet. Tästä ei kuitenkaan voi eikä pidä päätellä, että EP-vaalit olisivat luonteeltaan yhtä puoluepainotteiset yleiset vaalit kuin eduskuntaja kunnallisvaalit. Vähäinen puolueliikkuvuus johtui erityisesti siitä, että Suomen ensimmäiset EP-vaalit järjestettiin yhdessä perinteisesti melko puoluepainotteisten kunnallisvaalien kanssa. Lisäksi toiset EP-vaalit jäivät vaalivilkkaudeltaan niin vaatimattomalle tasolle, että puolueita lähellä olevien ja täten myös harvem-

min puoluetta vaihtavien äänestäjien osuus nousi kesäkuun 1999 vaaleissa selvästi tavanomaisia vaaleja korkeammaksi. Myös itse mittausten menetelmä keskittyi kummissakin vuoden 1999 vaaleissa jotakin puoluetta äänestäneisiin, mikä on melko kapea puolue-liikkuvuuden operationalisointi.

Matalahko puolue-liikkuvuuden taso ei kerro mitään siitä, kuinka EP-vaalien äänestäjät arvioivat puolueita ja ehdokkaita äänestyspäätöksissään. Karkeasti tätä voidaan mitata sellaisilla kysymyksillä, joissa vastaajat arvioivat yleisesti puolueen ja ehdokkaan merkitystä äänestyspäätöksessään. Vuoden 1996 EP-vaaleissa kaksi kolmesta äänestäjästä (63%) kertoi äänestäneensä vaaleissa ensi sijassa henkilöä ja 37 % ensisijassa puoluetta (Borg 1997, 43). Eduskuntavaaleissa ehdokasta ensisijaisena pitäneiden osuus on ollut noin puolet äänestäneistä (Pesonen ym. 1993, 74) ja vuoden 1996 kunnallisvaaleissa heidän osuutensa äänestäneistä oli lähes 60 prosenttia (58 %). (Borg 1997, 43)

Vuoden 1999 europarlamenttivaaleista ei ole saatavilla täysin vertailukelpoista tietoa puolueen ja ehdokkaan painotuksesta. Heti vaalien jälkeen kerättyssä kyselyaineistossa äänestäjiltä tiedusteltiin, millä tavoin he olivat menetelleet eurovaaleissa: “valinneet parhaan ehdokkaan välittämättä hänen puoluekannastaan” vai “valinneet ensin puolueen ja sitten etsineet sen listoilta parhaan ehdokkaan”. Kysymyksen kolmas vastausvaihtoehto oli “ei osaa sanoa”, joka keräsi kaksi prosenttia äänestäneiden vastauksista.¹

Kahteen ensimmäiseen vaihtoehtoon vastanneista 56 % katsoi valinneensa ensin puolueen ja 44 % ehdokkaan riippumatta hänen puoluekannastaan (taulukko 6.4). Luvut poikkeavat selvästi havaituista EP-vaalien äänestyspainotuksista korostaen puolueen merkitystä vuonna 1999. Aikaisemmissa havainnoissa henkilön painottamisen kriteerinä ei kuitenkaan ole ollut yhtä kategorista

---

¹ Tästä kappaleesta eteenpäin puolue- ja ehdokasvalinnan perusteluja koskeva tekstiosa pohjautuu pääosin kirjoittajan aikaisempaan tekstiin, joka on osa yhdessä Risto Sänkiähon kanssa kirjoitettua artikkelia vuoden 1999 EP-vaaleista (Borg & Sänkiäho 2000).

ajatusta “välittämättä hänen puoluekannastaan”. Lisäksi vuoden 1999 EP-vaalien matala äänestysprosentti kohotti merkittävästi puolueäänestäjien suhteellista osuutta äänestäjäkunnassa.

Taulukosta 6.4 voidaan lisäksi todeta, että puolueen tai ehdokkaan ensisijaisuus vaihteli huomattavasti eri-ikäisten äänestäjien joukossa. Yli 40-vuotiaista lähes kaksi kolmesta painotti vuoden 1999 EP-vaaleissa puoluetta, kun enemmistö alle 40-vuotiaista painotti ehdokasta. Samanlainen ehdokaspainotuksen ja äänestäjien iän välinen suhde on havaittu aikaisemmissakin tutkimuksissa (Pesonen ym. 1993, 390–393). Mies- ja naisäänestäjien välillä ei havaittu merkittäviä eroja puolueen ja ehdokkaan painottamisen välillä.

Taulukko 6.4 kertoo myös siitä, millä tavoin miehet, naiset ja eri-ikäiset äänestäjät perustelivat puoluevalintaansa. Miesten ja naisten erot eivät yleensä ottaen olleet suuria, mutta ikäryhmistä etenkin 31–40-vuotiaat erottuivat muista henkilöä painottavimpana ryhmänä. Tämän ikäryhmän puoluekiinnittyneisyys oli vanhempia ikäryhmiä heikompaa, mutta sen ikäisille oli tarjolla suhteellisen runsaasti omaan ikäryhmään kuuluvia ehdokkaita toisin kuin nuorimmalle äänestäjäikäryhmälle.

Muistutettakoon, että vuoden 1999 EP-vaaleissa urnilla kävi suhteellisesti ottaen paljon puolueita lähellä olevia kansalaisia. Tällöin myös valintojen ideologiset perustelut (aatteellinen linja) nousivat tärkeimpien perustelujen joukkoon. Tärkein perustelu liittyi kuitenkin asiaäänestämiseen; tämä syy oli vaikuttanut puoluevalintaan vähintään melko paljon 60 prosentilla äänestäjistä.

Puolueiden ja ehdokkaiden televisioesiintymisen vähäinen vaikutus oli luonnollista, koska näitä esiintymisiä oli normaalkampanjoita vähemmän. Myös puolueiden puheenjohtajien suhteellisen vähäinen vaikutus liittyy puheenjohtajien erittäin vähäiseen näkyvyyteen EP-vaalijulkisuudessa.

Taulukosta 6.5 ilmenee puoluevalinnan perustelujen vaihtelu puolueittain sekä äänestyspäättöksen painottumisen mukaan vuoden 1999 EP-vaaleissa. Neljän suurimman eduskuntapuolueen profiilit

Taulukko 6.4

*Äänestyspäätöksen painotus ja puoluevalinnan perusteet vuoden 1999 EP-vaaleissa
äänestäjien sukupuolen ja iän mukaan (%)*

	Äänestäjän sukupuoli		Äänestäjän ikä					Kaikki
	Nainen	Mies	18–30	31–40	41–50	51–64	65–	
<i>Äänestyspäätöksen painotus:</i>								
– valitsi ensin puolueen ja sitten parhaan ehdokkaan	56	57	46	45	62	59	62	56
– valitsi ehdokkaan puoluekannasta riippumatta	44	43	54	55	38	41	38	44
	100	100	100	100	100	100	100	100
<i>Puoluevalintaan vaikutti ratkaisevasti tai melko paljon (%):^a</i>								
Puolueella/ehdokkaalla on hyvä linja monissa viime aikoina esillä olleissa kysymyksissä	56	64	63	46	69	60	63	60
Puolueen/ehdokkaan aatteellinen linja vastaa näkemyksiäni	55	58	61	48	67	55	49	56
Valitsin kyvykkään henkilön riippumatta hänen puoluetustaan	43	43	43	45	43	45	32	43
Olen puolueen/ ehdokkaan vakituinen kannattaja	39	45	44	34	44	43	45	42
Puolueen/ehdokkaan kanta Euroopan unioniin	39	45	37	35	48	44	40	42
Puolueen/ehdokkaan toiminta Euroopan parlamentissa edell. vaalikauden aikana	44	37	39	25	47	47	36	41
Puolue/ehdokas ajaa sen ammattiryhmän etuja, johon itse kuulun	16	23	22	16	24	20	12	20
Puolueella on hyvä puheenjohtaja	20	20	17	12	18	22	29	20
Puolue/ ehdokas oli huonoista vaihtoehtoista vähiten huono	15	16	19	15	22	12	15	16
Puolueen /ehdokkaan esiintyminen televisiossa	7	12	15	10	11	8	5	9
(n)	(283)	(253)	(54)	(95)	(110)	(206)	(71)	(536)

^a Muut vastausvaihtoehdot olivat “jonkin verran”, “ei lainkaan” ja “en osaa sanoa”

Taulukko 6.5
***Puoluevalinnan perusteet vuoden 1999 EP-vaaleissa äänestetyn puolueen ja
 äänestyspäätöksen painottumisen mukaan (%)***

	Minkä puolueen ehdokasta äänesti?					Äänestyspäätöksen painotus		Kaikki
	SDP	KESK	KOK	VAS	VIHR	Puolue	Ehdokas	
<i>Puoluevalintaan vaikutti ratkaisevasti tai melko paljon (%):^a</i>								
Puolueella/ehdokkaalla on hyvä linja monissa viime aikoina esillä olleissa kysymyksissä	51	55	65	63	76	68	51	60
Puolueen/ehdokkaan aatteellinen linja vastaa näkemyksiäni	52	58	60	63	62	74	34	56
Valitsin kyvykkään henkilön riippumatta hänen puolueustaan	42	30	43	25	62	19	74	43
Olen puolueen/ ehdokkaan vakituinen kannattaja	48	54	46	40	31	67	11	42
Puolueen/ehdokkaan kanta Euroopan unioniin	44	37	49	48	39	46	37	42
Puolueen/ehdokkaan toiminta EP:ssa edell. vaalikauden aikana	49	24	39	40	68	40	42	41
Puolue/ehdokas ajaa sen ammattiryhmän etuja, johon itse kuulun	27	25	19	33	4	28	9	20
Puolueella on hyvä puheenjohtaja	16	24	29	13	12	27	11	20
Puolue/ ehdokas oli huonoista vaihtoehtoista vähiten huono	18	15	13	15	12	12	21	16
Puolueen /ehdokkaan esiintyminen televisiossa	11	-	7	13	16	7	13	9
(n)	(89)	(100)	(150)	(48)	(95)	(301)	(235)	(548)

^a Muut vastausvaihtoehdot olivat "jonkin verran", "ei lainkaan" ja "en osaa sanoa"

muistuttavat kuta kuinkin toisiaan, joskin tiedot sisältävät muutamia kiinnostavia eroja. Äänestäjien muita vahvempi puoluekiinnittyminen näkyy Suomen keskustan tuloksissa, joiden mukaan enemmistö puolueen ehdokkaita äänestäneistä oli puolueen vakituksia kannattajia. Kokoomus profiloitui puheenjohtajansa Sauli Niinistön kautta muita voimakkaammin eikä näyttäytynyt äänestäjilleen yhtä paljon oman ammattiryhmän etuja ajavana puolueena kuin keskusta ja vasemmistopuolueet.

Sdp:n kannattajat perustelivat muita useammin puoluevalintaansa puolueen tai ehdokkaiden toiminnalla Euroopan parlamentissa edellisen vaalikauden aikana. Myös henkilöäänestäminen oli puolueen kannattajilla melko yleistä. Vasemmistoliiton äänestäjät korostivat puolestaan eniten puoluevalintansa ideologisuutta.

Vihreiden puoluevalintaprofiili poikkesi sen sijaan melko tavalla neljästä muusta puolueesta. Vihreiden äänestäjät korostivat puolueen europarlamentaarikon (Heidi Hautala) toimintaa vaalikauden aikana sekä puolueen ajamia asiakysymyksiä. Odotetusti päätökset painoutuivat kuitenkin ehdokkaiden henkilöihin.

Taulukko 6.5 tarkastelee lisäksi puolueäänestäjien ja hyvin tiukasti määriteltujen henkilöäänestäjien eroavuuksia puoluevalinnan perustelujen suhteen. Olennaisin ja käytännössä hyvin tärkeä ero on siinä, katsooko äänestäjä kannattavansa vakituisesti jotakin puoletta vai ei. Jos vastaus on kielteinen, tällöin äänestäjä painottaa EP-vaaleissa hyvin suurella todennäköisyydellä ehdokasta täysin riippumatta hänen puoluetustaan. Tämä on merkittävä havainto, koska kannan vakiintumattomuus ei johda automaattisesti täysin puoluetustasta vapaaseen äänestyspäätökseen.

Havainto tukee yleistä käsitystä siitä, että EP-vaalit ovat todellakin luonteeltaan henkilöpainotteiset vaalit. Toisaalta vuoden 1999 EP-vaaleissa koettu erittäin alhainen vaalivilkkaus heikensi tätä piirrettä, koska matala äänestysprosentti lisäsi puolueäänestäjien suhteellista osuutta äänestäjäkunnasta.

Ehdokasvalinnan perusteet

Taulukossa 6.6 tarkastellaan ehdokasvalinnan perusteluja asiaa koskevan väittämäsarjan kysymyksiin saatujen vastausten nojalla. Taulukoinnin taustamuuttujina käytetään äänestäjien sukupuolta, ikää ja äänestyspäättöksen painottumista.

Kuudesta ehdokasvalinnan perustelusta tärkeimmäksi nousi “selkeä käsitys ehdokkaan henkilöstä”. Joskus tuo käsitys pohjautuu henkilökohtaiseen tuntemiseen, mutta useimmissa tapauksissa

Taulukko 6.6
Ehdokasvalinnan perusteet vuoden 1999 EP-vaaleissa
äänestäjien sukupuolen, iän ja äänestyspäättöksen
painottumisen mukaan (%)

	Äänestäjän sukupuoli		Äänestäjän ikä		Äänestyspää- ttöksen painotus		
	Nainen	Mies	18–40	41–	Puolue	Ehdokas	Kaikki
<i>Äänestäjä piti ehdokas- valinnassaan hyvin tai melko tärkeänä (%):^a</i>							
Sinulla on selkeä käsitys ehdokkaan henkilöstä	61	69	56	68	66	65	65
Ehdokas kuuluu kannatta- maasi puolueeseen	53	53	41	57	86	11	53
Ehdokas oli tunnettu	36	33	28	37	34	38	35
Ehdokas on samaa sukupuolta	27	10	26	17	19	20	19
Ehdokas on samassa ikäryhmässä	17	11	17	13	14	15	14
(n)	(289)	(259)	(151)	(397)	(301)	(235)	(548)

^a Muut vastausvaihtoehdot olivat “jossain määrin tärkeä”, “ei lainkaan tärkeä” ja “en osaa sanoa”

kyse on tiedotusvälineiden kautta muovautuneista käsityksistä. Vuoden 1999 EP-vaaleissa kaksi kolmesta äänestäjästä (65 %) katsoi tärkeäksi, että heillä oli ollut selkeä käsitys äänestämänsä ehdokkaan persoonasta.

Tiedot ehdokkaan kuulumisesta tiettyyn puolueeseen ehdokasvalinnan perusteena ovat hyvin linjassa puoluevalinnan perusteista saatujen tulosten kanssa. Perustelu poikkeaa luonteeltaan selvästi seuraavaksi tärkeimmästä syystä, joksi muodostui ehdokkaan tunnettuus. Kysymyksen sanamuoto ei viitannut ainoastaan vaalien ns. julkkisehdokkaisiin vaan vastaukset heijastelevat myös poliittista kokemusta omaavien ehdokkaiden valtakunnallisen tunnettuuden merkitystä.

Perinteisillä poliittisen edustautumisen kriteereillä kuten ehdokkaan sukupuolella ja iällä oli vastausten mukaan kaiken kaikkiaan yllättävän vähän merkitystä ehdokasvalinnoissa. Naiset korostivat kuitenkin miehiä selvästi useammin sitä, että oman ehdokkaan tuli olla samaa sukupuolta.

Äänestyspäätökset ja valituksi tulleet ehdokkaat

Valtakunnallisten kyselyjen nojalla on mahdollista arvioida myös sitä, millä tavoin ehdokasvalintojen perusteet vaihtelevat EP-vaaleissa eri ehdokkaiden välillä. Yleensä ottaen valitsijat näyttävät suhtautuvan eurovaaliehdokkaansa nimen julkistamiseen lähes nykymuotoisten presidentinvaalien tapaan. Kannatetun ehdokkaan nimen tiedustelemista tai julkistamista ei pidetä ainakaan ennen äänestämistä vaalisalaisuuden loukkaamisena. Kuten presidentinvaaleissa, myös EP-vaaleissa vaalien kampanjajulkisuus on – kannatusmittauksia myöten – ehdokaskeskistä, ja siksi oman ehdokkaan nimeä voidaan tiedustella kyselyissä. Huomautettakoon, että saatavilla olevien tietojen mukaan eduskuntavaalien valtakunnallisissa mittauksissa näin ei ole koskaan menetelty.

Ennen joidenkin ehdokkaiden kannattajaprofiilien esittelyä on paikallaan arvioida yleisluonteisesti, millaiseksi molempien EP-vaalien läpimenneiden lista muodostui suhteessa edellä esitettyihin tietoihin puolueiden ja ehdokkaiden valintaperusteista. Vuonna 1996 valituksi tulleista europarlamentaarikoista eniten ääniä saaneet olivat pääsääntöisesti hyvin kokeneita ja näkyviä poliitikkoja. Suurimmat äänisaaliit keränneet Paavo Värynen ja Esko Seppänen esiintyivät molemmat vaalikampanjan aikana EU-kriittisin äänenpainoin, ja tämä linja puri hyvin tiettyihin äänestäjäryhmiin. Myös Kirsi Piha, Pertti Paasio, Sirkka-Liisa Anttila ja Heidi Hautala kuuluvat niihin poliitikkoihin, joiden persoonista äänestäjillä lienee ollut valtakunnallisesti melko vahvoja käsityksiä ja mielikuvia.

Vuoden 1996 vaalien läpimenneisiin julkisehdokkaisiin tavattiin lukea ex-hiihtomestari Marjo Matikainen-Kallström sekä TV:n visailuohjelmista tuttu Jyrki Otila. Jörn Donnerin tapaan heillä molemmilla oli kuitenkin tuolloin jo jonkin verran kokemusta luonteeltaan poliittisissa tehtävissä toimimisesta, ja luultavasti mainittuun kolmikkoon kuuluvat henkilöt miellettiin myös kansainvälisesti kokeneiksi ehdokkaiksi.

Vuoden 1999 europarlamenttivaalien valituksi tulleiden lista sisältää puolet uusia parlamentaarikkoja vuoden 1996 listaan nähden. Kokonaisuudessaan valituksi tulleiden yleinen tunnettuus sekä poliittinen ja kansainvälinen kokeneisyys muistuttavat kuitenkin melko paljon aikaisempaa: joukossa on enimmäkseen kokeneita poliitikkoja, joista suuri osa säilytti europarlamentaarikon paikkansa. Taulukon listalle mahtuu vuoden 1996 tapaan myös selvästi tietyltä suppealta alueelta äänensä saaneita (Kyösti Virrankoski) sekä melko vähäistä poliittista kokemusta omaavia julkisuuden henkilöitä (ralliautoilijana tunnetuksi tullut Ari Vatanen). Joukkoon mahtui entiseen tapaan myös joitakuita melko epäpoliittisiksi miellettyjä ja muissa kuin puoluepoliittisissa kansainvälisissä tehtävissä pätevöityneitä ehdokkaita (Matti Wuori ja myös Eija-Riitta Korhola).

Taulukko 6.7

*Valituksi tulleiden ehdokkaiden äänimäärät ja niiden osuus
kaikista vaaleissa hyväksytyistä äänistä vuosien 1996 ja 1999
EP-vaaleissa*

Ehdokas	Puolue	Äänimäärä	Osuus
<i>1996 (Ääniä yht. 2 366 504; äänestysprosentti ulkosuomalaiset mukaan lukien 57,6)</i>			
Paavo Värynen	KESK	157668	7,0
Esko Seppänen	VAS	152216	6,8
Kirsi Piha	KOK	147066	6,5
Pertti Paasio	SDP	118795	5,3
Sirkka-Liisa Anttila	KESK	112719	5,0
Mirja Ryynänen	KESK	85886	3,8
Heidi Hautala	VIHR	83566	3,7
Jörn Donner	SDP	80669	3,6
Marjo Matikainen-Kallström	KOK	77120	3,4
Riitta Myller	SDP	65116	2,9
Kyösti Virrankoski	KESK	54315	2,4
Reino Paasilinna	SDP	54228	2,4
Raimo Ilaskivi	KOK	39803	1,8
Astrid Thors	RKP	39666	1,8
Jyrki Otila	KOK	24038	1,1
Öuti Ojala	VAS	20071	0,9
Valitut yhteensä		1312942	55,4
<i>1999 (Ääniä yht. 1 248 122; äänestysprosentti ulkosuomalaiset mukaan lukien 30,1)</i>			
Heidi Hautala	VIHR	115502	9,3
Marjo Matikainen-Kallström	KOK	107444	8,6
Astrid Thors	RKP	81092	6,5
Reino Paasilinna	SDP	64204	5,2
Paavo Värynen	KESK	64009	5,2
Esko Seppänen	VAS	59954	4,8
Ari Vatanen	KOK	58836	4,7
Kyösti Virrankoski	KESK	50075	4,0
Riitta Myller	SDP	47939	3,9
Ilkka Suominen	KOK	38364	3,1
Eija-Riitta Korhola	SKL	28095	2,3
Matti Wuori	VIHR	26846	2,2
Samuli Pohjamo	KESK	25333	2,0
Mikko Pesälä	KESK	24281	2,0
Ulpu Iivari	SDP	24091	1,9
Piia-Noora Kauppi	KOK	18221	1,5
Valitut yhteensä		862378	69,4

Taulukko 6.8

Tietoja EP-vaalien 1996 ja 1999 vaalipäivinä toteutettujen puhelinkyselyjen tuloksista: joidenkuiden valituksi tulleiden ehdokkaiden äänestäjäkuntien sukupuolijakauma ja puolueesta^a

Ehdokas	Puolue	Äänestäjistä naisia (%)	Ehdokkaan oman puolueen kannattajia (%) ^b	(n)
<i>1996</i>				
Paavo Väyrynen	KESK	40	75	(25)
Esko Seppänen	VAS	25	57	(28)
Kirsi Piha	KOK	45	58	(31)
Perti Paasio	SDP	41	81	(22)
Sirkka-Liisa Anttila	KESK	68	61	(28)
Mirja Ryyänen	KESK	53	74	(19)
Heidi Hautala	VIHR	90	35	(20)
Jörn Donner	SDP	36	55	(22)
Marjo Matikainen-Kallström	KOK	50	71	(14)
Kyösti Virrankoski	KESK	19	63	(16)
<i>1999</i>				
Heidi Hautala	VIHR	75	48	(44)
Marjo Matikainen-Kallström	KOK	68	77	(44)
Astrid Thors	RKP	38	83	(24)
Reino Paasilinna	SDP	31	89	(26)
Paavo Väyrynen	KESK	36	73	(33)
Esko Seppänen	VAS	27	77	(22)
Ari Vatanen	KOK	18	82	(22)
Kyösti Virrankoski	KESK	52	90	(31)
Riitta Myller	SDP	68	91	(22)
Ilkka Suominen	KOK	17	100	(18)
Eija-Riitta Korhola	SKL	56	63	(16)

^a Tiedot perustuvat Taloustutkimus Oy:n keräämiin aineistoihin, joiden teettäjänä olivat YLE:n radiouutiset (1996: n=1020) ja YLE:n TV-uutiset (1999: n=1858). Molemmassa aineistoissa vähintään puolet äänestämässä käyneistä suostui ilmoittamaan oman ehdokkaan nimen. Alhaisen äänestysprosentin ja ehdokkaiden nimien ilmoittamatta jättämisen vuoksi tulokset perustuvat pieniin vastaajamääriin, ja ovat siksi luonteeltaan ainoastaan suuntaa antavia.

^b Vuoden 1996 osalta valitsijan puoluekanta kunnallisvaaleissa 1996 ja vuoden 1999 osalta puoluekanta eduskuntavaaleissa 1999.

Taulukkoon 6.8 on lopuksi koottu joitakin suuntaa antavia kyselytietoja molempien vaalien suosituimpien ehdokkaiden äänestäjäkunnista. Tiedot perustuvat YLE:n radiouutisten (1996) ja YLE:n TV-uutisten (1999) Taloustutkimus Oy:llä teettämiin kyselyihin. Vuoden 1996 kysely toteutettiin puhelimitse varsinaisen vaalipäivän iltapäivästä lukien siten, että näytteeseen valikoituneilta äänioikeutetuilta tiedusteltiin halukkuutta osallistua vaalipäiväkyselyyn. Mikäli vastaaja ei ollut vielä käynyt äänestämässä mutta sanoi aikovansa vielä äänestää, hänet pyrittiin tavoittamaan myöhemmin uudestaan saman päivän aikana. Yhteensä 1020 näytteeseen valikoituneesta vastaajasta 507 ilmoitti äänestämänsä EP-vaaliehdokkaan nimen.

Vuoden 1999 aineisto koottiin puolestaan vaalikampanjan viimeisten päivien aikana siten, että näytteeseen valikoituneista osa oli käynyt äänestämässä ja osa ilmoitti kyselyssä sen ehdokkaan nimen, jota aikoi äänestää. Tällä tavoin näytteestä saadaan suuntaa antavaa tietoa hieman useamman valituksi tulleen europarlamentaarikon äänestäjäkunnista, vaikka suhteellisesti ottaen vuoden 1999 näytteessä oli noin puolet vähemmän äänestäneitä. Myös vuoden 1999 aineiston suurempi koko (n=1858) vaikuttaa asiaan.

Suosituimpien ehdokkaiden kannattajakunnat eroavat monissa kohdin toisistaan. Miespuolisten parlamentaarikkojen äänestäjäkunnat ovat miesvaltaisia ja naisehdokkaiden äänestäjäkunnat voittopuolisesti naisvaltaisia. Vuonna 1996 miesvaltaisimpia olivat Esko Seppäsen ja Kyösti Virrankosken äänestäjäkunnat. Seppäsen kohdalla piirre säilyi vuonna 1999 mutta Virrankoski lieenee saanut vuoden 1999 vaaleissa lisää naiskannatusta. Erot voivat johtua tilastosattumastakin. Vuonna 1996 Heidi Hautala edusti äänestäjäkunnaltaan vielä erittäin naisvaltaista profiilia ja painotus näkyi selvästi myös kolmisen vuotta myöhemmin.

Pienten vastaajamäärien vuoksi lisähuomioita on tarkoituksenmukaista tehdä lähinnä vuoden 1999 läpimenneiden ehdokkaiden äänestäjäkuntien sukupuolijakaumista. Kokoomuksen entisen puheenjohtajan Ilkka Suomisen kannattajat näyttävät olleen lähes yksinomaan kokoomusta kannattavia miehiä. Näin oli asian laita

myös julkkisehdokas Ari Vatasen kohdalla; alhainen vaalivilkkaus jätti tuomatta hänenkään äänestäjiinsä monia ei-kokoomuslaisia kannattajia.

Ehdokkaiden äänestäjäkuntien puoluetustaa voidaan arvioida saman vuoden osalta siltä pohjalta, mitä puoluetta vastaaja äänesti vuonna 1996 samanaikaisesti pidetyissä kunnallisvaaleissa tai vuoden 1999 eduskuntavaaleissa. EP-vaalien henkilöpainotteisuudesta huolimatta valituksi tulleiden ehdokkaiden kannatus tulee lähes poikkeuksetta ehdokkaan puoluetta kannattavilta äänestäjiltä. Suosituimmista ehdokkaista tästä päälinjasta poikkesi Heidi Hautalan kannatus vuoden 1999 EP-vaaleissa sekä Esko Seppäsen, Kirsi Pihan ja Jörn Donnerin kannatus sitä edeltäneissä europarlamenttivaaleissa.

Kaksien EP-vaalien varsin eriasteisen osallistumistason vuoksi oman puolueen kannattajien merkitys oli vahvempi vuonna 1999, jolloin oman puolueen kannattajilta saatujen äänten osuus oli vuotta 1996 korkeampaa. Toisaalta myös vuoden 1996 samanaikaisten vaalien konteksti saattoi korostaa puoluevalintojen yhtenevyyttä.

Yhteenveto

Puolueet ovat valinneet Suomen europarlamenttivaalien ehdokasasettelun pohjaksi valtakunnallisen mallin. Vain kuudentoista valituksi tulevan ehdokkaan ja valtakunnallisen ehdokasasettelun yhdistelmä on osaltaan vaikuttanut siihen, että kaksien EP-vaalien vaalikampanjat ovat olleet henkilöpainotteisia. Asetelma on ollut otollinen ehdokkaiden henkilökohtaisen kannatuksen ennakkoinnille vaalikampanjan aikana, mikä on edelleen korostanut EP-vaalien henkilökeskisyyttä. Suomen puolueilla ei myöskään ole ollut, joitakin pieniä EU-vastaisia ryhmittymiä lukuun ottamatta, vahvoja intressejä EP-vaaleissa. Euroopan parlamentin melko vähäiset valtaoikeudet sekä esimerkiksi EP-vaalien ajoittuminen suhteessa muihin vaaleihin ja puolueiden heikko taloudellinen

tilanne selittävät suomalaisten puolueiden vähäistä kiinnostusta EP-vaaleja kohtaan.

Tässä valossa on niin ikään ymmärrettävää, että suurissakaan puolueissa EP-vaalien ehdokaslistoille ei ole ollut aina helppoa löytää tunnettuja ja poliittisesti kokeneita ehdokkaita. Kaikissa vaaleissa äänestäjät odottavat ehdokkaaltaan kuitenkin ennen kaikkea luotettavuutta, mikä on osoitettu aiemmin myös suomalais-äänestäjien keskeiseksi vaatimukseksi EP-vaaliehdokkailleen (Borg 1997, 46). Luotettavuus koostuu puolestaan useista osatekijöistä, ehdokasta ja hänen puoluettaan koskevista tiedoista ja mielikuvista.

Tiedot ehdokkaan aikaisemmasta poliittisesta kokemuksesta ja hänen puolueensa linjauksista ovat tärkeimpiä syitä EP-vaalien puoluevalintojen taustalla. Ehdokkaan henkilöllä on kuitenkin suuri merkitys, sillä vuoden 1999 EP-vaalien ehdokasvalinnan perusteluissa tärkeimmäksi seikaksi tiedustelluista syistä nousi se, että valitsijalla oli selkeä käsitys ehdokkaansa henkilöstä. Tätä piti ehdokasvalinnan tärkeänä syynä kaksi kolmesta äänestäneestä, jotka olivat kaiken lisäksi – vaalien alhaisen äänestysprosentin vuoksi – paljon puolueita lähellä olevia henkilöitä. Jos EP-vaalien vaalivilkkaus olisi huomattavasti korkeampi, äänestysvalintojen henkilöpainotteisuus korostuisi vielä enemmän.

EP-vaalien matala äänestysaktiivisuus johtui edellisessä luvussa käsiteltyjen äänestämättömyyden syiden valossa paljon ehdokasasettelusta. Yleisesti ehdokkaiden löytymisen vaikeus liittyy myös kansalaisten etääntymiseen puolueista: varsinkaan puoluepoliittisesti vakiintumattomat äänestäjät eivät löydä EP-vaalien listoilta itselleen mieluista ehdokasta.

Vuoden 1999 EP-vaalien puoluekannatus suhteessa muihin vaaleihin näytti selittyvän sillä, että vasemmistopuolueiden alle 40-vuotiaat eduskuntavaalikannattajat passivoituivat muiden puolueiden kannattajia enemmän. Sdp:n osalta heikon vaalituloksen voidaan tulkita johtuneen myös nuorten ehdokkaiden puuttumisesta ehdokaslistalta. Toisaalta kyse on aina myös ehdokkaiden ”laadusta” eli kokeneisuudesta ja tunnettuudesta, sillä vasemmisto-

liiton vuoden 1999 listalla oli kolmasosa nuoria ehdokkaita. Joka tapauksessa eri puolueiden kannattajien osallistumisuskollisuuden prosentit viittasivat siihen, että puolueiden valtakunnallinen EP-vaalimenestys on jopa vahvasti sidoksissa niiden omien, usein myös vakiintuneiden kannattajien eriasteiseen mobilisoitumiseen EP-vaaleissa.

Kokonaisuudessaan EP-vaalien äänestysratkaisut ja niiden perustelut eivät poikkea kuitenkaan huomattavasti valitsijoiden tavoista tehdä äänestyspäätöksiä muun tyyppisissä vaaleissa. Ehkä selvin erottava tekijä liittyy EP-vaalien piilevään, noin kuuden prosentin valtakunnalliseen äänikynnykseen. Vihreiden ja rkp:n äänestäjille tuo kynnyks toimii osallistumiskiihokkeena, ja puolueet ovatkin onnistuneet saamaan vähintään yhden ehdokkaan läpi molemmissa vaaleissa. Vihreiden mainio menestys vuoden 1999 EP-vaaleissa takasi heille jopa toisen paikan. Tämän ohella vuoden 1999 europarlamenttivaalien onnekkaisiin menestyjiin kuuluivat kristilliset, jotka äänestäjäkadostaan huolimatta saivat keskustaryhmien vaaliliitosta läpi oman ehdokkaansa.

7 ALUEELLINEN KANNATUS SUOMEN EUROPARLAMENTTIVAALEISSA

Risto Sänkiaho

Kehityksen alueellisuus

Suomen poliittinen kehitys on ollut hyvin paikallista. Sitä on analysoitu paikallishistorian lisäksi myös paikallissosiologian keinoin (Alapuro 1994). Maamme oli kauan leiri-Suomena, jossa jokaisella leirillä oli oma ”kirkko keskellä kylää”. Näin työväen-, suojeluskunta- ja nuorisoseurojen talot olivat kunkin luokan omia maamerkkejä ja kaiken toiminnan kiintopisteitä. Yhteiskunnassa oli vahva segregaatio niin, että kaupungitkin muodostuivat luokkapohjaisista kaupunginosistaan. Luokkien välinen kanssakäyminen oli pientä ja kukin luokka tiesi oman asemansa yhteiskunnassa.

Tähän luokka-Suomeen mobilisoituivat myös maamme poliittiset puolueet, joiden luokkapohja onkin pitkään pysynyt varsin vakaana (Sänkiaho 1983, 25–32). Puolueiden luokkaluonne yhdistettynä leiri-Suomen suureen segregaatioon loi meille varsin vahvat poliittiset alueet, jotka olivat liki muuttumattomina useiden vuosikymmenten ajan (Rantala 1965, Sänkiaho 1968). Puolueiden alueellinen kannatus olikin useiden väitöskirjojen tutkimuksen kohteena (Nousiainen 1956, Sänkiaho 1968, Laulajainen 1979). Tässä staattisessa yhteiskuntarakenteessa puolueiden paikallinen organisaatorakenne ja niiden oma paikallinen lehdistö vaikuttivat suuresti poliittisen kannan pysyvyyteen.

Sekä elinkeinojen rakennemuutos että siihen liittynyt suuri maassa- ja maastamuutto mursivat tämän staattisen yhteiskunnan

yhteisölliset rakenteet. Enää ei puoluekanta periytynytkään äidinmaidon mukana eikä muuttuva ympäristö enää tukenut yhtä ja samaa kantaa. Vastaavasti paikallisen lehdistön asema horjui erityisesti television tulon kautta, sillä saihan maa nyt yhtenäisen tiedonvälityksen, jolla oli suuria, jopa vieraannuttavia vaikutuksia perinteisillä vahvoilla talonpoikais- ja työväenkuulttuurin alueilla. (Sänkiaho 1971)

Alueellisuus maamme politiikassa on paljolti määrittynyt valtiollisen järjestelmän ja järjestörakenteen mukaan. Edellä mainittuja poliittisia alueita on analysoitu kuntapohjalta, mikä muodostaakin maamme oloissa valtakunnan tason lisäksi ainoan poliittisen toiminnan tason, jolla on oma edustuksellisuutensa ja hallintokäytäntönsä. Kuntien lisäksi myös vaalipiirit ovat tulleet toiminta-alueiksi ja analyysin kohteiksi, sillä ovathan puolueet organisoituneet niiden puitteissa toimiviksi ”vaalikoneiksi”, joiden varaan rakentuu vaalipiirissä käyty vaalitaisto. Yleisestä eurooppalaisesta käytännöstä poiketen maassamme ei ole maakuntatasoista vaaleilla valittavaa poliittista edustuselintä.

Politiikan henkilöityminen on osaltaan murentanut poliittisten alueiden merkitystä. Tämä vaalien voimistuva henkilöityminen on näkynyt haastattelututkimuksissa, joiden mukaan eduskuntavaleissakin on tuntuvasti yleistynyt ehdokasta enemmän kuin puoluetta painottava valinta. Tampereella vuoden 1958 vaaleissa vielä 80 prosenttia äänestäjistä piti puoluetta tärkeämpänä valintaperusteenaan kuin ehdokasta (15 %), mutta vuoden 1991 eduskuntavaaleissa koko maassa vastaavat luvut olivat 51 ja 43 prosenttia. Viimeisissä valitsijamiesvaaleina käydyissä presidentinvaaleissa vuonna 1988 oli vastausjakautuma seuraava: Presidenttiehdokas tärkeämpi 49 %, puolue tai ryhmittymä tärkeämpi 12 %, molemmat yhtä tärkeitä 38 % ja EOS 1 %. (Pesonen ym. 1993, 71–79)

Alueellisuuden merkitys on vieläkin huomattava, mutta se on nykyisin kiinnittynyt ehdokkaaseen eikä enää vain puolueeseen. Ehdokkaiden kannatusreviirit ovatkin varsin vankkoja erityisesti eduskuntavaaleissa. Europarlamenttivaalit muodostavat tässä

suhteessa omintakeisen ongelmansa, sillä koko maan ollessa yhtenä vaalipiirinä ei pelkkä alueellinen kannatus yleensä riitä valituksi tulemiseen.

Suuri osa maamme poliittisen ekologian tutkimuksista on tehty perinteisen luokkapohjaisen yhteiskuntarakenteen oloissa. Postmodernin, mitä sillä aina tarkoitetaankaan, ajalta ei ole vastaavia kattavia selvityksiä alueellisen kannatuksen syistä. Tämä tutkimusote ei ole kuulunut diskurssianalyysin eikä retoriikan piiriin, ja toisaalta suomalainen vaalitutkimus on painottunut viime aikoina survey-tutkimukseen, jossa alueellisuus on ollut mukana vain joinakin suuralueina, koska riittävää määrää haastateltuja ei ole saatu kattavasti esimerkiksi vaalipiirikohtaiseen tarkasteluun. Alueellisuus on toki ollut läsnä selitettäessä äänestysaktiivisuuden alueellista jakautumista. (Allardt 1956, Zilliacus 1995, Grönlund 1999)

Poliittisen ekologian tutkimuksessa on puolueiden alueellisella kannatuksella ollut oma keskeinen osansa. Onhan tämän avulla pystytty tuomaan esiin yhteiskunnallisen rakenteen ja puoluekannatuksen väliset suhteet. (Sänkiahö 1972a, 1972b ja 1973, Zilliacus 1995) Uudessa postmoderniksi luokitellussa maailmassa nämä rakenteet eivät ole enää yhtä vahvoina vaikuttamassa puolueiden kannatukseen, mutta toki siitä huolimatta alueellinen kannatus tuo oman lisänsä vaalitutkimuksen laaja-alaisen tiedon kartuttamiseen. Maamme vaalijärjestelmästä johtuu, että huomiota on aivan oikein kiinnitetty myös henkilöiden alueellisen kannatuksen selittämiseen. (Sänkiahö 1969, Timonen 1977)

Onni Rantalan laaja, puolueiden alueellista kannatusta koko maassa kattavasti ja myös historiallisesti analysoinut tutkimus on vankka viitekehys muulle puolueiden alueellisen kannatuksen tarkastelulle. Tutkimuksessaan Rantala toi esiin maamme varsin omalakisiet eri puolueiden ydinalueet, jotka vain osin menivät päällekkäin. Näin oli luotu vahva pohja poliittiselle ekologialle ja puoluekannatuksen kartoittamiselle. (Rantala 1965)

Nämä perinteiset ydinalueet ovat toki syntyneet leiri-Suomen yhteiskunnallisille rakenteille, joissa perustana olivat tuotanto-

rakenteeseen pohjautuva luokkarakenne ja lisäksi tätä efektiä vahvistava puolueiden organisaatiorakenne ja alueellisen lehdistön vaikutus. EU-Suomessa ei enää eletä perinteisessä luokkayhteiskunnassa, sillä luokkien erot ovat madaltuneet ja segregatio vähentynyt, ja pääosa informaatiosta tulee kaikille samoilta tv-kanavilta. Punaiset ja valkoiset ovat korvautuneet kauniilla ja rohkeilla.

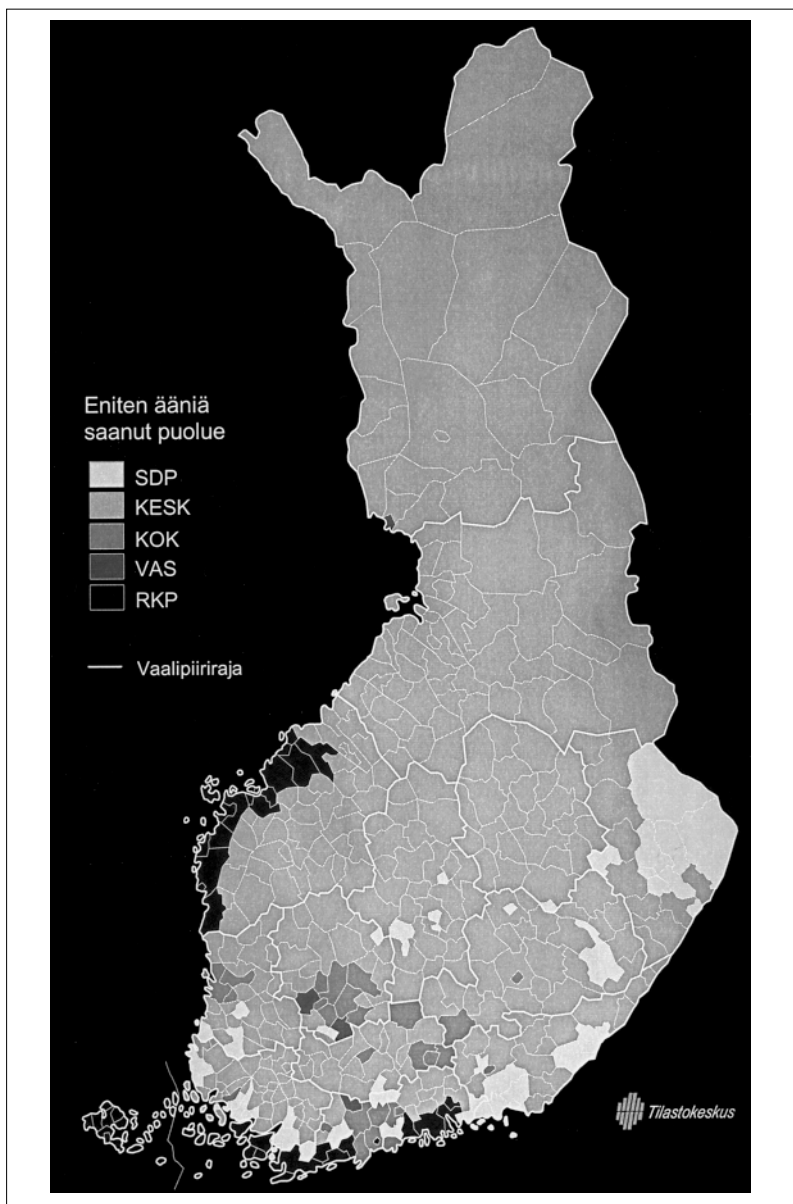
Puolueiden kannatusalueet 1996 ja 1999

Myös uudessa globalisoituvassa maailmassa suuri osa suomalaisista on edelleen “nurkkapatriotteja”, joille oma asuinympäristö on tärkeämpi samastumiskohde kuin Eurooppa, johon suuntautuvat vain maamme harvat “kosmopoliitikot”. (Sänkiäho & Säynässalo 1994b) Täten näille “nurkkapatriotteille” EU on vieras ja kaukainen asia, kun taas “kosmopoliitikot” voivat nähdä Euroopan unionin “omana projektinaan”. Toki “nurkkapatriottejakin” voidaan aktiivoida näissä vaaleissa, mutta pääasiassa EU-vastaisuudella.

Maamme politiikalle tunnusomainen alueellisuus näkyi selvästi vuonna 1994 toimitetussa EU-kansanäänestyksessä. Vauras etelä oli jäsenyyden kannalla ja sitä vastaan äänestivät pohjoisten alueiden ihmiset. (Pesonen 1994) Vastaava jako keskustaan ja periferiaan ilmeni myös Ruotsissa ja Norjassa. Kaikissa näissä kolmessa maassa alueellisuus (maat jaettuna kolmeen alueeseen) selitti vahvasti äänestäjien tekemiä valintoja maansa EU-jäsenyyttä koskeneessa kansanäänestyksessä. (Ringdahl & Valen 1998)

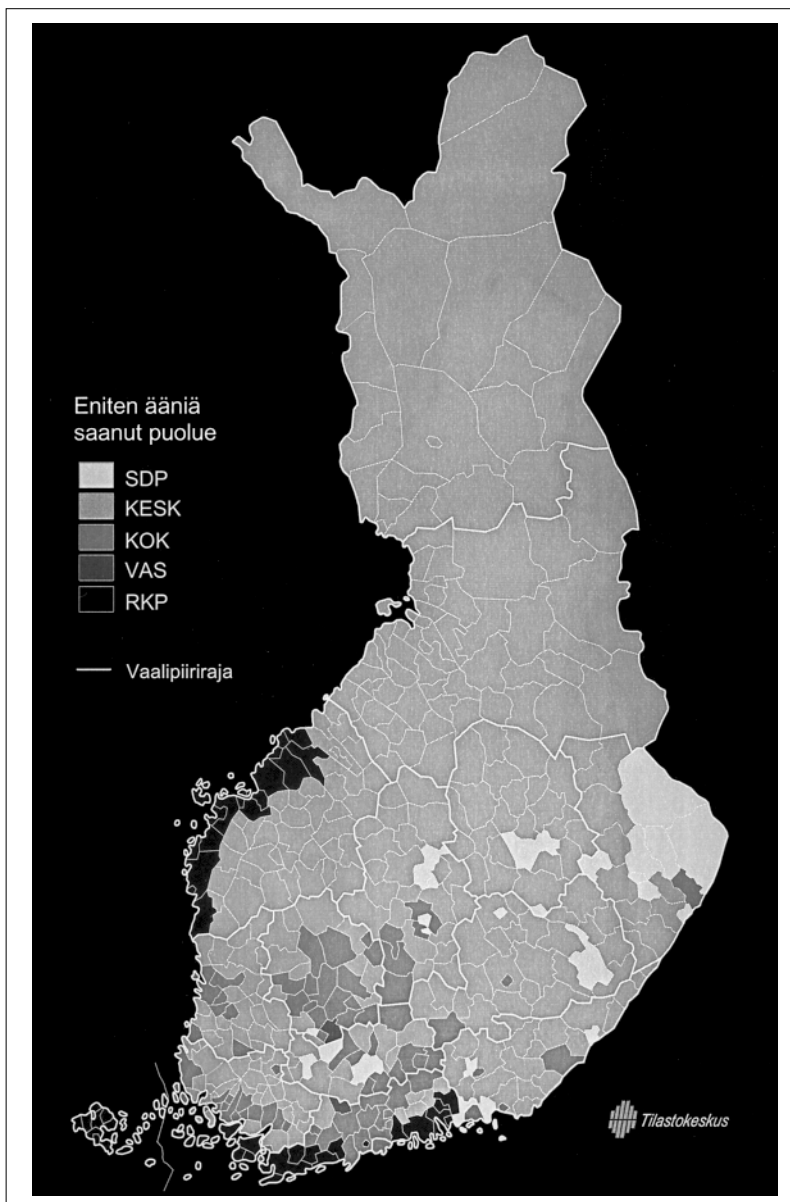
Europarlamenttivaalit ovat ongelma sekä äänestäjälle että tutkijalle. Ovathan ne ensimmäiset kansallisvaltion rajat ylittävät poliittisen edustuselimen vaalit. Niin kuin muissakin tämän kirjan tarkasteluissa osoitetaan, EP-vaaleissa ei ollut kyse samoista tekijöistä kuin kansallista edustuselintä valittaessa. Vaikka Suomi jaettiin neljään vaalialueeseen, toinen vaihtoehto eli koko maan pitäminen yhtenä vaalipiirinä toteutui Suomen kummassakin EP-vaalissa. Tämä on tehnyt paikallisten ehdokkaiden läpimenon

Kuvio 7.1
Eniten ääniä saanut puolue kunnittain
vuoden 1996 EP-vaaleissa

Kuvio 7.2
Eniten ääniä saanut puolue kunnittain
vuoden 1999 EP-vaaleissa

vaikeaksi, sillä kun taistellaan koko maan äänistä, valtakunnallinen tunnettavuus on melkein pä ehdoton valituksi tulon edellytys. Toinen mahdollisuus on äänten voimakas keskittäminen alueen omalle ehdokkaalle.

Maamme puolueiden kannatusta on perinteisesti kuvattu kartoilla, jotka osoittavat kunkin kunnan suurimman puolueen. Kartta-analyyseissa muodostuvat ongelmaksi kuntien asukastiheyden vaihtelut. Koska harvaan asutut alueet dominoivat karttaa, Suomen keskustan kannatus näkyy siinä varsin suurena. Sanottu vaikutus saataisiin poistetuksi käyttämällä asukasmääriin perustuvia karttoja, mutta tällaisia ei maassamme yleensä ole käytetty edes tutkimuksissa. Kuntien suuret kokoerot vaikeuttavat myös muita tämän esityksen analyyseja. Siksi onkin aina pidettävä mielessä, että tutkimusyksikköinä olevat kunnat eroavat hyvin paljon toisistaan. Vastaavasti ääniosuus, jonka jokin puolue on keskimäärin kunnissa saanut, saattaa poiketa paljonkin saman ryhmän koko maassa saamasta ääniosuudesta.

Molempia europarlamenttivaaleja leimasi edellä mainitusta syystä keskustan dominoiva asema Suomen poliittisella kartalla. Keskusta oli ainoa puolue, jolla oli monessa kunnassa ehdoton äänten enemmistö, ja lisäksi se oli suurin puolue melkein kaikissa entisissä maalaiskunnissa. Poikkeuksena olivat tässä suhteessa vain maamme ruotsinkieliset alueet. Jopa perinteisesti punainen Kemi muutti värinsä vuoden 1999 EP-vaaleissa.

Rkp:n vahva ja vakaa oma kannatusalue pysyi muuttumattomana maamme ruotsinkielisellä rannikkoalueella. Ainoastaan eräiden Uudenmaan kuntien kielisuhteiden muuttuminen kavensi sen kannatusaluetta, kun tämä määritetään kunnan suurimman puolueen mukaan.

Sdp:n huono vaalimenestys vuonna 1999 näkyy näilläkin kartoilla. Vuonna 1996 sillä oli vielä suurimman puolueen asema monissa kunnissa vahvoilla kannatusalueillaan Pohjois-Karjalassa, Kymenlaaksossa, Lappeenrannan–Imatran seudulla, Varsinais-Suomessa sekä puoluetta vahvasti kannattavilla teollisuuspaikkakunnilla. Vuonna 1999 se pystyi säilyttämään suurimman puolueen

asemansa parhaiten Pohjois-Karjalassa ja perinteisillä teollisuuspaikkakunnillaan. Suurimpana puolueena mitattu sd:n vaaleanpunaisuus katosi kokonaan Varsinais-Suomesta ja se väheni tuntuvasti puolueen valta-alueella Kymenlaaksossa.

Vuoden 1999 vaaleissa menestynyt kokoomus kasvatti omaa valta-alueitaan. Sillä on ollut perinteisesti suurimman puolueen asema eräissä Uudenmaan, Satakunnan, Pirkanmaan ja Etelä-Hämeen kunnissa. Vuonna 1999 se sai uusia alueita sosiaalidemokraateilta Varsinais-Suomessa, Satakunnassa ja Kymessä.

Puolueiden kannatus vaaliپیireittäin 1996 ja 1999

Vaikka koko maa olikin EP-vaaleissa yhtenä vaaliپیirinä, niin vaalien tuloksia on syytä tarkastella myös perinteisen vaaliپیirijaon pohjalta. Puolueiden organisaatiot eli vaalityötä johtavat elimet ovat vaaliپیirikohtaisia ja eri puolueiden ehdokasasettelussa oli ehkäpä tärkeimpänä ehdokkaiden valintakriteerinä juuri alueellisuus. Lisäksi valitsijat ovat eduskuntavaaleissa tottuneet äänestämään vaaliپیirikohtaisesti. Ehdokkaita tuli saada kummankin sukupuolen lisäksi myös maan eri osista. Näin toimittiin erityisesti kaikissa suurimmissa puolueissa.

Vaaliپیirikohtainen tarkastelu osoittaa, että puolueiden kannatus oli näissäkin vaaleissa keskittynyt niiden perinteisille kannatusalueille. Kuitenkin erot samana päivänä suoritettuihin kunnallisvaaleihin ovat huomattavat. Ahvenanmaan maakunnassa ei ole tehty vertailua, sillä kunnallisvaaleissa siellä on ehdolla vain joidenkin harvojen ryhmittymien edustajia. Suuri osa näistä eroista johtuu siitä, että useilla puolueilla ei ole ehdokkaita kaikissa kunnissa, jolloin niiden kannatuksen tulisikin olla suurempi EP-kuin kunnallisvaaleissa.

Sosiaalidemokraateilla oli EP-vaaleissa suurempi suhteellinen kannatus kunnallisvaaleihin verrattuna vain Pohjois-Karjalassa (+6,4 prosenttiyksikköä) ja Kymissä (+1,8). Nämä voitot selittyvät

Taulukko 7.1
Suurimpien puolueiden ääniosuudet vaalipiireittäin sekä erot
kunnallisvaaleihin vuonna 1996 (prosenttiyksikköä)

Vaalipiiri	SDP	KESK	KOK	VAS	VIHR	RKP	SKL	NUSU
Helsinki	20.7 -2.9	5.8 +2.1	26.1 -1.0	9.4 +1.7	17.7 -0.7	7.7 -1.2	2.3 -0.2	6.3 +1.2
Uusimaa	22.5 -3.6	10.6 +2.5	23.7 -1.1	8.6 +1.0	11.0 +2.6	11.5 -1.8	2.7 +0.6	5.3 +2.5
Turun etel.	24.9 -0.3	19.9 +1.8	21.6 -4.1	12.4 +0.6	8.0 +3.0	5.1 -0.6	1.6 -0.4	3.0 +2.0
Turun pohj.	24.1 -5.1	24.4 +1.6	24.0 -1.2	13.6 -1.5	4.2 +2.2	0.8 -	3.5 +0	1.7 +1.5
Hämeen etel.	23.4 -8.2	22.2 +6.4	26.4 -2.4	11.1 +1.7	6.7 +0.2	0.8 +0.8	2.6 +1.7	2.7 +2.2
Hämeen pohj.	22.2 -4.5	15.6 +3.6	25.9 -1.1	15.0 -0.5	7.9 +2.0	0.9 +0.6	3.0 -0.2	3.6 +2.8
Kymi	34.9 +1.8	21.0 +0.6	22.4 +0.4	5.8 +1.0	6.2 +1.9	0.9 +0.5	2.7 -1.8	2.6 +2.0
Mikkeli	22.7 -6.9	34.8 +2.3	21.4 +2.5	6.9 +2.6	4.8 +0.3	0.7 -	3.5 -0.8	1.9 +0.7
Pohjois-Karjala	39.9 +6.4	29.1 -2.9	9.9 -5.3	5.0 -0.4	4.3 +1.0	0.5 -	4.6 -0.9	0.9 -
Kuopio	15.3 -4.7	48.2 +12.7	11.9 -3.9	11.2 -3.5	4.0 -0.9	0.5 -	2.9 -0.9	1.5 +0.8
Keski-Suomi	22.3 -5.6	31.4 +2.9	15.6 -1.1	11.6 +0.3	5.6 +0.2	0.6 +0.5	7.1 +1.6	1.7 -
Vaasa	11.9 -4.1	34.6 +4.0	13.6 -3.6	5.6 +0.4	2.8 +0.7	21.3 +1.0	3.3 -1.3	0.8 +0.7
Oulu	12.8 -1.1	45.5 +0.3	13.6 +0.6	15.5 -1.3	4.6 +0.4	0.4 +0.4	1.5 +0	1.6 +1.0
Lappi	14.9 -2.1	45.6 +2.6	11.1 +0.1	18.3 -2.5	3.7 +2.2	0.3 -	1.1 +0	1.9 +1.9
Ahvenanmaa	3.5	10.3	0.5	0.7	2.2	80.0	0.7	0.1

Taulukko 7.2

Suurimpien puolueiden ääniosuudet vaalipiireittäin sekä erot eduskuntavaaleihin vuonna 1999 (prosenttiyksikköä)

Vaalipiiri	SDP	KESK	KOK	VAS	VIHR	RKP	SKL
Helsinki	15.8 -7.1	4.5 -1.6	30.1 +1.4	8.1 +0.8	26.8 +9.6	9.0 +0.1	2.5 -0.3
Uusimaa	16.9 -5.7	7.7 -3.0	31.6 +6.3	7.5 +1.9	18.0 +7.6	13.1 +1.8	2.2 +0.4
Varsinais-Suomi	18.5 -4.9	16.9 +0	27.3 +0.2	10.2 +1.7	14.9 +7.2	7.0 +2.0	1.9 -0.4
Satakunta	21.5 -6.4	23.7 +0	26.5 +4.4	12.5 +2.9	8.0 +5.7	0.6 -	2.1 -2.7
Häme	21.0 -7.3	19.3 +2.5	30.7 +4.4	8.0 -0.9	12.5 +6.2	0.6 -	3.5 -5.3
Pirkanmaa	16.9 -6.9	11.1 -3.6	31.2 +5.1	15.7 -0.3	13.8 +6.8	0.9 -	3.0 -1.6
Kymi	23.4 -8.8	26.8 +4.2	27.3 +2.5	4.8 +1.5	10.5 +5.1	0.8 -	2.6 -2.8
Mikkeli	21.7 -8.4	34.4 +0.9	23.2 +4.1	5.6 +2.1	8.6 +3.2	0.3 -	3.1 -2.9
Pohjois-Karjala	37.0 -0.2	27.0 -3.3	19.2 +7.1	4.6 -0.5	6.1 +1.9	0.1 -	2.7 -3.6
Kuopio	22.8 -3.2	35.7 +0	17.7 +1.7	8.8 -5.3	8.1 +3.5	0.3 -	2.3 -2.2
Keski-Suomi	22.2 -2.6	26.8 -3.8	23.4 +8.3	10.0 -2.5	10.3 +5.0	0.3 +0.1	3.1 -4.9
Vaasa	11.1 -3.6	35.5 +3.8	15.3 +1.5	4.3 -0.4	3.7 +1.6	23.8 +3.1	2.5 -3.0
Oulu	11.2 -1.8	46.4 +1.9	15.7 +4.6	13.0 -3.8	8.0 +2.1	0.2 -	1.6 -0.2
Lappi	13.9 +0.5	46.5 +3.7	11.8 +1.8	17.2 -9.9	7.0 +5.2	0.2 -0.1	0.9 -0.4
Ahvenanmaa	14.9	1.2	2.5	1.4	3.2	75.9	0.3

paikallisilla ehdokkailla. Yleisesti ottaen sdp sai EP-vaaleissa tuntuvasti vähemmän ääniä kuin kunnallisvaaleissa. Prosenttiyksikköinä mitattuna tappio oli suurin Hämeen eteläisessä vaalipiirissä (-8,2), jolla ei ollut omaa alueen ehdokasta. Äänimääristä vähennys oli vielä suurempi Vaasan vaalipiirissä (-4,1), eli sosiaalidemokraatit menettivät liki kolmanneksen kunnallisvaalien äänisaalistaan, vaikka alueella oli oma sdp:n ehdokas. Vai onko niin, ettei Pohjanmaalla äänestetä naista varsinkaan nuorta?

Keskusta sai EP-vaaleissa vähemmän ääniä kuin kunnallisvaaleissa ainoastaan Pohjois-Karjalassa. Huomattavin äänimäärän lisäys tapahtui Kuopiossa (+12,7) ja Etelä-Hämeessä (+6,4), mitkä voitot selittyvät vahvoilla alueellisilla ehdokkailla, jotka kummatkin tulivat valituiksi.

Kokoomus pystyi EP-vaaleissa saamaan neljässä vaalipiirissä suhteessa enemmän ääniä kuin kunnallisvaaleissa. Suurin lisäys oli Mikkeliissä (+2,5). Tuntuvasti vähemmän kannatusta kokoomuksen euroehdokkaat saivat kunnallisvaaleihin verrattuna Pohjois-Karjalassa, jossa puolue menetti yli kolmanneksen kunnallisvaalien äänisaalistaan, sekä Turun eteläisessä, Kuopion ja Vaasan vaalipiirissä.

Vasemmistoliitto sai yleisesti EP-vaaleissa enemmän kannatusta kuin kunnallisvaaleissa. Erityisen suurta kannatuksen kasvu oli Mikkelin vaalipiirissä (+2,6). Kannatustaan puolue menetti huomattavasti vain Kuopion ja Lapin vaalipiireissä.

Vihreille EP-vaalit olivat menestys verrattuna kunnallisvaaleihin. Vihreillähän ei ole ehdokkaita kaikissa kunnissa, joten tämä kannatuksen nousu on odotettavaakin. Helsinki, joka on sama alue sekä kunnallisvaaleissa että myös valtiollisena vaalipiirinä, oli sikäli erikoinen Kuopion ohella, että siellä vihreät saivat vähemmän kannatusta EP-vaaleissa kuin kunnallisvaaleissa.

Rkp:n kannatuksessa ei tapahtunut suuria muutoksia. Puolue sai yli prosenttiyksikön vähemmän kannatusta kunnallisvaaleihin verrattuna Helsingissä ja Uudellamaalla, mutta korjasi prosenttiyksikön voiton Vaasassa. Liekö syynä siellä puolueen EU-vastainen ehdokas?

Kristillisten kannatus oli rkp:n tavoin suhteellisen vakaa näissä kaksissa vaaleissa. Suurimmat äänimäärän lisäykset olivat Hämeen eteläisessä (+1,7) ja Keski-Suomessa (+1,6) ja suurin menetys Kymissä (-1,8). Nuorsuomalaiset saivat valovoimaisen, koko maassa tunnetun ehdokkaansa Jaakko Iloniemen turvin huomattavasti enemmän kannatusta europarlamentti- kuin kunnallisvaaleissa, joihin osallistui tämän puolueen ehdokkaita varsin harvoissa kunnissa. Puolue kaksinkertaisti ääniosuutensa kymmenessä vaalipiirissä.

Vuoden 1999 europarlamenttivaalien tuloksia verrataan taulukossa 7.2 samana vuonna pidettyjen eduskuntavaalien tuloksiin. Sosiaalidemokraatit menettivät EP-vaaleissa tuntuvasti kannatustaan. Tämä näkyy myös vaalipiirikohtaisessa tarkastelussa. Peräti neljässä vaalipiirissä äänten kato oli yli seitsemän prosenttiyksiköä, suurimmillaan Kymessä (-8,8). Vain yhdessä vaalipiirissä, Lapissa, puolue pystyi lisäämään osuuttaan annetuista äänistä (+0,5). Tämä selittynee taas omalla paikallisella ehdokkaalla.

Keskustan tulos verrattuna eduskuntavaaleihin oli erikoinen. Kuudessa vaalipiirissä puolue pystyi lisäämään suhteellista kannatustaan ja kolmessa suhteellinen kannatus oli muuttumaton. Viidessä vaalipiirissä puolueen suhteellinen kannatus laski verrattuna samana vuonna pidettyihin eduskuntavaaleihin. Suurin lisäys oli Kymissä (+4,2), mitä selittää tässäkin tapauksessa oma läpimennyt ehdokas. Eniten prosenttiyksiköittäin mitattuna puolue kärsi tappiota Keski-Suomessa (-3,8) mutta suhteellisesti suurin äänimäärän lasku oli Pirkanmaalla (-3,6), jossa vaalipiirissä puolue sai vain 11,1 % kaikista äänistä.

Kokoomuksen vaalivoitto näkyy myös tässä tarkastelussa. Puolue lisäsi suhteellista kannatustaan kaikissa vaalipiireissä. Suurinta lisäys oli Keski-Suomessa (+8,3) ja Pohjois-Karjalassa (+7,1). Selityksenä ovat taas omat paikalliset ehdokkaat. Pohjois-Karjalan tapauksessa ehdokas oli toki kotoisin Ranskan maalta, mutta häntä pidettiin yhä Tuupovaaran omana poikana.

Vasemmistoliiton vaalipiirikohtaiset ääniosuudet vaihtelivat Suomen keskustan tavoin tappioista voittoihin. Suurimmat mene-

tykset olivat Lapissa (-9,9) ja Kuopiossa (-5,3). Yli kahden prosenttiyksikön voittoja kirjattiin taas Satakunnassa (+2,9) ja Mikkelissä (+2,1). Lapissa puolueen kokema tappio oli poikkeuksellisen suuri, sillä se oli suurin 1996 tai 1999 koettu suhteellisen kannatuksen väheneminen saman vuoden vaaleista. Suurin voitto on ollut vuonna 1996 keskustan saama 12,7 prosenttiyksikön ääniosuuden kasvu Kuopion vaalipiirissä.

Vihreiden hyvä vaalimenetys näkyy tässäkin yhteydessä. Puolue lisäsi suhteellista kannatustaan kaikissa vaalipiireissä. Prosenttiyksiköittäin suurin kasvu oli Helsingissä (+9,6), jossa vaikuttivat molemmat valitut vihreiden ehdokkaat. Suhteellisesti kasvu oli paljon suurempaa maan muissa osissa. Puolue pystyi liki kaksinkertaistamaan suhteellisen ääniosuutensa eduskuntavaaleista peräti seitsemässä vaalipiirissä. Näyttää siltä, että vihreiden nuoret ja kosmopoliittisesti suuntautuneet äänestäjät eivät vierastaneet muiden puolueiden äänestäjien tavoin vaaliuurnilla käyntiä. Näin puolue sai äänillään korkean suhteellisen kannatuksen. Nythän kyseessä ei ollut kuten edeltävässä analyysissa puolueen vähäinen ehdokasmäärä, sillä kunnallisvaaleista poiketen vihreilläkin on ehdokkaansa toki kaikissa eduskuntavaalien vaalipiireissä, vaikka ei jokaisessa kunnassa kunnallisvaaleissa.

Vihreiden tavoin rkp pystyi lisäämään suhteellista kannatustaan näissä vaaleissa eduskuntavaaleihin verrattuna kaikkialla maassa Lappia lukuunottamatta. Tässäkin oli varmaan syynä tämän puolueen korkea vaaliosallistuminen, minkä seurauksena osuus kaikista äänistä nousi.

Kristillisten liitto koki suuria menetyksiä monessa vaalipiirissä. Tämä on osin odotettuaakin, sillä eduskuntavaaleissa varsin laajasti useissa vaalipiireissä kampanjoineet ehdokkaat eivät osallistuneet näihin vaaleihin. Kristillisten kahdesta ehdokkaasta äänet keskittiin vain toiselle, jolloin vahvaa alueellista efektiä ei pääse syntymään. Skl menetti yli puolet suhteellisesta kannatuksestaan kuudessa vaalipiirissä. Vain Uudellamaalla puolue pystyi lisäämään suhteellista kannatustaan. Tähän oli syynä pääehdokkaan kotikunta.

Puoluekannatuksen pysyvyys 1995–1999

Europarlamenttivaalien tulosten yhteyksiä muihin samaan aikaan suoritettuihin vaaleihin tarkastellaan ensiksi ajallisena kehityksenä, lähtien vuoden 1995 eduskuntavaaleista. Taulukossa 7.3 verrataan kunnittaisia ääniosuuksia, jotka puolueille annettiin neljissä vaaleissa 1996–1999, puolueiden vuoden 1995 eduskuntavaaleissa saamiin ääniosuuksiin. Tässä korrelaatiotarkastelussa nousee kaksi puoluetta kannatuksensa pysyvyydessä ylitse muiden, nimittäin rkp ja Suomen keskusta. Rkp:n kannatus, joka on laskettu vain niistä kunnista joissa puoluetta on äänestetty, on erittäin pysyvää. Sanottu pysyvyys on käynyt ilmi aikaisemmissakin tutkimuksissa (Sänkiahho 1972b, 213). Tämä enemmänkin kulttuuriliikkeenä kuin puolueena esiintyvä ilmiö on ainutkertainen Suomen politiikassa käytännössä. Onhan liikkeen sisällä erilaisia “puolueita”, sillä sen jäsen- ja kannattajakunta koostuu hyvin erilaisista fraktioista aina “äärioikeistosta” “vasemmistoon”. Kuitenkin tämän puolueen kannatuksen pysyvyys vaalista toiseen samansuuruisena on melkein pä uskomattoman kestävä. Toisaalta vaikuttaa ruotsinkielisen yhteisön voimakas yhteisöllisyys, jonka seurauksena ruotsinkielisten sosiaalinen pääoma on vahvempi kuin suomenkielisten. Tämä yhteisöllisyys kuvastuu ruotsinkielisten suurempana sosiaalisena tyytyväisyytenä.

Keskusta, joka on toinen “kotikentän” omaava puolue, on vakaan alueellisen kannatuksen puolue. Se pystyy vanhan ja tehokkaan järjestörakenteensa turvin saamaan kaikki kannattajansa uurnille. Sille onkin muodostunut ainoaksi suureksi ongelmaksi suuriin asutuskeskuksiin “maihinnousu”. Tätä operaatiota puolue on kauan yrittänyt, mutta vielä se ei ole siinä onnistunut. Keskustan alueellisen kannatuksen muuttumattomuus on kuitenkin selvästi alentunut vuosien 1966 ja 1970 vaaleista, joten tämä puolue ei saakaan enää kannattajiaan liikkeelle yhtä vankasti kuin muinoin. (Sänkiahho 1972b, 212–213)

Taulukko 7.3

Puolueiden kuntakohtaisen ääniosuuden pysyvyys verrattuna vuoden 1995 eduskuntavaaleihin sekä verrattaessa EP-vaaleja keskenään

	KV96	EP96	EK99	EP99	EP96/EP99
SDP	.92	.92	.95	.87	.88
KESK	.94	.96	.96	.96	.96
KOK	.87	.84	.92	.88	.90
VAS	.89	.90	.93	.84	.92
VIHR	.62	.77	.74	.69	.88
RKP ^a	.99	.99	.99	.99	.99
SKL	.65	.80	.84	.63	.63
LKP	.38	.39	.53	-	-

^a RKP:n arvot on laskettu niistä kunnista, joissa puoluetta äänestettiin eduskuntavaaleissa.

Näiden kahden puolueen pysyvän kannatuksen taustalla on myös voimakas yhdenmukaisuuden paine, mikä vallitsee niiden hallitsemissa kunnissa. Nämä puolueet ovat niitä harvoja, joilla on enemmistö monessa kunnassa. Suuri enemmistö on omiaan vakiinnuttamaan kannatusta ja helpottamaan myös kansalaisten vaaliosallistumista. Päinvastaisesti tapahtuu kunnissa, joissa vallitsee kova ristipaine monen tasavahvan puolueen taistellessa vaaleissa. (Allardt 1956) Tällainen tilannehan on tavallinen niissä asutuskeskuksissa, joissa vallasta kamppailevat sdp, kokoomus ja vasemmistoliitto.

Sanotut kolme puoluetta: sdp, kokoomus ja vasemmistoliitto, omaavat nekin varsin vakaan alueellisen kannatuksen. Näillä kolmella puolueella oli kuitenkin heikentynyt yhteys kesäkuun

1999 EP-vaaleihin vuoden 1995 eduskuntavaaleista. Vasemmistoliitto ei ole pystynyt omimaan sitä edeltäviltä liikkeiltä niiden vankkaa ja pysyvää alueellista kannatusta. On myös otettava huomioon, että taulukon 7.3 korrelaatiotarkastelu ei kerro mitään mahdollisista suuristakin alueellisen kannatuksen muutoksista, jotka vaalien tulosten mukaan ovat kohdanneet kaikkia edellä mainittuja puolueita tasaisesti maan eri osissa. Näinollen sd:n ja kokoomuksen suuret kannatusmuutokset olivat alueellisesti samansuuruisia eri osissa maata.

Kun vielä vuosina 1966 ja 1970 näiden kolmen puolueen alueellinen kannatus oli hyvinkin pysyvää (kannatuskorrelaatiot vaalien välillä yleensä .95 ja ylikin), niin tämä pysyvyys on nyt laskenut uudelle tasolle. (Sänkiahho 1972b, 212–214) Leiri-Suomessa luokkajako piti kunkin puolueen äänestäjäkunnan tiukasti ”omassa pilttuussaan”, mutta uudessa postmodernissa maailmassa äänestäjät kirmailevat suhteellisen vapaasti puolueesta ja ehdokkaasta toiseen.

Vihreiden ja kristillisten alueellinen kannatus on ollut tuntuvasti alttiimpi muutoksille kuin edellä mainittujen puolueiden. Esitettyjen tulosten mukaan ei näillä puolueilla ole yhtä vankkaa kannattajakuntaa kuin muilla puolueilla, joten ne joutuvat aina vaaleissa rekrytoimaan taaksensa suuren joukon uusia äänestäjiä (ensi kertaa äänestäviä, entisiä nukkuvia tai muilta voitettavissa olevia). Yleisesti ottaen vaalien puoluekohtaiseen tulokseen vaikuttaa maassamme puolueen oman perinteisen kannattajajoukon mobilisointi äänestämään vanhaa ja tuttua puoluetta. Uudet äänestäjät ovat joissakin erityisissä tilanteissa olleet ratkaisevia, esimerkiksi vihreiden nousun aikoina, jolloin nuorten äänestysaktiivisuus oli vielä korkea. Muilta puolueilta voitetuilla äänillä on melkein pä marginaalinen merkitys vaalien lopputuloksen kannalta.

Vihreiden ja kristillisten osalta on havaittavissa, samoin kuin edellä mainittujen kolmen puolueen osalta, että vuoden 1999 europarlamenttivaalien ääniosuuksien yhteys vuoden 1995 eduskuntavaalien tulokseen oli vähäisempi kuin oli muiden vaalien yhteys vuoden 1995 vaaleihin. Poikkeuksena oli vihreiden kannatus

vuoden 1996 kunnallisvaaleissa, mikä alhainen kannatuskorrelaation arvo selittyy sillä, että kunnallisvaaleissa vihreillä ei ole kaikissa kunnissa omia ehdokkaita.

Liberaalinen kansanpuolue on oma lukunsa tässä tarkastelussa. Se ei ole pystynyt vakiinnuttamaan mitään selkeää alueellista kannatusta, mikä osaltaan myös selittää tämän vanhan ja kunniakkaan liikkeen poliittista loppua nyt tarkasteltavana ajanjaksona.

Kannatuksen perimä toistuu myös, kun tarkastellaan maasamme pidettyjä kaksia europarlamenttivaaleja. Näiden vaalien keskinäisten kannatuskorrelaatioiden arvot seuraavat hyvin muita taulukossa 7.3 esitettyjä vaalien välisiä suhteita. Suuresta äänestäjäkadosta huolimatta puolueet näyttävät varsin hyvin pystyneen pitämään oman suhteellisen kannatuksensa muuttumattomana näissä kaksissa vaaleissa, vaikka äänestysosanotto puolittui ja vaikka eri ehdokkaiden merkitys onkin EP-vaaleissa huomattava, ehkäpä merkittävämpi kuin muissa Suomen vaaleissa presidentinvaaleja lukuunottamatta. Nämä molemmat vaalit ovatkin kehittyneet enenevässä määrin liki henkilövaaleiksi. Tätä korostaa myös se seikka, että vaaleja edeltävissä ennusteissa mitataan ehdokkaiden henkilökohtaista kannatusta eikä vain puoluekannatusta kuten eduskunta- ja kunnallisvaaleissa.

Kun maamme ensimmäiset europarlamenttivaalit suoritettiin kunnallisvaalien yhteydessä vuonna 1996, äänestysprosentti oli toista luokkaa kuin toisissa EP-vaaleissa. Taulukossa 7.4 on laskettuna kuntakohtaisten ääniosuuksien väliset korrelaatiot kunkin puolueen osalta samana päivänä (1996) tai samana vuonna (1999) suoritetuissa vaaleissa. Vuonna 1999 EP-vaalit jäivät paljolti eduskuntavaalien varjoon. Juuri kun oli suoriuduttu edeltävistä vaaleista ja niitä seuranneista hallitusneuvotteluista, olivat tulossa uudet vaalit, joita jo osaltaan varjostivat tulevat presidentinvaalit, sillä olihan jo suuri osa potentiaalisista ehdokkaista kampanjoinut pitkään ja sd ja vihreät olivat jo nimenneetkin oman ehdokkaansa.

Lokakuussa 1996 toimitetuissa kaksissa vaaleissa yhteydet olivat suurelta osin samoja kuin ne, mitkä kävivät ilmi jo edellä kuvattaessa kannatuksen ajallista kehitystä, ja tämä toistui vuonna

Taulukko 7.4
Samana päivänä tai samana vuonna toimitettujen
vaalien kannatusyhteydet EP-vaaleihin

	96 KV/EP	99 EK/EP
SDP	.87	.86
KESK	.95	.94
KOK	.87	.86
VAS	.90	.83
VIHR	.64	.77
RKP ^a	.99	.99
SKL	.62	.67
LKP	.44	-

^a RKP:n arvot on laskettu niistä kunnista, joissa puolueella oli kannatusta.

1999. Rkp ja keskusta ovat tässäkin tarkastelussa aivan omassa kastissaan, sillä niiden ääniosuudet eivät paljonkaan vaihdelleet näissä vaaleissa. Niiden osalta ei ole nähtävissä suurtakaan ehdokaiden vaikutusta europarlamenttivaalien tulokseen.

Vasemmistoliitto, kokoomus ja sdp vuorostaan seurasivat näitä kahta puoluetta kannatuksensa samanlaisuudessa. Kuten edelläkin, oman ryhmänsä muodostavat taas vihreät ja kristilliset, joilla ei vuonna 1996 ollut omia ehdokkaita kaikissa kunnissa. Tämän vuoksi vihreiden kuntakohtaisen vaalikannatuksen samanlaisuus vuoden 1999 kaksissa vaaleissa olikin tuntuvasti suurempi kuin se oli vuonna 1996, sillä eduskuntavaaleissa oli kaikissa maamme kunnissa mahdollisuus äänestää vihreiden ehdokkaita. Vai joko vihreistäkin on muodostunut perinteellisen kannattajakunnan omaava puolue?

Puolueiden ääniosuuksien yhteydet

Korrelaatiokertoimien avulla on myös analysoitu puolueiden alueellista kannatusta niin, että kunnittaisten prosenttikannatusten väliset kertoimen arvot osoittavat, onko joidenkin puolueiden kannatus keskittynyt samoihin kuntiin (suuret positiiviset arvot) vai ovatko puolueet saaneet kannatuksensa täysin eri alueilta (suuret negatiiviset arvot). Taulukosta 7.5 havaitaan ensinnäkin, että äänestysprosentti oli varsin erilaisessa suhteessa eri puolueiden kannatukseen näissä kahdessa samaan aikaan suoritetussa vaalissa. Tätä selittää se, että EP-vaaleissa oli äänioikeutettuja enemmän, koska niissä saivat äänestää monet ulkosuomalaiset, joilla ei ollut äänioikeutta kunnallisvaaleissa, sekä äänestäjiksi rekisteröityneet kaikkien EU-maiden Suomessa kirjoilla olevat kansalaiset. Samalla EP-vaaleissa oli osin edellä mainitusta syystä alempi äänestysosallistuminen kuin kunnallisvaaleissa.

Kunnallisvaaleissa havaitaan edellä mainitun ristipainehypoteesin selkeästi todentuneen rkp:n äänestäjien osalta. Äänestysprosentin ja rkp:n kannatuksen välinen yhteys on todella korkea. Keskusta ei pääse läheskään samalle tasolle, vaikka senkin kannatuksen yhteys äänestysprosenttiin on positiivinen. Keskustan asema ei olekaan yhtä dominoiva kuin rkp:n omilla ydinalueillaan. Onhan rkp:lla erityisesti maaseudulla suojanaan ”kannatusmuurinsa” lisäksi kielimuurikin. Helsingissä puolue on kilpailuasetelmassa muiden puolueiden kanssa, jolloin myös suuri määrä suomenkielisiä äänestää siellä rkp:n ehdokkaita. Ruotsinkielisten suomenkielisiä korkeampi äänestysaktiivisuus on käynyt ilmi myös koko valitsijakuntaa koskevassa vuoden 1987 eduskuntavaaleja käsittelevässä tutkimuksessa. (Martikainen 1988, 33–34)

Sosiaalidemokraatit ja vihreät pystyivät huonosti aktivoimaan omia kannattajiaan, sillä niiden kannatusalueiden yhteys äänestysprosenttiin on korkean negatiivinen. Tämä sdp:n ja vihreiden aktivoimisongelma on tullut esiin muissakin tutkimuksissa.

Rkp:n kannatus oli täysin erillään muista puolueista, eniten kokoomuksesta. Ainoastaan kristillisillä ei ollut mitään alueellisen

Taulukko 7.5
Puolueiden kunnittaisten ääniosuuksien yhteydet vuoden 1996
kunnallis- ja EP-vaaleissa

	Ään%	SDP	KESK	KOK	VAS	VIHR	RKP	SKL
<i>Kunnallisvaalit 1996</i>								
SDP	-.45							
KESK	.18	-.49						
KOK	-.16	.35	-.27					
VAS	-.23	-.13	.01	-.11				
VIHR	-.36	.29	-.43	.27	.07			
RKP ^a	.81	-.77	-.45	-.86	-.67	-.59		
SKL	-.19	.12	-.03	-.07	-.13	-.01	-.12	
LKP	-.13	.10	-.13	.04	.15	.03	-.38	.03
<i>Euroopan parlamentin vaalit 1996</i>								
SDP	-.25							
KESK	.13	-.58						
KOK	.11	.40	-.37					
VAS	-.23	-.08	.03	.02				
VIHR	-.13	.47	-.59	.53	.11			
RKP ^a	.27	-.78	-.55	-.91	-.75	-.75		
SKL	-.11	.13	-.11	-.09	-.16	-.10	.04	
LKP	-.10	.27	-.17	.14	.05	.13	-.64	.16

^a RKP:n arvot laskettu niistä kunnista, joissa puoluetta äänestettiin kunnallisvaaleissa.

kannatuksen yhteyttä rkp:n kannatukseen. Rkp muodostaa Suomen poliittisella kartalla täysin oman enklaavin, johon alueeseen ei muilla puolueilla ole asiaa. On osin ihmeellistä, että tämä rkp:n segregoituminen oli vuonna 1996 voimakkaampaa europarlamentti- kuin kunnallisvaaleissa, sillä olisi olettanut, että kunnallisvaaleissa, jotka juuri ovat tärkeitä alueellisesti hegemonisessa asemassa olevalle puolueelle, tämä omaleirisyyks olisi suurempaa kuin vahvasti henkilöpainotteisissa EP-vaaleissa.

Keskusta muodostaa myös varsin omintakeisen vahvuusalueensa. Sen ääniosuudet eivät ole merkittävässä positiivisessa yhteydessä yhdenkään toisen puolueen kanssa eivätkä sen negatiivisetkaan yhteydet muihin puolueisiin olleet rkp:n luokkaa. Keskustaa kannatettiin selvästi eri alueilla kuin sd:ta, vihreitä ja rkp:ta. Myös sen kertoimet olivat itsearvoiltaan suurempia EP- kuin kunnallisvaaleissa, mitä selittää se seikka, että keskusta oli kristillisten ja eräiden pienten ryhmien kanssa EU-vastainen puolue vuoden 1994 kansanäänestyksessä. (Sänkiäho 1994) Edeltävien tutkimusten mukaan EU-vastaisuus vaikutti puolue- ja ehdokasvalintaan vuoden 1996 eurovaaleissa. (Borg 1997, vrt. myös taulukko 4.1)

Edellämainittujen yhteyksien lisäksi on syytä panna merkille, että sd ja kokoomus olivat läheisissä kannatussuhteissa toisiinsa, ja näihin kahteen olivat läheisessä yhteydessä myös vihreät. Nämä puolueet siis saivat kannatuksensa samoista kunnista, toisin sanoen asutuskeskuksista. Vasemmistoliiton kannatus ei ollut huomattavassa yhteydessä mihinkään muuhun puolueeseen lukuunottamatta jo edellä todettua toisleirisyyttä rkp:n kanssa. Kristillisen liiton kannatus ei korreloitunut muihin, paitsi negatiivisesti lkp:n kannatukseen, eli myös Skl:lla oli vasemmistoliiton tavoin varsin ominintakeinen kannatuspohja.

Vuoden 1999 vaalituloksissa toistuivat osin samat yhteydet kuin vuonna 1996. Niiden korrelaatiokertoimet esitetään taulukossa 7.6. Nyt kuitenkin, vuoden 1996 tuloksista poiketen, rkp:n ääniosuuksilla ei ollutkaan vahvaa yhteyttä äänestysprosenttiin. Toisin sanoen ristipainehypoteesi ei tässä kohden todentunut entiseen

Taulukko 7.6
Puolueiden kunnittaisten ääniosuuksien yhteydet
vuoden 1999 eduskunta- ja EP-vaaleissa

	Ään%	SDP	KESK	KOK	VAS	VIHR	RKP
<i>Eduskuntavaalit 1999</i>							
SDP	-.15						
KESK	.15	-.50					
KOK	.20	.34	-.41				
VAS	-.19	-.16	-.05	-.13			
VIHR	-.09	.32	-.50	.50	-.01		
RKP ^a	-.32	-.24	-.65	-.62	-.29	-.18	
SKL	.01	.21	-.13	-.02	-.19	-.08	.06
<i>Euroopan parlamentin vaalit 1999</i>							
SDP	-.38						
KESK	.05	-.49					
KOK	-.01	.38	-.45				
VAS	-.28	.06	-.12	.04			
VIHR	-.04	.36	-.58	.64	.15		
RKP ^a	.23	-.26	-.64	-.55	-.39	-.23	
SKL	-.19	.20	-.08	.12	-.11	-.01	-.06

^aRKP:n arvot on laskettu niistä kunnista, joissa puoluetta äänestettiin eduskuntavaaleissa.

malliin. Toisaalta on otettava huomioon, että rkp:n kannatusluvut vuodelta 1999 sisältävät paljon enemmän kuntia kuin oli mukana vuoden 1996 kunnallisvaaleissa. Kunnallisvaaleissa vain harvoissa

kunnissa (63) oli mahdollista äänestää rkp:n ehdokkaita, kun taas eduskuntavaaleissa tähän pystyy neljän vaalipiirin kaikissa kunnissa (145). Tämän vuoksi rkp:n luvut sisältävät jälkimmäisessä analyysissä kuntia, joissa puolueen kannatus on varsin marginaalista. Toki EP-vaaleissa pystyi koko maassa äänestämään rkp:n ehdokkaita, mutta perinteisesti tämän puolueen kannatusta on vain niissä vaalipiireissä, joissa se on osallistunut eduskuntavaaleihin (ks. taulukot 7.1 ja 7.2).

Eduskuntavaaleissa näyttävät kokoomus ja keskusta, siis vuoden 1995 vaalien häviäjät ja nyt voittajiksi nousseet, pystyneen muita paremmin aktivoimaan oman kannattajakuntansa. Passiivisina näyttävät sen sijaan olleen rkp:n, vasemmistoliiton ja sdp:n kannattajat. Europarlamenttivaaleissa oli rkp ainut selkeästi omiaan mobilisoinut puolue, kun taas sdp ja vasemmistoliitto kärsivät varsin suuresti kannattajiensa passiivisuudesta.

Tästä muuttuneesta analyysipohjasta huolimatta taulukosta 7.6 käy vieläkin ilmi rkp:n ja muiden puolueiden kannatuksen keskittyminen eri alueille. Vuonna 1999 eivät vihreiden ja sdp:n kannatukset kuitenkaan hylkineet rkp:n kannatusta alkuunkaan siinä määrin kuin vuonna 1996.

Keskustan oma kannatusreviiri oli vuonna 1999 yhtä selkeä kuin vuonna 1996, ja nytkin reviiri oli hieman vahvempi europarlamentti- kuin eduskuntavaaleissa. Sdp:n, vihreiden ja kokoomuksen alueellisen kannatuksen samankaltaisuus näkyy näissäkin luvuissa. EP-vaaleissa kokoomuksen ja vihreiden välinen arvo (.64) on korkein positiivinen (alueellinen samanlaisuus) korrelaatio-kertoimen arvo mitä näissä neljissä analysoiduissa vaaleissa on tullut esiin.

Vasemmistoliiton ja kristillisten kannatuksen riippumattomuus muista tulee jälleen ilmi taulukosta 7.6. Kristillisen liiton kannatus oli kuitenkin selvästi enemmän nyt kuin vuonna 1996 sidoksissa sosiaalidemokraattien kannatukseen ja yhä edelleen irti vasemmistoliiton kannatuksesta.

Tarkasteltaessa sitä kunnittaista suhteellisen kannatuksen muutosta, joka tapahtui kaksien europarlamenttivaalin välillä,

Taulukko 7.7
Ääniosuuksien pysyvyys vuosien 1999 ja 1996
europarlamenttivaalien välillä kunnittain

	Ään%	SDP	KESK	KOK	VAS	VIHR	RKP	Keski- arvo	Hajonta
<i>Suhteellinen muutos 1999–1996</i>									
Ään%								-28.0	3.8
SDP		-.06						-2.6	4.3
KESK		.12	-.31					-.1	6.1
KOK		-.14	-.14	-.55				3.8	4.2
VAS		-.03	-.21	-.17	.05			-1.4	2.3
VIHR		-.10	-.23	-.30	.21	-.05		2.8	2.5
RKP ^a		.23	-.24	-.12	-.12	.06	-.12	.6	2.7
SKL		-.00	-.16	-.14	-.08	-.09	.04	-.8	2.3

^a RKP:n arvot on laskettu niistä kunnista, joissa puoluetta äänestettiin eduskuntavaaleissa.

havaitaan taulukosta 7.7, että vaikka keskustan suhteellinen kokonaiskannatus pysyi liki muuttumattomana, sen ääniosuuksissa tapahtui suuria muutoksia eri kunnissa. Suhteellisen kannatuksen muutoksen hajonta oli peräti 6,1 prosenttiyksikköä. Tämä arvo on jopa suurempi kuin hajonta oli kuntien äänestysprosentin vaihtelussa. Maamme kuntien äänestysprosentin keskiarvo laski vuonna 1999 peräti 28 prosenttiyksikköä pienemmäksi kuin se oli vuonna 1996. Keskustan ääniosuuksien muutoksen vaihteluväli oli todella huomattava (+29 – -20 prosenttiyksikköä).

Edellä osoitettu äänestysaktiivisuuden ja rkp:n ääniosuuden suhde näkyy tässäkin analyysissä. Jälleen niissä kunnissa, joissa äänestysprosentti laski vain vähän, rkp menestyi suhteellisesti paremmin vuonna 1999 kuin vuonna 1996. Vihreät eivät nyt

kärsineet alhaisesta äänestysaktiivisuudestaan yhtä paljon kuin muissa vaaleissa. Edeltävien tutkimusten mukaanhan tämän puolueen ja rkp:n kannattajat ovat muita useammin hakeneet samastumiskohteensa maan rajojen ulkopuolelta, joten he näkevät EU:ssa myös selkeän kulttuurisen ulottuvuuden. (Sänkiaho & Säynäsallo 1994a, 107–109)

Korkein kahden puolueen kannatusmuutosten välinen korrelaatio on keskustan ja kokoomuksen välinen -.55. Tämän korrelaation mukaan kokoomus lisäsi suhteellista ääniosuuttaan erityisesti siellä, missä keskusta hävisi ja päinvastoin: kokoomus menetti kannatustaan kunnissa, joissa keskusta pystyi kartuttamaan ääniosuuttaan. Samankaltainen yhteys keskustan kannatuksen muutoksilla oli myös sdp:n ja vihreiden kannatuksen muutoksiin, joskaan näiden puolueiden osalta keskinäiset riippuvuudet eivät olleet yhtä suuria.

Sdp:n poikkeuksellisen suurta vaalitappiota eivät siis selitä puolueen menetykset yksinomaan kokoomukselle tai muullekaan tietylle puolueelle, vaan sosiaalidemokraattien suhteellisen kannatuksen väheneminen oli jonkinlaisessa yhteydessä kaikkiin analyysissä mukana oleviin puolueisiin.

Kokoomuksen ääniosuuksien muutokset liittyivät paitsi voimakkaan negatiivisesti keskustan kannatusmuutoksiin myös positiivisesti vihreiden kannatusmuutoksiin. Kokoomus ja vihreät pystyivät vuonna 1999 lisäämään suhteellista ääniosuuttaan samoilla alueilla eli maamme asutuskeskuksissa.

Äänen keskittyminen valituille ehdokkaille

Seuraavassa tarkastellaan valittujen ehdokkaiden kannatusta erityisesti kotivaalipiirissään. Onhan vaalipiiri keskeinen vaalityön toiminta-alue, jonka puitteissa suurin osa valituista ehdokkaista on jo joutunut tekemään töitä kansanedustajain vaaleissa. Vuotta 1996 koskevassa analyysissä havaitaan (taulukko 7.8), että äänestäjät keskittivät äänensä huomattavassa määrin valituksi

tulleille ehdokkaille. Useassa puolueessa valitut saivat yli 70 prosenttia puolueelle annetuista äänistä. Vuoden 1991 eduskuntavaaleissa vastaava prosentti oli 50. Europarlamenttivaaleissa näyttää äänten keskittyminen siis tuntuvasti eduskuntavaaleja suuremmalta. Tähän ovat yhtenä syynä EP-vaalien suuret vaalikulut, sillä vain harvalla ehdokkaalla on taloudellisia mahdollisuuksia kampanjoida koko maassa. Nämä usein pääkaupunkiseudulle keskittyvät ehdokkaat, jotka monesti ovat jo muutoinkin julkisuudesta tunnettuja, saavat näinollen tasaista kannatusta koko maassa.

Yhtenä tärkeänä äänten keskittämistekijänä voidaan pitää myös ennen vaaleja julkaistuja mielipidemittauksia. Europarlamenttivaaleihin liittyy sellainen piirre, että vaaleja edeltävissä kannatusmittauksissa ei ilmoiteta ainoastaan puolueiden arvioituja kannatusosuuksia, vaan lisäksi lehdissä käsitellään hyvinkin laajasti myös eri ehdokkaiden kannatusta. Tämän vuoksi EP-vaalien äänestäjillä oli jo etukäteen kuva siitä, ketkä ehdokkaat olivat potentiaalisia läpimenijöitä.

Erityisen huomattavasti äänet keskittyivät vuonna 1996 keskustan ja vasemmistoliiton listoilta valituille ehdokkaille. Vasemmistoliiton äänten keskitys johtuu Esko Seppäsestä, jolle annettiin poikkeuksellisen suuri osuus hänen oman puolueensa kaikista äänistä. Seppänen sai suurta etua hallituksen juuri vaalien edellä tekemästä markan ecu-liitännästä, mitä voimakkaasti vastustanut Seppänen pystyi hyödyntämään omassa kampanjassaan. Keskusta ja rkp ovat perinteisesti olleet puolueita, joiden äänestäjät ovat eduskuntavaaleissa halunneet äänestää varmasti läpimeneviä ehdokkaita. Näiden puolueiden äänestäjät ovatkin ilmoittaneet haastattelututkimuksissa, että he pitävät läpimenomahdollisuutta yhtenä keskeisenä ehdokkaan valinnan perustana. Vuoden 1991 eduskuntavaaleissa yli 60 prosenttia keskustan ja rkp:n äänestäjistä piti varmana oman ehdokkaansa läpimenoa. (Pesonen ym. 1993, 371)

Vihreiden Heidi Hautala pystyi keräämään suuren osan puolueensa äänistä, sillä jo etukäteen oli melko selvää, että vihreistä

Taulukko 7.8

*Vuonna 1996 valittujen europarlamentaarikkojen
henkilökohtaisten äänten osuus puolueen äänistä koko maassa
ja omassa vaalipiirissä sekä omassa vaalipiirissä saatujen
äänten osuus heidän kaikista henkilökohtaisista äänistään
(prosentteina)*

	Koko maa: omat äänet/ puolueen äänet	Vaalipiiri: omat äänet/ puolueen äänet	Yhteensä: vaalipiiri/ koko maa
Kirsi Piha	32.4	38.4	16.6
Marjo Matikainen-Kallström	17.0	27.7	29.2
Raimo Ilaskivi	8.8	14.5	23.1
Jyrki Otila	5.3	23.9	46.9
KOK yhteensä	63.5		
Paavo Värynen	28.8	33.0	7.7
Sirkka-Liisa Anttila	20.6	62.5	17.4
Mirja Rynnänen	15.7	76.5	46.1
Kyösti Virrankoski	9.9	64.5	89.2
KESK yhteensä	75.0		
Pertti Paasio	24.6	59.4	25.1
Jörn Donner	16.7	28.2	27.0
Riitta Myller	13.5	91.3	40.4
Reino Paasilinna	11.2	22.7	21.1
SDP yhteensä	66.0		
Esko Seppänen	64.4	62.1	9.4
Outi Ojala	8.5	27.1	31.0
VAS yhteensä	72.9		
Heidi Hautala	49.0	53.4	27.6
Astrid Thors	30.6	38.0	18.1

menisi läpi vain yksi ehdokas. Rkp:n sisällä käytiin selkeä vaalitaisto, sillä valittu ehdokas sai vain 30,6 prosenttia puolueensa äänistä. Rkp:n sisällä taistelivat keskenään myös EU:n kannattajat ja vastustajat.

Taulukosta 7.8 näkyy, että neljän ehdokkaan läpimeno oli vuonna 1996 suurelta osin kiinni heidän omasta vaalipiiristään saamistaan äänistä. He saivat koko äänisaalistaan yli 40 prosenttia tältä yhdeltä alueelta. Nämä vaalipiirit eivät ole – Kyösti Virrankosken Vaasaa lukuunottamatta – edes mitään suuria, lukumääräisesti huomattavan äänestäjäpotentiaalin omaavia alueita. Yleisehdokkaista sen sijaan Paavo Väyrynen ja Seppänen saivat alle kymmenen prosenttia äänistään kotivaalipiirissään.

Valittujen joukossa oli peräti seitsemän, jotka osoittautuivat maakunnallisiksi ehdokkaiksi saatuaan omassa vaalipiirissään yli puolet puolueensa äänisaaliista. Yksi ehdokas (Seppänen) sai omassa vaalipiirissään suhteellisesti vähemmän puolueensa äänistä kuin hän sai koko maassa. Todellinen “maakuntakeisarinna” oli Pohjois-Karjalan Riitta Myller, jonka äänisaalis sdp:n äänistä oli vaalipiirissä 91,3 prosenttia. Yli seitsemänkymmenen prosentin osuuden puolueensa äänistä sai lisäksi keskustan Mirja Rynänen Kuopion vaalipiirissä. Keskustan ehdokkaiden maakuntahenkisyys näkyi myös siinä, että Kyösti Virrankoski (64,5 %) ja Sirkka-Liisa Anttila (62,5 %) olivat omissa vaalipiireissään perinteisen keskustalaisen äänen keskittämisen kohteina. Ehdokkaista Virrankoski tulikin valituksi nimenomaisesti oman vaalipiirinsä äänillä. Valintaa edelsi suomenkielisellä Pohjanmaalla Virrankosken valinnan puolesta käyty mittava kampanja, johon oli valjastettu kaikki keskustalaiset voimat maakuntalehti Ilkasta lähtien.

Esitetyt tulokset varmentavat jo edellä luvussa 4 esitetyt, haastatteluihin perustuvat tiedot, joiden mukaan erityisesti keskustalaisten äänestäjien päätöksiin vaikuttivat vuonna 1996 maatalous- ja aluepolitiikkaan liittyvät asiat.

Vuoden 1999 europarlamenttivaaleissa äänen keskittyminen valituille edustajille lisääntyi huomattavasti edellisiin vaaleihin verrattuna. Tämän aiheutti varsinkin vaaliliitto, jonka rkp ja kristil-

Taulukko 7.9

*Vuonna 1999 valittujen erueparlamentaarikkojen
henkilökohtaisten äänten osuus puolueen äänistä koko maassa
ja omassa vaalipiirissä sekä omassa vaalipiirissä saatujen
äänten osuus heidän kaikista henkilökohtaisista äänistään
(prosentteina)*

	Koko maa: omat äänet/ puolueen äänet	Vaalipiiri: omat äänet/ puolueen äänet	Yhteensä: vaalipiiri/ koko maa
Marjo Matikainen-Kallström	34.2	39.3	28.1
Ari Vatanen	18.7	-	-
Ilkka Suominen	12.2	15.3	21.0
Piia-Noora Kauppi	5.8	30.8	25.5
KOK yhteensä	70.9		
Paavo Väyrynen	24.2	36.6	9.2
Kyösti Virrankoski	18.9	83.1	67.7
Samuli Pohjamo	9.6	53.7	36.3
Mikko Pesälä	9.1	47.8	25.3
KESK yhteensä	61.8		
Reino Paasilinna	28.9	45.3	19.4
Riitta Myller	21.6	93.9	27.1
Ulpu Iivari	10.9	22.3	25.5
SDP yhteensä	61.4		
Heidi Hautala	69.3	70.6	28.6
Matti Wuori	16.1	19.4	33.8
VIHR yht.	85.4		
Esko Seppänen	53.2	53.0	12.6
Astrid Thors	96.4	98.1	19.1
Eija-Riitta Korhola	94.8	97.0	15.1

liset solmivat keskustan kanssa, jolloin kummankin pienen vaali-liittokumppanin äänet keskittyivät liki kokonaan puolueen pää-ehdokkaalle. Niiden yhteensä kolme muuta ehdokasta olivat tavanomaisia "täyte-ehdokkaita", jotka eivät käyneet todellista vaalikampanjaa. Tämän ohella keskittyminen lisääntyi suuresti kokoomuksessa ja vihreillä, joiden valituksi tulleet ehdokkaat saivat yli 70 prosenttia puolueen äänistä. Hautala puolestaan sai yksin 69,3 prosenttia vihreiden äänistä, sillä ennakkoon oli arveltu, että tämä puolue saa vain yhden paikan Euroopan parlamentissa.

Keskustassa ja sdp:ssä äänet hajaantuivat nyt enemmän kuin 1996. Niille oli ennakoitu osin parempaa vaalitulosta, minkä perusteella äänestäjät myös pitivät useampia ehdokkaita mahdollisina läpimenijöinä.

Oman vaalipiirin äänten merkitys ehdokkaiden koko ääni-saaliissa väheni, sillä nyt vain Virrankoski (67,7 %) sai omassa vaalipiirissään enemmän kuin 40 prosenttia kaikista äänistään. Yli kolmenkymmenen prosentin osuuden sai lisäksi kaksi muuta ehdokasta, Samuli Pohjamo ja Matti Wuori. Kaikki kolme olivat suurista vaalipiireistä, joissa on suhteellisen paljon äänestäjiä. Vuoden 1996 vaaleissahan muutama pienempienkin vaalipiirien ehdokas turvasi läpimenonsa oman vaalipiirinsä äänillä.

Samalla kun ehdokkaiden ääniosuus laajeni oman vaalipiirin ulkopuolelle, heidän osuutensa oman puolueen äänistä kasvoi heidän omassa vaalipiirissään. Oli selvää, että Euroopan parla-mentin jäsenenä jo olleet ehdokkaat saivat maan laajuista julki-suutta ja sen kautta ääniä myös oman vakiintuneen kannatus-alueensa ulkopuolelta.

EU:n tukialueiden ehdokkaat lisäsivät tuntuvasti kannatustaan omilla alueillaan, sillä onhan paikallisten projektien eteenpäin vieminen eräs keskeinen MEP:n tehtävä Brysselissä ja Stras-bourgissa. Tämä alueellisen intressin vaaliminen ja siitä tiedotta-minen on omiaan lisäämään ehdokkaan kannatusta omalla alueellaan. Myller pystyi lisäämään oman osuutensa niistä äänistä, jotka sdp sai Pohjois-Karjalassa, 91,3 prosentista 93,9 prosenttiin, vaikka noin korkeassa osuudessa luulisi jo olevan vastassa sellainen

“kattovaikutus”, että osuutta on enää mahdotonta lisätä. Vastaavasti vaalien tyypillisin oman vaalipiirinsä ehdokas, Virrankoski, lisäsi osuuttaan puolueensa äänisaaliista omassa vaalipiirissään 64,5 prosentista 83,1 prosenttiin.

Istuvista europarlamentaarikoista myös muut kuin nämä EU:n rakennerahaston tavoitealueilta olleet ehdokkaat lisäsivät osuuttaan niistä äänistä, jotka heidän oma puolueensa sai heidän vaalipiirissään. Heihin kuuluivat valituksi tulleista ehdokkaista Reino Paasilinna, Heidi Hautala, Marjo Matikainen-Kallström ja Paavo Väyrynen.

Ehdokkaiden ääniosuuksien yhteydet

Ehdokkaiden kannatuksen yhteyksiä voidaan analysoida faktori-analyysillä (Sänkiäho 1969). Näin saadaan selville eri ehdokkaiden kannatuksen keskittyminen samoille alueille tai heidän kannatus-tensa eriytyminen toisistaan. Tähän analyysiin otettiin mukaan yli 20 000 ääntä saaneet ehdokkaat vuoden 1996 vaaleista ja yli 10 000 ääntä saaneet vuodelta 1999. Rajausten johdosta ei mukana ole suurta määrää monessa kunnassa ilman ääniä jääneitä ehdokkaita, sillä tapausten kasautuminen johonkin tällaiseen ääri-luokkaan vinouttaisi analyysin tuloksia. Pienten äänimäärien keräily myös perustuu paljolti satunnaishajontaan, vailla yhteyttä mahdollisiin laajempiin valintaperusteisiin.

Faktorianalyysin menetelmäksi valittiin tässä yhteydessä pää-komponenttianalyysi, sillä tarkoituksena oli tarkastella ehdokkai-den kokonaiskannatusta eikä ainoastaan yhteisvaihteluun sisälty-vää kannatusta. Tulokset ovat taulukoissa 7.10 ja 7.11.

Vuoden 1996 vaalien yhteensä 207 ehdokkaasta 29 ehdokasta sai yli 20 000 ääntä. Näiden ehdokkaiden suhteellisten kuntakoh-taisten kannatuslukujen välisiin korrelaatiokertoimiin perustuen laskettiin pääkomponenttianalyysillä heidän alueellisen kannatuk-sensa ulottuvuudet. Rotaation jälkeen (taulukko 7.10) kokonais-selitysasteeksi tuli 71,9 prosenttia. Näin ollen vain vähäinen osa

ehdokkaiden kokonaiskannatuksesta jää selittämättä näillä kahdeksalla ulottuvuudella.

Ensimmäiselle ulottuvuudelle tuli kaikkiaan 11 ehdokasta. He kaikki, yhtä (Jyrki Otila, kok) lukuunottamatta, asuvat pääkaupunkiseudulla, jonne myös heidän kannatuksensa keskittyi. Useat näistä myös yleisehdokkaiksi luonnehdittavista saivat kannatusta muillakin analyysin ulottuvuuksilla.

Toisella pääkomponentilla olevat ehdokkaat ovat kotoisin Pohjois-Suomesta. Tässäkin siis näkyy vaaleihin liittyvä alueellisen kannatuksen keskittymisluonne. Tälle ulottuvuudelle tuli myös Pertti Paasio, sd, jonka kannatus ei kuitenkaan ole keskittynyt pohjoisen alueelle, vaan latauksen etumerkin mukaan (poiketen muista tällä olevien ehdokkaiden arvoista) hän ei saanut sieltä kannatusta. Faktorilatauksen etumerkki ei sellaisenaan kerro mitään ulottuvuuden ja kannatuksen yhteydestä eli tässäkin tapauksessa Pohjois-Suomessa kannatusta saaneet ehdokkaat saavat negatiiviset arvot tällä ulottuvuudella, mikä ei ole merkki tällä alueella vähäisestä kannatuksesta, vaan samanmerkkiset lataukset kertovat näiden ehdokkaiden kannatuksen alueellisista yhteyksistä. Kolmas ulottuvuus on poikkeus tästä alueellista linjasta. Se saa nimekseen ruotsinkielisyyden. Toki siihenkin liittyy voimakas alueellisuus, mutta hajautuneena usealle ruotsinkieliselle alueelle.

Neljäs on taas selkeä yhtä aluetta, Pohjois-Karjalaa, kuvaava ulottuvuus, vaikka ehdokkaista toinen (Pekka Puska, kesk) onkin Helsingistä. Hänen Pohjois-Karjala -tutkimuksensa näyttää yhä pysyneen äänestäjien mielessä ja onhan hän toiminut myös alueen kansanedustajana ja sai nytkin 9 042 ääntä tästä vaalipiiristä. Vaalipiirin ääniharava oli toinen tällä ulottuvuudella esiintyvä ehdokas Myller, sd, 26 293 äänellään.

Viidennelle ulottuvuudelle on annettu nimeksi keskinen Suomi, kun nimellä ei tarkoiteta ainoastaan silloista Keski-Suomen lääninä ja vaalipiiriä, vaan siihen kuuluvat myös Kuopion ja Mikkelin vaalipiirit, joihin tälle ulottuvuudelle sijoittuneiden ehdokkaiden kannatus keskittyi. Tällekin ulottuvuudelle tuli yksi ehdokas

Taulukko 7.10

*Vuoden 1996 europarlamenttivaaleissa yli 20 000 ääntä
saaneiden ehdokkaiden suhteellisen kannatuksen väliset
yhteydet pääkomponenttianalyysillä ja varimax-rotatiolla
laskettuna*

Faktorit	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII
Hautala VIHR	.87		.21					
Wuori VIHR	.85							
Iloniemi NS	.84							
Piha KOK	.83	.19			.22		.23	
Laurila KOK	.79	.29			.30			
Matikainen-Kallström KOK	.77	.19				.28	.22	
Paasilinna SDP	.71			.20			.23	.23
Ilaskivi KOK	.69	.29			.30			
Iivari SDP	.63			.23			.22	.20
Ojala VAS	.62				-.34	-.39		
Otila KOK	.53	.16	-.28			-.20	-.32	
Jouppila KOK		-.86				-.15		
Pohjamo KESK	-.19	-.80			.17			
Väyrynen KESK	-.29	-.55	-.24				.22	
Keskitalo KESK		-.45	-.43	.26	.24		.33	
Paasio SDP	.31	.43		.23	.37	-.24	.265	.22
Homen RKP			.88					
Donner SDP	.32	.16	.81					
Thors RKP	-.18		.77				-.45	
Müller SDP				-.92				
Puska KESK	-.17			-.92				
Ryynänen KESK	-.23	-.15		-.16	-.70			.17
Kankaanniemi SKL		.22	-.15		-.59			
Anttila KESK		.42	-.32	.23	.53		.21	.33
Hurskainen SDP	.16					.68		
Rehn KESK			-.16			.63		.18
Seppänen VAS	.27	-.33	-.23		-.21	-.54	.27	.28
Norrmann RKP	-.28		.24				-.76	
Virrrankoski KESK	-.21							-.91
Kumuloituva selitysprosentti	23.6	33.3	42.9	50.3	56.6	62.6	67.4	71.9

Faktorit:	I Pääkaupunkiseutu	II Pohjois-Suomi	III Ruotsinkielisyys
	IV Pohjois-Karjala	V Keskinen Suomi	VI Saimaan seutu
	VII Ruotsinkielinen EU-vastaisuus	VIII Pohjanmaa	

Taulukko 7.11

Vuoden 1999 europarlamenttivaaleissa yli 10 000 ääntä saaneiden ehdokkaiden suhteellisen kannatuksen väliset yhteydet pääkomponenttianalyysillä ja varimax-rotatiolla laskettuna

Faktorit	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII
Hautala VIHR	.87							
Paasilinna SDP	.82		.23				.17	
Matikainen-Kallström KOK	.81		.22			.27		
Wuori VIHR	.81				.16		-.16	
Iivari SDP	.76		.16	-.21	-.16			
Suominen KOK	.63					.45		
Hautala-Jokela KESK	-.16	.89						
Virrankoski KESK	-.28	.82						
Kumpula SDP		.81						
Otila KOK	.22		.86					
Ilvitsky VAS			.80					
Virtanen KIPU	.28		.77				.22	
Kauppi KOK	.17			.85				
Pentikäinen KESK	-.22			.78				
Pohjamo KESK	-.25			.77	-.20			
Myller SDP		-.20			.83			
Vatanen KOK	.33				.70	.19		
Korhola SKL			.16	-.21	.48	-.27		
Siiskonen KESK		-.17		-.16	.35			.19
Kaunisto KESK						.86		
A. Paasio SDP	.31					.78		
Thors RKP	-.16	-.23	-.17	-.28	-.37	-.17	-.72	-.27
Väyrynen KESK	-.34	-.23			-.17		.72	
Seppänen VAS	.21						.67	-.39
Pesälä KESK								.81
Procopé KESK								.68
Kumuloituva selitysprosentti	17.4	29.6	35.6	44.2	51.6	58.7	65.2	71.0

Faktorit: I Pääkaupunkiseutu
IV Oulun seutu
VII Pohjoinen EU-vastaisuus
II Pohjanmaa
V Itä-Suomi
VIII Kymi
III Pirkanmaa
VI Turun seutu

Taulukoissa mainittu vain yli .15 latausten arvot
Valitut ehdokkaat lihavoituna

(Sirkka-Liisa Anttila, kesk), jolta puolestaan puuttui alueen kannatusta. Seuraava alueellinen ulottuvuus on Saimaan seutu. Sinne keskittyi Sinikka Hurskaisen, sdp, ja Olli Rehnin, kesk, kannatus. Samalla ulottuvuudella on myös Esko Seppänen, vas, mutta myös hän erimerkkisellä latauksella niin, että häntäkin kannatettiin muualla kuin Saimaan seudulla.

Kaksi muuta analyysin ulottuvuutta ovat kumpikin selittämässä vain yhden ehdokkaan kannatusta. Molempien kannatus oli keskittynyt Pohjanmaalle. Ralf Norrman sai yhteensä 20 815 äänestään Vaasan vaalipiiristä peräti 18 898. Virrankosken äänet keskittyivät niin ikään voimakkaasti samaan vaalipiiriin, mutta alueen suomenkielisiin kuntiin. Norrman oli selvästi rkp:n maanviljelijäväestön ehdokas, sillä hän esiintyi selkeän kriittisesti Euroopan unionia kohtaan (faktori VII). Tässä suhteessa hän poikkesi suuresti muista rkp:n ehdokkaista.

Kuten edellä jo kävi ilmi, kolmen valituksi tulleen ehdokkaan kannatus ei varsinaisesti keskittynyt millekään eniin tulleista alueellisista ulottuvuuksista. Paasio ja Seppänen olivat puolueitensa pääehdokkaita, joiden kannatusta kuvaa enemmän heidän puolueensa perinteinen kannatus kuin yhden ehdokkaan henkilökohtainen kannatus. Usean ehdokkaan kannatus keskittyi näissäkin vaaleissa voimallisesti vain joillekin alueille. Anttilaa voidaan niin ikään pitää puolue-ehdokkaana, vaikka Väyrynen sai keskustalaisten ääniä häntä enemmän.

Yllättävän harvalla ehdokkaalla oli tämän analyysin mukaan merkittävää kannatusta usealla eri alueella. Sellaisia ehdokkaita oli kahdeksan ja heidänkin merkittävä kannatuksensa tuli vain kahdelta alueelta. Usealla ehdokkaalla oli kylläkin merkittävä faktorilataus usealla ulottuvuudella, mutta monessa tapauksessa se osoitti etumerkkinsä mukaan, että ehdokas ei saanut alueelta kannatusta. Hautalan kannattajia oli pääkaupunkiseudun lisäksi ruotsinkielisissä kunnissa, Matikainen-Kallström sai pääkaupunkiseudun lisäksi kannatusta myös Saimaan seudulta ja toinen pääkaupunkilainen Outi Ojala oli suhteellisen suosittu myös keskisessä Suomessa.

Monen ruotsinkielisen ehdokkaan kannatus jakautui usealle alueelle. Jörn Donner oli pääkaupunkiseudun ja ruotsinkielisen alueen ehdokas. Astrid Thors ja Ralf Norrman saivat kannatusta ruotsinkielisistä kunnista, mutta suhteellisen niukasti pääkaupunkiseudulta.

Mirja Ryynästä äänestettiin hänen kotialueensa keskisen Suomen (Kuopion vaalipiiri) lisäksi naapurialueella Pohjois-Karjalassa. Hurskaisen toinen kannatusalue oli hänen asuinalueensa Saimaan seudun ohella pääkaupunkiseutu.

Vuoden 1999 vaaleissa oli 140 ehdokasta, joista 26 sai yli 10 000 ääntä. Heitäkin koskevan faktorianalyysin menetelmäksi valittiin pääkomponenttianalyysi ja suoritettujen faktoroinnin jälkeen analyysia jatkettiin varimax-rotatiolla. Siihen otettiin jälleen kahdeksan faktoria, sillä näillä kahdeksalla ulottuvuudella oli ominaisarvo yli ykkösen eli ne kaikki selittivät enemmän kuin yhden ainoan ehdokkaan kokonaiskannatusta. Analyysiin valittujen kahdeksan faktorin kokonaisselitysaste on taas korkea, nyt tasan 71 prosenttia.

Analyysi osoittaa, että myös vuoden 1999 EP-vaaleissa ehdokasvalinnan perustana oli voimakas alueellisuus, sillä kaikki ulottuvuudet – yhtä sääntöä vahvistavaa poikkeusta lukuunottamatta – osoittautuvat alueellisiksi. Ulottuvuuksien sisältöä kuvaavat nimet ovat taulukossa 7.11. Kaikki nimet eivät siinä ole samoja kuin ne, jotka esitettiin edellisessä analyysissa; muunmuassa ruotsinkielisyys-ulottuvuus ei enää esiinny taulukossa 7.11 ja Pirkanmaa ja Turun seutu tulivat siihen uusina ulottuvuuksina.

Melkein kaikkien ehdokkaiden kannatus keskittyi yhdelle, yleensä oman asuinalueen määrittämiselle ulottuvuudelle. Ainut ei-alueellinen ulottuvuus on seitsemäs (pohjoinen EU-vastaisuus), jolla latautuivat Väyrynen ja Seppänen sekä lisäksi negatiivisesti Thors. Kaksi ensinmainittua europarlamentaarikkoa keräsivät jälleen EU-vastaisuudellaan ääniä alueilla, joissa Euroopan unionia vastustettiin jo vuoden 1994 kansanäänestyksessä. Thors sijoittuu tälle ulottuvuudelle siksi, että hänen kannatuksensa osoittautui EU-vastaisuuden vahvimaksi vastakohtaksi. Niin kuin edellä

on esitetty, rkp:n kannatus (likipitäen sama kuin Thorsin kannatus) on erillään muiden puolueiden kannatuksesta. Rkp oli jo EU-kansanäänestyksessä kokoomuksen ohella maan EU-myönteisin puolue. Ainoana huomattavana EU-vastaisena fraktion sen sisällä olivat edellämainitut Pohjanmaan ruotsinkieliset maanviljelijät. (Sänkiahö 1994, 168–169)

Pääkaupunkiseutu on jälleen ensimmäinen esiin tulleista ulottuvuuksista. Vaikka se (alueellisesti laajasti käsitettynä) ei selittänyt kokonaisvaihtelua yhtä paljon kuin 1996, taulukko 7.11 osoittaa hyvin sen dominoivan aseman. Kaikki kuusi tälle kannatusulottuvuudelle sijoittuvaa ehdokasta tulivat valituksi. Heistä kaksi (Paasilinna ja Matikainen-Kallström) sai kannatusta myös Pirkanmaalla, Paasilinna myös pohjoisen EU-vastaisuudella, mutta luultavasti sielläkin enemmän EU:n kannattajilta kuin vastustajilta. Ilkka Suomiselle tuli huomattavaa kannatusta pääkaupunkiseudun lisäksi Turun seudulta. Pääkaupunkiseudulla on sen verran runsaasti äänestäjiä, että sillä hankittu kannatus mahdollistaa usean ehdokkaan läpimenon.

Muiden alueiden ehdokkaista latautuivat ensimmäisellä ulottuvuudella kokoomuksen Ari Vatasen, Jyrki Otilan ja Piia-Noora Kaupin kannatukset. Tämä myös osaltaan selittää heistä kahden läpimenoa. Samalla Vatanen oli ilmeinen yleisehdokas, sillä hän sai tämän analyysin mukaan huomattavaa kannatusta oman kannatusalueensa itä-Suomen lisäksi myös Turun seudulla. Vasemmistoliiton Seppänen sai niinkään kannatusta pääkaupunkiseudulla, mikä kartutti hänen suurta äänisaalistaan. Sdp:n Antti Paasiokin sai Turun seudun lisäksi huomattavaa kannatusta pääkaupunkiseudulla, mutta se ei riittänyt läpimenoon. Valitsematta jäi myös kipun ”Velto” Virtanen, joka Pirkanmaan lisäksi sai kannatusta myös pohjoisen EU-vastaisuuden ulottuvuudella.

Pohjanmaa on varsin erikoinen poliittinen alue, sillä tällä ulottuvuudella olevat ehdokkaat eivät saaneet huomattavaa kannatusta muilla alueilla. Pohjanmaan maakunta näyttää olevan ainakin europarlamenttivaaleissa omintakeinen nurkkakunta. Sen alueella

kannatetaan voimakkaasti omia ehdokkaita ja laajan maakunnan tuki jopa riittää yhden ehdokkaan läpimenoonkin.

Myös Pirkanmaa muodosti vuonna 1999 oman kannatus-alueensa, mutta tällä alueulottuvuudella, toisin kuin Pohjanmaalla, latautui muidenkin kuin alueen omien ehdokkaiden kannatus. Tampereen tienoilla äänestettiin suuressa määrin myös maakunnan ulkopuolisia ehdokkaita.

Oulun seutu ja itä-Suomi puolestaan olivat sisäänpäinlämpiäviä, sillä vain yksi ulkopuolinen ehdokas, pääkaupunki-seudun Wuori, sai tämän analyysin mukaan huomattavaa kannatusta itä-Suomesta; Oulun seudulla ei saanut kukaan. Itä-Suomessa, esimerkiksi Pohjois-Karjalan vaalipiirin alueella, Myller sai käytännöllisesti katsoen kaikki sd:lle annetut äänet.

Turun seutu ja Kymi toki äänestivät myös omia ehdokkaitaan, mutta kummallakin alueella annettiin huomattavaa kannatusta myös alueiden ulkopuolisille ehdokkaille.

Johtopäätökset

Vahva poliittinen alueellisuus, joka on ollut tunnusomaista kaikille Suomen vaaleille ja EU-kansanäänestykselle, jatkui maamme kaksissa europarlamenttivaalissa. Osin tällaisen kannatuksen vakauden selittävät varsin muuttumattomat yhteiskunnalliset rakenteet. Jos maamme jaetaan neliökilometrin kokoisiin alueellisiin ruutuihin, sellaisista ruuduista ainoastaan viisi prosenttia kasvaa asukasmäärältään. Siten vain pieni osaa maamme on ”hallitun rakennemuutoksen” kohteena. Yli puolessa näistä alueista ei ole tapahtunut vuosikymmeneen mitään muutosta. Maamme aluekehitys muodostaakin nykyisessä rakennemuutoksessa varsin muuttumattomia rakenteita.

Puolueiden europarlamenttivaaleissa saaman kannatuksen yhteydet muiden vaalien tuloksiin ovat olleet selvät, vaikka EP-vaalit poikkeavatkin suuresti muista vaaleista erityisesti maan ollessa niissä yhtenä vaalipiirinä ja useiden ehdokkaiden ollessa

tunnettuja julkisuuden henkilöitä. Ei edes äänestysprosentin aleneminen vuoden 1999 EP-vaalissa murtanut tätä puolueiden alueellisen kannatuksen yhteyttä.

Äänestäjien alueellinen samastuminen on yhä, suomalaisuuden ohella, valtaosaltaan paikallista ja maakunnallista. Vain rkp:n ja vihreiden kannattajissa on tutkimusten mukaan muita suomalaisia enemmän kansainvälisesti suuntautuneita henkilöitä, joiden samastuminen voi kohdentua Eurooppaan tai kosmopoliittisesti koko maailmaan. Näiden puolueiden olikin tuntuvasti helpompi aktivoida kannattajansa äänestämään erityisesti vuoden 1999 vaaleissa kuin ”nurkkapatrioottisten” puolueiden. Suomalaiset ovat yhäti ennemminkin ’Saarijärven Paavoja’ ja ’Koskelan Jusseja’ kuin ’Liikasen Ekejä’ tai ’Rehnin Olleja’. Omaan kuntakeskukseen on lyhyempi matka kuin Brysseliin.

Vaaliehdokkaiden kannatuksen kuntapohjainen analysointi toi esiin vahvan alueellisuuden. Usean valituksi tulleen MEP:n kannatus on keskittynyt vain harvoihin vaalipiireihin. Onpa moni valittu pääasiallisesti vain oman vaalipiirinsä äänillä ja toisaalta liki kaikissa puolueissa, kokoomus eräänlaisena säännön vahvistavana poikkeuksena, vaalipiirin ”omat” ehdokkaat keräävät valtaosan puolueensa äänistä. Osasy syy kokoomuksen ”poikkeavuuteen” on puolueen ehdokkaiden määrällinen keskittyminen etelän suuriin vaalipiireihin, jolloin useat ehdokkaat kamppailevat keskenään saman alueen äänistä.

Vahva oman alueellisen ehdokkaan kannatus johtunee suurelta osin EU:n avustuspolitiikasta, jonka mukaan rakennerahaston tavoitealueiden projekteja pitää ”paimentaa” myös Brysselissä, jotta ne saisivat hyväksynnän sielläkin. Näinollen tavoitealueilla sijaitsevien vaalipiirien on hyvä saada oma edustajansa Brysseliin toimimaan alueensa intressien puolesta.

Alueellisen kannatuksen pysyvyydestä huolimatta europarlamenttivaaleissa saattaa tapahtua suuria kannatusmuutoksia, jotka selittyvät pääasiassa äänestysaktiivisuuden muutoksilla. Alhaisen äänestysosallistumisen vaaleissa äänestävät lähinnä vain eri puolueiden kannastaan varmat kannattajat, jolloin muutoksia

puolueiden kannatuksen välillä tapahtuu todella vähän (ks. myös luku 6). Henkilöpainotteisten presidentinvaalien mukainen, perinteiset puoluerajat ylittävä äänestäminen saattaa toistua myös Euroopan parlamentin vaaleissa, jos EP-vaalien luonne suuntautuu yhä voimakkaammin kohti henkilövaaleja.

8 PÄÄTELMIÄ EUROPARLAMENTTIVAALEISTA

Pertti Pesonen ja Tapio Raunio

Suomen kahdet EP-vaalit

Suomen kansa on saanut kahdesti suoraan vaikuttaa Euroopan parlamentin kokoonpanoon. Erityisen mittavaa ei kansan vallankäyttö ole ollut, kun Euroopan parlamentin 626:n jäsenen joukkoon valittiin ainoastaan 16 suomalaista ja kun äänestäjät samalla mielsivät Suomen EP-vaalit pikemminkin osaksi kotimaan kuin Euroopan unionin politiikkaa.

Vuosien 1996 ja 1999 europarlamenttivaalit eivät olleet aivan vertailukelpoiset keskenään. Ensimmäisiin vaaleihin liittyi sellaista uuden toimintakentän kiinnostavuutta, joka oli jo vuonna 1999 väljähtynyt vähemmän innostavaksi rutiiniksi. Ja toiseksi nämä vaalit pantiin toimeen hyvin erilaisissa tilanteissa. Vuoden 1996 EP-vaalit kytkettiin kunnallisvaaleihin, kun taas toiset EP-vaalit toteutettiin erillisinä mutta sellaisella hetkellä, jolloin ne jäivät sekä edeltäneiden eduskuntavaalien että lähestyneiden presidentinvaalien varjoon. Samanaikaisuus helpotti vuonna 1996 vaalihallintoa ja puolueetkin hyödynsivät sitä vaalityössään, esimerkiksi keskusta käytti yhtä ja samaa kampanjajulistetta molemmissa vaaleissa. Siinä yhteydessä toteutui eurooppalaisittain siedettävä äänestysosanotto. Toisella kerralla valitsijat osoittivat ‘shokeeraavan’ vähäistä halua käydä äänestämässä eivätkä puolueetkaan sanottavasti panostaneet vuoden 1999 EP-vaaleihin.

Europarlamenttivaalien tarkastelun pohjaksi on hyvä muistaa, etteivät niiden toteutus tai niissä äänestäminen monilta olennaisilta osiltaan poikenneet muista Suomen yleisistä vaaleista. Annetut äänet jakaantuivat kummallakin kerralla eri puolueiden kesken tavalla, joka kyllä oikeuttaa puhumaan vaalien menestyjistä ja häviäjistä, mutta joka kuitenkin samalla osoittaa puoluejärjestelmän pysyvyyttä ja vaalitulosten yleistä ennustettavuutta. Tuttuja piirteitä ilmeni myös eri äänestäjäryhmien keskinäisissä vertailuissa. Vaaliosanoton erittelyssä tämä merkitsi muunmuassa nuorten keskimäärää alemmaa äänestysosanottoa ja naisten miehiä korkeampaa äänestysprosenttia.

EP-vaalien suurin poikkeavuus totutusta äänestyskäyttäytymisestä oli vuoden 1999 vaalien ennätysmäisen laimea osanotto. Tähän oli monia syitä. Äänestämättä jättäneiden omista selityksistä hahmottui neljä yleistä äänestämättömyyden syytä: halu protestoida, valinnan vaikeus, hankalat ulkoiset olosuhteet ja kiinnostuksen puuttuminen. Koska vastaavanlaisia perusteluja on tullut esiin ennenkin, tässä on olennaista, mitkä syyt vähensivät osanottoa erityisen paljon juuri EP-vaaleissa.

Suurelta osin syyt liittyvät Euroopan parlamentin vierauteen ja sen jotensakin kepeänä pidettyyn poliittiseen painoarvoon. Suomalaisilla oli hatarat tiedot Euroopan parlamentista eikä se heitä sanottavasti kiinnostanutkaan. Se oli jäänyt etäiseksi ja osaltaan kansalaisia myös vieroittivat julkisuudessa käydyt keskustelut parlamentin jäsenten suurista kulukorvauksista ja muista eduista. Samalla äänestysmotivaatiota vähensi se seikka, ettei Euroopan parlamenttia pidetty kansalaisen kannalta yhtä tärkeänä kuin omaa eduskuntaa eikä varsinkaan europarlamentin jäsenten valintaa pidetty yhtä tärkeänä kuin oman eduskunnan vaaleja. Kun äänestämistä EP-vaaleissa ei totuttuun tapaan koettu kansalaisen velvollisuudeksi, siitä oli myös helppo luopua.

Muihin europarlamenttivaalien ominaispiirteisiin kuului niiden ehdokaskeskisyys. Vaalikampanjointi, myös kampanjoinnin rahoitus, jäi suureksi osaksi yksittäisten ehdokkaiden huoleksi, ja äänestäjät mielsivät edustajaehdokkaan valinnan tärkeämmäksi

EP-vaaleissa kuin eduskuntavaaleissa. Annetut äänet myös huomattavassa määrin keskittyivät valituksi tulleille ehdokkaille. Eduskunta reagoi EP-vaalien erityisluonteeseen muunmuassa myöntämällä vaalikampanjointia varten erityisen EU-tiedotusrahan, mutta siitä ei paljon riittänyt ehdokkaiden tarpeisiin. Valituksi tulleiden europarlamentaarikkojen keskimääräiset kampanjointikulut olivat vuonna 1996 noin 224 000 markkaa ja vuonna 1999 noin 400 000 markkaa, siis huomattavasti isommat kuin vuonna 1999 valittujen kansanedustajien keskimääräinen kampanjabudjetti, joka oli 130 000 markkaa (Venho 1999, 16).

Voimavarojen vähäisyys oli vain yksi puolueiden monista erityisongelmista. Hyvin merkittävä oli myös tarve varjella puolueen kannatuksen yhtenäisyyttä uuden poliittisen ulottuvuuden, suhtautumisen Euroopan unioniin, tultua jakamaan valitsijoiden mielipiteitä. Tämä ei ollut suuri ongelma kokoomukselle tai rkp:lle, mutta erittäin paha pulma Suomen keskustalle ja vasemmistoliitolle sekä myös vihreille. Ehdokaspainotteisuus ja tietynlainen taustalle vetäytyminen auttoivat puolueita välttämään kannattajakuntansa hajoamista.

Tähän liittyvä keino kannattajakuntien koossapitämiseksi oli väistellä yksityiskohtia ja kirjata puolueen tavoitteet vain yleisellä ja ylimalkaisella tasolla. Vuonna 1996 puolueet esittivät vuoden 1994 kansanäänestyksen pohjalta hieman täsmällisempiä linjauksia kuin ne esittivät eduskuntavaalien uuvuttamina vuonna 1999. Mitään varsinaisia vaihtoehtoja eivät äänestäjille tarjonneet muut kuin pienet EU-vastaiset puolueet ja ryhmittymät. Niiltä kuitenkin puuttui näkyvyys eikä niiden sanomalla ollut kaikupohjaa. Suurten puolueiden asettamilla yksittäisillä ehdokkailla oli kyllä keskenään erilaisia kannanottoja, vaikka ani harvat niiden ehdokkaat julistautuivat tiukoiksi federalisteiksi tai jyrkiksi EU:n vastustajiksi. Monet valitsijat puolestaan pitivät ehdokkaansa 'edustavuutta' tärkeämpänä kuin hänen EU-tavoitteitaan.

Suomeen oli juurtunut jatkuvuutta yleisessä suhtautumisessa Euroopan unioniin, sillä lokakuun 1994 EU-kansanäänestyksessä esiin tulleet asenteet unionia kohtaan heijastuivat äänestäjien

tekemiin valintoihin molemmissa vaaleissa. Jatkuvuutta ilmeni sekä alueellisesti että eri puolueiden välisenä, minkä lisäksi eri puolueiden kannattajien ja myös EP-vaaliehdokkaiden välistä erimielisyyttä säilyi joidenkin puolueiden sisällä vuodesta toiseen. Puolueiden kannat vaihtuivat vuoteen 1999 mennessä enemmänkin kuin valitsijain mielipiteet.

Äänestysosanoton romahtamista kesäkuussa 1999 on myös pidetty osoituksena suomalaisten vaaliväsymyksestä. Sellaistakin todella ilmeni, mutta vaaliväsymys näytti vaivaavan valitsijoita vähemmän kuin puolueita.

Etäinen edustuslaitos

Kansalaisten suhtautuminen Euroopan parlamenttiin riippuu olennaisesti siitä, kuinka he suhtautuvat koko Euroopan unioniin. Kansalaiset eivät useinkaan osaa eritellä EU:n eri toimielimiä, vaan pitävät unionia yhtenä, rakenteiltaan yhtenäisenä toimijana. Rinnastus omaan kansalliseen parlamenttiin voi saada heidät samalla otaksumaan, että unionin parlamentti on tärkeämpi poliittinen toimija kuin se on todellisuudessa.

Kansalliset teemat ovat yleisesti hallinneet EP-vaaleja edeltäneitä vaalikeskusteluja Euroopan unionin vanhoissa jäsenmaissa. Puolueet eivät ole niissäkään nostaneet esille varsinaisia Eurooppateemoja, vaan ovat keskittyneet kansallisesti ajankohtaisiin aiheisiin, esimerkiksi oman maansa hallituksen arvostelemiseen. Tällaisen painotuksen ovat ensisijaisesti aiheuttaneet yllä mainitut EU-kysymyksiin liittyvät puolueiden sisäiset erimielisyydet. Vaalimenestystä janoavien puolueiden turvallisin strategia on pyrkiä välttelemään keskustelua integraatiosta ja muusta EU-politiikasta. (Hix 1999, Marks & Wilson 1999)

Useimmissa jäsenvaltioissa valtapuolueiden EU-linjaukset ovat paitsi laveasti muotoiltuja myös toistensa kaltaisia. Esimerkiksi Alankomaiden, Belgian, Espanjan, Irlannin, Italian tai Saksan valitsijat tuskin pystyvät erottamaan kansallisia puoleitaan

toisistaan, kun keskustelu koskee EU-asioita. Vuonna 1994 tehdyn laajan tutkimuksen mukaan ei edes EP-vaalien ehdokkailla ollut yhteistä käsitystä oman puolueensa kannanotoista. Puolueiden laveat integraatiolinjaukset heijastavatkin usein niiden sisäistä hajanaisuutta EU-kysymyksissä. (van der Brug & van der Eijk 1999) Merkittäviä unionin vallan kaventamista tavoittelevia puolueita oli vuonna 1999 äänestäjille tarjolla ainoastaan Ranskassa ja Tanskassa.

Myös ylikansallisella tasolla ovat kolmen varsinaisen Euroopan tason puolueen, nimittäin Euroopan sosialidemokraattisen puolueen (PSE), Euroopan kansanpuolueen (PPE) ja Euroopan liberaali- ja demokraattipuolueen (ELDR), ynnä enenevässä määrin myös Euroopan vihreiden puolueiden federaation (EFGP), tavoitteet kutakuinkin yhteneväisiä. (Hix 1999, Raunio 1998b) Niillä todella on omat yleisluonteiset ohjelmansa, mutta kansalliset puolueet eivät ole hevin halukkaita julkistamaan niiden ohjelmia.

Kun lisäksi useimpien maiden tiedotusvälineet kiinnittävät suhteellisen vähän huomiota Euroopan parlamentin työhön, europarlamenttivaalien poliittiset tavoitteet ovat mainituista syistä jääneet valitsijoille epäselviksi.

Puolueiden poliittisten kantojen lähentymiselle on sekä kansallisia että Euroopan taseisia selityksiä. Poliittisten ideologioiden merkitys on alkanut ehtyä ja kansallisten puolueiden liikkumavara on supistunut taloudellisen ja poliittisen globalisaation edetessä. Vaikka Suomen sateenkaarihallitus on jonkinlainen ääritapaus, useimpien muidenkin EU-maiden enemmistöhallitukset ovat koalitioita, ja yhteistyö tai pyrkimys yhteistyöhön on hionut pois terävimmät särmät puolueiden ohjelmista. Peter Mair (1997) onkin todennut, että lähes kaikki eurooppalaiset puolueet ovat nykyään ohjelmiensa puolesta hallituskelpoisia.

EU:n päätöksentekoon puolestaan liittyy se, että parlamentin vaikutusvalta on sidoksissa sen kykyyn saada komissio ja neuvosto hyväksymään parlamentin tekemät lainsäädännölliset muutosesitykset. Hyväksyttäviä esityksiä ei synny ilman yhteistyötä, kun parlamentin suurimmallakin puolueryhmällä on vain runsas

kolmasosa sen paikoista. Kun parlamentin enemmistö on konservatiiveja, mutta neuvostossa enemmistö on sosiaalidemokraatteja, parlamentin pitää osata varsinkin yhteispäätösmenettelyssä muokata kantojaan neuvostolle kelpaaviksi.

Kansanedustuslaitokselle on kiusallista, jos se on valitsijoilleen niin vieras, että he eivät esimerkiksi tiedä mitään sen asemasta ja toiminnasta, puhumattakaan sen olemassaolosta. Euroopan parlamentin osalta tilanne on huolestuttava. Niedermayer ja Sinnott arvioivat vuonna 1995, että korkeintaan joka kolmannella EU-maiden kansalaisella on edes alkeellinen käsitys parlamentin asemasta. Yleensä EU-kansalaiset kuitenkin arvioivat Euroopan parlamenttia ikään kuin se olisi vaikutusvallaltaan heidän kansallisen parlamenttinsa veroinen. (Niedermayer & Sinnott 1995, Blondel ym. 1998, Hofrichter & Klein 1993, Raunio & Wiberg 1996)

Kun kesällä 1994 kyseltiin haastattelututkimuksessa asioita, joista kansalaiset joko pitivät tai eivät pitäneet Euroopan parlamentissa, niin 39 prosentilla ei ollut siitä mitään mielikuvaa. 23 % löysi siitä vain kielteisiä ja 11 % vain myönteisiä asioita, 27 % nimesi molempia. Myönteisiksi puoliksi koettiin konsensuksen rakentaminen ja demokraattisuus, kun taas kielteisiä puolia olivat vähäinen valta, tehottomuus, salamyhkäisyys, kalleus, byrokraattisuus, oman maan vähäiset vaikutusmahdollisuudet sekä sellaiset europarlamentaarikkojen ominaisuudet kuten motivaation puute, helppo elämä, etäisyys ja korkeat palkat. (Blondel ym. 1998, 120–131)

Poliittisen instituution hyväksyttävyyttä määrittävät paitsi sen tunnettuus myös sen saama kannatus, jonka aste tosin saattaa vaihdella aina kulloisenkin tilanteen mukaan. Kannatuksen määrää voi karkeasti arvioida äänestysprosentista ja sitä voidaan mitata mielipidetutkimuksin. Kun haastattelututkimuksissa kysytään, kuinka paljon valtaa Euroopan parlamentilla tulisi olla tai kuinka hyvin se on selviytynyt tehtävistään, ongelmana on vastaajien tietämättömyys. Koska useimmat haastateltavat eivät erota unionin eri toimielimiä toisistaan, vaan näkevät koko unionikoneiston

yhtenä toimijana, myös parlamentin hyväksyttävyyttä pitää suhteuttaa koko unionin kannatukseen. Vastaavasti kielteiset (tai myönteiset) mielikuvat parlamentista perustavat ensisijaisesti valitsijoiden mielikuviiin koko unionista.

Ollakseen uskottava parlamentti tarvitsee kansalaisten tuen. Ilman äänestäjiä se ei voi väittää nauttivansa EU-kansalaisten suosiota ja edustavansa heitä unionin päätöksenteossa. Ääniä se on saanutkin, mutta ei niin paljon kuin annetaan kansallisissa vaaleissa. Europarlamenttivaalien varsinaiset poliittiset seurauksetkin näkyvät EU:n jäsenvaltioissa. Niin kuin edellä (luvussa 1) esitettiin, Eurooppa-kysymykset ovat toisinaan johtaneet kansallisten puolueiden jakaantumiseen, yhdistymiseen tai uusien puolueiden perustamiseen sekä myös tarjonneet tietynlaisen harjoituskentän kansallista politiikkaa varten.

Euroopan parlamentti pysyy kansalaisille vieraana, kun Euroopan yhdentymisen ja unionin jäsenyys eivät konkretisoidu heidän arkielämässään. EU:n toimivallan lisääntymisestä huolimatta monilla ei ole tietoja eikä mielipidettä unioniin liittyvistä asioista. Aina kun ollaan tällaisessa tilanteessa, arvioinnin kohteena olevat mielipiteet ovat vaikeasti selvitettävissä. Vähäisistä tiedoista ja mielipiteiden ailahtelevuudesta kertoo sekin, että mielipidekyselyjen vastauksiin voidaan vaikuttaa varsin pienillä kysymysten sanamuodon muunteluilla tai esittämällä haastattelukysymysten yhteydessä myönteistä tai kielteistä informaatiota. (Saris 1997) Aina 1960-luvulta näihin päiviin asti mitattua kansalaismielipidettä on kuvattu sanoilla ”salliva” tai ”passiivinen” konsensus. (Lindberg & Scheingold 1970, Niedermayer & Sinnott 1995)

Ylikansallisissa vaaleissa ei esiinny yhtä voimakasta osallistumiseen velvoittavaa normipainetta kuin kansallisissa vaaleissa. Onkin todennäköistä, että äänestysosallistuminen jää Euroopan unionin jäsenmaissa laimeaksi myös vuonna 2004 toimitettavissa europarlamenttivaaleissa. Tähän on lisäksi kaksi merkittävää rakenteellista syytä.

Ensinnäkin kansalaisten on hankala ymmärtää unionin eri instituutioiden merkitystä ja toimenkuvaa. EU:n päätöksenteko-

järjestelmään ei ole parlamentaarinen eikä sellaiseksi muutu seuraavankaan hallitusten välisen konferenssin jälkeen. Hallitseva piirre on edelleen konsensuksen rakentaminen unionin jäsenvaltioiden kesken. EU:n politiikan suuntaviivat luodaan Eurooppa-neuvostossa, joka hallitusten välisenä konferenssina kokoontuessaan myös vastaa perustamissopimusten muutoksista, eikä se voi tehdä muita kuin yksimielisiä päätöksiä. EU:n neuvosto, jonka muodostavat jäsenvaltioiden hallitusten edustajat, on puolestaan unionin tärkein lainsäädäntöelin ja myös siinä tavoitellaan käytännössä mahdollisimman laajaa konsensusta. Komissio on kollegiaalinen toimielin eikä senkään kokoonpano ole varsinaisesti riippuvainen europarlamenttivaalien tuloksesta. Näinollen EP-vaalien äänestäjät eivät oikeastaan tiedä, miten heidän edustajansa voivat vaikuttaa unionin politiikkaan.

Toinen ja vähintään yhtä tärkeä osallistumismotiivin vähentäjä on vallan jakautuminen unionin ja jäsenvaltioiden kesken. Unionin budjetti on vuoteen 2006 asti korkeintaan 1,27 prosenttia jäsenvaltioiden yhteenlasketusta bruttokansantuotteesta.¹ Vaikka unionin vaikutus ulottuu myös sellaisille politiikan sektoreille, joilla sillä ei ole varsinaista toimivaltaa, kallistuu unionin ja jäsenvaltioiden valtatasapaino – talous- ja rahaliitosta huolimatta – edelleen jäsenvaltioiden eduksi. Liittovaltioissa ovat liittovaltiotason vaalit yleensä osavaltioiden vaaleja merkittävämpiä (Australia, Belgia, Itävalta, Kanada, Yhdysvallat) tai ne koetaan yhtä tärkeiksi (Saksa, Sveitsi). (Hix 1998) Euroopan unioni kuitenkin on nyt ja lähitulevaisuudessa kansalaisten ja puolueiden näkökulmasta toissijainen toiminta-areena. Puolueiden ja joukko- viestimien päähuomio kohdistuu jäsenvaltioiden politiikkaan.

Euroopan unioni itse harjoittaa jäsenvaltioissaan ja myös muissa maissa omaa tiedotustoimintaa. Valitsijat kuitenkin saavat lähes kaiken tietonsa unionin asioista kansallisilta toimijoilta:

---

¹ Suomen valtion vuoden 1999 tulo- ja menoarvion loppusumma oli 188,5 mrd markkaa eli 32 mrd euroa, koko Euroopan unionin tulot varainhoitovuonna 1998 olivat 84,5 mrd euroa.

kotimaansa tiedotusvälineiltä, hallitukselta, puolueilta ja kansanedustajilta. Internetin lisääntyneestä käytöstä huolimatta vain pieni murto-osa äänioikeutetuista hakee itse aktiivisesti tietoa suoraan unionitason instituutioilta tai medialta, ja ainoastaan erittäin pieni vähemmistö valitsijoista on suorassa yhteydessä unionin toimielimiin. Myös suomalaiset viestimet saavat olennaisen osan EU-tietoudestaan kotimaan poliitikoilta ja virkamiehiltä. Euroopan parlamentin tunnetuksi tekeminen ja hyväksyttävyyttä siis riippuvat pitkälti siitä, kuinka oman maan poliitikot ja tiedotusvälineet toimivat.

Suomen kansa ja Euroopan parlamentti

Suomalaisten suhtautumista Euroopan unioniin on vuosien mittaan kartoitettu monissa yhteyksissä. Kun EVA selvitti mielipiteitä EU:n päätöksenteosta syys–lokakuussa 1998, joka toinen suomalainen katsoi sen tapahtuvan liikaa suurten jäsenmaiden ehdoilla, suuri enemmistö piti sitä turhan pikkutarkkana sekä monimutkaisena ja vaikeaselkoisena, ja enemmistö halusi torjua pienten jäsenvaltioiden aseman heikentämisen päätöksenteossa. Tulevaisuuden kannalta kiinnostavaa oli, että enemmistön mielestä EU-päätöksenteko jossain määrin syventää myös omassa maassamme päättäjien ja kansalaisten välistä kuilua ja että suomalaiset päättäjät vetoavat liikaa unioniin peitelläkseen omia virheitään. (EVA 1998)

Hieman useammat suomalaiset arvelivat vielä syksyllä 1996 kuin syksyllä 1999, että europarlamenttivaalien merkitys kasvaa tulevaisuudessa (luku 4, s. 95). Toisten EP-vaaliemme kokemukset eivät siis voimistaneet parlamenttiin kohdistuvia odotuksia.

Tuntuu kuitenkin perustellulta olettaa, että parlamentin tuntemus oli maassamme lisääntynyt kesän 1999 jälkeen, kun EP-vaalit oli juuri käyty ja oli Suomen vuoro hoitaa EU:n puheenjohtajuus. EVA:n syksyllä 1998 ja syksyllä 1999 tekemien kyselyjen vastausjakaumien vertailu ei kuitenkaan oikeuta tekemään

sellaista päätelmää. Suomalaisten kiinnostus EU-jäsenyyteen liittyviä asioita kohtaan ei näet lisääntynyt lainkaan vuoden aikana ja samanlainen enemmistö kuin ennenkin sanoi tuntevansa vain huonosti EU-asioita. Ennallaan pysynyt 20 prosentin vähemmistö myös toivoi Suomen eroavan EU:sta. Niiden osuus, joiden mielestä “maamme EU-jäsenyyteen liittyvistä asioista on jokaisen saatavilla riittävästi luotettavaa tietoa” on ollut vuodesta 1992 lähtien joka syksy hieman suurempi kuin vuotta aiemmin, mutta ei vaalityö ole tässäkään kehityksessä näyttäytynyt erityisenä tietolähteenä, sillä tiedonsaantiin tyytyväisten suomalaisten osuus kasvoi vähiten juuri vaalivuosina 1996 ja 1999. (EVA 1999, 19)

Yleisesti kevyehköä suhtautumista Euroopan parlamenttiin osoittaa sekin, että Elinkeinoelämän valtuuskunta itse ei vuoden 1999 vaaleja seurannessa selvityksessään kiinnittänyt juuri lainkaan huomiota europarlamenttivaalien kokemuksiin ja mahdollisiin vaikutuksiin. (EVA 1999)

Kuudennen kerran Euroopan parlamentti valittaneen kesäkuussa 2004, joskin kevään 2000 aikana harkittiin myös jäsenvaltioiden yhteisen vaalipäivän vetämistä toukokuulle 2004. Hallitusten välinen konferenssi joutuu päättämään unionin nykyisille jäsenvaltioille kuuluvien parlamenttipaikkojen vähentämisestä. Suomen hallitus ilmoitti haluavansa Suomelle vähintään 13 paikkaa, mutta unionin laajentumisen yhteydessä tarjottaneen maallemme vain kahtatoista tai jopa kymmentä europarlamentaarikon paikkaa. Kun suomalaisten pieni osuus parlamentin kokonaisvahvuudessa jo nyt vieraannuttaa maamme valitsijoita Euroopan parlamentista, jäsenmäärän pienentyminen tehnee tulevaisuudessa entistäkin vaikeammaksi lisätä Euroopan parlamentin kiinnostavuutta ja tätä kautta lähentää sitä Suomen valitsijoihin.

Demokratia toteutuu Euroopan unionin päätöksenteossa ensisijaisesti niin, että parlamentaariset hallitukset päättävät keskenään yhteisestä EU-politiikasta ja kantavat siitä vastuun oman maansa eduskunnalle ja sen äänestäjille. Huolimatta Euroopan parlamentin vaikutusvallan lisääntymisestä Euroopan yhdentäjät eivät ole saaneet kansalaisia aidosti omaksumaan

rinnakkaista demokraattisen vaikuttamisen kanavaa: suoraa yhteyttä äänestäjien ja Euroopan parlamentin välillä. Euroopan parlamentin ja tavallisten suomalaisten välisten yhteyksien heikkoudelle on edellä esitetty useita selityksiä.

Kansalaisten samastuminen eurooppalaisuuteen ulottuu laajemmas kuin pelkkään Euroopan unioniin. Unioni tekeekin ilmeisen, kansalaisia vieroittavan virheen, milloin se varomattomasti 'monopolisoi' Eurooppa-käsitteen omaan käyttöönsä. Kansainvälisyys, ja sen osana avara eurooppalaisuus, kyllä vähitellen lisääntyy Suomessa, mutta tuskin tavalla, joka syrjäyttää kansalliset lojaliteetit. Siksi Euroopan parlamentin lähentäminen suomalaisiin etenee, jos sitä ja koko unionia pidetään korostetusti välineenä, jota käytetään edistämään kansallisia tavoitteita. Tästä "itsekkästä" näkökulmasta ei Suomessa ole käyty merkittäviä kansallisia keskusteluja, eikä Eurooppa-politiikka ole yleensäkään levinnyt vastuullisten päättäjien tasolta koko kansan keskustelun-aiheeksi.

Euroopan unioni sinänsä vaikuttaa jo suuresti suomalaisten elämään ja yhteinen raha ja mahdollinen yhteinen puolustuspolitiikka vahvistavat edelleen sen vaikutusta. Unionin sisällä Euroopan parlamentin pyrkii pönkittämään omaa suhteellista valtaansa. Esimerkiksi oikeus valvoa Euroopan keskuspankin toimintaa saattaa myös osaltaan lisätä kansalaisten kiinnostusta parlamenttia kohtaan.

Suomessa puolueiden vaalityöpaineisiin tulee vuosien 1999–2000 vaalikasauman jälkeen pitkätkö tauko, ja maaliskuussa 2003 toimitettavien eduskuntavaalien jälkeen seuraa taas vuoden mittainen 'tuumaustauko' ennen Suomen kolmansiä EP-vaaleja. On siis aikaa suunnitella, millaisen vastuun ja miten näkyvän roolin puolueet silloin omaksuvat ja kuinka noiden vaalien äänestäjiksi innostetaan muitakin kuin puolueita lähellä olevia valitsijoita. Kiinnostumattomiakin valitsijoita aina käy äänestämässä, mutta mitään merkittävää äänestysosanoton vilkastumista ei toteudu ilman yleistä kiinnostuneisuuden kasvua. Puolueiden panosta tarvitaan. Sehän ei ole mahdollista, että EU-politiikan

esilläpito ja vaalikampanjointi jäisivät ensisijaisesti yksittäisten ehdokkaiden huoleksi, vaikka yhdeksi vaali-innon lisääjäksi saattaa tulla parlamentin jäsenyydestä kilpailevien ehdokkaiden pyrkimys edistää maamme eri alueiden omia tavoitteita.

Mitään 'eurokansalaisvelvollisuutta' ei ole odotettavissa eikä europarlamenttivaaleja käydä EU-tason puolueiden kesken tai yhteisen vaalijärjestelmän pohjalta. Näiden ylikansallisten vaalien lähtökohdat pysyvät pääosin kansallisina.

Perusajattelultaan "itsestä" EU:n hyväksikäyttöä pidetäänkin luonnollisena asiana poliittisten ja hallinnollisten eliittien tasolla. Maamme jäsenyys EU:ssa antaa "historiallisen mahdollisuuden turvata omat etumme", sanoi presidentti Martti Ahtisaari (29.3.1995, Harle 2000), ja hallituksemme edustaja valmistelutason HVK-neuvottelussa kirjoitti: "Aktiivinen Eurooppa-politiikka perustuu pyrkimykselle vaikuttaa oman maan tulevaisuuteen Euroopan unionin päätöksenteon ytimestä käsin" (Antti Satuli, HS 26.6.2000). Kansallisten hallitusten keskenään tekemien päätösten väylä ei kuitenkaan riitä aktivoimaan puolueita eikä se innosta tähänastista useampia kansalaisia toiminaan toisen, rinnakkaiseksi tarkoitetun demokratian väylän pohjustajina eli aktiiveina europarlamenttivaalien äänestäjinä.

Vastaavaa tilannetta varten antoi Japanin pääministeri Yoshiro Mori oman maansa valitsijoille suorasukaisen neuvon: "Jos jotkut kansalaiset eivät ole aidosti kiinnostuneet vaaleista, heidän pitää pysyä sängyssään" (HS 23.6.2000). Suomessa kukaan ei tohtine lausua julki samaa neuvoa.

KIRJALLISUUS

- Aamulehti* 18.8.1996 (Matti Mörttinen).
- Ahopelto-Marjamäki, Niina (1999): *Vuoden 1996 EU-vaalikampanjointi*. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopiston politiikan tutkimuksen laitos, Tampere.
- Alapuro, Risto (1994): *Suomen synty paikallisena ilmiönä 1890–1933*. Hanki ja jää, Porvoo.
- Allardt, Erik (1956): *Social struktur och politisk aktivitet*. Nyliberala studentförbundet, Borgå.
- Anckar, Dag (1997): The Finnish European Election of 1996. *Electoral Studies* 16:2, s. 262–266.
- Banchoff, Thomas & Mitchell P. Smith (eds.) (1999): *Legitimacy and the European Union : the Contested Polity*. Routledge, London.
- Berndtson, Erkki ja Timo Kivimäki (toim.) (1998): *Suomen kansainväliset suhteet*. Acta Politica 9. Helsingin yliopisto, yleisen valtio-opin laitos, Helsinki.
- Blondel, Jean, Richard Sinnott & Palle Svensson (1998): *People and Parliament in the European Union : Participation, Democracy, and Legitimacy*. Clarendon Press, Oxford.
- Borg, Sami (1996a): *Velvollisuus vaikuttaa : tutkimus suomalaisten äänestysosallistumisen perusteista ja eduskuntavaalien äänestysprosentin laskusta*. Acta Universitatis Tamperensis A 491. Tampereen yliopisto, Tampere.
- Borg, Sami (1996b): Vuoden 1996 kunnallis- ja eurovaalien tulokset: tulkintaa ja johtopäätöksiä. *Kunnallistieteellinen Aikakauskirja* 24:4, s. 361–368.
- Borg, Sami (1997): Puolue- ja ehdokasvalintojen piirteitä vuoden 1996 kunnallis- ja eurovaaleissa. Teoksessa *Kunnallisvaalit 1996*, SVT Vaalit 1997:2. Tilastokeskus, Helsinki.
- Borg, Sami (1998): *Puolueet ja edustuksellinen kunnallisdemokratia : tutkimus poliittisesta edustautumisesta ja legitimitetistä*.

- Tampereen yliopisto. Kunnallistieteiden laitoksen julkaisusarja 1/1998. Tampereen yliopisto, Tampere.
- Borg, Sami & Risto Sänkiäho (2000): Puolueiden ja ehdokkaiden kannatus ja valintaperusteet vuoden 1999 europarlamenttivaaleissa. Teoksessa *Europarlamenttivaalit 1999*, s. 34–40. SVT Vaalit 2000:1. Tilastokeskus, Helsinki.
- Corbett, Richard (1998): *The European Parliament's Role in Closer EU Integration*. Macmillan, Basingstoke.
- Corbett, Richard, Francis Jacobs & Michael Shackleton (1995): *The European Parliament*. 3. ed., Cartermill, London.
- Ehdokkaat kunnallisvaaleissa 1996. Kandidaterna i kommunalvalet*. (1996) Oikeusministeriö, Helsinki.
- Elinkeinoelämän valtuuskunta EVA (1996): *Suomi Euroopassa : Suomalaisten EU-kannanotot, Syksy 1996*.
- Elinkeinoelämän valtuuskunta EVA (1998): *Suurten ratkaisujen jälkeen : Suomalaisten EU-kannanotot, Syksy 1998*.
- Elinkeinoelämän valtuuskunta EVA (1999): *Suomalaisten EU-kannanotot, Syksy 1999*.
- European Commission: *Eurobarometer: Public Opinion In The European Union*. Report Number 51, Release: July 1999, Fieldwork March–April 1999.
- Franklin, Mark N. (1996): Electoral Participation. Teoksessa Lawrence LeDuc, Richard G. Niemi & Pippa Norris (eds.): *Comparing Democracies : Elections and Voting in Global Perspective*, s. 216–235.
- Franklin, Mark, Cees van der Eijk & Erik Oppenhuis (1996): The Institutional Context: Turnout. Teoksessa Cees van der Eijk & Mark N. Franklin (eds.): *Choosing Europe? The European Electorate and National Politics in the Face of Union*, s. 306–331.
- Gilljam, Mikael & Sören Holmberg (1995): *Väljarnas val*. Fritzes, Stockholm.
- Gilljam, Mikael & Sören Holmberg (1998): *Sveriges första Europaparlamentsval*. Nordstedts Juridik AB, Stockholm.
- Grönlund, Kimmo (1999): *Kontext, valsystem och aktivitet : den politiska omgivningens betydelse för valtagandet i Storbritannien och Finland 1918–1999*. Åbo Akademis förlag, Åbo.
- Harle, Vilho (2000): Martti Ahtisaari, globaali rationalisti. *Ulkopolitiikka* 37:1, s. 4–22.
- Herne, Kaisa (1999): Miksi ihmiset äänestävät? *Politiikka* 41:2: s.113–124.

- Helsingin Sanomat* 27.8.1996 (Heikki Aittokoski) ; 24.10.1996 (Unto Hämäläinen) ; 4.6.1999 (Panu Uotila) ; 16.6.1999 (Olavi Koistinen) ; 23.7.1999 (Panu Uotila) ; 23.6.2000.
- Hix, Simon (1998): Elections, Parties and Institutional Design : a Comparative Perspective on European Union Democracy. *West European Politics* 21:3, s. 19–52.
- Hix, Simon (1999): Dimensions and Alignments in European Union Politics : Cognitive Constraints and Partisan Responses. *European Journal of Political Research* 35:1, s. 69–106.
- Hix, Simon & Christopher Lord (1997): *Political Parties in the European Union*. Macmillan Press, Basingstoke.
- Hofrichter, Jürgen & Michael Klein (1993): *The European Parliament in the Eyes of EC Citizens*. Report on behalf of the European Parliament, DG III, Information and Public Relations, July 1993.
- Holmberg, Sören (1998): The Extent of European Integration. Teoksessa Anders Todal Jenssen, Pertti Pesonen & Mikael Gilljam (eds.): *To Join or Not to Join : Three Nordic Referendums on Membership in the European Union*, s. 269–283.
- Härkönen, Elina (1999): Ensimmäiset europarlamenttivaalit Suomessa : toisen asteen vaalit? Teoksessa Tuomo Martikainen & Kyösti Pekonen (toim.): *Eurovaalit Suomessa 1996*. Helsingin yliopisto, yleisen valtio-opin laitos. Helsinki, s. 130–158.
- Iltasanomat* 24.7.1999 (Esko Helle, Riitta Myller).
- Irwin, Galen (1995): Second-order or Third-rate : Issues in the Campaign for the Elections for the European Parliament 1994. *Electoral Studies* 14:2, s. 183–199.
- Jenssen, Anders Todal, Pertti Pesonen and Mikael Gilljam (eds.) (1998): *To Join or Not to Join : Three Nordic Referendums on Membership in the European Union*. Scandinavian University Press, Oslo.
- Katz, Richard S. (1999): Representation, the Locus of Democratic Legitimation, and the Role of the National Parliaments in the European Union. Teoksessa Richard S. Katz & Bernhard Wessels (eds.): *The European Parliament, the National Parliaments, and European Integration*, s. 21–44.
- Katz, Richard S. & Bernhard Wessels (eds.) (1999): *The European Parliament, the National Parliaments, and European Integration*. Oxford University Press, Oxford.
- Kuitunen, Soile (2000): *Kuntalaisesta ehdokkaaksi, ehdokkaasta valtuutetuksi : poliittinen rekrytointi vuoden 1996 kunnallisvaaleissa ja niiden ehdokasasetteluissa*. Turun yliopiston julkaisuja C 157. Turun yliopisto, Turku.

- Lane, Jan-Erik & Svante O. Ersson (1991): *Politics and Society in Western Europe*. Sage, London.
- Laulajainen, Pertti (1979): *Sosialidemokraatti vai kommunisti : vaaliekologinen tutkimus Suomen poliittisen työväenliikkeen jakautumisesta kansalaissodan jälkeen*. Itä-Suomen instituutin julkaisusarja A 6. Itä-Suomen instituutti, Mikkeli.
- LeDuc, Lawrence, Richard G. Niemi & Pippa Norris (eds.) (1996): *Comparing Democracies : Elections and Voting in Global Perspective*. Sage, London.
- Lindberg, Leon & Stuart Scheingold (1970): *Europe's Would-be Polity*. Prentice-Hall, Englewood Cliffs, N.J.
- Mair, Peter (1997): *Party System Change : Approaches and Interpretations*. Oxford University Press, Oxford.
- Majonen, Pia (1999): Kauniita ja rohkeita vai aatteellisia ammattipoliitikkoja? Suomen eurovaalien vaaliteemat ja vaalikampanjointi 1996. Teoksessa Tuomo Martikainen & Kyösti Pekonen (toim.): *Eurovaalit Suomessa 1996*, s. 70–129.
- Marks, Gary & Carole Wilson (1999): National Parties and the Contestation of Europe. Teoksessa Thomas Banchoff & Mitchell P. Smith (eds.): *Legitimacy and the European Union : the Contested Polity*, s. 113–133.
- Marsh, Michael (1998) : Testing the Second-Order Election Model after Four European Elections. *British Journal of Political Science* 28:4, s. 591–607.
- Martikainen, Tuomo & Kyösti Pekonen (toim.) (1999): *Eurovaalit Suomessa 1996 : vaalihumusta päätöksenteon arkeen*. Acta politica 10. Helsingin yliopisto, yleisen valtio-opin laitos, Helsinki.
- Martikainen, Tuomo & Kyösti Pekonen (1999): Kansalaiset ja Euroopan unioni. Teoksessa Tuomo Martikainen & Kyösti Pekonen (toim.) *Eurovaalit Suomessa 1996*, s. 14–24.
- Mattila, Mikko (2000): *Why Bother? Determinants of Turnout in the European Elections*. Paper presented at the annual meeting of the Finnish Political Science Association, University of Tampere, January 13–14, 2000.
- Niedermayer, Oskar & Richard Sinnott (1995): Democratic legitimacy and the European Parliament. Teoksessa Oskar Niedermayer & Richard Sinnott (eds.): *Public Opinion and Internationalized Governance*, s. 277–308.
- Niedermayer, Oskar & Richard Sinnott (eds.) (1995): *Public Opinion and Internationalized Governance*. Oxford University Press, Oxford.

- Nousiainen, Jaakko (1956): *Kommunismi Kuopion läänissä: ekologinen tutkimus kommunismin joukkokannatukseen vaikuttavista tekijöistä Pohjois-Savossa ja Pohjois-Karjalassa*. Helsingin yliopisto, Helsinki.
- Paloheimo, Heikki (1994): Kansalaismielipiteiden kehitys Suomessa. Teoksessa Pertti Pesonen (toim.): *Suomen EU-kansanäänestys 1994*, s. 41–52.
- Paloheimo, Heikki (1995): Pohjoismaiden EU-kansanäänestykset: puolueiden peruslinjat ja kansalaisten mielipiteet Suomessa, Ruotsissa ja Norjassa. *Politiikka* vol. 37:2 s. 113–127.
- Paloheimo, Heikki (1998): Pohjoismaiden EU-kansanäänestykset: puolueiden peruslinjat ja kansalaisten mielipiteet Suomessa, Ruotsissa ja Norjassa. Teoksessa Erkki Berndtson ja Timo Kivimäki (toim.): *Suomen kansainväliset suhteet*, s. 50–78.
- Paloheimo, Heikki & Matti Wiberg (1997): *Politiikan perusteet*. WSOY, Helsinki.
- Pesonen, Pertti (toim.) (1972): *Protestivaalit – nuorisovaalit*. Poliitiikan tutkimuksia 12. Ylioppilastuki, Helsinki
- Pesonen, Pertti (1994): EU-kannan pohja ja perustelut. Teoksessa Pertti Pesonen (toim.): *Suomen EU-kansanäänestys 1994*, s. 84–95.
- Pertti Pesonen (toim.) (1994): *Suomen EU-kansanäänestys 1994: raportti äänestäjien kannanotoista*. Ulkoasiainministeriö, Helsinki.
- Pesonen, Pertti (1994): Valtiolliset vaalit ja EU-kansanäänestys. Teoksessa Pesonen (toim.): *Suomen EU-kansanäänestys 1994*, s. 54–63.
- Pesonen, Pertti, Risto Sänkiäho & Sami Borg (1993): *Vaalikansan äänivalta : tutkimus eduskuntavaaleista ja valitsijakunnasta Suomen poliittisessa järjestelmässä*. WSOY, Porvoo.
- Rantala, Onni (1965): *Suomen poliittiset alueet I: poliittisten aatteiden levinneisyys 1907–1958*. Turun yliopiston valtio-opin laitoksen tutkimuksia C 3. Turun yliopisto, Turku.
- Raunio, Tapio (1996): *Party Group Behaviour : an Analysis of Transnational Political Groups in the 1989–94 Parliament*. Acta Universitatis Tamperensis A 521. Tampereen yliopisto, Tampere.
- Raunio, Tapio (1998a): Euroopan parlamentti – unionin kansanvaltaisin areena. Teoksessa Tapio Raunio & Matti Wiberg (toim.): *Päätöksenteko Euroopan unionissa*, s. 113–143.
- Raunio, Tapio (1998b): Euroapuolueet – voimistuva vaikutuskanava? Teoksessa Tapio Raunio & Matti Wiberg (toim.): *Päätöksenteko Euroopan unionissa*, s. 254–281.

- Raunio, Tapio (1999): Facing the European Challenge: Finnish Parties Adjust to the Integration Process. *West European Politics* 22:1, s. 138–159.
- Raunio, Tapio (2000): Puolueet – ideologista lähentymistä yhtenäisyyden kustannuksella. Teoksessa Tapio Raunio & Matti Wiberg (toim.): *EU ja Suomi : unionijäsenyyden vaikutukset suomalaiseen yhteiskuntaan*.
- Raunio, Tapio & Matti Wiberg (1996): Kansan valitsema, kansan unohtama: Euroopan parlamentti eurobarometrien valossa. *Ulkopolitiikka* 33:1, s. 20–29.
- Raunio, Tapio & Matti Wiberg (toim.) (1998): *Päätöksenteko Euroopan unionissa : selkeä johdatus monimutkaiseen vallankäyttöön*. Gaudeamus, Helsinki.
- Raunio, Tapio & Wiberg, Matti (1999): Parlamentti ilman äänestäjiä: Miksi kansalaiset eivät äänestä eurovaaleissa? *Ulkopolitiikka* 36:2, s. 33–49.
- Raunio, Tapio & Matti Wiberg (toim.) (2000): *EU ja Suomi : unionijäsenyyden vaikutukset suomalaiseen yhteiskuntaan*. Edita, Helsinki.
- Reif, Karlheinz & Hermann Schmitt (1980): Nine Second-order National Elections : a Conceptual Framework for the Analysis of European Election Results. *European Journal of Political Research*, 8:1, s. 3–44.
- Ringdahl, Kristen & Henry Valen (1998): Structural Divisions in the EU Referendum. Teoksessa Anders Todal Jenssen, Pertti Pesonen & Mikael Gilljam (eds.): *To Join or Not to Join : Three Nordic Referendums on Membership in the European Union*, s. 168–193.
- Satuli, Antti (2000): EU:n tulevaisuutta taotaan toden teolla lähikuukausina. *Helsingin Sanomat* (Vieraskynä) 26.6.2000.
- Schmitt, Hermann & Jacques Thomassen (eds.) (1999): *Political Representation and Legitimacy in the European Union*. Oxford University Press, Oxford.
- Smith, Julie (1999): *Europe's Elected Parliament*. Sheffield Academic Press, Sheffield.
- Stenson, Herb & Leland Wilkinson (1998): Factor Analysis. Teoksessa *Systat 8.0*. SPSS Inc, Chicago.
- Suhonen, Pertti (toim.) (1997): *Yleinen mielipide 1997*. Tammi, Helsinki.
- Suomen Gallup Oy (1996): *Eurovaalit 1996: Asioiden tärkeys äänestyspäätösten kannalta*.

- Suomen Gallup Oy (1998): *Euroopan parlamentti ja eurovaalit 11/98*. Puhelinhaastattelu TeleOmnibus-tutkimuksen yhteydessä 3.–12.11.1998.
- Suomen Gallup Oy (1999a): *Eurovaalit 4/1999*.
- Suomen Gallup Oy (1999b): *Europarlamenttivaalien jälkitutkimus 1999*.
- SVT Vaalit 1997:1. *Europarlamenttivaalit 1996*. Tilastokeskus, Helsinki.
- SVT Vaalit 1997:2. *Kunnallisvaalit 1996*. Tilastokeskus, Helsinki.
- SVT Vaalit 1999:1. *Eduskuntavaalit 1999*. Tilastokeskus, Helsinki.
- SVT Vaalit 2000:1. *Europarlamenttivaalit 1999*. Tilastokeskus, Helsinki.
- Sänkiäho, Risto (1968): *Puolueiden alueellinen kannatus Uudenmaan läänissä*. Finska vetenskaps-societeten, Helsinki.
- Sänkiäho, Risto (1969): Helsingin kaupunginvaltuutettujen alueellisesta kannatuksesta kunnallisvaaleissa 1968. *Politiikka* 11:1–2, s. 16–38.
- Sänkiäho, Risto (1971): A Model of the Rise of Populism and Support for the Finnish Rural Party. *Scandinavian Political Studies* 6:1, s. 27–47.
- Sänkiäho, Risto (1972a): Vuoden 1966 eduskuntavaalien tulokset. Teoksessa Pertti Pesonen (toim.): *Protestivaalit – nuorisovaalit*, s. 149–179.
- Sänkiäho, Risto (1972b): Vuoden 1970 eduskuntavaalien tulokset. Teoksessa Pertti Pesonen (toim.): *Protestivaalit – nuorisovaalit*, s. 203–214.
- Sänkiäho, Risto (1973): Poliittisen ekologian teorianmuodostuksen mahdollisuuksista. *Politiikka* 15:4, s. 302–320.
- Sänkiäho, Risto (toim.) (1983): *Kun kansa valitsi Koiviston*. Lehtimiehet, Tampere
- Sänkiäho, Risto (1983): Tutkimuksen viitekehys. Teoksessa Risto Sänkiäho (toim.): *Kun kansa valitsi Koiviston*, s. 25–67.
- Sänkiäho, Risto (1994a): Puoluesidonnaisuutta vai sitoutumattomuutta. Teoksessa Pertti Pesonen (toim.), *Suomen EU-kansanäänestys 1994*, s. 164–173.
- Sänkiäho, Risto & Erika Säynäsallo (1994b): EU:n vaikutukset Suomen kehitykseen. Teoksessa Pertti Pesonen (toim.): *Suomen EU-kansanäänestys 1994*, s. 96–111.
- Sänkiäho, Risto & Erika Säynäsallo (1994c): Suomalaisuus, kansainvälisyys ja EU-jäsenyys. Teoksessa Pertti Pesonen (toim.): *Suomen EU-kansanäänestys 1994*, s. 112–126.
- Timonen, Pertti (1977): *Kansanedustajaehdokkaan kannatusmalli*. Tampereen yliopisto, politiikan tutkimuksen laitos. Tutkimuksia 46/1977. Tampereen yliopisto, Tampere.

- Turun Sanomat* 6.6.1999 (Kyösti Karvonen).
- van der Brug, Wouter & Cees van der Eijk (1999): The Cognitive Basis of Voting. Teoksessa Hermann Schmitt & Jacques Thomassen (eds.): *Political Representation and Legitimacy in the European Union*, s. 129–160.
- van der Eijk, Cees & Mark N. Franklin (eds.) (1996): *Choosing Europe? The European Electorate and National Politics in the Face of Union*. The University of Michigan Press, Ann Arbor.
- van der Eijk, Cees, Mark Franklin & Michael Marsh (1996) : What Voters Teach Us About Europe-Wide Elections : What Europe-Wide Elections Teach Us About Voters. *Electoral Studies* 15:32, s. 149–166.
- Venho, Tomi (1999): *Tutkimus vuoden 1999 eduskuntavaaliehdokkaiden kampanjarahoituksesta*. Vaalirahoituskomitean mietinnön liite 2. Komiteanmietintö 1999:6. Oikeusministeriö, Helsinki.
- Wiberg, Matti (1997): Millaisia eurooppalaisia me olemme? Teoksessa Pertti Suhonen (toim.): *Yleinen mielipide 1997*, s. 69–83.
- Wiberg, Matti (1998): Innostunut eliitti ja epäilevät kansalaiset – yleinen mielipide Euroopan integraatiosta. Teoksessa Tapio Raunio & Matti Wiberg (toim.): *Päätöksenteko Euroopan unionissa*, s. 282–303.
- Zilliacus, Kim O. K. (1995): *Finländsk kommunism i ljuset av väljarstöd 1945–1991*. Finska vetenskaps-societeten, Helsingfors.

TUTKIMUSAINEISTOT

- Helsingin Sanomat: vuoden 1999 europarlamenttivaalien ehdokkaille suunnatun kyselyn aineisto [elektroninen aineisto]. Helsingin Sanomat [aineiston keruu], 1999. [Helsingin Sanomien verkkoliitteen vaalikoneaineisto].
- Nurmela, Sakari: Nuoret ja eduskuntavaalit 1999 [elektroninen aineisto]. Suomen Gallup [aineistonkeruu], 1999. Opetusministeriö, Nuoris-oasiain neuvottelukunta [tuottaja], 1999. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [jakaja], 2000.
- Nurmela, Sakari & Pehkonen, Juhani: Nuoret ja europarlamenttivaalit 1999 [elektroninen aineisto]. Suomen Gallup [aineistonkeruu],

1999. Opetusministeriö, Nuorisoasiain neuvottelukunta [tuottaja],
1999. Tampere : Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [jakaja],
2000.
- Pehkonen, Juhani: Suomi-Kanavan jälkitutkimus eduskuntavaaleista
1999 [elektroninen aineisto]. Suomen Gallup [aineistonkeruu],
1999. Tampere : Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [jakaja],
2000. [Arkistointi kesken].
- Pehkonen, Juhani: Suomi-Kanavan jälkitutkimus europarlamentti-
vaaleista 1999 [elektroninen aineisto]. Suomen Gallup [aineiston-
keruu], 1999. Tampere : Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto
[jakaja], 2000. [Arkistointi kesken].
- Suomen Gallup Oy: Euroopan parlamentti ja eurovaalit 11/1998
[elektroninen aineisto]. Suomen Gallup Oy [aineiston keruu],
1998. [Eurobarometri 50.0; Suomen aineisto].
- Yleisradion TV-uutisten europarlamenttivaalikysely 1999 [elektroninen
aineisto]. Taloustutkimus Oy [aineistonkeruu], 1999. YLE:n TV-
uutiset [tuottaja], 1999. Tampere : Yhteiskuntatieteellinen tietoa-
arkisto [jakaja], 2000. [Arkistointi kesken].

Lisätietoja FSD Yhteiskuntatieteelliseen tietoaarkistoon arkistoiduista/
arkistoitavista aineistoista: ks. <http://www.fsd.uta.fi>. Tilastokeskuksen
tarjoamista vaalien kuntatasoisista tulosaineistoista ks. <http://www.stat.fi/>
vaalit.